

LEKSIKON

PODUNAVSKIH HRVATA – BUNJEVACA I ŠOKACA

6

D

Hrvatsko akademsko društvo

Subotica, 2006.

UREDNIŠTVO
Slaven Bačić, Stevan Mačković,
Petar Vuković, Tomislav Žigmanov

GLAVNI UREDNIK
Slaven Bačić

IZVRŠNI UREDNIK
Tomislav Žigmanov

LEKTURA
Petar Vuković

KOREKTURA
Mirko Kopunović, Márta Mačković-Papp

GRAFIČKA PRIPREMA
Marija Prčić (prijelom), Darko Ružinski (ilustracije)

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

929(=163.42) (497.113) (031)
930.85(=163.42) (497.113) (031)

LEKSIKON podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca.[Knj.]6, D /
[glavni urednik Slaven Bačić]. – Subotica : Hrvatsko akademsko dru-
štvo, 2006 (Subotica : Printex). – [5] 103 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 1.000.

ISBN 86-85103-09-6
ISBN 86-85103-03-7 (za izdavačku celinu)

a) Bunjevci – Leksikoni b) Šokci – Leksikoni

COBISS.SR-ID 217846023

ISBN 86-85103-09-6

SURADNICI NA ŠESTOM SVESKU

- Bačić, dr. sc. Slaven, odvjetnik, Subotica
Bara, Mario, student povijesti i sociologije, Filozofski fakultet, Zagreb
Bažant, Eva, knjižničarka u mirovini, Subotica
Beretić, mons. Stjepan, župnik Katedralne župe sv. Terezije Avilske, Subotica
Bućan, mr. sc. Radojka, prof. kroatologije i sociologije, Kulturni centar Solin, Solin
Bušić, mr. sc. Krešimir, prof. sociologije i kroatologije, Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar*, Zagreb
Čeliković, Katarina, prof. komparativne književnosti, knjižničarka-bibliografkinja, Gradska knjižnica, Subotica
Černelić, dr. sc. Milana, izv. prof. Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb
Čota, Antonija, dipl. iur., tajnica Narodnog kazališta, Sombor
Dulić, Ljiljana, dipl. oec., Subotica
Duranci, Bela, prof. povijesti umjetnosti u mirovini, Subotica
Đanić, mr. sc. Matija, prof. geografije u mirovini, Sombor
Fabian, Vidor, dipl. ing. arh., Zagreb
Fabijan, Ljubica, Žednik
Firanj, Alojzije, Sombor
Grlica, Mirko, prof. povijesti, viši kustos Gradskog muzeja, Subotica
Heka, dr. sc. Ladislav, književnik, pozvani predavač Pravnog fakulteta i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Segedinu, Segedin
Hoško, dr. sc. Franjo Emanuel, izv. prof. Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Teologija u Rijeci
Ištvančić, Branko, filmski i TV redatelj, Zagreb
Ivančić, Jasna, viši leksikograf, Leksikografski zavod *Miroslav Krleža* u Zagrebu
Ivanović, mr. sc. Josip, prof. Teološko-katehetskog instituta Subotičke biskupije, Subotica
Jaramazović, Biserka, studentica etnologije i engleskog jezika, Filozofski fakultet, Zagreb
Kovač, Ivan, učitelj u mirovini, Sombor
Kujundžić, Anđelina, s. m., Subotica
Libman, dr. Emil, liječnik u mirovini, Subotica

Lipovčan, dr. sc. Srećko, znanstveni suradnik, Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar*, Zagreb

Lončar, mr. sc. Đuro, stručni savjetnik Ekonomskog fakulteta u Subotici u mirovini, Subotica

Losoncz, dr. sc. Alpár, izv. prof. Fakulteta tehničkih znanosti u Novom Sadu, Temerin

Mačković, Stevan, prof. povijesti, ravnatelj Historijskog arhiva, Subotica

Mandić, Marin, profesor hrvatske književnosti i jezika te profesor povijesti, Budimpešta

Mandić, Živko, odgovorni urednik, *Nemzeti Tankönyvkiadó* Rt, Budimpešta

Miloš, mr. sc. Mato, OCD, Sombor

Ostrogonac, Mirko, dipl. agr., Subotica

Pokornić, Vladimir, dipl. el. ing., Palić

Romić, Zlatko, novinar, *Subotičke*, Subotica

Rudić, Blaženka, o. p., Subotica

Sekulić, dr. sc. Ante, znanstveni savjetnik u mirovini i dopisni član HAZU, Zagreb

Skenderović, Petar, Subotica

Skenderović, dr. sc. Robert, viši asistent, Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Stantić, Stipan, prof. geografije, OŠ *Ivana Milutinovića*, Subotica

Suknović, Kata, dipl. ing. za tekstilno inženjerstvo tekstilno-strojarske struke, Subotica

Suknović, Ladislav, dipl. iur., Subotica

Šeremešić, Marija, učiteljica u mirovini, Sombor

Štefković, Josip, župnik Župe sv. Pavla apostola, Bač

Temunović, Josip, svećenik u mirovini, Subotica

Tumbas, Nevenka, ing., Subotica

Ušumović, Neven, prof. filozofije i dipl. komparatist književnosti, Umag

Vojnić Purčar, Petar, Subotica

Vojnić Purčar, Petko, književnik, Novi Sad

Vuković, Ljubica, prof. povijesti i povijesti umjetnosti, Gradski muzej, Subotica

Vuković, Petar, znanstveni novak, Filozofski fakultet, Zagreb

Zaić-Kubatović, mr. sc. Marija, Zagreb

Zelić, Naco, dipl. iur. u mirovini, Zagreb

Žigmanov, Tomislav, prof. filozofije, Subotica

D

DADA, kod Šokaca u Bačkome Monoštoru naziv za oca. Otuda je i oznaka za djeda s očeve strane – dada stari, dok je naziv za djeda s majčine strane – dida.

M. Šeremešić

DALMACIJA, povijesno-geografska regija južne Hrvatske. Proteže se uz Jadransko more, od Hrvatskog primorja (Tribanj) na sjeverozapadu do granice s Crnom Gorom na jugoistoku. S kopnene strane omeđuje je državna granica prema Bosni i Hercegovini. Sastoji se od otočnoga i obalnog dijela te submediteranske unutrašnjosti (Dalmatinska zagora ili Zagora). Gravitacijski utjecaj njezinih većih gradova odredio je i subregionalnu podjelu na sjevernu (Zadar i Šibenik), srednju (Split) te južnu Dalmaciju (Dubrovnik). Povijesno njezin teritorij nije bio jednoznačan.

Povijest. Doseljena ilirska plemena početkom II. tisućljeća pr. Kr. pokorila su starosjedilačko stanovništvo (Cetinska kultura, oko 1900.-1600. pr. Kr.), a na prostoru kojim je vladalo ilirsko pleme Delmata i grčki su kolonisti podigli svoja naselja Salonu (Solin), Tragurion (Trogir), Epetion (Stobreč), Pharos na Hvaru i dr. Rimljani su s Ilirima vodili duge ratove od 229. pr. Kr. do 9. n. e., a cijeli prostor nastanjen Ilirima s vremenom je nazvan po plemenu Delmata, koje je pružalo najodlučniji otpor. Granica rimske pokrajine Dalmacije tekla je od ušća Raše u Istri na Snježnik, odatle crtom usporednom sa Savom do izvorišta Kolubare i Ljiga u današnjoj Srbiji, zatim se spuštala Ibrom na Šar-planinu,

skretala prema zapadu na rijeku Mati (Albanija) i dopirala do mora, a pripadalo joj je i otočje od Kvarnera do Boke. Na kraju pokoravanja Ilira Rimljani su zauzeli i delmatsku luku Salonu, koja je uskoro postala političko, prometno, gospodarsko, kulturno i vjersko središte Dalmacije. Za cara Dioklecijana Dalmacija je upravno smanjena nakon što je na njezinu južnom dijelu izdvojena pokrajina Prevalitana (Praelivalis) s glavnim gradom Scodrom (Skadar). Granica podjele išla je od Budve na ušće Lima u Drinu, odatle na izvorište Kolubare, a nakon Teodozijeve podjele Carstva 395. postala je razmeđem Istočnoga i Zapadnoga Rimskog Carstva. Dalmacija je, podijeljena u dvije pokrajine: *Dalmatia prima* i *Dalmatia secunda*, pripala Zapadnom Carstvu. Majka zapadnorimskog cara Valentijana II. darovala je međutim 437. Dalmaciju istočnorimskom caru te je bila u bizantskom posjedu sve do 454., kad je vraćena u okvir Zapadnog Carstva i ustrojena kao zasebno područje. Od 481. pod vlašću je germanskih plemena, ali se latinski karakter dalmatinskih gradova očuvao. Za rata bizantskoga cara Justinijana I. 535. protiv Istočnih Gota ponovno ulazi u sastav Istočnorimskoga Carstva.

U drugoj polovici VI. st. na područje Dalmacije nadiru plemena Slavena i Avara te pojedini dalmatinski gradovi padaju u njihove ruke, među njima i Salona, koja je bila razorena. Preživjelo se stanovništvo sklanja na obližnje otoke i u Dioklecijanovu palaču, iz koje će poslije niknuti novi grad i novo središte kršćanske vjere, dok

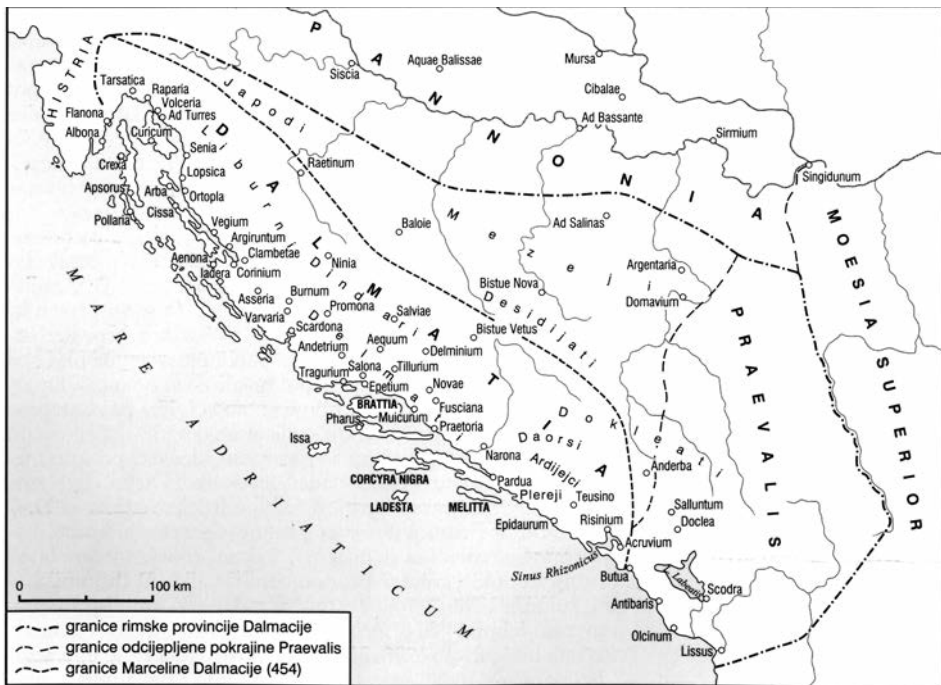
DALMACIJA

se crkveni dostojanstvenici sa spisima sklanjaju u Ravennu. Nakon što je hrvatska plemena na područje Dalmacije pozvao istočnorimski car Heraklije da se bore protiv Avara, ona postaju stvarnim gospodarima zemlje, dok se bizantska Dalmacija svodi na uzak obalni pojas nekoliko gradova i otoka (Zadar, Trogir, Split, Dubrovnik, Kotor, Krk, Lošinj, Cres i Rab), koji su ustrojeni u posebnu Dalmatinsku temu sa središtem u Zadru. Sjeverni dio zaleđa Dalmatinske teme postupno se politički počeo ustrojavati u Kneževinu Hrvatsku.

U IX. st. postupno nastaje hrvatska država, dok opada moć susjednoga Franačkoga Carstva i Bizanta. Nakon Focijeva raskola 864., u borbi između Carigrada i Rima za prvenstvo vlasti, Splitska nadbiskupija i Dalmacija potpadaju pod Carigradsku patrijaršiju, dok Hrvatska osniva svoju posebnu biskupiju u Ninu te se podvrgava Rimskoj patrijaršiji. U vrijeme vladavine kralja Tomislava prvi su put u osobi vladara ujedinjene Bizantska Dalmacija s Primorskom i Panonskom Hrvatskom, no

Bizant je ipak zadržao izravni utjecaj na vlast u Dalmaciji. Koristeći se nestajanjem dinastije Trpimirovića, a nakon toga i dolaskom na vlast mađarske loze Arpadovića 1102., koja je državno središte prenijela u Panoniju, Venecija nastoji preuzeti političku kontrolu nad istočnom obalom Jadrana. Već je 1000. tako djelomično osvojila dalmatinske gradove i otoke te je otad, uz kraće prekide, vodeća sila u Dalmaciji sve do 1797., a njezinoj se dominaciji istrgnuo samo Dubrovnik.

U doba Emanuela I. Komnena Dalmacija i dio Hrvatske kratkotrajno priznaju bizantsku vlast 1167.-80., nakon čega se vraćaju pod vlast hrvatsko-ugarskih kraljeva, čije vrhovništvo uglavnom priznaju tijekom XIII. st., osim kvarnerskih otoka, Zadra i Dubrovnika, koji priznaju vlast Venecije. Pod vlašću ugarsko-hrvatskih kraljeva dalmatinski gradovi i komune imaju autonomni status, a Venecija se koristi sukobima lokalnih velikaša te je do početka XV. st. uspjela osvojiti ili otkupiti većinu preostalih dalmatinskih gradova i otoka zajedno s Bokom kotorskom i gradovima južno od

Dalmacija u doba Rimljana

nje (Mletačka Albanija). Sjedište pokrajinske uprave bio je Zadar.

Mlečane su potkraj XV. st. počeli ugrožavati turski prodori te je njihov posjed bitno smanjen. Dalmaciju sredinom XVI. st. tako ponovno čine samo primorski gradovi i otoci od Zadra do Kotora i Budve, a sve do polovice XVI. st. granice mletačko-turskih posjeda u Dalmaciji neprestano su se mijenjale. Za Kandijskoga rata 1645.-69. počinje »rekonkvista«, tijekom koje su Mlečani od Osmanlija u nekoliko navrata uspjeli povratiti velik dio Dalmacije. Od 1721. do 1723. utvrđena je stalna granica između Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva, koja odgovara današnjoj granici između Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Ne želeći izravno graničiti s Mletačkom Republikom, Dubrovačka je Republika Osmanskomu Carstvu ustupila izlaz na more kraj poluotoka Kleka (Neum) i u području rječice Sutorine u Boki.

U vrijeme osmanske uprave izmijenjena je etnička struktura Dalmacije, što ilustrira i povlačenje čakavskog narječja unutar gradskih zidina primorskih gradova i na otoke, dok se na prostoru Dalmatinske zagore širi štokavsko narječje. Seobe iz Bosne i Hercegovine za turskih ratova nisu rezultirale samo velikim sociološkim i lingvističkim promjenama nego su se pojavile i kulturne i vjerske razlike u zaobalju Dalmacije, kamo se naseljava pravoslavno vlaško i srpsko stanovništvo.

Mirom u Campoformiju 1797. Mletačka je Republika prestala postajati te su cijela Dalmacija i Mletačka Albanija pripali Austriji, a od mira u Požunu 1805. Francuskoj. U političkom smislu Dalmacija je ujedinjena za napoleonskih ratova, nakon što je francuska vojska je umarširala u Dubrovnik 1808. i pripojila ga Dalmaciji. Za Napoleonove vladavine u Dalmaciji počinje modernizacija: grade se prve ceste, otvaraju se škole na narodnom jeziku, a tiskaju se i prve novine *Kraljski Dalmatin*. Središte je francuske uprave Zadar, u kojem se u to vrijeme formira i hrvatski kulturni krug na čijim će se temeljima u XIX. st. oko lista *Zora Dalmatinska* koncentrirati pokušajima da se hrvatski jezik standardizira na novoštokavsko-ikavskoj osnovici.

Nakon Napoleonova pada Dalmacija je pripojena Austriji. Ona je dotadašnji francuski posjed povezala u Kraljevinu Dalmaciju sa sjedištem u Zadru, u kojem je od 1861. djelovao Dalmatinski sabor. Nacionalna svijest u Dalmaciji razvija se posebno od 1860-ih, kad je dalmatinske narodnjake predvodio don Mihovil Pavlinović. Kao odgovor na hrvatske nacionalne težnje, posebno one za ujedinjenjem s ostalim hrvatskim zemljama i uvođenjem hrvatskog jezika u škole i javne ustanove, razvija se autonomništvo, predvođeno uglavnom manjinskim, ali gospodarski jakim talijanskim stanovništvom. Pobjeda hrvatske svijesti u Dalmaciji izvojevana je na Dalmatinskom saboru 1884., kad je službenim jezikom proglašen hrvatski.

Nakon Prvoga svjetskoga rata Dalmacija je 1918. ušla u sastav Države Slovenaca, Hrvata i Srba, a nedugo zatim i u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Kraljevina Italija tajnim je Londonskim ugovorima međutim još u jeku Prvoga svjetskoga rata dobila obećanja da će se proširiti pa su joj Rapallskim ugovorom 1920. pripali Zadar, Lastovo i Palagruža, pri čemu je kraljevska vlada u Beogradu poticala parceliranje Dalmacije radi diseciranja hrvatskoga nacionalnog teritorija. Uredbom o podjeli Kraljevine SHS na oblasti 1922. Dalmacija je podijeljena na Splitsku i Dubrovačku oblast, a prostor Boke kotorske izdvojen je iz Dalmacije i pripojen Zetskoj oblasti. Podjelom Jugoslavije na banovine 1929. najveći dio Dubrovačke oblasti pripojen je Zetskoj banovini, dok ostatak Dalmacije čini Primorsku banovinu sa središtem u Splitu. Otok Korčula 1931. izdvojen je iz Zetske banovine i pripojen Primorskoj, dok 1939. Primorska banovina i dubrovački kraj ulaze u sastav Banovine Hrvatske.

U travanjskom ratu 1941. Italija je zauzela veći dio Dalmacije, što je i potvrđeno Rimskim ugovorima između Italije i NDH, kad su Split, Šibenik, Boka i većina otoka anektirani. Hrvatskoj je ostalo zaleđe Dalmacije i otoci Hvar i Brač, ali su i u tim dijelovima talijanske vojne snage praktično bile gospodari. Nakon kapitulacije Italije

1943. Dalmaciju su zauzele njemačke snage. Na temelju odluka Drugoga zasjedanja ZAVNOH-a 1943. o pripajanju Istre, Rijeke, dijelova Dalmacije, Zadra, Lastova i Palagaruže, provedeno je kasnije sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom.

Nakon Drugoga svjetskog rata Dalmacija ulazi u sastav Hrvatske i Jugoslavije, osim Boke kotorske, koja je pripojena Crnoj Gori. U socijalističkoj Jugoslaviji Dalmacija je bila gospodarski važna zbog turističkih deviznih prihoda, a zahtjev za njihovim raspolaganjem bio je bitan dio programa Hrvatskog proljeća. Pobuna u Kninskoj krajini od 1990. geopolitički je fragmentirala Dalmaciju i izložila je razaranja (granatiranje Zadra, Šibenika, Dubrovnika i dr.), ali su odmetnuti dijelovi Dalmacije vraćeni u okvir Hrvatske u operacijama 1992.-93. i 1995. Ratna zbivanja determinirala su izrazito snaženje hrvatske nacionalne svijesti u Dalmaciji. Danas je Dalmacija podijeljena u nekoliko županija: Zadarsku, Šibensko-kninsku, Splitsko-dalmatinsku i Dubrovačko-neretvansku.

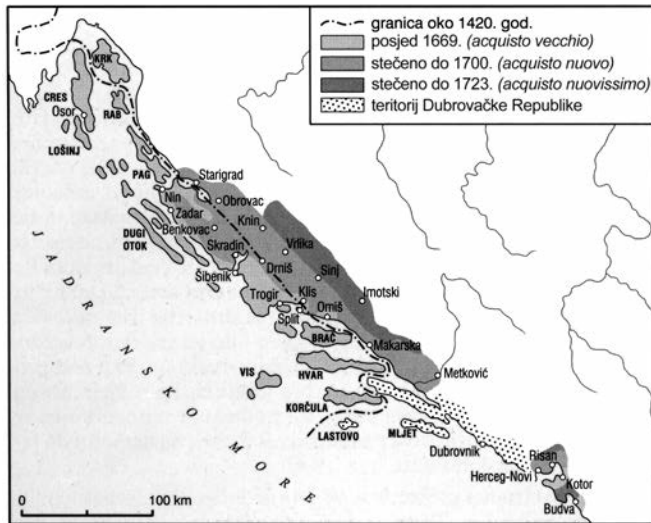
Lit.: Ž. Rapanić, L. Katić, *Prošlost i spomenici Solina*, Solin, 1971; L. Katić, *Davni glasovi iz solinskih ruševina*, Solin, 1971; V. Klaić, *Povijest Hrvata*, Zagreb, 1974; F. Šišić, *Pregled povijesti hrvatskog naroda*, Zagreb, 1975; F. Bulić, *Izabrani spisi*, Split, 1984; F. Bulić, *Po ruševinama stare Salone*, Split, 1986; N. Cambi, *Antička Salona*, Split, 1991; B. Zelić-Bučan, *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i don Mihovil Pavlinović*, Split, 1992; *Starohrvatski Solin*, Split, 1992; L. Katić, *Rasprave i članci iz hrvatske povijesti*, Split, 1993; F. Šanjek, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, Zagreb, 1993; E. Marin, *PRO Salona*, Zagreb, 1994; J. Kolarić, *Povijest kršćanstva u Hrvata*, Zagreb, 1996; J. Kocijanić, J. Kolarić, *Pape i hrvatski narod*, Zagreb, 1998; J. Vrandečić, *Dalmatinski autonomistički pokret u XIX. stoljeću*, Zagreb, 2002.

R. Bučan

Značenje za Bunjevce i Šokce. Dalmacija je tijekom povijesti imala je važno mjesto u migracijskim kretanjima hrvatskih etničkih skupina Bunjevaca i Šokaca. Područje Dalmacije, odnosno širi prostor dalmatinskih Dinarida, prvotni je teritorij na kojem su obitali Bunjevci, koji su se s tog prostora u više valova iseljavali prema

zapadu i sjeveru na same rubove hrvatskoga etničkog prostora. Novija arheološka i antropološka istraživanja potvrđuju da su prve selidbe hrvatskih populacija koje su živjele između rijeka Zrmanje i Cetine počele već potkraj IX. st. O dalmatinskim iseljenicima u Slavoniji i južnoj Ugarskoj na prijelazu iz X. u XI. st. svjedoče materijalni ostaci na grobištima kod Đakova i Pečuha. Dokumenti ugarske dvorske kancelarije i crkveni izvori od XII. do XV. st. stanovništvo koje je sudjelovalo u tim migracijama spominju kao Dalmatince, Ilire i Hrvate. Nazivi *Dalmatinac* i *Ilir* rabe se pritom u istom značenju kao naziv *Hrvat* jer su Hrvati naselili prostor rimske provincije Dalmacije, koji su u prijašnjem razdoblju nastanjivali Iliri. Hrvati u srednjem vijeku borave na ugarskom dvoru ili su kao obrtnici i trgovci nastanjeni u ugarskim gradovima. Prve trgovce i obrtnike u Ugarsku iz dalmatinskih gradova dovodi kralj Koloman, koji je u Dalmaciji boravio 1102.-05. U vrijeme tatarske ugroze 1242. u Dalmaciju se sklonio i kralj Bela IV., kojemu se u Klisu rodila i kći Elizabeta, kasnija ugarska svetica. Nakon povlačenja Tatara vratio se u razoreni Budim te je obnovu grada povjerio dalmatinskim graditeljima. U vrijeme kralja Matije Korvina i kraljeva iz loze Jagelovića, na prostoru Ugarske, napose u Budimu, osim kao obrtnici i graditelji, Hrvati su zastupljeni i u kulturnim krugovima, poput Ivana Česmickog (Janus Pannonius), Dubrovčanina Gazulića (Ben Gazali) i Šibenčanina Antuna Vrančića.

Osvajanja Osmanlija u jugoistočnoj i srednjoj Europi uzrokovala su pomicanja stanovništva, napose Srba, Vlaha i Hrvata. Nakon pada Bosne 1463., Hercegovine 1487. te najjačih dalmatinskih utvrda Knina, Ostrovice i Klisa 1521. i 1537., hrvatsko stanovništvo iz Dalmacije masovno se seli na zapad. Nakon što su Osmanlije formirali Hercegovački sandžak, u koji je ušao i veći dio okupirane gorske Dalmacije (utvrđeni dalmatinski gradovi osim Dubrovnika pod upravom su Venecije), hrvatsko stanovništvo, napose Bunjevci, počinju se seliti prema sjeveru i zapadu na si-

Dalmacija
u doba
Mlečana

gurnija područja. Pritom uskoci iz utvrđenih gradova na dalmatinskoj obali i hrvatskih prostora koji su od 1526. u sastavu Habsburške Monarhije u pohodima na osmanske posjede u Dalmaciji i Bosni i Hercegovini često pomažu u preseljenju katoličkog stanovništva.

Prostor Dalmacije posebno je važan pri etapnoj selidbi Bunjevaca u Primorje i gradove Lič i Senj. Bunjevci iz plemena Krmpotića iz okolice Širokog Briga sele se preko Bukovice i Ravnih kotara (mletački posjedi u zaleđu Zadra) te su se s tog prostora na poziv kapetana i nadzornika posjeda grofova Zrinskih Julija Čikolina 1605. naselili na Lič u Gorskom kotaru. Odatle su se u dvije selidbe 1627. i 1654. naselili na širem prostoru Primorja oko grada Senja, a nakon oslobođanja od Osmanlija s tog su se prostora raširili po cijeloj Lici. Drugi smjer selidbe Bunjevce s prostora Dalmacije vodi prema Ugarskoj, u vrijeme kada tim prostorom vlada Zapolja i održava krhko primirje s Osmanlijama. U ugarskim zemljama pod osmanskom vlašću zabilježene su dalmatinske trgovačke kolonije u Segedinu i Temišvaru, u kojima djeluju škole za Dalmatince, odnosno onu skupinu hrvatskoga stanovništva koja se ovamo doselila u prvoj polovici XV. st. i u kojoj će se poslije uobičajiti ime Bunjevci. Naziv *Dalmatinac* u ugarskom se Podunavlju dugo zadržao u službenoj uporabi i uvijek

se vezivao uz pripadnike hrvatskih etničkih zajednica. Tek u drugoj polovini XIX. st., pod utjecajem preporodnoga djelovanja biskupa Ivana Antunovića i Ambrozija Šarčevića, nazivi *Dalmatinac* i *Ilir* potiskuju se u korist naziva *Bunjevac* i *Šokac*, regionalnih oznaka za hrvatsko stanovništvo u ugarskom dijelu Podunavlja. Kao i u Bačkoj, u Hrvata u Dalmaciji do danas se zadržao jak utjecaj ikavskoga dijalekta, zbog toga što je Dalmacija u vrijeme formiranja hrvatskoga književnoga jezika i hrvatske nacije u drugoj polovici XIX. st. bila upravno odijeljena od hrvatskih i slavonskih županija u kojima su se ovi procesi odvijali.

Lit.: R. Horvat, *Hrvati u Bačkoj (Bunjevci i Šokci)*, Osijek, 1922; M. Mandić, *Djelovanje Franjevacu u Podunavlju i Potisju (1526.-1926.)*, *Subotička Danica ili Bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1926.*, Subotica, 1926; J. Erdeljanović, *O poreklu Bunjevaca*, Beograd, 1930; K. Draganović, *Opći šematizam Katoličke crkve*, Sarajevo, 1939; M. Lorković, *Narod i zemlja Hrvata*, Zagreb, 1939 (pretsak 1996); M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); *Hrvatska enciklopedija*, 3, Zagreb, 1944; S. Pavičić, *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji*, Zagreb, 1953; Ž. Mandić, *Povijesna antroponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1987; D. Pavličević, *Seobe Vlaha Krmpočana u XVII. stoljeću*, u: *Vojne krajine u jugoslovenskim zemljama u novom veku do Karlovačkog mira 1699.*, Beograd, 1989; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1990; R.

DALMACIJA

Pavelić, *Bunjevci*, Rijeka, 1991; D. Pavličević, O pučanstvu Krbave, Like i Gacke s posebnim osvrtom na Bunjevce, *Zbornik radova Krbavska bitka i njene posljedice*, Zagreb, 1998; D. Pavličević, *Kratka politička i kulturna povijest Bosne i Hercegovine*, Zagreb, 2000.

K. Bušić

DALMATINI, jedan od naziva za hrvatsko stanovništvo u mađarskim naseljima od XIV. do polovice XIX. st., osobito čest nakon XVIII. st. Pod tim se imenom u Segedinu i Senandriji (*mađ.* Szentendre) u XVI. i XVII. st. spominju pripadnici zajednice okupljeni uglavnom oko imućnih i uglednih Dubrovčana. U Senandriju oni su se doselili 1690. iz Beograda, gdje se Dalmatini spominju već od kraja XVI. st., a bilo ih je i u XVII. st. Tako je biskup Marin Ibrišimović 1649. u Beogradu krizmao 2001 osobu, a o nazočnosti beogradskih Dalmatina svjedoče zapisnici biskupa Matije Benlića koji 1659., među ostalim, veli da u Beogradu postoji jedna katolička crkva u kojoj služe dvojica franjevac, s time da se o crkvi brinu dubrovački, a o svećenicima dubrovački i bosanski trgovci skupa. U Budim i na područje oko njega Dalmatini su doseljeni i iz drugih dubrovačkih trgovačkih kolonija: današnji rumunjski Banat (Lipova), južna Srbija, Kosovo, Bugarska (grad Ciprovo/Tiprovo). U crkvenim matičnim knjigama Dalmatine («Dalmata») često razlikuju od ostalih Hrvata («Croata»), npr. u Senandriji, Turbalu (Törökbálint), Budimu, Dušnoku. Naziv Dalmatin (*mađ.* dalmata) razlikuje se od naziva Dalmatinac (*mađ.* dalmát) i zamijenio je odrednicu »katolički Srbi« ili »katolički Raci«, koja se koristila do kraja XVII. st. Iako je prijeporno s kojeg prostora Dalmatini potječu, čini se da to ime, osim dubrovačkih trgovaca, »pokriva« i mnogobrojne druge »katoličke Slavene« koji su se na područje Ugarske doseljavali nakon prodora Turaka na hrvatski etnički prostor od XIV. st. Njime se kao svojom narodnosnom oznakom koristilo i pučanstvo koje se, pod vodstvom franjevac, u ugarske zemlje doselilo iz Bosne i Hercegovine te Hrvatske, osobito one hrvatske skupine koje su danas poznate pod regionalnim imenima Bunjevci i Šokci.

U XVIII. st. ime Dalmatin postalo je dominantno za Hrvate koji su živjeli u Ugarskoj (Subotica, Segedin, Sombor, Budim i dr.), pri čemu su se tako i sami nazivali (npr. u Segedinu su zapisana imena Joso Dalmata, Nicolaus Belgradiensis Dalmata, Oliva Gabrich Dalmata i dr.). Arhivski izvori iz tog vremena, prije svega franjevački, redovito se koriste nazivom Dalmatin za hrvatsko stanovništvo u južnoj Ugarskoj i na širem području Budima, i to ne samo kao oznakom narodnosti nego i jezika. Dalmatini su u mnogim naseljima tijekom XVIII. stoljeća (negdje čak i u drugoj polovici XIX. st.) imali školsku nastavu na svojem jeziku, pravo na propovijed na »dalmatinskome«, a u upravi grada ili sela sudjelovali su kao jedna od etničkih zajednica.

Šire prihvaćanje naziva Dalmatin imalo je više razloga: nastojanja te zajednice da posebnim imenom signalizira svoju drugost prema jezično bliskim Srbima, ali i prema rimokatoličkim Mađarima i Nijemcima; općih političkih prilika u Habsburškoj Monarhiji, u kojima su hrvatske zemlje i narod bili rascjepkani u više pokrajina (Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Istra, Vojna krajina, Bosna, Hercegovina) i pod vlašću više zemalja (Austrija, Turska, Ugarska, Mletačka Republika); činjenice da su u feudalnom razdoblju naseljeničke skupine često dobivale imena prema zemljopisnom prostoru s kojega su se doselile. U srednjem vijeku nazivi Dalmata, Dalmatia i Dalmatice bili su k tomu sinonimi za Hrvata, Hrvatsku i hrvatski jezik.

S jačanjem mađarske nacionalne ideje i s razvojem građanskog društva u drugoj polovici XIX. st. dolazi i do pojačanog odnarođivanja nemadžarskih naroda, pa tako i onih Hrvata koji su sebe nazivali Dalmatinima. Mađjarizacija je bila osobito izražena u mjestima u kojima su Dalmatini činili manjinu (npr. Segedin), pri čemu je najviše pogodila srednje i više urbane slojeve stanovništva. No i ondje gdje nije bila potpuna ime Dalmatin sve se rjeđe koristilo te je do kraja XIX. st. posve nestalo. Zamijenili su ga dotad rijetko korišteni nazivi Bunjevac te Šokac.

Lit.: F. Vrančić, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum: Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae & Ungaricae*, pretisak, Zagreb, 1992; J. Horvat [S. Bačić], O Bunjevačkom imenu, *Dodatak za znanost, kulturu i umjetnost*, Žig, br. 50, Subotica; L. Heka, *Povijest Hrvata Dalmatina u Segedinu*, Subotica, 2004; Ž. Mandić, »Dalmatinci Senandrije grada«, *Pogledi. Časopis za kulturu i društvena pitanja Hrvata u Mađarskoj*, br. 2, Budimpešta, 2003.

L. Heka

DAMJANOV, Ivan (Subotica, 31. III. 1941.), patolog. Rođen je u obitelji veterinar Milenka i farmaceutkinje Ane, rođ. Pavković. Osnovnu školu završio je u Subotici, a gimnaziju u Zagrebu 1959. Kao gimnazijalac pisao je pjesme, koje je objavljivao u srednjoškolskom listu *Polet*. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu 1964., a na istom je fakultetu završio i poslijediplomski studij eksperimentalne biologije. Od 1966. do 1974. bio je asistent u Zavodu za opću patologiju i patološku anatomiju pri Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Od 1967. do 1969. stručno se usavršavao u SAD-u (Cleveland i New York) na području humane patologije, a 1970. položio je specijalistički ispit iz patologije. Godinu dana poslije obranio je doktorsku radnju o eksperimentalnim teratomima miša, a 1972. postao je docent na Medicinskom fakultetu u Zagrebu.

Ivan
Damjanov

Od 1974. znanstvenu i sveučilišnu karijeru te karijeru liječnika patologa nastavio je u SAD-u. Isprva je bio docent, a od

1976. izvanredni profesor na Medicinskom fakultetu u Farmingtonu (Connecticut). Od 1977. radio je u Philadelphiji, gdje je najprije bio izvanredni (1977.-79.) pa redoviti profesor (1980.-84.) na Hahnemannovu sveučilištu, a zatim redoviti profesor na Jeffersonovu sveučilištu (1986.-94.). Od 1994. redoviti je profesor na Kanzaškom sveučilištu, gdje je 1994.-97. bio predstojnik Odjela za patologiju. Održao je na stotine predavanja na sveučilištima diljem svijeta (Brazil, Kuba, Norveška, Portugal, Saudijska Arabija, Izrael...).

U znanstvenom se radu bavi razvojem biologijom, u sklopu koje proučava diferencijaciju i rast matičnih embrionalnih i malignih stanica. Istražuje ujedno tumore spolnih stanica, napose ultrastrukturu gonada u sindromu testikularne feminizacije, ultrastrukture imunohistokemije teratoma i teratokarcinoma te teratogeneze. Bavi se i ispitivanjem histokemije tumorskih biljega, napose lektina i laminina. Osim što se bavi znanstveno-istraživačkim i nastavnom radom, kao klinički patolog radi u bolničkoj praksi na području urogenitalne patologije.

Napisao je i uredio više od 20 knjiga i sveučilišnih udžbenika na engleskome i hrvatskome. Knjige su mu prevedene na kineski, japanski, indonezijski, portugalski i ruski. Autor je više od 300 znanstvenih i stručnih radova, koji su objavljeni u vodećim svjetskim časopisima (*Zeitschrift für Anatomie und Entwicklungsgeschichte*, Berlin; *Zeitschrift für Krebsforschung und klinische Onkologie*, Berlin; *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, St. Louis; *Experimental Cell Research*, New York; *Archives of Pathology*, Chicago; *Experientia*, Basel; *Curent Topics in Pathology*, Berlin; *Nature*, London; *Pathologia Europea*, Bruxelles; *Obstetrics and Gynecology*, Hagerstown; *Journal of the National Cancer Institute*, Bethesda; *Laboratory Animal Science*, Joliet; *Methods in Cancer Research*, New York; *Annals of Clinical and Laboratory Science*, Philadelphia; *International Journal of Cancer*, Købebenhavn; *American Journal of Pathology*, New York; *Laboratory Investiga-*

DAMJANOV

tion, Baltimore; *Cancer Research*, Baltimore; *Cancer*, Philadelphia, *Cell Differentiation*, Amsterdam; *Histochemistry*, Berlin; *Differentiation*, London; *Journal of Cell Biology*, New York; *Archives of Pathology and Laboratory Medicine*, Chicago; *Ultrastructural Pathology*, Washington; *Modern Pathology*, Chicago i dr.). Radio je u uredničkim odborima desetak važnih časopisa s područja patologije (*Human Pathology*, *Virchows Archiv*, *Modern Pathology*, *Ultrastructural Pathology*...). Dvanaest godina bio je pomoćnik urednika časopisa *Laboratory Investigation*, a deset *North American Editor of Differentiation*. Član je nekoliko međunarodnih znanstvenih udruga.

Održava kontakte s Hrvatskom te je bio gostujući profesor na sveučilištima u Zagrebu i Splitu, a posreduje i pri odlasku hrvatskih patologa na usavršavanje u SAD. Od 1992. dopisni je član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Odabrana djela: *General Pathology*, New York, 1976 (1983); *Ultrastructural Pathology of Human Tumors*, Montreal, 1979-1980; *The Human Teratomas. Experimental and Clinical Biology* (suautor B. B. Knowles i D. Solter), Clifton, 1983; *Pathology of Infertility*, St. Louis, 1993; *Anderson's Pathology*, 10 izd., (ur. s J. Linder), St. Louis, 1996; *Histopathology: A Color Atlas and Textbook* (suautor P. A. McCue), Baltimore, 1996; *Pathology for the Health-Related Professions*, Philadelphia, 1996 (2000; St. Louis, 2006); *High-Yield Pathology*, Philadelphia, 2000 (2005); *Pathology Secrets*, Philadelphia, 2000 (2005); *Atlas opće patologije* (suautor S. Jukić), Zagreb, 2004.

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, 3, Zagreb, 1993; *Ugledni hrvatski znanstvenici u svijetu: prvi dio*, ur. J. Herak, Zagreb, 2002.

T. Žigmanov

DAMJANOV, Jadranka (Subotica, 5. I. 1934.), povjesničarka umjetnosti, likovna pedagoginja, književnica, prevoditeljica. Kći Jakše i Sarolte, rođ. Zimmer. Osnovnu i srednju školu završila je u Subotici, gdje je maturirala 1952. Nakon završetka studija povijesti umjetnosti i povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, od 1958. do 1983. godine predavala je likovnu umjetnost u VII., XIV. i XVI. gimnaziji te Jezičnom centru u Zagrebu. Doktorirala je

Jadranka
Damjanov

1963. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu obranivši tezu *Problem »naivnoga« u suvremenoj umjetnosti*. Usporedno s radom u srednjoj školi, na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od 1965. predaje metodiku povijesti umjetnosti. Od 1980. predaje i studentima Pedagoškog smjera Akademije likovnih umjetnosti, a od 1992. vodi slobodnu školu radioničkog tipa za svestrano upoznavanje likovno-umjetničkih djela u zagrebačkom Centru za kulturu i obrazovanje. S mjesta redovitog profesora na Odsjeku za povijest umjetnosti 2002. otišla je u mirovinu. God. 1998. za znanstveni je rad dobila državnu nagradu Republike Hrvatske *Ivan Filipović*. Jedan je od najvažnijih pedagoga hrvatske likovne kulture.

Svoj prvi tekst, svojevrstan putopis, objavila je 1956. u časopisu *Híd*. Na mađarskome je objavljivala sve do 1965. kao izvjestiteljica novosadskog lista *Magyar szó*, za koji je pisala o kulturnim zbivanjima u Zagrebu. Znatno veći broj radova objavila je na hrvatskome, pretežito stručne radove o ulozi umjetnosti u odgoju i obrazovanju mladeži u Hrvatskoj (*Naše teme, Umjetnost i dijete, Bilten za nastavu likovne umjetnosti, Treći program Hrvatskog radija, Čovjek i prostor, Interdisciplinarnost, Hrvatska revija, Radovi instituta za povijest umjetnosti...*), vojvođanskoj (*Híd, Bilten Pokrajinskog zavoda za izdavanje udžbenika*) i mađarskoj periodici (*Kultúra és közösség*). Autorica je nekoliko srednjoškolskih udžbenika i priručnika

iz likovne umjetnosti, koji su imali i po nekoliko desetaka izdanja, a koristili su se i na području Vojvodine. Prva knjiga zagrebačkog udžbenika prevedena je i na talijanski, a sredinom sedamdesetih novosadski udžbenik objavljen je, osim na srpskome, i na mađarskome, rumunjskome, rusinskome i slovačkome. Napravila je izbor likovnih priloga i legenda za nekoliko srednjoškolskih udžbenika (npr. *Povijest filozofije* Borisa Kalina), suautorica je školskih leksikona *Likovne umjetnosti* i *Umjetnost*. Bavila se i istraživačkim radom na području obrazovanja mladih – 1975./76. vodila je istraživanje u sklopu UNESCO-ova programa, a rezultati istraživanja objavljeni su knjizi *Kulturni sadržaji u obrazovanju: problemi umjetničkog obrazovanja djece i omladine*, koja je objavljena i u Parizu 1978. u UNESCO-ovoj ediciji *Études et expériences* na službenim jezicima te organizacije.

Posebno je važan njezin rad u slobodnim školama radioničkog tipa. U njima se otkriva snažna kritika ustaljenih obrazovnih institucija i oblika, revitaliziranje zaboravljenih disciplina i tradicija (često izvaneuropske provenijencije), ali i živa otvorenost prema novim tehnološkim mogućnostima. Ta je njezina borba svoju prvu, u hrvatskom školstvu ubrzo onemogućenu manifestaciju imala 1970-ih godina u pokušaju utemeljenja obrazovanja na igri kao vježbanju (različitih razina osjetilnih) jezika, i to u najužem dodiru s umjetničkim djelima. U tom je pokušaju surađivala s Dubravkom Janda i Marcelom Bačićem. U suradnji s još nekim stručnjacima 1980. objavili su »pamflet« u kojem čitamo: »Obrazovanje koje bi se temeljilo na razvijanju jezičnih mogućnosti-sposobnosti sasvim prirodno traži igru kao vježbu koja, za razliku od drila (prisilne represivne vježbe) oslobađa i razvija kreativne mogućnosti«.

Knjige koje je objavila tijekom 1990-ih esencijalni su izraz njezinih iskustava i spoznaja. U uvodu knjige iz 1999. *Umjetnost avantura* izražena je jedna od ideja vodilja njezina angažmana: »Osvještavanje doslovnog opažaja i arhetipskih znače-

nja – umjetnost, upravo je zbog toga osjetilno samoodgajanje čovječanstva i svaki put novi, a u biti prastari pokušaj preobrazbe sebe«. U knjizi *Metafizika crteža* iz 2006. vizualni jezik dovodi u vezu s kozmogonijom i bavi se arhetipskom realnošću crteža, odnosno njegovih elemenata – točke, linije, mjere, mreže i labirinta, uz veliki raspon primjera. U povijesti umjetnosti ne traži stilske odrednice, nego znakove stanja svijesti, što joj omogućuje da još jednom potrese novovjekovnu eurocentričnu vrijednosnu perspektivu i otkrije osebusno bogatstvo europskoga srednjeg vijeka, prije svega romanike, ali i nekih drugih istočnih sakralnih tradicija.

Kao prevoditeljica s mađarskoga, u hrvatskoj je književnoj javnosti poznata osobito po prijevodima velikog broja djela Béle Hamvasa i Sándora Máraiija, a prevodila je, među ostalim, i Tibora Dérija, Margit Kaffku i Nikolu Zrinskoga. Zajedno s Milicom Vujnović priredila je i prevela *Malu antologiju velike mađarske poezije 20. stoljeća: dvanaest pjesama i jedno pismo*, gdje je, s po jednom pjesmom i esejom o toj pjesmi, predstavila dvanaest klasika mađarske moderne poezije – od Endrea Adyja preko Attila Józsefa i Dezsőa Kosztolányija do Jánosa Pilinszokoga, Ágnes Nemes Nagy i Sándora Weöresa. Riječ je o originalnom pokušaju drugačijega i temeljitijega upoznavanja hrvatskog čitatelja s mađarskim pjesničkim jezikom i svjetotvorstvom. Priredila je za tisak majčine memoare na mađarskome *Így éltünk Szabadkán, Damjanovné Zimmer Sarolta emlékiratai* (Ovako smo živjeli u Subotici. Sjećanja Šarolte Zimmer supruge Damjanova) i dvojezično izdanje sestričnih memoara *Kamo bi moglo nestati? – Hova is tünhetett volna el?*. Radi i na proučavanju i afirmiranju mađarsko-hrvatskih kulturnih veza – u sklopu tih nastojanja priredila je zbornike *Hrvatska – Mađarska, stoljetne književne i likovnoumjetničke veze te Hrvatska, Mađarska, Europa*. Od 1998. vodi znanstveno-istraživački projekt *Zrinski i Europa*, a radovi nastali u sklopu tog projekta objavljeni su u dva sveska.

DAMJANOV

Djela: *Likovne umjetnosti* (suautori M. Perlog i R. Ivančević), Zagreb, 1963; *Umjetnost* (suautori K. Radulić i dr.), Zagreb, 1965, 1967³; *Likovna umjetnost*, 1, Zagreb, 1967; *Likovna umjetnost*, 2, Zagreb, 1968; *Likovna umjetnost*, 3, Zagreb, 1969; *Metodički priručnik za likovnu umjetnost*, Zagreb, 1970; *Likovna umjetnost*, Novi Sad, 1975 (suautori D. Janda i M. Bačić) – prevedeno: *Arte plastice* (rumunjski) Novi Sad, 1976; *Výtvarné umenie* (slovački), Novi Sad, 1975; *Podobova umetnosc* (rusinski), Novi Sad, 1975; *Képzőművészet* (mađarski), Novi Sad, 1981; *Kulturni sadržaji u obrazovanju: problemi umjetničkog obrazovanja djece i omladine*, I-II, Zagreb, 1977 (suautori D. Janda i V. Jerbić); prijevod na francuski *Le contenu culturel de l'éducation*, Paris, 1978; *Likovna kultura* (suradnica D. Janda), Novi Sad, 1988; *Vizualni jezik i likovna umjetnost*, Zagreb, 1991; *Hrvatska – Mađarska: stoljetne književne i likovno-umjetničke veze / Horvátország – Magyarország : évszázados irodalmi és képzőművészeti kapcsolatok* (urednica), *Zbornik biblioteke Relations časopisa Most / The Bridge*, Zagreb, 1995; *Istraživanje pogleda – istraživanje slike / Investigation of eye movements – investigation of pictures: šest djela hrvatskog modernog slikarstva u dostignućima eksperimentalne estetike / six paintings of Croatian modern art in the achievements of experimental aesthetics*, Zagreb, 1996; *Umjetnost avantura: bilježnica / Art adventure : notebook*, Zagreb 1998); *Hrvatska / Mađarska / Europa: stoljetne likovno-umjetničke veze: simpozij povjesničara umjetnosti Hrvatske i Mađarske / Horvátország / Magyarország / Európa : évszázados képzőművészeti kapcsolatok : magyar horvát művészettörténeti szimpozión* (urednica), Zagreb, 2000; *Zrinski i Europa*, I-II (urednica), Zagreb, 2000-2003; *Priručnik likovne umjetnosti*, Zagreb, 2003; *Mala antologija velike mađarske poezije 20. stoljeća: dvanaest pjesama i jedno pismo*, (priredila s M. Vujnović), Zagreb, 2005; *Metafizika crteža*, Zagreb, 2006.

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, 3, Zagreb, 1993.

N. Ušumović

DAMJANOV, Jakša (Kaštel Gomilica, 26. VII. 1901. – Zagreb, 17. I. 1967.), odvjetnik i političar. U Suboticu se doselio 1921. Od hrvatskog nacionalista u mladosti sredinom 1930-ih postao je istaknuti predstavnik lijeve inteligencije, a do kraja svojega političkog djelovanja 1946. bio je vječiti oporbenjak i na strani ugroženih – po političkom uvjerenju komunist, ali nikad član Partije. Bio je suradnik sindikalnog lista *Szervezett Munkás* (*Organizirani*

Jakša
Damjanov

radnik) do njegove zabrane 1929. te časopisa *Híd* (*Most*). God. 1936. organizirao je veliki štrajk agrarnog proletarijata i mjesni Narodni front, savez lijevih građanskih stranaka, socijalista i komunista radi zajedničkog otpora diktatorskom režimu i fašizmu. U izbornoj utrci kandidiran je u Bačkoj Topoli na listi Udružene oporbe 1935. i opet 1938. godine, ali bez uspjeha. Njegov najviši doprinos političkoj kulturi regije nalazi se u publicistici: uređivao ljevičarski list *Népszava*, 1935.-36. i 1939.-40., a 1939. pokrenuo je i bratski list *Narodni glas*, glasilo Stranke radnog naroda (pod utjecajem Komunističke partije), koji je prestao izlaziti već nakon 7. broja, u trenutku kad je imao 25.000 pretplatnika – 1940. obje su novine zabranjene. Iste godine u obiteljskoj kući Damjanovljevih (250 godina stara kuća ženine obitelji na adresi Magyar utca 100, u današnjoj Ulici Zrinskoga i Frankopana br. 20) neko se vrijeme uređuje i časopis *Híd*, koji je od 1938. do 1940. bio organ Komunističke partije. Tijekom 1940. sudjeluje u osnivanju trgovačkog društva za izvođenje građevinskih poslova – Trud.

Odvjetnik u Subotici bio je 1933.-41. te 1945.-47. U sudskim procesima branio je komuniste. Zbog svojih je aktivnosti od 1940. do 1953. nekoliko puta završavao u zatvoru: predratne jugoslavenske vlasti zatvorile su ga na nekoliko mjeseci u Bileći (u to su vrijeme u istom zatvoru bili i Ivo Lola Ribar te Moše Pijade), 1941. nakrat-

ko su ga u dva navrata zatvarale i mađarske vlasti u Subotici, i ponovno 1944. na nekoliko mjeseci. Za vrijeme rata održavao je veze s članovima Partije i pomagao obitelji osuđenih. God. 1948. napustio je Suboticu i otišao u Zagreb i Opatiju zbog prijetnje uhićenjem, no ubrzo se vratio. Radio je u gradskoj administraciji, kada je 1950. po njega došla UDBA te je tri mjeseca proveo u zatvoru zbog »neprijateljske agitacije«. God. 1951. optužen je da je nagovarao seljake na napuštanje zadruga te je osuđen na dvije godine zatvora, koje je izdržao u Požarevcu. U to je vrijeme bio među rijetkim odvjetničkim uredima u kojima su seljaci mogli sastaviti molbu za izlazak iz zadruga, a posjednici obraniti dio svoje imovine. Kratku je satisfakciju za svoj ljevičarski angažman imao samo neposredno nakon Drugoga svjetskog rata, kad je bio predsjednik pokrajinskoga Narodnog fronta i zastupnik u Skupštini AP Vojvodine. Tada se borio za Republiku Vojvodinu i branio lokalne Nijemce. U Zagreb se odselio 1960-ih godina, gdje je uskoro i umro. Pokopan je u Kaštel Gomilici.

Lit.: S. Mačković, Ideološko-politička orijentacija listova »Népszava« i »Narodni glas«, *Godišnjak Društva istoričara SAP Vojvodine*, Novi Sad, 1983; Š. Mesaroš, *Mađari u Vojvodini, 1929-1941*, Novi Sad, 1989; S. Zimmer Damjanovné, *Így éltünk Szabadkán, Damjanovné Zimmer Sarolta emlékiratai*, Budapest – Zagreb, 2003.

N. Ušumović i S. Mačković

DAMJANOV, Sarolta, rođ. Zimmer (Segedin, 31. I. 1900. – Zagreb, 21. VIII. 1983.), prosvjetna i društvena djelatnica, publicistica. S četiri godine s obitelji se iz Segedina doselila u Suboticu, u kojoj je živjela do 1957. Kao supruga odvjetnika i političkog aktivista Jakše Damjanova, sudjelovala je u kulturnome i političkom životu Subotice, napose neposredno nakon Drugoga svjetskog rata. Od 1945. do 1948. bila je potpredsjednica subotičkog ogranka Antifašističke fronte žena, u sklopu koje je organizirala dobrotvorne akcije, kulturne priredbe i kazališne predstave, poglavito za djecu. U isto vrijeme, od 1946. do

1948., održavala je i organizirala predavanja na Mađarskome pučkom učilištu (*Magyar Népegyetem*), radila na obnovi kazališnog života i aktivno surađivala u časopisu *Híd*. Predavala je mađarski jezik i književnost u mađarskoj gimnaziji i jednoj subotičkoj osnovnoj školi 1947.-52. Nakon zatvaranja supruga Jakše Damjanova 1951. bila je potisnuta iz javnog života grada. Od 1957. živjela je u Zagrebu i zavičaj više nije posjećivala. Pokopana je u obiteljskoj grobnici u Subotici.

U Zagrebu je 1959. počela pisati svoju autobiografiju na mađarskome, ali je nije dovršila – zapisi prestaju s događajima iz 1943. Autobiografiju je uredila i do kraja subotičkog razdoblja 1957. dopisala njezina mlađa kći Jadranka te ju je 2003. objavila u Budimpešti pod naslovom *Így éltünk Szabadkán, Damjanovné Zimmer Sarolta emlékiratai* (Ovako smo živjeli u Subotici. Sjećanja Šarolte Zimmer supruge Damjanova). Knjiga je dragocjena građa za razumijevanje onog razdoblja subotičke povijesti o kojoj se i danas teško govori: razdoblja neposredno nakon Prvoga svjetskog rata te prije, za vrijeme i neposredno nakon Drugoga svjetskog rata. U autobiografiji je opisana i njezina uloga u raspuštanju mađarskog logora 1941. na subotičkom području.

Sarolta
Damjanov

U svibnju 1941. mađarske su vlasti njezina supruga Jakšu, kao prijeratnoga ljevičara, odvele u logor na Paličkoj cesti (u vojarni izvan grada), u kojem je bilo mnogo bogatih Židova, Srba i nešto Bu-

njevac. Suboticom je vladao »sklepani trijumvirat« Dezső Bitó, Béla Bóocz i János Völgyi. Sarolta Damjanov nakon nekoliko je pokušaja odustala od razgovora s njima i izravno se obratila vojnom zapovjedniku cijelog područja koje je bilo pripojeno Mađžarskoj generalu Béli Novákovicsu, koji je njezina strica Alojza, kao stariji časnik, za vrijeme Monarhije učio jahati. Nakon razgovora s njom Novákovics je Bitóa pozvao na odgovornost zbog stanja u logoru te je ono poboljšano. Ubrzo nakon toga u Suboticu je došao dr. Ferenc Vojnits, koji je pri ponovnom pripojenju Gornje Mađžarske (dijela današnje Slovačke i Potkarpatja) tamošnju administraciju preuredio bez kapi krvi te je istu zadaću trebao obaviti i u Bačkoj. Kako je Sarolta s Vojnicsem bila u srodstvu (»Moja baka i njegova majka su bile sestrične. I baki i Feri-bácsiju majka je bila iz porodice Vuković«), upoznala ga je s problemom subotičkog logora te je njegov pritisak na »trijumvirat« bio od odlučujuće važnosti za raspuštanje logora. Iz Pešte je tada pozvan glavni detektiv Miloš Kovačević i osnovana je komisija, koja je pri saslušanju zatvorenike teretila apsurdnim optužbama kako bi ih mogla osloboditi te je logor raspušten. Rodbina i supruge zarobljenih doživjeli su Saroltu Damjanov kao »anđela spasitelja«.

Djelo: *Így éltünk Szabadkán, Damjanovné Zimmer Sarolta emlékiratai*, Budapest – Zagreb, 2003.

N. Ušumović

DAMJANOV-PINTAR, Lijerka (Ljerka) (Subotica, 16. V. 1930. – Zagreb, 7. VIII. 2006.), profesorica njemačkoga i engleskoga, prevoditeljica, književnica. Nakon djetinjstva i rane mladosti u Subotici, studij, ali prije svega nesretna sudbina njezine obitelji – oca Jakše, majke Sarolte i sestre Jadranke – trajno je vezuju za Zagreb. Predavala je njemački jezik u gimnaziji i na Veterinarskom fakultetu, prevodila s mađžarskoga, njemačkoga i engleskoga na hrvatski i obratno, pisala članke za domaće i inozemne časopise.

U svojim književnim djelima fokusirala se na (auto)biografsku građu, povijest i na položaj žene tijekom povijesti. Povije-

sno-obiteljski roman *Legenda i zbilja*, poput knjige njezine majke Sarolte, prilog je povijesti grada Subotice – kroz sudbinu mađžarske obitelji Balás-Piri, hrvatske Piuković, a prije svega kroz sudbine njezinih roditelja, otkrivaju se konture nekoliko potonulih svjetova: od XVIII. stoljeća i doseljenja Balás-Pirija u grad do montiranoga sudskog procesa protiv njezina oca Jakše početkom 1950-ih. U toj knjizi daje jedan nepretenciozan, ali koncizan sažetak bunjevačke povijesti: »Od prvog časa pa sve do godine 1946., kada je zemlja nacionalizirana, najveća briga Bunjevaca bila je kako obraditi zemlju, postići što bolji urod, što zasaditi sljedeće godine. Bio je to za ovaj narod izazov, dvoboj između prirode i čovjeka«. U dvojezičnoj autobiografskoj knjizi *Kamo bi moglo nestati? – Hova is tünhetett volna el?* opisala je svoje subotičko (i radanovačko) djetinjstvo.

Djela: *Legenda i zbilja: povijesno-obiteljski roman*, Zagreb, 1993; *Putovanja i ogovaranja*, Zagreb 1996; *Kamo bi moglo nestati? – Hova is tünhetett volna el?*, Zagreb, 2005; *Tri žene i povijest*, Zagreb, 2005; *Zbrda zdola*, Zagreb, 2006.

N. Ušumović

DAN BAČKO-BARANJSKIH HRVATA, manifestacija održana 12.–14. IV. 1940. u Zagrebu, koju su organizirali Društvo bačkih Hrvata u Zagrebu i Hrvatsko prosvjetno društvo *Zvonimir* iz Zagreba. Manifestacija je održana u vrijeme kad je pitanje Hrvata u Bačkoj i Baranji postalo aktualno zbog njihovih želja za pripojenjem Banovini Hrvatskoj. Bačko-baranjski Hrvati slične su priredbe i predavanja pokretali u više navrata tijekom pregovora Cvetković-Maček, a i nakon uspostave Banovine Hrvatske, u Zagrebu, Varaždinu i Čakovcu. U Subotici je u ožujku 1940. trebala biti organizirana velika manifestacija Sabor kulturnih društava bačkih i baranjskih Hrvata i Velika manifestacijska skupština hrvatskog življa, za koju je najavljeno donošenje historijskih odluka, no bile su otkazane zbog prijetnji Srpskoga kulturnog kluba da će organizirati protumanifestacije. Zbog takva odnosa prema bačko-baranjskim Hrvatima vlasti u Banovini Hrvatskoj odlučile su omogućiti održavanje

Hrvatsko pjevačko društvo »Neven« iz Subotice na Danu bačko-baranjskih Hrvata

manifestacije u Zagrebu. U Zagreb su, pod vodstvom Blaška Rajića, biskupa Lajče Budanovića, Josipa Vukovića – Đide i drugih narodnih prvaka, došli mnogobrojni članovi HPD *Neven*, ogranci Seljačke sloge iz Subotice i Berega te predstavnici kulturno-umjetničkih društava i organizacija HSS-a iz Bačke i Baranje. Na zagrebačkom kolodvoru goste su pozdravili Društvo bačkih Hrvata, HPD *Zvonimir*, Trenkovi panduri, uniformirani članovi Hrvatskog društva *Petar Zrinski*, predstavnici hrvatskih vlasti, kulturni djelatnici i veliki broj građana. Okupljenima je na dočeku zahvalio Blaško Rajić, koji je tom prigodom poručio da bačko-baranjski Hrvati svoju sudbinu žele vezati uz ostale Hrvate u zajedničkoj domovini. Bačko-baranjski Hrvati tijekom manifestacija posjetili su Vladka Mačeka, hrvatskog bana Ivana Šubašića, nadbiskupa Alojzija Stepinca, mnogobrojne kulturne institucije i grobove hrvatskih narodnih velikana. U dvorani Zagrebačkog zbora nastupe su imali HPD *Neven* iz Subotice i ogranci Seljačke sloge iz Subotice i Berega. Vrhunac manifestacije bila je svečana akademija 14. travnja u dvorani Zagrebačkog zbora, koju su pratili najviši politički i društveni predstavnici iz Banovine Hrvatske. Okupljenima se obratio Blaško Rajić, koji je istaknuo da Hrvati u Bačkoj i Baranji osjećaju isto što

i Hrvati u Banovini: »Hrvati oduvijek, Hrvati do vijeka«. Govore o Bačkoj Hrvatskoj i njezinoj želji da bude pripojena Banovini Hrvatskoj održali su i Marko Čović, Josip Vuković – Đido i Jerko Zlatarić. Slične su manifestacije, nakon poziva iz Splita, Požege, Đakova i Osijeka, najavljene i u tim gradovima, jer se cjelokupnu hrvatsku javnost htjelo upoznati s problemima i željama bačko-baranjskih Hrvata, ali zbog rata one nisu održane.

Lit.: *Hrvatski dnevnik*, 1416, 1417, 1418, 1419, 1420, Zagreb, 1940; Dan bačko-baranjskih Hrvata u Zagrebu, *Subotička danica ili bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za redovnu godinu 1941.*, Subotica, 1940; *Subotičke novine*, 15, 16, Subotica, 1940; Društvo bačkih Hrvata – Njegov osnutak i dosadašnji rad, *Klasje naši ravni*, Zagreb, 1/1942; M. Čović, Bački Bunjevci i Šokci na hrvatskoj varijanti, *Hrvatska revija*, München, 1/1976.

M. Bara

DAN MLADIH SUBOTIČKE BISKUPIJE, tradicionalno okupljanje hrvatske katoličke mladeži iz Subotičke biskupije, koje se održava u Baču. Posljednjih godina na Danu mladih sudjeluju i mladi Slovaci iz Selenče. Razvio se iz okupljanja mladih katolika na duhovnoj obnovi u franjevačkom samostanu u Baču početkom 1970-ih. Do 2005. održavao se 2. svibnja, od tada u drugu subotu u svibnju. God.

DAN MLADIH SUBOTIČKE BISKUPIJE

2004. iznimno je održan u somborskom Karmelu, koji je te godine slavio stogodišnjicu postojanja samostana i crkve.

Lit.: *Bačko klasje*, br. 1-78; *Zvonik*, Subotica, svi-banjski i lipanjski brojevi, 1995-2006.

S. Beretić

DANI BALINTA VUKOVA, godišnja kulturna manifestacija u Subotici s podnaslovom *Dani hrvatske knjige i riječi*. Riječ je o priredbi s više događaja, a njezin je temeljni cilj podsjećanje na najistaknutijeg sakupljača narodnih pripovijedaka među Hrvatima – Balinta Vukova, afirmacija i valorizacija njegove zaostavštine, popularizacija među suvremenim čitateljstvom, napose među djecom i mladima, te retrospektivno prikazivanje i tematiziranje suvremenoga književnog stvaralaštva Hrvata u Vojvodini. Od osnutka 2002. Dane Balinta Vukova organizira *Hrvatska čitaonica*. Povod za njihovo pokretanje bila je 90. obljetnica rođenja i 15. obljetnica smrti Balinta Vukova. Program se sastoji od stručno-znanstvenog skupa i više kulturnih događaja, među kojima su multimedijalna večer, program namijenjen djeci i književna večer. U znanstvenom skupu sudjeluju književnici, jezikoslovci, etnografi, pedagozi, povjesničari umjetnosti i drugi stručnjaci iz Vojvodine (Srbije), Hrvatske, Ma-

đarske i Austrije te tako sastavom sudionika iskoračuje iz lokalnih okvira i postaje općehrvatska manifestacija na prostoru Panonije. Radi ostvarivanja temeljnog cilja *Dana* pokrenuto je izdavanje zvučne edicije, nakladnička djelatnost, s posebnim naglaskom na slikovnice, te druga medijska ostvarenja (dokumentarni film, animirani film, kazališne predstave i sl.) sa sadržajima iz opusa Balinta Vukova.

Lit.: *Klasje naših ravni*, Subotica, 1-2/2003, 1-2/2004; *Dani Balinta Vukova : dani hrvatske knjige i riječi (zbornik radova 2002.–2005.)*, Subotica, 2006.

K. Čeliković

Pozivnica za Dane hrvatske knjige

DANI HRVATSKE KNJIGE, manifestacija koju je tijekom 1939. po većim hrvatskim gradovima organizirala Matica hrvatska, na inicijativu svojeg tajnika Mile Starčevića. U Subotici je na organiziranju Dana hrvatske knjige radio Marko Čović, student filozofije, a surađivao je pritom s Aleksom Kokićem, Ivanom Kujundžićem i drugim mladim bačkim Hrvatima, osobito sveučilištarcima i srednjoškolcima. Manifestacija je, pod pokroviteljstvom Blaška Rajića, trajala 4 dana, a u prostorijama Subotičke matice 5. I. 1939. otvorila ju je Hrvatska kulturna zajednica. Na svečanom otvorenju, osim pokrovitelja, nazočni su bili i drugi kulturni i politički prvaci bačkih Hrvata, a ulogu tumača zastupljenih djela i voditelja posjetitelja preuzeli su agilni križari Đačkoga križarskog bratstva višeskolaca. Osim za izdanja Matice hrvatske i Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima, veliko zanimanje vladalo je i za djela domaćih književnika Marka Čovića i

Dani Balinta Vukova, zbornik radova, Subotica, 2006.

Ante Jakšića. Mnogobrojni posjetitelji priredbe nisu bili samo iz uskog kruga inteligencije nego i iz seljačkog puka sa subotičkih salaša. Na uspjehu subotičke manifestacije, koja je bila rezultat uske suradnje crkvenih, političkih i kulturno-prosvjetnih organizacija bačkih Hrvata, organizatorima je čestitala i Matica hrvatska.

Lit.: *Hrvatski dnevnik*, 963, 966, Zagreb, 1939; *Subotičke novine*, 1, 2, Subotica, 1939; M. Čović, Bački Bunjevci i Šokci na hrvatskoj varijanti, *Hrvatska revija*, München, 1/1976.

M. Bara

DANI HRVATSKOGA JEZIKA, suvremena manifestacija hrvatskih organizacija i ustanova u Mađarskoj. Svakog proljeća diljem Mađarske priređuju ih hrvatski klubovi, hrvatske manjinske samouprave te hrvatske osnovne i srednje škole organizirajući izložbe, natjecanja učenika iz materinskog jezika i književnosti, u kazivanju stihova i proze te održavajući predavanja na teme s područja hrvatskoga jezika i književnosti te povijesti i zemljopisa matične Hrvatske. Ubrajaju se među najvažnije kulturne događaje Hrvata u Mađarskoj.

Ž. Mandić

DANI KRUHA I RIJEČI, duhovno-kulturna manifestacija u okviru proslave dužijance u Subotici. Pokrenuta je 1980. prigodom obilježavanja 40. obljetnice smrti svećenika i pjesnika Alekse Kokića pod nazivom *Kokićeve dani – Dani kruha i riječi*, s nakanom kulturnog obogaćivanja žetvenih svečanosti, ali je poslije iz imena manifestacije izostavljeno Kokićevo ime. Isprva su Dani kruha i riječi održavani u subotičkom sjemeništu *Paulinum*, a program se sastojao od književne večeri, meditativne večeri i svečane euharistije. U sklopu manifestacije organizirane su i prigodne izložbe te igrokazi. Nakon osnivanja Instituta *Ivan Antunović* organiziranje te manifestacije prelazi pod njegovo okrilje. Od 1994. meditativna je večer zamijenjena svečanom subotnjom večernjom, a na taj je događaj postupno sveden i nekađnji višednevni sadržaj manifestacije.

Lit.: *Bačko klasje*, br. 21-22, 37-38, Subotica, 1982, 1986; *Hrvatska riječ*, br. 130, Subotica, 2005.

J. Štefković

DANICA, hrvatski katolički kalendar koji izdaje Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima iz Zagreba. Objavljuje ponajprije tekstove vezane uz vjerski i kulturni život s naglašenim vjersko-odgojnim obilježjima – osim članaka iz prirodnih i društvenih znanosti, donosi i veći broj književnih priloga. Povijest kalendara počinje 1869., kada tadašnje Društvo sv. Jeronima počinje izdavati *Koledar i ljetopis Društva svetojeronimskoga za prostu godinu 1870.*, a već sljedeće godine mijenja ime u *Danica – koledar i ljetopis društva svetojeronimskoga*. Od tada redovito izlazi sve do današnjih dana usprkos mnogobrojnim političkim i društvenim promjenama. Od 1968. do 1971. pod pritiskom komunističkih vlasti kalendar je izlazio pod imenom *Katolički godišnjak*.

Danica je od početka naišla na veliko zanimanje bačkih Hrvata. Iz popisa povjerenika i članova Društva, koji su redovito objavljivani u svakom broju, vidljivo je da su bački Hrvati aktivno sudjelovali u radu Društva već od prve godine njegova postojanja. S vremenom je raslo zanimanje uredništva za položaj bačkih Hrvata pa je u kalendaru za 1915. objavljen članak pod naslovom *Hrvati u Ugarskoj*.

Nakon Prvoga svjetskog rata upravu Društva preuzimaju katolički laici, što je otvorilo sasvim novu stranicu u njegovu radu. Među njima se posebice istaknuo Josip Andrić, koji je ubrzo postao urednikom svih jeronimskih izdanja, nakon čega je *Danica* donosila mnogo više tekstova o bačkim Hrvatima te se u njoj pojavljuju imena mnogih uglednih bačkih Hrvata, koji objavljuju svoje pjesme, pripovijetke i osvrte na važne društvene teme.

Danica je poticala objavljivanje kratkih pripovijedaka o životu u hrvatskim krajevima, pa je zbog toga Blaško Rajić u *Danici* za 1930. objavio pripovijetku *Čiča Ilija – iz života bunjevačkih Hrvata*, a Ivo Prčić u *Danici* za 1938. pripovijetku *Ča*

DANICA

Mate Lemeš. U međuraću su objavljivane i pjesme više pjesnika iz Bačke: Ante Jakšić objavio je pjesme *Isus je blagoslovio dozrelo žito* (*Danica* za 1937.), *Mirišu putevi jagodama* (*Danica* za 1938.) i *Svakoga proljeća* (*Danica* za 1941.), u *Danici* za 1941. objavljene su dvije pjesme Aleksandra Kokića *Bačka Hrvatska* i *Prelo...* Albert Šokčić u *Danici* za 1938. objavio je tekst *Preporoditelj Hrvata preko Drave i Dunava – k 50. god. smrti biskupa Ivana Antunovića*, Josip Andrić u *Danici* za 1941. piše *in memoriam* pjesniku Aleksandru Kokiću u tekstu *Za pjesnikom bačkih Hrvata*, a Marin Radičev u istoj *Danici* objavljuje članak *Bački i baranjski Hrvati*.

Tijekom Drugoga svjetskog rata nastavljena je suradnja bačkih Hrvata s *Danicom* pa su u to vrijeme i dalje objavljivani tekstovi, pripovijetke i pjesme Ante Jakšića i Marina Radičeva, a pojavljuju se i novi autori – Blaško Ivić, Jakov Kopilović, Ivan Kujundžić, Stipan Bešlin i Petar Pekić.

Nakon rata zavladao je razdoblje stagnacije u radu Društva pa je i *Danica* jedva uspijevala održati svoj opstanak. Kako su od kraja 1940-ih pa sve do 1984. bački Hrvati vlastit katolički kalendar imali samo 1971. i 1972., *Danica* je bila zastupljena među hrvatskim pukom u Bačkoj. U to vrijeme međutim nisu objavljivani članci o Bačkoj, a većina je tekstova usto nepotpisana pa im se ne može utvrditi autor. Teška politička vremena nakratko su prekinuta potkraj 1960-ih, pa se u *Danici* za 1969., koja je te godine izašla pod naslovom *Katolički godišnjak*, ponovno pojavljuju autori iz Bačke – Ivan Kujundžić, Ante Jakšić, Matiša Zvekanović, Ilija Džinić, Franjo Gabrić, Stipan Bešlin i Mihajlo Skenderović, a 1970. pridružuje im se i Ante Sekulić pod pseudonimom Tin Kulić. God. 1978. u *Danici* je počeo pisati Tomo Vereš, koji je postao najvjerniji bački suradnik toga katoličkog kalendara te je u njemu redovito objavljivao sve do svoje smrti 2002. Suradnja *Danice* i bačkih Hrvata nastavljena je sve do današnjih dana.

R. Skenderović

DANICA, »bunjevačko-šokački kalendar« koji je 1920. objavilo uredništvo *Nevena*. Jedino godište tiskano je u Subotici u Tiskari sv. Antuna. Objavljeni tekstovi pisani su hrvatskim književnim jezikom i bunjevačkom ikavicom. Kalendar je bio namijenjen ponajprije puku, a uobičajeni sadržaj (kalendarski dio, pouke za puk, narodne pjesme, šale i običaji) prožet je ranim poslijeratnim političkim usmjerenjem lista *Neven* – pozdravlja se ujedinjenje južnoslavenskih zemalja, od kojega se očekuje mogućnost slobodnog razvitka svakoga od južnoslavenskih naroda.

Lj. Vuković

Danica bunjevačko-šokački kalendar za pristupnu godinu 1920., Subotica, 1919.

DANICA → **Danica ili kalendar za Bunjevence, Šokce i Hrvate koji žive u Mađarskoj**

DANICA, »nezavisni informativni list« koji je izlazio u Somboru od 1. II. do 30. VIII. 1934. Tiskan je u *Jugoslovenskoj štampariji* u Somboru, izlazio je četvrtkom, a objavljen je ukupno 31 broj. Iako se uredništvo kratko vrijeme nalazilo u prostorijama somborskoga *Bunjevačkog kola*, list nije bio njegovo glasilo. Vlasnik, izdavač i odgovorni urednik za prva tri broja bio je Stipan Dujmović, a vlasništvo i uredništvo od četvrtog broja preuzeo je

NEZAVISNI INFORMATIVNI LIST

Godina I	Uredništvo i administracija Sombor, Vojv. Bojovića Venac 9 Telefon broj 1-01	Sombor, 8. marta 1934	God. pretplata Din. 52 Na po. godine 26 Na 3 meseca 13	Broj 6
----------	--	-----------------------	--	--------

Afere na sve strane

Posle Staviskove afe, zbog koje govornost, i hrabri, oni ostali se prolivala krv ulicama Pariza, nižu zbog nekažnjivosti sebi sličnih, bacili

Govori se . . .

Prilikom velike kiše, koja je padala prošle nedjelje poplavljen je cio prostor oko „Slobode“ i okolnih ulica tako, da je saobraćaj bio potpuno prekinut. Sada kada će nastati kišoviti dani.

Danica, Sombor, 8. III. 1934.

Grga Vuković. Od 6. broja uredništvo i administracija lista sele se u prostorije vlasnika i odgovornog urednika Grge Vukovića. Cilj je lista bilo nacionalno i kulturno prosvjeđivanje lokalnoga hrvatskog čitateljstva. Objavljivani su zato kulturno-povijesni prilozii o Bunjevcima i Šokcima iz Sombora i okolice, a isticana je pritom osobito njihova kršćanska krepost. Tekstovi u *Danici* bili su pisani uglavnom ikavicom, povremeno i hrvatskim književnim jezikom, osobito u pjesmama i člancima Ante Jakšića. U listu su surađivali Marin Dekić, Ivan Tolj, Pajo Vujević, Ante Jakšić, Blaško Vojnić Hajduk, Martin Matić, Ilija Džinić i drugi. U posljednjim brojevima uredništvo je od svih suradnika zahtijevalo da se tekstovi pišu isključivo ikavštinom. List se financirao isključivo od pomoći čitatelja i pretplate, koja je bila neredovita, te su materijalne teškoće ubrzo rezultirale prestankom izlazenja.

D. Lončar i M. Bara

DANICA, »kalendar za Jugoslovane u Mađarskoj«, čiji je jedini broj izdao Antifašistički front Južnih Slavena (AFJS), prva organizacija Hrvata, Srba i Slovenaca u Mađarskoj nakon Drugoga svjetskog rata. Tiskano je samo jedno godište kalendara – 1946. u Pečuhu na 32 stranice, formata 14,5 cm x 20,5 cm. Sastavio ga je dr. Sve-tozar Lastić, koji je bio na čelu Oblasnog

tajništva AFJS-a u Pečuhu. Kalendar je nosio obilježja vremena u kojem je nastao, pri čemu su ga osobito karakterizirale nade manjinskih južnih Slavena u afirmaciju njihovih narodnosnih prava i komunistička ideologija, za koju se mislilo da će biti okvir za njihovo ostvarivanje nakon sloma Horthyjeva režima, izrazito represivnoga prema manjima.

Bio je to prvi kalendar namijenjen Hrvatima (kao i Srbima i Slovencima) u Mađarskoj nakon posljednjeg godišta (1944.) *Danice ili kalendara za Bunjevce, Šokce i Hrvate koji žive u Mađarskoj*. Nakon što je u jesen 1946. AFJS preimenovan u Demokratski savez Južnih Slovena, sljedeće je godine počeo izlaziti novi kalendar pod nazivom *Naš kalendar*.

M. Mandić

DANICA ILI BUNJEVAČKO-ŠOKAČKI KALENDAR → Subotička Danica

DANICA ILI KALENDAR ZA BUNJEVAČKE, ŠOKAČKE I RACKE HRVATE KOJI ŽIVE U MAĐARSKOJ U BAČKOJ, godišnjak koji je izlazio u Baji od 1998. do 2000. g. Izdavač je bila Bajska bunjevačka katolička čitaonica, a urednik Antun Mujić. To izdanje, na sedamdesetak stranica u formatu A5, obuhvaća izvorne i tijekom aktualne godine objavljene napise o bačkim Hrvatima u Mađarskoj, o njih-

Danica ili kalendar za bunjevačke, šokačke i racke Hrvate koji žive u Mađarskoj u Bačkoj 1998., Baja.

voj sadašnjosti i prošlosti, etnografiji i književnosti, pretežito na standardnome hrvatskom jeziku. Izašla su svega tri godišta.

Ž. Mandić

DANICA ILI KALENDAR ZA BUNJEVCE, ŠOKCE I HRVATE KOJI ŽIVE U MAĐARSKOJ, godišnjak koji je izlazio u Budimpešti od 1923. do 1943. Na poticaj župnika Ivana Petreša i odvjetnika Ivana Paštrovića, uz suglasnost Ministarstva prosvjete i kulture, pokrenuta je *Danica* radi prosvjeđivanja i informiranja Hrvata u Mađarskoj. Prva dva broja izdao je Bunjevački i šokački narodni odbor, a nakon toga izdavanje su preuzeli dr. Ivan Paštrović do 1930., Dioničko društvo *Pallas* do 1934. te Društvo Svetog Stipana, odnosno njegova tiskara *Stephaneum*, do 1943., kad je *Danica* prestala izlaziti. Već drugi broj mijenja ime u *Danica ili kalendar za u Ugarskoj živeće Bunjevce, Šokce, Hrvate, Bošnjake, Race i Dalmatince*, od 1926. u njezinu nazivu stoji *Kalendar za u Mađarskoj živeće Bunjevce, Šokce i Hrvate*, od 1928. particip *živeće* zamijenjen je relativnom konstrukcijom *koji žive*, a zadnja tri godišta imaju podnaslov *Kalendar za Bunjevce, Šokce i Hrvate*. Oviseci materijalno o potpori iz Ministarstva, *Danica*

je uvelike služila interesima onodobnih asimilatorskih težnja mađarske vlade te se na njezinim stranicama ponajprije veliča mađarska povijest i kultura i promiče aktualna domaća politika. Osim malobrojnih tekstova Ivana Petreša, objavljavani su ponajprije prijevodi pjesama mađarskih autora, a do danas su zanimljivi napisi o običajnoj baštini i pučkoj književnosti Hrvata u Mađarskoj. Budući da je u Mađarskoj bila jedino štivom na hrvatskome, u hrvatskom je puku bila dobro prihvaćena.

Lit.: M. Mandić, Mjesto Ivana Petreša u bunjevačkoj prozi, u: *Prilozi kulturnoj i književnoj povijesti Srba i Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1982; J. Lončarević, *Hrvati u Mađarskoj i Trianonski ugovor*, Zagreb, 1993; S. Blažetin, *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Osijek – Pečuh, 1998; M. Mandić (priredio), *Hrvatski književnici u Mađarskoj, Ivan Petreš, Sabrana djela*, Budimpešta, 1999.

Ž. Mandić

Danica ili Kalendar za Bunjevce, Šokce i Hrvate 1942., Budapest.

DANICA KALENDAR KATOLIČKOG PUČKOG SAVEZA → Kalendar katoličkog pučkog saveza

DAROVATELJI HRVATSKOG DOMA U SOMBORU, najistaknutiji članovi i aktivisti Hrvatskoga kulturnog društva *Mirosljub*, koji su dobrovoljnim priložima omogućili kupnju zgrade za Društvo osnovano

DAROVATELJI HRVATSKOG DOMA MIROLJUBA U SOMBORU			
DR. VUKOVIĆ GRGA	6000	PARČETIĆ CFR. MISTER	1000
DR. FABIJANA HAJDUKOVIĆA	2000	HORNJAK ĐULA	1000
DR. VLAŠIĆ LADISLAV	2000	STRILIĆ PAJA	1000
DR. KOŽUL MARKO	2000	MATARIĆ ANTUN	1000
STRILIĆ JOSIA	2000	STRILIĆ KLARA	1000
KRIŽARSTVO SOMBOR	1500	STRILIĆ FRANJA	1000
MR. NEVEN SUBOTICA	1000	BUDIMČEVIĆ IVAN	1000
MR. PETAR SARAJEVA	1000	KARAS ŠIMA	1000
MR. P. SZAMARJAY BELA	1000	GLUVIĆ STIPAN	1000
RUBIĆ JOSIP	1000	MATARIĆ FRANJICA	1000
MESNER FERDINAND	1000	MATARIĆ ANDRIJA	1000
VILHELM ANDRIJA	1000	BUČONIĆ MIJA	1000
MARKO KARJAKOV	1000	BUDIMČEVIĆ JOSO	1000
STRILIĆ ŠIMA	1000	ŠIMUNOV IVAN	1000
MATARIĆ STIPAN	1000	FRANJA FIRA	1000
BOGDAN STJEPAN	1000	PERIŠKIĆ STIPAN	1000
MIJA FRANJICA	1000	BOŠNJAK IVAN	1000
STRILIĆ STIPAN	1000	BOGDAN GUSTAV	1000
KOLIĆ JOSIP	1000	PARČETIĆ JOŽIKA	1000
ZLATARIĆ JERKO	1000	BOŠNJAK IVAN	1000
BUČONIĆ ILIJA	1000	MATARIĆ ANTUN	1000
FIRANJ FRANJO	1000		

Ploča s imenima darovatelja Hrvatskog doma u Somboru

1936., nakon izdavanja iz *Bunjevačkog kola*. Zgrada je kupljena 1937., a u Somboru je poslije popularno nazvana Hrvatski dom. U njoj se danas nalazi sjedište HKUD-a *Vladimir Nazor* (Vijenac Radomira Putnika br. 26).

Novac za kupnju osiguran je pozajmicom od veterinar dr. Fabijana Hajdukovića te dobrovoljnim prilozima članova. Među darovateljima posebno su se istaknuli dr. Grga Vuković (6000 dinara), dr. Fabijan Hajduković i dr. Ladislav Vlašić (po 2000 din.) te dr. Marko Kožul, Josa Strilić i Križarstvo iz Sombora (po 1500 din.). Većina članova *Miroljuba* dala je po 1000 dinara, što je u ono vrijeme iznosilo više od polovice mjesečne zarade dobro plaćenih radnika. Priloge od 1000 dinara dali su i HKPD *Neven* iz Subotice, Zadruga *Napredak* iz Sarajeva, mr. ph. Béla Szamarjay, Josip Rubić, Ferdinand Mesner, Andrija Vilhelm, Marko Karjakov, Šima Strilić, Stipan P. Matarić, Stjepan Bogdan, Franja Mijić, Stipan Strilić, Josip Kolić, Jerko Zlatarić, Ilija Džinić, Franjo Firanj, Franjo Parčetić-Mister, Đula Hornjak, Paja Strilić, Antun Matarić, Klara Strilić, Franja Strilić, Ivan Budimčević, Šima Karas, Stipan Gluvić, Franja Matarić, Andrija Matarić, Mija Bučonić, Joso Budimčević, Ivan Šimunov, Stipan Periškić, Ivan Bošnjak Martinov, Gustav Bogdan, Jožika Parčetić,

Ivan Bošnjak i Antun Matarić – Čika. Spomenuti su darovatelji zato ostali zapamćeni kao »hiljadari«.

Mramorna ploča s urezanim imenima darovatelja bila je smještena na ulazu u tzv. malu dvoranu, gdje su danas prostori je banke. Ploča je obnovljena i ugrađena u jedan od bočnih zidova na katu zgrade Hrvatskog doma. Poznato je da je novac prikupljan i poslije kako bi se vratio dug dr. Hajdukoviću, no imena darovatelja iz tog razdoblja nisu sačuvana.

A. Čota

DAROVNICA (*lat.* donatio), u feudalnom pravu dokument kojim senior svojem podložniku dodjeljuje neki posjed, privilegije i prava. Jedna od najpoznatijih darovnica u povijesti jest Velika povelja sloboda (*Magna Carta Libertatum*), kojom je engleski kralj Ivan Bez Zemlje (*John Lackland*) 1215. podijelio određene slobode i prava engleskom plemstvu, što se smatra začetkom suvremene ustavnosti.

Prema ugarskomu donacionalnom sustavu (koji se donekle razlikovao od zapadnoeuropskoga lenskog sustava), darovnice je mogao izdavati samo kralj, a uz stanovita ograničenja i njegovi namjesnici – palatin i ban, i to u korist plemića, gradova i sl., koji su zauzvrat darovatelju bili obvezani na određenu službu, najčešće vojnu. Izdavale su se kao nagrada za zasluge za kralja i domovinu. Donošene su forme privilegija, tj. povelje, a postupak dodjele dobra završavao je javnim svečanim uvođenjem u posjed. Po svojem sadržaju darovnice nisu bile čisti darovi, već su imale mješovit karakter, budući da je obdareni imao obvezu protučinidbe prema darovatelju, poput novčane otkupnine za plemićki status, poslije vojne službe i sl.

Darovnicama je plemstvo steklo više od šezdeset hrvatskih porodica u ugarskome Podunavlju od XVII. do XIX. st. Većina darovnica nije sačuvana ili se nalazi u privatnim posjedima. U povijesti ugarskih Bunjevaca posebnu važnost imaju i darovnice Marije Terezije kojima su Sombor 1749. i Subotica 1779. postali slobodnim kraljevskim gradovima. Te su darovnice

DAROVNICA

omogućile intenzivniji razvitak dvaju gradova, a čuvaju se u gradskim povijesnim arhivima.

Zanimljiva je i darovnica kralja Franje II. lemeškim plemićima iz 1803., kojom je 36 mjesnih plemića otkupilo 11.931 katastarsko jutro za 40.000 forinta – gotovo cijeli atar, osim bilježničke, kantorske i župničke zemlje. Dotad su se mnogobrojni plemići iz Lemeša zemljom koristili kao zakupci od Ugarske komore, uz vlastitu plemićku samoupravu. Iako darovnica nije sačuvana, o njoj se posredno doznaje iz dokumenta izdanoga u Kalači 1. V. 1804., kojim se potvrđuje svečano uvođenje u posjed u nazočnosti nadbiskupa Klobušickoga. Taj je akt važan i kao potvrda da je Lemeš u to doba još bio podijeljen na dvije općine, budući da se u njemu navodi kako se odnosi na »dalmatinski dio općine«.

Izvor: Historijski arhiv Sombor, Zbirka variae, reg. br. 475, sig.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrogh vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, Szabadka, IV, 1906; M. Lanović, *Zapadno-evropski feudalizam i ugarsko-hrvatski donacionalni sustav*, Zagreb, 1928; S. Bačić, *Povelje slobodnih kraljevskih gradova Novog Sada, Sombora i Subotice*, Subotica, 1995; A. Čota, *U osimu plemenitog ravničarskog drača. Lemeš* (rukopis).

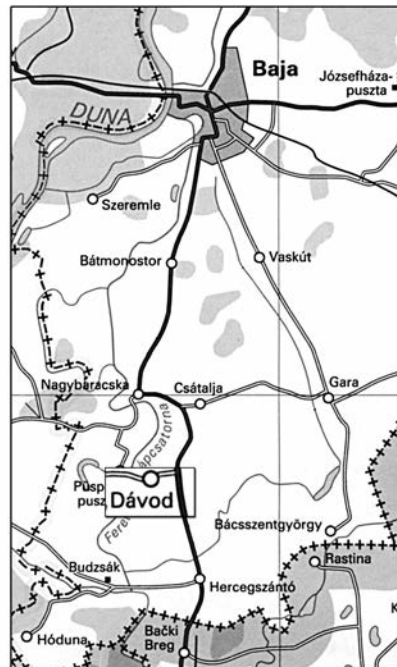
S. Bačić i A. Čota

DAUTOVO (*madž.* Dávod), selo južno od Baje, 8 km od državne granice, 2612 stanovnika (2001.). Nekadašnja službena imena: 1321. Daved, 1342. Davot, 1521. Daut, 1553. Dauthatza, 1554. Dautova, 1590. Dolna-Dautova i Gorna-Dautova, 1733. Dautova, 1744. Selo Dautova, 1779. Dautova, druga polovica XVIII. st. Dautova olim Davoth, 1873. Dautova; od 1898. Dávod. Ime sela obično se izvodi iz osobnog imena David.

God. 1321. spominje se kao selo, a 1419. i 1521. kao pustara; 1543. Kalačkoj je nadbiskupiji platilo 13 forinti (1700. samo dvije forinte) i jedan par čizama crkvene desetine; 1554. »Dautova« ima jednu, 1590. »Dolna-Dautova« 5, a »Gorna-Dautova« 20 kuća. Kao »racko« selo zabilježeno je 1655., 1701. spominje se kao katolič-

ko mjesto, a 1714. kao pustara. Do 1762. većinsko je srpsko naselje, a živi u njemu i 30-ak hrvatskih obitelji. Te su godine onamo međutim naseljeni Mađžari iz Gornje Ugarske, dok su Srbi »koji ne žele obrađivati zemlju, nego se bave stočarstvom i ribolovstvom«, preseljeni u Stapar i Stanišić. God. 1767. knez mu je Hrvat Nikola Aladžić. Do prve polovice XIX. st. Hrvati su se asimilirali u mađžarsku većinu. Na nekadašnje Srbe i Hrvate podsjećaju mikrotoponimi: Ada, Bara, Bartakovićevo rit, Crničevo, Dugačka bara, Halasica, Konjska glava, Kovačica, Sivac, Široka bara, Trnjak. Danas je poznat po svojim toplicama i Püspökpuszti, koju Hrvati zovu Siget.

Izvori: *Bács megye helységekinek jegyzéke 1733-ból*, Országos Levéltár, Kanc. Litt. Comit. Bach, 1733., nr. 81; Országos levéltár, E. 150 Eccles. fasc. 6, nr. 12; Kartoteka Széchenyiyeve knjižnice u Budimpešti, 501; Arhiv Vojvodine, Urbarijalni popisi, 13 330. kutija.

Dautovo (Dávod)

Lit.: G. Grosschmid, *Magyarország népesítésének áttekintése. Figyelemmel Bács-Bodrogh vármegye történetére*, *Bács-Bodrogh vármegye Történelmi Társulat évkönyve*, Zombor, 4/1887; *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I-II, Zombor,

1896; D. Popović, *Srbi u Vojvodini*, II, Novi Sad, 1959.

Ž. Mandić

DEBO ČETVRTAK (Debeli četvrtak), u subotičkih i somborskih Bunjevaca pučko ime za četvrtak uoči korizme, u tjednu prije »Čiste sride«, tj. Pepelnice. Preuzet je, prema svemu sudeći, od Madžara, u kojih je u nekim krajevima taj naziv uobičajen (*madž.* *kövér csütörtök*). Posljednji tjedan prije korizme i uskrsnog posta, u puku poznat kao »Debela nedilja«, obilovao je zabavama i priredbama. Na »Debo četvrtak«, prema starom običaju, valja devet puta jesti, jer se vjeruje da će onaj koji se toga bude pridržavao biti zdrav i da će se udebljati te da će godina biti rodna. Na taj bi se dan pekle krafne, koje Subotičani zovu »fanki«, Somborci »kolačići«, a u nekim drugim hrvatskim krajevima »pokladnice«. Somborkinje su na taj dan pekle gibanicu »debelu ko noga«, a u Subotici »pogaču«. U prošlosti je na »Debo četvrtak« Katoličko divojačko društvo iz Subotice organiziralo Divojački bal.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1990; S. Beretić, *Poklade (mesopust, karneval) i korizma, Subotička Danica (nova): Kalendar za 2002. godinu*, Subotica, 2001.

B. Jaramazović

DEJANOVIĆ (Dejanovics, Deánovics, Diánovics, Szígyártó, Szijártó), jedna od najvažnijih i najutjecajnijih dalmatinskih porodica u Segedinu tijekom XVIII. st. Prezime se pojavljuje u nekoliko oblika, kao Dejanović (Dejannovics, Deánovics), Dijanović (Diánovics) ili Szígyártó (u značenju »remenar«). Mandić smatra da je riječ o dvama različitim prezimenima jer je prezime Dejanović izvedeno iz osobnog imena Desimir ili Desislav, odnosno njegovih skraćениh oblika Dejan, Dejo, Deja, a prezimena Dijanović vjerojatno iz osobnog imena Dimitrije ili Dijana. Razlučivanje tih dvaju prezimena vrlo je teško zbog oskudnosti izvora, a u njima se usto prezimena zapisuju prilično neprecizno. Prvi spomen prezimena Dejanović potječe iz 1708. (Ioannes Nepomuk Dejanovich). Godine 1719. prvi se put spominje u obli-

ku Dianevics (Dianovics), a 1722. i Deánovics. Porodica se vjerojatno bavila remenarstvom jer se tijekom XVIII. st. pojedinici njezini članovi spominju po prezimenu Szígyártó ili Szíjártó (*madž.* *szígyártó*: remenar), kojemu se katkada dodaje Dejanović ili Dijanović.

Ivan Dejanović najvažniji je član te porodice. Kao János Szígyártó (Szíjártó) bio je 1716.-21. glavni kapetan, a obnašao je i senatorsku funkciju, koja je bila doživotna. God. 1720. pod imenom János Szíjártó Deánovics izabran je za zamjenika glavnog suca, a 1722.-23., skupa s najstarijim segedinskim senatorom Dánielom Rósa, izabran je za funkciju gradskog suca (*iudex*). Nakon toga odbacio je pridjevak Szíjártó pa se u izvorima kao senator spominje pod imenom János Dejanovics. Između 1724. i 1734. bio je jedan od najimućnijih trgovaca u gradu, a obnašao je i funkcije sajmenog suca (*fori iudex*) i malog suca. U više je navrata 1723. neuspješno pokušao dobiti armalno pismo i postati plemićem. Stanovao je u Palanku, dijelu grada naseljenome uglavnom Nijemcima, Srbima i Dalmatinima. U popisu poreznih obveznika 1731. spominje se pod imenom János Diánovics, a kao najimućniji iz zajednice segedinskih Dalmatina platio je čak 40 forinta poreza. U to je vrijeme je uz Mala vrata, u susjedstvu dvojice drugih gradskih senatora, dao sagraditi kuću za svoju kćer Mariju Dejanović. U razdoblju od 1732. do 1745. obnašao je funkciju gradonačelnika (*consul*) Segedina. God. 1750. u vlasništvu je imao pola mlina, vrt i dvije kuće u Palanku, što je predstavljalo pravo bogatstvo. Obudovio je 1751., a već je sljedeće godine, ili najkasnije 1753., umro. Želju da postane plemić ostvario je prije smrti pa su i njegovi potomci bili plemeniša.

Drugi je važan član porodice bio Pavao Dejanović (Paulus Dejanovics), vjerojatno Ivanov brat. Godine 1717. pod imenom Pál Szígyártó izabran je za malog suca i člana *communitasa* (izabranoga građanstva), a 1723. bio je jedan od sajmenih sudaca, ovaj put pod imenom Pál Dejanovics. U gradu su tijekom XVIII. st. bili če-

sti požari, a u jednome je od njih 1722. izgorjela i njegova kuća i sva imovina, pa mu je gradska uprava, kao »građaninu« (civis), oprostila plaćanje poreza. Poslije se ponovno obogatio pa je 1750. u vlasništvu imao dvije kuće u Palanku, 12 krava, 3 konja, mnogo poljoprivrednih »strojeva«, velik urod ječma i zobi te veliku količinu sijena. Obudovio je 1752., a umro 1757.

Zadnji spomen članova te porodice u Segedinu potječe iz razdoblja 1802.-04., kad je u red građana Segedina primljen odvjatnik Josip Dijanović (Josephus Dianovity), koji se u pogledu nacionalne pripadnosti već izjasnio kao Mađžar.

Lit.: L. Heka, *Povijest Hrvata Dalmatina u Segedinu*, Budimpešta, 2004.

L. Heka

DEKAN, Josip – Laka (Sonta, 16. X. 1941.), samouki slikar. Sin Josipa i Kate, rođ. Đurkov. Nakon osnovne škole u Sontu, Školu učenika u privredi završio je u Somboru. Interes za likovno stvaralaštvo pokazuje od rane mladosti, no slikanjem se intenzivnije počeo baviti nakon odlaska u Austriju 1968. U samosvojnome likovnom izrazu služi se načelima i pravilima koja vrijede u naivnom slikarstvu, a na njegovim slikama dominiraju zavičajni pejzaži i motivi radova na selu. Amaterski se bavio karikaturom i stripom, a 1970-ih objavljivao je svoje radove u više jugoslavenskih listova (*Vjesnik, Front, Pingvin...*). Sudjelovao je na četrdesetak samostalnih te više od sto skupnih izložaba. Na skupnim izložabama sudjeluje od 1980., a prvu samostal-

J. Dekan, *Drvosječe*, ulje na platnu

nu izložbu imao je 1980. u Sontu. Izlagao je u Vojvodini, Beogradu, Hrvatskoj, Austriji, Njemačkoj, Francuskoj i Italiji. Član je Udruženja samoukih likovnih umjetnika Srbije. Od 1998. živi i radi u Belome Manastiru.

Lit.: S. Vojinović, *Naiva u Srbiji : slikari, vajari*, Beograd, 1991; *Sončanski motivi : slike na platnu i staklu* (katalog), Sombor, 1994.

T. Žigmanov

DEKANJ, Blaško (Žednik, 3. II. 1928. – Subotica, 28. IV. 1994.), svećenik. Teologiju je studirao u Đakovu 1949.-56., a za svećenika je zaređen 1955. u Subotici. Do 1960. bio je župni vikar u župama Isusova Uskrsnuća u Subotici, sv. Stjepana Kralja u Senti, Imena bl. Djevice Marije u Novom Sadu i sv. Terezije Avilske u Subotici, a upravitelj župa u Titelu i Budisavi do 1962. Prvi prefekt i ekonom obnovljenog sjemeništa *Paulinum* u Subotici bio je 1962.-67., a upravitelj župe sv. Aleksandra u Subotici 1967.-68. Bio je župnik u Žedniku 1968.-69., u župi sv. Roka u Subotici 1969.-71., sv. Jurja u Subotici 1971.-88., Imena Marijina u Novom Sadu 1988.-91. i ponovno u subotičkoj župi sv. Roka do smrti. Obnašao je razne službe u biskupiji. U kaznenom postupku koji se vodio protiv »ustaško-križarske organizacije« 1947., bio je uhićen i proveo određeno vrijeme u istražnom zatvoru. Bio je odgovorni urednik i jedan od pokretača i organizatora obnove izdavanja kalendara *Subotička Danica* – u njegovom župnom dvoru održavani su sastanci i dogovori o brojnim pojednostima u svezi s izdavanjem kalendara.

Izvor: *Curriculum vitae sacerdotum in regione Bačiensi a d. 10. februarii a. 1923. fugentium*, No. 310.

Lit.: *Subotička Danica (nova) : Kalendar za 1995. godinu*, Subotica, 1994; *Zvonik*, Subotica, br. 5/1998, 7/2005.

J. Štefković

DEKIĆ, Josip (Bereg, 24. III. 1960.), šahist i šahovski trener. Rođen je u obitelji Adama i majke Mande, rođ. Gorjanac. Osnovnu školu završio je u rodnome mjestu, a srednju elektrotehničku u Somboru

1979. Šah je počeo igrati za Šahovski klub u Beregu 1975., a od 1978. nastupao je za nekoliko šahovskih klubova u zemlji i inozemstvu (Somborski šahovski klub, beogradski *Partizan*, novosadski *Agronom*, budimpeštanski *Mattador*, *Schacklub* iz njemačkoga Passaua), s kojima se natjecao u I. i II. ligama. Sudjelovao je na mnogobrojnim međunarodnim turnirima, na kojima je postizao zapažene rezultate (Gyöngyös, Mađarska, 1986.; Žiar nad Hronom, Čehoslovačka, 1987.; Jalta, SSSR, 1989.; Balatonberény, Mađarska, 1995.; Budimpešta, Mađarska, 1995.). Ima zvanje majstora FIDE-a.

Od 1988. radi i kao šahovski trener, a najveće uspjehe postigao je u radu s mladima. Ekipa Osnovne škole *Moša Pijade* iz Berega, koju je prvo trenirao, osvojila je 1990. prvo mjesto u Vojvodini, a 4. na prvenstvu Jugoslavije. Mladi šahisti koje je trenirao bili su u svojim kategorijama višegodišnji prvaci Vojvodine, Jugoslavije (npr. Dušan Popović, Goran Pavlik, Miloš Roganović) i Europe (npr. Nemanja Sadovski). Kao trener mladih radio je i u Sloveniji 1988.-2003., gdje su njegovi šahisti također postizali odlične rezultate (npr. Karmen Mar). U više navrata bio je trener i vođa puta šahovske reprezentacije Jugoslavije na europskim i svjetskim natjecanjima (Tallinn, Estonija, 1997.; Murek, Austrija, 1998.; Halkidhiki, Grčka, 2001. i 2002.).

U *Somborskim novinama* uređivao je šahovsku rubriku 1991.-93. Za svoj rad dobio je priznanje *Najbolji sportaš Sombora* 1998., a zbog postignutih rezultata u šahu nagradilo ga je 2000. i Izvršno vijeće AP Vojvodine.

I. Kovač

DEKIĆ, Marin (Bereg, 26. XII. 1895. – Bereg, 30. VII. 1970.), društveni i kulturni djelatnik. Rođen je u poljodjelskoj obitelji, od oca Josipa i majke Olive, rođ. Kovačev. U rodnom je mjestu završio šestorazrednu osnovnu školu s odličnim uspjehom, ali zbog nedostatka materijalnih sredstava nije mogao nastaviti školovanje. Ostao je u selu i posvetio se poljodjelstvu, ali se usto

nastavio samostalno obrazovati. Sudjelovao je u društvenome, kulturno-prosvjetnome i političkom životu Berega.

Bio je dugogodišnji voditelj Podružnice Bačkoga poljoprivrednog udruženja, koja je osiguravala nabavu potrepština za poljoprivrednu proizvodnju po nižim cijenama, propagirala suvremenu obradu zemlje i uzgoj stoke, a imala je i vlastitu knjižnicu. Nakon osnutka Hrvatskoga prosvjetnog društva *Seljačka sloga* 1927. postao je član uprave i ravnatelj pjevačkog zbora. God. 1932. bio je osnivač, zajedno s Jakobom Fudererom, te prvi starijina Crkvenoga pjevačkog društva *Sveta Cecilija* pri mjesnoj crkvi sv. Mihovila. Bio je član Hrvatske seljačke stranke i predsjednik njezina ogranka u Beregu.

Često se kritički odnosio prema radu Općinskog poglavarstva, bilježnika i upravitelja škole, o čemu se i javno oglašavao. Zbog takvih aktivnosti bilježnik ga je prijavio Žandarmerijskoj stanici u Kolutu s optužbom da širi komunističku propagandu. Žandari Novak Aleksić i Maksim Srdić pretražili su mu kuću, zaplijenili korespondenciju i arhivu, a njega su uhitili. God. 1930. podnijeli su kaznenu prijavu kraljevskomu državnom tužitelju te ga prepratili u zatvor, no somborski okružni sud oslobodio ga je optužbe. Sedam godina poslije ponovno je imao posla s policijom – na prelu koje je u Somboru 1937. priredilo tek osnovano Hrvatsko kulturno društvo *Miroљub* pjevao je sa suprugom Evom bečarce *Maramica izvezena zlatom, slova racka, živila Hrvatska i Dva brata služila su vojsku, treći čeka, on će za Mačeka*, za što ih je predstojništvo gradske policije kaznilo s 500 dinara.

Napisao je kratku povijest Berega, koja je objavljena u kalendaru *Subotička Danica* za 1933., a surađivao je i u somborskim novinama *Danica* 1934. te u *Subotičkim novinama* 1939.

I. Kovač

DEKIĆ, Marko (Santovo, 22. IX. 1937.), pjesnik, prevoditelj, novinar. Sin Stipana i Mare, rođ. Velin. Osnovnu školu pohađao je u rodnome mjestu, a maturirao je u bu-

dimpeštanskoj Hrvatsko-srpskoj učiteljskoj školi 1957. Isprva je radio kao učitelj u Hrvatskoj Kemlji (*madž.* Horvát Kimle, sada Kimle) kraj Jure (*madž.* Győr), a od 1959. do 1978. kao viši referent za kulturu Demokratskog saveza Južnih Slavena u Mađarskoj. Poslije toga bio je novinar *Narodnih novina*, lista Hrvata, Srba i Slovenaca u Mađarskoj, a nakon osnutka tjednika *Hrvatski glasnik* 1991. do umirovljenja 1997. radio je kao zamjenik njegova glavnog urednika.

Marko
Dekić

Prvu pjesmu objavio je 1953. u *Narodnim novinama* i otad objavljuje u raznim novinama, časopisima i drugim izdanjima u Mađarskoj (*Narodni kalendar, Hrvatski glasnik, Hrvatski kalendar*), Austriji (*Panonski ljetopis*), Hrvatskoj (*Riječ, Književna revija, Radost*) i Vojvodini (*Magyar Szó, Magyar Képes Újság, Hét Nap*). Sa šest objavljenih knjiga najplodniji je hrvatski književnik u Mađarskoj u XX. st. Zastupljen je u nekoliko antologija i monografskih publikacija: *U kolo* (Budimpešta, 1969.), *Hrvatski Odisej* (Zagreb, 1980. i 1986.), *Na drugoj obali* (Valjevo-Beograd, 1984.), *Poemaro de kroatoj en Hungario* (Zagreb, 1992.), *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću* (Zagreb, 1996.), *Izvor na dnu duše* (Rešetari, 1999.), *Rasuto biserje* (Pečuh, 2002.). Pjesme su mu prevođene na mađarski, rumunjski, slovački i esperantski. Piše i prozu, a prevodi mađarske književnike na hrvatski.

U početku je bio pod snažnim utjecajem hrvatskih, srpskih i mađarskih romantičara te bunjevačko-šokačke književne tradicije te su mu pjesme iz te faze tematski uokvirene svijetom zavičaja. Lirski je subjekt u njima pun sjećanja na sretne dane djetinjstva s »primjesama melankolije i sjete« te »odražavaju intimnu povezanost pjesnika sa svim sitnicama zavičaja« (S. Blažetin). U drugoj fazi u Dekića izostaje romantičarski patos – pjesništvo mu postaje ispovjedno i meditativno, s više tragičnih tonova. Razmjerno samostalnu cjelinu predstavljaju njegove dječje pjesme, koje je objavljivao od samog početka stvaranja.

God. 1989. primljen je u Društvo književnika Hrvatske i Savez književnika Jugoslavije, a iste je godine, kao jedini od hrvatskih književnika u Mađarskoj, postao i redovitim članom Saveza mađarskih književnika. Od 1997. član je budimpeštanskog ogranka Matice hrvatske. Obnaša dužnost predsjednika Društva hrvatskih književnika u Mađarskoj, koje je utemeljeno 2004. Dobitnik je više kulturnih odličja u Mađarskoj: *Za socijalističku kulturu* 1966. i 1973., *Istaknuti kulturni djelatnik* 1978. te *Zlatni križ za književni i novinarski rad* 2006.

Djela: *Duga nad zavičajem*, Budimpešta, 1979; *Sunčana polja* (suautori S. Blažetin i Lj. Galić), Budimpešta, 1980; *Tišine i ljubavi*, Budimpešta, 1986; *Stopama djetinjstva* (pjesme za djecu), Budimpešta, 1989; *S bačvanske ravnice*, Budimpešta, 1997; *Mirisi vrbika*, Budimpešta 2001.

Lit.: Đ. Vidmarović, *Suvremeni tokovi u pjesništvu mađarskih Hrvata*, Zagreb, 1991; P. Milošević, *Ogledi i kritike*, Budimpešta, 1991; *Hrvatski biografski leksikon*, 3, Zagreb, 1993; S. Blažetin, *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Osijek, 1998.

Ž. Mandić

DÉL-MAGYARORSZÁG → Južna Ugarska

DELIN (*delen, franc.* de laine: od vune), vrlo fina vunena tkanina. U bunjevačkoj nošnji rabila se za izradu rubaca koji su po njoj i dobili naziv »delinske marame«. Najčešće su bili u bijelim ili svjetlijim pa-

stelnim bojama, s različitim otisnutim motivima. Nosili su se uz sefir, nikako uz »svilena ruva«, ali samo u svečanim prigodama. Bogatije djevojke u statusu »novaljke«, tj. mladenke, nerijetko su ih nosile i izvan posebnih prigoda, »za svakidan«.

K. Suknović

DEMERAC, Adam (Sombor, 25. X. 1758. – Baja, 25. VII. 1823.), franjevac, profesor, pedagog. Završio je filozofsko i teološko školovanje na visokim školama Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, čiji je član postao ulaskom u novicijat 1774. u Šaregradu kraj Iloka. Osim hrvatskim, dobro je vladao i mađarskim jezikom pa ga je 1783. provincijal Josip Pavišević uključio u bajsku samostansku zajednicu. U Baji je djelovao 1783.-91. kao profesor gramatičke škole, koju su još 1757. osnovali franjevci kao nižu gimnaziju. U odgovornosti je službu odlazio u Čikuzdu (*mađ.* Sükösd) od 1788. kako bi ondje pomagao mjesnom župniku. Kad je 1791. napustio službu nastavnika, do 1802. bio je kapelan u rodnom Somboru. Od 1802. do smrti boravio je opet u bajskom samostanu, gdje je obavljao službu hrvatskog propovjednika i zamjenika samostanskog starješine. I sam je 1809./10. bio starješina samostana, naslijedivši na toj funkciji Grura Peštalića. God. 1807. preuzeo je službu direktora gramatičke škole, a zadržao ju je i nakon 1815., kad je škola dobila svih šest razreda i bila proglašena kraljevskom gimnazijom. Od 1815. do 1818. obavljao je službu nagovornika gimnazijalaca, tj. njihova duhovnika i pedagoga. Prije početka školske godine 1819./20. zahvalio se na službi ravnatelja, vjerojatno iz zdravstvenih razloga.

Izvor: *Historia domus Bajensis 1694.–1840.*, 1, Baja, 1991.

Lit.: I. Antunović, *Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih*, Beč, 1882; F. E. Hoško, Školsko djelovanje franjevaca u Bačkoj tijekom 18. i 19. stoljeća, *Croatica christiana periodica*, br. 23, Zagreb, 1989; F. E. Hoško, *Euzebije Fermendžin crkveni upravnik i povjesnik*, Zagreb, 1997; A. Sekulić, Manje poznati hrvatski franjev-

ci iz lijevoga Podunavlja, *Hrvatski kalendar 1998: Godišnjak za hrvatsku narodnost u Mađarskoj*, Budimpešta, 1997.

A. Sekulić

DEMOKRACIJA (*grč.* demos: narod; krato: vladam), oblik vladavine. Od antičke se pod demokracijom razumijeva vladavina naroda, u opreci prema diktaturi, koja upućuje na samovladu. Demokracije su u antici bile sazdate na načelu neposrednosti, što znači da su pretpostavljale izravno sudjelovanje građana u donošenju odluka. Suvremene su demokracije, zbog složenosti modernih društava, predstavničke i građani u njima povjeravaju mandat svojim reprezentantima kako bi umjesto njih i u njihovo ime sudjelovali u javnim poslovima. Zbog toga više nije riječ o »narodnoj vladavini«, nego o sustavu upravljanja koji se temelji na manifestativnom prihvaćanju od strane građana.

U političkoj je teoriji tradicionalno zastupljeno proceduralno i supstantivno razumijevanje demokracije. U proceduralnom se shvaćanju ističu institucije, proceduralno donošenje političkih odluka i način na koji se oblikuje politička volja građana te funkcionira predstavnički sustav. U supstantivnom je shvaćanju naglasak na kvaliteti odluka javne vlasti, pri čemu se demokracija razumijeva ponajprije kao vlast koja se obnaša radi općeg dobra, a ne tek na temelju sumiranja i agregiranja pojedinačnih volja građana. U teoriji postoji i podjela na: a) protektivni model, u kojem se naglašava da je demokracija jedina učinkovita zaštita pred samovoljom vladalaca; b) razvojni model, u kojem se ističe da se samo u demokraciji može zamisliti autonomni razvoj pojedinca; c) ravnotežni model, prema kojem se demokracija razumijeva kao natjecanje i mehanizam za izbor određenog sustava upravljanja, pri čemu se isključuju bilo kakve moralne obveze te d) participativni model, u kojem se demokraciji pristupa s obzirom na kapacitete na osnovi kojih svatko može djelotvorno sudjelovati u javnom životu. Demokracija, njezina krhkost, samoporičuće tendencije, slabi obrambeni potencijali u

DEMOKRACIJA

odnosu na oligarhijske tendencije i podložnost manipulacijama od antike su izlagani različitim kritikama, čak i od onih koji demokraciju afirmiraju.

U kontekstu manjina i manjinskih skupina, od prvorazredne je važnosti činjenica da bez korektivnih mjera demokracija zasnovana na većinskom odlučivanju može pridonijeti asimilacijskom pritisku. Manjinski zahtjevi u pravilu izrastaju iz svijesti o prikraćenosti u demokratskom odlučivanju, u kojem se nečiji stavovi sustavno ne čuju i ne uzimaju u obzir. Deficiti većinske demokracije u tom smislu dovode manjinske aktere do prepoznavanja političke važnosti njihova drugačijega, ne većinskog identiteta, zbog čega manjine bez stanovitih korektiva mogu zauvijek ostajati na pozicijama gubitnika demokracije. Naposljetku, na većinskim principima sazdana demokracija razotkriva napetost koja tereti modernitet, budući da suvremene političke zajednice istodobno sažimaju građanska i nacionalna određenja. Demokracije se zbog toga moraju korigirati, inače će građnja većinske nacije značiti slabljenje i potiranje etničkih razlika. Demokracija u tradicionalnom obliku nije dovoljna da se preinači podređen položaj manjina («slaba protektivnost») u kontekstu većinske nacije, koja opstaje bez obzira na nadnacionalne sadržaje današnjega svjetskog poretka. Različiti izrazi, kao »politika identiteta« i »politika priznavanja«, formiraju se radi ponovnog pozicioniranja manjina u okvirima suvremene demokracije, koja svugdje ima multinacionalna obilježja. Tehnologija koja potkrepljuje ta nastojanja različite je naravi. Primjerice, u okviru načela participativne demokracije, manjinama se, bez obzira na postignute uspjehe na izborima, zakonima osiguravaju zajamčena mjesta u parlamentu ili drugim tijelima vlasti.

O demokraciji se može govoriti i u kontekstu odnosa unutar manjine. Važnost tog pitanja posebno se snažno očituje kad manjine stječu prava na samoorganizaciju, tj. ako su u posjedu različitih oblika autonomije u vezi s reprodukcijom kulturnih identiteta, što je sastavni dio suvremenih

demokracija. Primjerice, način izbora i kompetencije manjinskih nacionalnih vijeća u Srbiji, načini donošenja odluka u manjinskim zajednicama te upravljanje manjinskom javnošću obilježeni su deficitima koji dotiču upravo ovo područje. Između demokracije i snaženja manjinskih identiteta može postojati pozitivna veza, no ona je samo mogućnost, ne i zajamčena nužnost.

Lit.: J. Schumpeter, *Kapitalizam, socijalizam i demokracija*, Zagreb, 1981; D. Held, *Modeli demokracije*, Ljubljana, 1989; N. Bobio, *Budućnost demokracije : odbrana pravila igre*, Beograd, 1990; A. Tokvil, *O demokraciji u Americi*, Sremski Karlovci, 1990; R. Dal, *Uvod u ekonomsku demokraciju*, Beograd, 1993; N. Bobio, *Liberalizam i demokracija*, Beograd, 1995; K. Fridrih, *Konstitucionalna demokracija : teorija i praksa u Evropi i Americi*, Podgorica, 2005.

A. Losoncz

DEMOKRATSKI SAVEZ HRVATA U VOJVODINI (DSHV), politička organizacija vojvodanskih Hrvata. Statutom je određena kao institucija »u kojoj se oblikuju, izražavaju i zastupaju kolektivni interesi Hrvata u Vojvodini (Bunjevac, Šokaca i drugih Hrvata u Vojvodini) radi ostvarivanja političkih, kulturnih, gospodarskih i drugih ciljeva«. Član je Hrvatskoga svjetskog kongresa (HSK) i Federalne unije europskih manjina (FUEM).

Osnivačka skupština DSHV-a

Na početku demokratskih promjena u jugoslavenskom društvu skupina hrvatskih intelektualaca, većinom iz Subotice, artikulirala je potrebu osnivanja političke stranke s glavnim ciljem da se bori za autentične interese Hrvata u Vojvodini. Polazišna je pretpostavka bila da jedino politički oblik organiziranosti zajednice može

pridonijeti pozitivnom rješavanju položaja i statusa hrvatskog naroda u Vojvodini u tek započetom procesu demokratizacije jugoslavenskog društva. Najprije je Subotici 13. V. 1990. utemeljen Inicijativni odbor za osnivanje hrvatske društveno-političke organizacije, koji je zatim objavio *Proglas* o svojim namjerama. Nakon toga, 15. VII. 1990., u nazočnosti oko 250 osnivača iz cijele Vojvodine, u Subotici je održana osnivačka skupština, izabrano je vodstvo stranke na čelu s Belom Tonkovićem, a ubrzo je stranka i registrirana 23. VIII. 1990.

Ubrzo su osnovane mjesne organizacije i područnice u gotovo svakome mjestu u Bačkoj i Srijemu gdje živi znatniji postotak Hrvata, uspostavljena je suradnja sa strankama demokratske orijentacije u Srbiji i Hrvatskoj, pokrenuto je stranačko glasilo (*Glas ravnice*), osnovan je stranački pomladak (Mladež DSHV-a), hrvatski se jezik uvodi u službenu uporabu u subotičku općinu... Početkom 1990-ih vodstvo stranke sudjelovalo je na svim konferencijama o bivšoj Jugoslaviji – u Ženevi, Bruxellesu, Den Haagu, na Mirovnoj konferenciji u Londonu 1992. i u radu Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji (ICFY) OUN-a u Ženevi. Sve su aktivnosti pritom vođene u veoma teškim uvjetima jer su od samog osnutka DSHV-a njegovi čelnici i članovi bili izloženi medijskim i fizičkim napadima, zbog čega su mnogi, osobito u Srijemu i jugozapadnoj Bačkoj, bili primorani napustiti Vojvodinu.

Tijekom 1993. i 1994. dio vodstva stranke (prije svega iz Subotice) iselio se u Hrvatsku, što je oslabilo kadrovske potencijale stranke, ali i narušilo stranačku homogenost. Sredinom 1990-ih dolazi do nesuglasja unutar DSHV-a, pri čemu je jedno krilo, koje su činili uglavnom mlađi članovi, smatralo da bi trebalo pristupiti formiranju reprezentativnog tijela cijele hrvatske zajednice u Vojvodini – Hrvatskoga nacionalnog vijeća, u kojem bi sudjelovali i Hrvati iz drugih političkih stranaka, dok je drugo krilo zadržalo stajalište da se formalno anacionalne i građanski profilirane stranke ne bi trebale baviti pitanjem rješavanja statusa Hrvata u Vojvodini.

Početkom 1997. u Subotici je osnovan Forum hrvatskih institucija i organizacija u Vojvodini (Forum HIOV) radi objedinjavanja djelovanja ostalih hrvatskih udruga u Vojvodini i demonopolizacije DSHV-a u zastupanju interesa vojvođanskih Hrvata (osobito na planu kulture i informiranja te redistribucije sredstava). Potkraj 1998. u Subotici dio članova i dužnosnika DSHV-a, okupljenih oko Foruma, formirao je novu političku stranku – Hrvatski narodni savez (HNS). Nakon smjene dugogodišnjega stranačkog lidera Bele Tonkovića polovicom 2003. (od tada je predsjednik stranke Petar Kuntić), obje su se stranke ponovno ujedinile u prvoj polovici 2004. pod prvotnim imenom Demokratski savez Hrvata u Vojvodini. Nedugo nakon toga manji dio nezadovoljnika osnovao je u Subotici Hrvatsko-bunjevačko-šokačku stranku.

Dom DSHV-a

Ostvareni izborni rezultati DSHV-a ovisili su o mnogobrojnim čimbenicima: brojnosti, odnosno koncentriranosti hrvatskoga biračkog tijela, stranačke homogenosti, stupnja popularnosti stranke među hrvatskim stanovništvom, objektivnosti izbornog procesa, koalicijskoga nastupa, postojanja drugih hrvatskih manjinskih stranaka, izbornog sustava (većinski ili razmjerni) i dr. Političko središte stranke, u kojem je ostvarivala i najbolje izborne rezultate, ostala je Subotica. Na republičkoj je razini kandidat DSHV, kao zajednički kandidat koalicije nekoliko stranaka, jedini put osvojio zastupničko mjesto potkraj 1990. na prvim višestranačkim izborima u Srbiji, koji su održani prema većinskome sustavu; u skupštini Vojvodine u tri navrata uspio je izboriti jedno zastupničko mjesto (1996., 2000. – uz još 1 vijećnika

DEMOKRATSKI SAVEZ HRVATA U VOJVODINI

HNS-a te 2004. u koaliciji); na općinskoj razini imao je predstavnike u subotičkoj općini (1992. – 13 vijećnika, 1996. – 3, 2000. – 5 /uz još 4 vijećnika HNS-a/, 2004. – 5 /prema razmjernome izbornom sustavu/, u somborskoj općini (1992. – 1, 1996. – 1; 2004. – 2) te apatinskoj općini (2004. – 1). Na temelju ostvarenih izbornih rezultata bio je među strankama na vlasti (u Subotici, na pokrajinskoj razini od 2000.) ili među oporbom (u vojvođanskoj skupštini do 2000.). Zahvaljujući tomu što je bio član ujedinjene prodemokratske oporbe (Demokratska opozicija Srbije – DOS), koja je srušila režim Slobodana Miloševića, u listopadu 2000. aktivnije sudjeluje u vlasti (skupa s HNS-om) do 2004., što je, uz tadašnju dominantnu političku volju te inicijative drugih hrvatskih institucija i organizacija, imalo za rezultat da je hrvatski jezik postao šestim službenim jezikom u AP Vojvodini, osnovana je Novinsko-izdavačka ustanova *Hrvatska riječ*, započeto je obrazovanje na hrvatskom jeziku (u subotičkoj općini i u nekoliko šokačkih sela) i dr.

Ploča s grbom DSHV-a na stranačkom domu u Subotici

U početku profiliran više kao narodni pokret, DSHV je s vremenom postao manjinska stranka narodnjačke provenijencije, s osnovnim ciljem u inzistiranju na kolektivnim pravima i borbi za nacionalnu ravnopravnost vojvođanskih Hrvata. Programska načela i djelovanje usmjeravani su uvijek prema političkoj zbilji u Vojvodini i Srbiji, uz korištenje isključivo demokratskih metoda, pri čemu je stranka zadržala samostalnost u zastupanju interesa

ovdašnjega hrvatskog stanovništva u odnosu na političke instance u Zagrebu. U političkoj borbi oslanjao se na koalicije s najjačim mađarskim strankama (Demokratska zajednica vojvođanskih Mađara, poslije Savez vojvođanskih Mađara), vojvođanskim autonomističkim strankama (Narodna seljačka stranka, Liga socijaldemokrata Vojvodine i dr.) te beogradskim strankama demokratske orijentacije (Savez reformskih snaga, Demokratska stranka itd.). Za razliku od 1990-ih, u kojima je jedan od važnijih ciljeva bila oporbenjačka borba spram autokratskoga Miloševićeva režima, nakon njegova rušenja 2000. i djelomične demokratizacije društva političko je okruženje donekle izmijenilo osnovne fokuse stranačke politike, koji se usmjeravaju na oživotvorenje proklamiranih manjinskih prava, zbog nastojanja vlasti da ih u praksi ograniče ili ospore (npr. neposredna parlamentarna zastupljenost manjina na državnoj razini).

Lit.: *Tjedan Hrvata iz Vojvodine*, Zagreb, 1998; T. Žigmanov, *Hrvati u Vojvodini danas – traganje za identitetom*, Zagreb, 2006.

T. Žigmanov

DEMOKRATSKI SAVEZ JUŽNIH SLAVENA

krovna organizacija Hrvata, Srba i Slovenaca u socijalističkom razdoblju u Mađarskoj. Na II. kongresu Antifashiističkoga fronta Južnih Slavena, održanome u Aljmašu (*mađ.* Bácsalmás) 5. X. 1946., ta je organizacija preimenovana u Demokratski savez Južnih Slavena, sa sjedištem u Budimpešti. U početnom razdoblju Savez je najviše djelovao na polju školstva te se pri mjerodavnim tijelima izborio za otvaranje sedamdesetak osnovnih i jedne srednje škole. U drugoj polovici 1948., na temelju izmišljenih optužaba, nekoliko vodećih aktivista DSJS-a uhićeno je i zatvoreno, a njegova je autonomija ukinuta.

Prema statutu iz 1969. Savez je samostalna organizacija koja zastupa narodnosna ustavna prava i interese Hrvata, Srba i Slovenaca u Mađarskoj. Temeljni mu je cilj da čuva i razvija kulturne tradicije spomenutih narodnosti; potpomaže prosvjetu,

a aktiviste na tom polju opskrbljuje metodičkim i drugim izdanjima; potpomaže ostvarenje narodnosnih nastavno-odgojnih zadaća prosvjetnih tijela; organizacijskom djelatnošću na političkome i kulturnom polju, odnosno odgojiteljskim radom, potiče pripadnike triju zajednica na sudjelovanje u izgradnji i jačanju poretka; pruža im pomoć pri uporabi i učenju materinskog jezika, podupire ih pri očuvanju i njegovanju njihove kulture. Funkciju glavnog tajnika obnašali su: Antun Rob 1946.-48., Andrija Hovan 1948.-52., Ivan Matec 1952.-57., Milan Ognjenović 1957.-73., dr. Mišo Mandić 1973.-81., Đuro Đurok 1982.-83., dr. Marin Mandić 1983.-90.

Unatoč čestim nepovoljnim političkim okolnostima, Savez je imao važnu ulogu napose na kulturno-prosvjetnom polju: izdavanje tjednika, godišnjaka, časopisa, pedesetak književnih i etnografskih izdanja, organiziranje narodnosnih klubova, kulturnih skupina. Djelovao je do pada komunizma u Mađarskoj 1990., kad su Hrvati, Srbi i Slovenci utemeljili posebne udruge.

Lit.: M. Mandić, Poglavlja uz kroniku DSJS-a. *Iz naše prošlosti*, 1, Budimpešta, 1979.

Ž. Mandić

DESEČAR, Josip (Santovo, 4. XII. 1893. – Bezdan, 20. VIII. 1950.), pedagog, kulturni djelatnik. Sin ratara Marina i Mande, rođ. Tucakov. Školovao se u Baji, gdje je pohađao građansku i poljoprivrednu školu. Poslije Prvoga svjetskog rata bio je osnovnoškolski učitelj u Baji do kolovoza 1921., u razdoblju kad je taj grad bio pod upravom vlasti Kraljevine SHS. Poslije je do 1934. bio je ravnatelj jedne subotičke osnovne škole, a obnašao je i dužnost školskog nadzornika. Bio je predsjednik ogranaka Seljačke sloge u Ljutovu osnovanog 8. II. 1927. god., preuzevši na sebe, unutar ogranaka, poduku nepismenih i poučavanje u pjevanju. Kulturni rad svojih Santovčana podupirao je izdanjima na hrvatskom jeziku. Budući da ga je mjesna policija smatrala nepoćudnim, preselio se u Bezdan te je ondje radio kao učitelj do 1939. Nakon toga otišao je u Hrvatsku, gdje je najprije u zagorskom Domašincu radio kao učitelj, a od 1941. kao doravnatelj jedne zagrebačke

škole. Godine 1944. postao je činovnikom u Ministarstvu prosvjete NDH. Nakon Drugoga svjetskog rata vratio se u Bačku te je neko vrijeme bio učitelj u Bezdanu, a poslije je, sve do smrti, živio kao umirovljenik u Somboru. Pokopan je u Bezdanu. Imao je dvoje djece: Jozefinu (rođ. u Baji 1920.) i Aleksandra (rođ. u Subotici 1933.), koji je poslije postao misionar.

Izvori: Kazivanje santovačke rodbine Josipa Dešečara; Pismo Aleksandra Dešečara, privatna zbirka Ž. Mandića.

Lit.: K. Francisković, Ogranak Seljačke Sloge u Ljutovu, *Seljačka prosvjeta*, br. 5, Zagreb, 1927.

Ž. Mandić

DESKA (*madž.* Deszk), selo desetak kilometara jugoistočno od Segedina, između rijeke Tise i Moriša, u Čongradskoj županiji, 3238 st. (2001.). Dok među mađarskim autorima prevladava mišljenje da je selo ime dobilo po drvenim mostovima (*daskama – madž.* deszka), koji su na tome često poplavljenom području omogućivali ulazak u selo, srpski autori i dio mađarskih istraživača skloniji su tvrdnji da ime potječe od osobnog imena Desiderius (*Desimir, Desko*). Neki srpski autori vjerojatno smatraju i legendu da je Deska bila jedan od mađarskih posjeda srpskog kralja Stefana Dečanskoga, koji je ovamo doveo svoje seljake, kasnije kmetove, koje su onda nazivali dečanskima, a njihovo selo Deska.

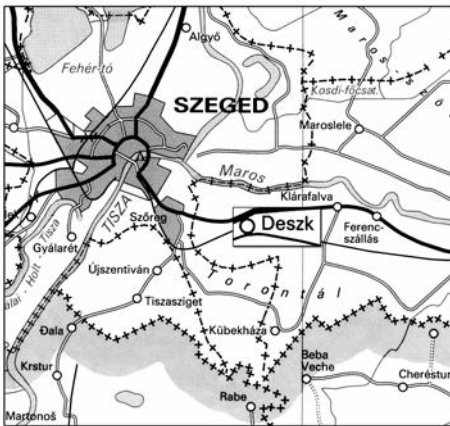
Iako je područje oko današnje Deske vjerojatno bilo naseljeno već u XIV. st., opće je prihvaćeno da prvi spomen naselja potječe iz 1490. Turci su 1552. zauzeli Desku i okolna naselja, a prema turskim defterima, u naselju je tada bilo 20 kuća, dok su svi stanovnici bili Mađari, osim Srbina Damiana Marića (*Marics*). Turci su na to područje počeli naseljavati Srbe, ali su često izlivanje rijeke i turska vladavina uzrokovali iseljavanje mještana, a vjerojatno je i samo selo više puta bilo uništeno i obnovljeno tijekom XVI. i XVII. st.

Potkraj XVII. i početkom XVIII. st. na području uz Tisu i Moriš osnovana je Vojna granica, u kojoj su u znatnoj mjeri službovali Srbi, ali i Hrvati Dalmatini. Selo su Početkom 1740-ih godina naselili graniča-

DESKA

ri razvojačene Pomoriške vojne granice, a pravi procvat doživjelo je 1746., kad su se u njega doselili isluženi graničari iz Segedina. Te je godine Deska, zajedno sa susjednim Sirigom (Szöreg) i Sentivanom (Újszentiván), i službeno proglašena selom. Među tada doseljenim pučanstvom bilo je i Mađžara i Hrvata. Od 1742. do 1745. u Desku su se doselila 44 dotadašnja stanovnika Segedina kako bi se bavili poljodjelstvom na ovdašnjim plodnim njivama, među njima i Hrvati Ivan Helčić, Adam Pireškić, Petar Pepić, Ivan Kokić, Mihael Rudić i Ivan Sirovica. Tijekom idućih godina ovamo su se naselile i porodice Popić 1746., Kajić 1750. i Franjo 1770.

Za razliku od Segedina, gdje su se mjezni Hrvati nazivali Dalmatinima, u Deski ih izvori bilježe kao Šokce. Do podataka o starosjediocima Hrvatima Šokcima dolazi se na osnovi činjenice da u Deski isprva nije bilo katoličke župe, nego samo pravoslavne, pa su katolici potpadali pod župu u susjednom Sirigu, koja je tada još razlikovala Šokce od Mađžara. Nakon doseljenja u Desku dotadašnji segedinski Dalmatini bilježe se kao Šokci (npr. Andrija Kajić imao je nadimak Bunja ili Niko, što upućuje na njegovo bunjevačko podrijetlo, ali ga mađžarski izvori ipak svrstavaju među Šokce), ali kako su bili katoličke vjeroispovijedi, usvojivši mađžarski jezik, brzo su se asimilirali. Segedinske Šokce izvori navode još i kao »katoličke Race« i »pomadžarene Šokce«.

Deska (Deszk)

God. 1783. u mjestu je živjela 881 osoba, od toga su njih 793 bile pravoslavne, a samo 88 katoličke vjeroispovijedi. Deska je 1804. postala posjed obitelji Gerliczy, koja je svoje obiteljsko ime početkom 1740-ih godina i imetak stekla u Hrvatskoj i Bosni kao Gerlichich, Grličić, a 1774. Andrija Grličić (Antal Gerliczy) stekao je barunski naslov u Austriji, dok je njegov sin Ivan Grličić (János Félix Gerlichich) 1777. dobio barunat i u Mađžarskoj. Njegov sin Franjo Grličić (1748.-1833.) kupio je zemljište oko Deske i u njoj dao podignuti dvorac, a u njegovu dvorištu 1808. sagradio je kapelu posvećenu sv. Ivanu Nepomuku. Obitelj se ondje samo povremeno zadržavala. Franjo Grličić ml. (1859.-1914.) posebno je skrbio za imanje u Deski, dok je njegov sin Felix bio zadnji vlasnik posjeda, koji je 1928. godine prodao. Posjed je tada podijeljen u parcele, a dvorac je kupila država. U njemu je uređena bolnica za plućne bolesnike, po kojoj je danas Deska najpoznatija.

Stanovništvo iz različitih etničkih skupina do revolucionarne 1848. živjelo je u mirnom suživotu, no Srbi su se tada okrenuli protiv Mađžara. Nakon boja u obližnjem Sirigu (*mađž.* Szöreg) Deska je 5. VIII. 1849. potpuno izgorjela, ali je ubrzo obnovljena. Srbi su do 1890. činili oko 70% stanovništva sela. S povećanjem udjela katoličkog pučanstva 1904. izgrađena je u selu neogotička katolička crkva. U popisu stanovništva iz 1910. evidentan je pad udjela srpskoga pučanstva, ali je ono i dalje činilo većinu, kao i 1920., kad je od 2377 stanovnika Srba bilo 1265, a Mađžara 1077. Nakon Prvoga svjetskog rata u mjestu je do 20. VIII. 1921. bila stationirana srpska vojska. Na vijest o sklapanju Trianonskog mira iz Deske i susjednih sela u Beograd je pošlo izaslanstvo od dvadesetak članova, koje je primio i srpski kralj Aleksandar. Izaslanstvo mu je iznijelo želju da u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca uđe i područje do crte Tise i Moriša, no to je područje Trianonskim ugovorom ipak ostalo u Mađžarskoj. Nakon što se srpska vojska povukla na granice utvrđene Trianonskim ugovorom, u Desku se vratila mađžarska vojska, a srpsko

se pučanstvo počelo iseljavati u Bačku i Banat: do 1924. se iselilo 199, a 1924. još 60 srpskih obitelji koje su optirale za Kraljevinu SHS. Deska je 1929. dobila samostalnu katoličku župu. God. 1941. popisano je 2823 stanovnika, od čega 2484 Madara, 295 Srba te jedan Hrvat i 5 Bunjevaca (popisani su zajedno). Prema posljednjem popisu u Deski je živjelo 3180 stanovnika, od čega je udio Srba oko osam posto. Hrvati (Šokci, Bunjevci) i danas obitavaju u tome mjestu, ali su najvećim dijelom asimilirani.

Iako su se u Deski koristili i mađarski i rumunjski, najveći je dio mikrotoponima srpski. Neki nazivi, primjerice Ča Antina vetrenjača ili Kajićeva jaruga, upućuju ipak i na to da su Hrvati ondje bili autohtono pučanstvo. Porodice Popić (Pópity), Kajić (Káity), Pipić (Pipicz), Šimić (Simicz, Simity), Franjo (Frányó) i Szirovica za ostavile su traga u ovom naselju, iako su danas sasvim mađarizirane (neki Sirovici izjašnjavaju se ili su se izjašnjavali i kao Srbi). Neke narodne pjesme, glazbeni instrumenti (tamburice), ali i leksik koji se ovdje rabi (grijota, vijati, grijati, sijati, smijati se, gnjizdo, sikira, vidrica) pokazuju da se u mjestu nekad koristila i ikavica.

Lit.: *Deszk története és néprajza*, ur. A. Hegyi, Szeged – Deszk, 1984.

L. Heka

DIDA (*dijal.*), **1.** djed, očev ili majčin otac, ponegdje (Bački Monoštor) označava samo djeda s majčine strane; **2.** punac, tast, ženin otac; **3.** stariji muškarac. Različita značenja poznaju i narodne izreke (baba šumom, dida drumom – u značenju nespo razuma), zatim frazema (izgubio je kašiku kod dide – ne prima se u goste) i dr.

U obiteljskoj tradiciji bačkih Bunjevaca, koja je do najnovijega doba bila naglašeno patrijarhalna, djed je, kao najstarija muška osoba, uživao ugled i bio poštovan od ostalih članova obitelji i porodice, što je našlo odraza i u nekim običajima.

Lit.: M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica, 1990; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005.

M. Šeremešić

DIJALEKT, 1. nekodificiran jezični sustav nastao organskim jezičnim razvojem. Govornici se njime služe obično izvan formalnih situacija, za koje je pak tipična uporaba standardnoga ili književnog jezika. U zajednicama na nižem stupnju kulturnoga i gospodarskog razvoja najčešće nema geografske i socijalne stratifikacije jezika kakva je tipična za razvijena društva pa je dijalekt u njima nerijetko jedini idiom. S druge strane, u uvjetima modernog društva dijalekt se katkad rabi i u društvenim skupinama i prigodama za koje je inače tipična uporaba književnog jezika, pri čemu je to obično motivirano nekim od oblika lokal-patriotizma.

Povijesne prilike nesklone učvršćivanju jake jezične i nacionalne svijesti te specifičan razvoj autoidentifikacije među Hrvatima u povijesnome ugarskom Podunavlju, napose Bunjevcima, uvjetovali su i pojavu posebnog odnosa prema dijalektu i književnom jeziku. Isključenost bačkih Bunjevaca iz procesa u kojima je moderni hrvatski književni jezik nastajao i postupno stjecao sve veću društvenu prihvaćenost za dugotrajna nemogućnost njegova organiziranog poučavanja u školama utjecali su na to da ga među njima prihvati samo uska kulturna elita, dok je njegovo širenje u druge društvene skupine sve donekadna bilo gotovo nemoguće. Zbog toga su se, u kontekstu općeg procesa slabljenja uloge dijalekata u modernom društvu, bački Bunjevci postupno sve više služili jezicima koji su u sredinama u kojima žive dominantni te je jezična situacija u toj zajednici danas razmjerno složena. Društveno stimulirana uporaba mađarskoga, odnosno srpskoga književnog jezika utjecala je na to da ih mlađe generacije u sve većem broju počnu percipirati kao jezike koji najviše odgovaraju njihovim komunikacijskim potrebama, dok su lokalni dijalekt i hrvatski književni jezik u znatno nepovoljnijem položaju. Ipak, određeni pozitivni trendovi mogu se zamijetiti i u vezi s njihovim statusom – hrvatski se književni jezik naime od 2002. poučava u školama i sve je jače zastupljen u lokalnim medijima, a dijalekt dobiva nove impulse u mno-

DIJALEKT

gobrojnim manifestacijama posvećenima lokalnom kulturnom naslijeđu.

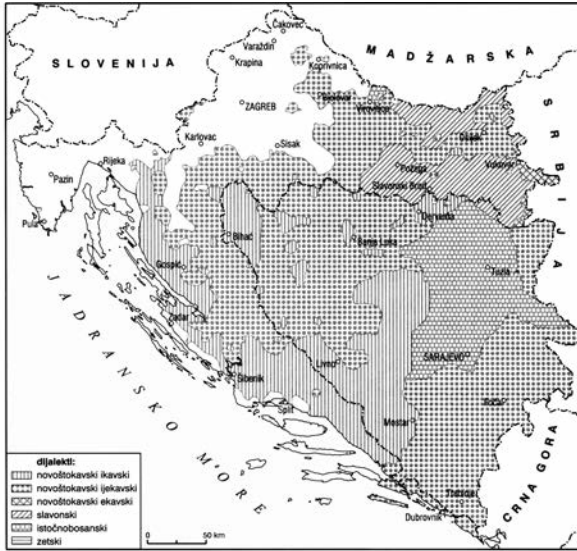
2. u hrvatskome dijalektološkom nazivlju pojam *dijalekt* poprimio je specifično značenje te je tako kao znanstveni termin hijerarhijski podređen pojmu *narječje* – svako od triju hrvatskih narječja (čakavsko, kajkavsko i štokavsko)

može se naime podijeliti na dijalekte, a oni pak dalje na poddijalekte i mjesne govore. Primjerice, među dvadesetak dijalekata štokavskoga narječja pripadaju i novoštokavski ili mlađi ikavski dijalekt (kojim govore bački Bunjevci) te slavonski dijalekt (kojim govore bački i baranjski Šokci). Novoštokavski ikavski dijalekt dijeli se pak dalje na štakavski i šćakavski poddijalekt te na bačke, hercegovačke i dalmatinske mjesne govore.

Lit.: R. Katičić, Književni jezik, *Jezik* XVII, 4, Zagreb, 1970; R. Katičić, Identitet jezika, *Suvremena lingvistika* V-VI, Zagreb, 1972; J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Zagreb, 2003.

P. Vuković

DIJALEKTALNA KNJIŽEVNOST, specifičan tip književnosti, najčešće poezije, pisan dijalektom u vrijeme nakon formiranja normiranoga književnog jezika. Za razliku od regionalne, pučke ili folklorne književnosti, koja je duboko prožeta mentalitetom dijalektalne zajednice te niče bez izravnog odnosa prema općenacionalnom književnom jeziku i općenacionalnoj kulturi, dijalektalna književnost nastaje iz pera individualiziranih autora koji participi-

Dijalekti štokavskog narječja u Hrvatskoj i BiH te u Hrvata u južnoj Mađarskoj i u Bačkoj

raju u općenacionalnoj kulturi te stvaranje na dijalektu odabiru kao osviješten književni postupak, a iz tematiziranog svijeta dijalektalne zajednice u svijet svojih tekstova biraju ponajprije one elemente koji su razumljivi i relevantni i izvan te zajednice. U povijesti hrvatske književnosti dijalektalna se književ-

nost javlja tijekom 1920-ih i 1930-ih, u vrijeme kad hrvatska kulturna elita, razočarana posljedicama političkog ujedinjavanja Južnih Slavena, iznova reflektira one slojeve hrvatskih kulturnih tradicija koji su bili potisnuti kako bi ujedinjenje s »južnoslavenskom braćom« bilo potpunije i lakše. Iako se pod dijalektalnom književnošću razumijevaju ponajprije kajkavski (npr. M. Krleža, F. Galović) i čakavski tekstovi (npr. V. Nazor), dok se nenovoštokavski i novoštokavski ikavski književni tekstovi češće svrstavaju u regionalnu književnost ili se uporaba nestandardnih jezičnih sredstava u njima svodi na stilizaciju, u korpus hrvatske dijalektalne književnosti s punim se pravom mogu ubrojiti i pojedini tekstovi na bunjevačkoj ikavici, ponajprije poetske zbirke *Natpivavanja* Ivana Pančića, *Rič fali* Vojislava Sekelja (vjerojatno najbolja zbirka u suvremenoj književnosti vojvođanskih Hrvata) i *Avaške godine* Milovana Mikovića. Te su zbirke naime objavili afirmirani pjesnici koji su prije njih pisali samo književnim jezikom (Sekelj hrvatskim, Pančić i Miković srpskim) te se njihovo utjecanje dijalektu i istraživanje njegovih uvelike zaboravljenih izražajnih mogućnosti nadaje kao osviješten postu-

pak u izgradnji književnog teksta, a ne kao naivni izraz lokalnog mentaliteta. S prototipovima hrvatske dijalektalne književnosti povezuje ih pritom i činjenica da su sve tri objavljene u povijesnim trenucima kad se u nacionalnoj zajednici u kojoj su nastale naglasak pomicao na tematizaciju vlastite samobitnosti: Pančićeva početkom »proljećarskih« 1970-ih, a Sekeljova i Mikovičeva u vrijeme hrvatske emancipacije iz južnoslavenske zajednice početkom 1990-ih. Takav je kontekst zacijelo pridonio okretanju sve trojice pjesnika korijenima, pri čemu je znakovito da i Pančić i Miković nakon svojih dijalektalnih zbirki počinju pisati hrvatskim književnim jezikom. U novije doba među bunjevačkim Hrvatima u Bačkoj kao dijalektalni se pjesnik afirmira i Tomislav Žigmanov.

V. Sekelj, *Rič falı*,
Subotica-Rijeka, 1991.

Lit.: A. Barac, Regionalizam u književnosti, *Hrvatsko kolo*, 17, Zagreb, 1936; D. Brozović, O uvjetima za nastanak i razvoj dijalektalne poezije, *Hrvatsko kolo*, 7-8, Zagreb, 1952; I. Frangeš, Položaj dijalekta u hrvatskoj književnosti, *Dometi*, 9, Zagreb, 1970; A. Flaker, Dijalekt kao osporavanje, *Dometi*, 3-4, Zagreb, 1972; P. Vuković, *Tri povratka u jedan svijet (o tri knjige suvremene ikavske poezije u Bačkoj)*. Diplomski rad obranjen 1999. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

P. Vuković

DIJASPORA (grč. diasporá: raspršenost), raseljeni pripadnici naroda ili vjerske skupine nastanjeni izvan svoje postojbine. Iako je bitna značajka dijaspore želja njezinih pripadnika da očuvaju svoju kulturu, vjeru, tradiciju i običaje, dio ih se ipak uvijek asimilira, obično brže u onim zemljama primitka u kojima su domicilna kultura i religija bliže. Na asimilacijske procese

utječe stupanj demokratičnosti institucija zemlje primitka, pri čemu demokratski sustav nije nužno asimilacijska brana, a ujedno i veličina i kompaktnost dijaspore, jer su manje i izolirane zajednice sklonije nestajanju. Izostanak represije i asimilacijske politike u domicilnoj državi te skrb matične zemlje imaju pritom važnu ulogu. U prošlosti su zemlje primitka imale promjenljiv i proturječan odnos prema dijaspori, dok danas nacionalna zakonodavstva i međunarodno pravo u pravilu podupiru suživot različitih skupina.

Iako se u hrvatskoj znanstvenoj i stručnoj terminologiji kao oznaka opisane pojave uvriježio naziv *iseljenišтво*, njegovo je značenje ipak različito. Pojam *iseljenišтво* naime ulazi u okvir najširega značenja dijaspore i odnosi se ponajprije na hrvatsku emigraciju u prekooceanske te u gospodarski razvijene zemlje zapadne Europe, koja se iseljavala iz ekonomskih i političkih razloga potkraj XIX. i tijekom XX. stoljeća.

Pod pojmom *dijaspóra* u suvremenoj se hrvatskoj uporabi podrazumijeva stanovništvo koje se s hrvatskoga državnoga i etničkog prostora iseljavalo uglavnom od XV. do XVIII. st., i to u više selidbenih valova i u više smjerova: na Apeninski poluotok (današnja Italija), na dio prostora srednje Europe (današnja Austrija, Mađarska, Slovačka, Češka i pokrajina Vojvodina) te u smjeru istoka na područja u današnjoj Rumunjskoj. Hrvatsko se stanovništvo selilo zbog turskih ekspanzivnih ratova i zauzimanja dotadašnjih hrvatskih etničkih prostora, a osnovni privlačni čimbenik u zemljama srednje i istočne Europe bila je nenaseljenost i akutni nedostatak radne snage. Na Kosovo su se Hrvati naseljavali i prije, od XIII. st., osnivajući dubrovačke i kotorske rudarske i trgovačke kolonije.

U Italiji hrvatsku dijasporu čine moliški Hrvati, koji su se održali još samo u tri sela u pokrajini Molise: Aquaviva Collecroce (*hrv.* Živa Voda Kruč), San Felice del Molise (*hrv.* Stifilić ili Filić) i Montemitro (*hrv.* Mundimitar). U današnjoj istočnoj Austriji i zapadnoj Mađarskoj nastanjeni su gradišćanski Hrvati, a u Mađarskoj ži-

DIJASPORA

ve i druge hrvatske etničke skupine, poput pomurskih, baranjskih i bačkih Hrvata. Oni se često susreću i pod drugim imenima (Bošnjaci, Dalmatinci, Bunjevci, Šokci, Raci i dr.), koja su im u mnogim slučajevima nadjenuli pripadnici drugih etničkih skupina u pogrdu značenju, a neka su se od njih održala do danas (Bunjevci, Šokci). Na području Češke, u povijesnoj pokrajini Moravskoj, Hrvati su se održali u svega tri sela (Jevišovka, Dobro Polje i Nova Prerava). U Slovačkoj su Hrvati naseljavali tri područja (Záhorie, Pridunavlje s Bratislavom, Mali Karpati), a njihovi potomci danas žive još samo u četiri sela (Čunovo, Jarovce, Devinsko Novo Selo i Hrvatski Grob). U Rumunjskoj žive karaševski Hrvati (Krašovani), Šokci i Pokupci. Ta se dijaspora obično naziva starom hrvatskom dijasporom.

Za razliku od nje, novom se hrvatskom dijasporom smatraju Hrvati koji su početkom 1990-ih, nakon raspada Jugoslavije i proglašenja samostalne hrvatske države, ostali izvan granica Republike Hrvatske u bivšim jugoslavenskim republikama i pokrajinama: u Srbiji, gdje ih najveći broj živi na području Vojvodine, na Kosovu, u Boki kotorskoj, Sloveniji, Makedoniji te Bosni i Hercegovini.

Lit.: *Katolička crkva i Hrvati izvan Domovine*, Zagreb, 1980; *Leksikon migracijskoga i etničkoga*

nazivlja, Zagreb, 1998; J. Grbić, *Hrvatska dijaspora i iseljništvo*, Zagreb, b.g.

S. Bačić

DIKICA (*lat.* Xanthium Spinosum L.), jednogodišnja korovska biljka, u narodu poznata i kao boca trnovita, svinjarica, bijeli trn i sl. Stablo joj je visoko 15-80 cm, uspravno je, razgranato, žućkastozelene boje, obraslo svijetložutim trodijelnim trnovima.

Listovi su joj tamnozeleni, obrasli slabim i prilieglim dlačicama. Cvjetovi su razdvojenih spolova, skupljeni u posebne glavičaste cvasti žute boje. Cvate od srpnja do rujna. Omotač ploda obavijen je savijenim bodljama.

Dikica raste pretežito na neobrađenim i zapuštenim terenima, a samo se iznimno

Dikica

može sresti i u zajednicama kulturnih biljaka kao korov. Nekad je rasla i na salašima, koji su imali velika dvorišta i uz koje su bile površine obrasle travom (ledine). Dikica se kadšto uzgajala uz ogradu kako bi spriječila perad da izlazi iz dvorišta.

M. Ostrogonac

Prostorni razmještaj Hrvata u početku 1990-ih

DILETANTSKA KAZALIŠNA DRUŽINALUCIJA, neformalna skupina mladih koji su tijekom 1980-ih djelovali kao sekcija pri tadašnjem Kulturno-umjetničkom društvu *Matija Gubec* u Tavankutu. Isprva su osnovali Amaterski ekran, tj. filmsku sekciju Društva, u sklopu koje su priređivali filmske večeri i prikazivali amaterske filmove, a nakon više od 15 godina organizirali su i pravo kino u mjesnom Domu kulture. Na prijedlog Pere Žigmanova, 13. prosinca 1981., na dan sv. Lucije, ime sekcije promijenjeno je u**LUCIJA**. S četiri izostavljena slova, to je ime upućivalo istodobno na imenicu *revolucija* te na aktualne nedostatke i nedovršenost njihova projekta.

Sredinom 1980-ih skupina je proširila djelatnost te su njezini članovi počeli snimati vlastite kratke igrane, dokumentarne i animirane filmove, a više od tri godine uređivali su i *Pink fotonovine* na oglasnoj ploči Doma kulture u Tavankutu. Svojim su duhovitim, ali i kritičkim napisima pridobili simpatije mještana, no pobudili su i reakcije mjesnih dužnosnika, koji su cenzurirali sadržaje pojedinih tekstova, pa i fotografije. Nad nekolicinom je članova skupine Služba državne sigurnosti čak povela istragu nakon što su 1987. objavili božićnu čestitku, a kao »politički sumnjivima i nepodobnima«, bilo im je priječeno djelovanje u mjesnoj omladinskoj organizaciji.

Nakon što je skupina potkraj 1980-ih počela pripremati kazališne predstave, imenu**LUCIJA** dodan je i pridjevak »diletantska kazališna družina«. Na bunjevačkoj ikavici uspješno su izveli predstavu Branislava Nušića *Sumnjivo lice* te predstave Dušana Kovačevića *Radovan III.* i *Balkanski špijun*, s kojima su osvojili nekoliko nagrada na općinskoj smotri kazališnih amatera. Nakon desetak godina družina je prestala djelovati kad su članovi koji su činili njezinu jezgru otišli na studij u Novi Sad i Zagreb.

Lit.: N. Zelić, *Protiv zaborava : Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo »Matija Gubec« Tavankut*, Zagreb, 2000; www.matijagubec.org.yu.

B. Ištvančić

DILJAK, dječja igra u Bunjevaca. Skupina djece među sobom najprije bira tko će dijeliti »diljak«, a tko će biti »pogađač«. Odrede ujedno što će biti »diljak« – malen predmet koji može stati u sklopljene dlanove, a da se pritom ne vidi. Sva djeca nakon toga sklope dlanove, a onaj tko dijeli »diljak«, idući od jednoga do drugoga, kriomice ga daje nekome od igrača. Kada djelatelj obiđe sve sudionike, »pogađač«, koji je dotada stajao sa strane i promatrao djelatelja, pogađa kod koga je »diljak«. Ako je »pogađač« promašio, to jest »polupo lonac«, igra počinje iz početka i traje sve dok »pogađač« ne pronađe kod koga se nalazi skriveni predmet. Ako odmah pogodi kod koga je »diljak«, tada se obavlja zamjena: »pogađač« odlazi u skupinu igrača, a onaj kod kojega je predmet pronađen biva »pogađač« sve dok sam ne pronađe kod koga je »diljak« skriven.

Lit.: M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Subotica-Noví Sad, 1991; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005.

P. Skenderović

DINDO ČEŠALJ NOSI, dječja igra u Bunjevaca. Jedno je od djece »dindo«, a ostala se hvataju u kolo. »Dindo« ide oko kola u smjeru suprotnome od onoga u kojem se kolo kreće, dok ostala djeca pjevaju: *Dindo češalj nosi / da ga Jašo prosi. / Jašo s' odgovara: Ne karaj me, majko, / pričekaj me, majko / da protiram zrno / kroz Lukino grlo / Alom – padalom!*. Dije-te čije se ime spomene mora se okrenuti za 180 stupnjeva i nastaviti igru krećući se u kolu suprotno od ostalih. Kad se sva djeca okrenu prema van, igra počinje iz početka.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

P. Skenderović

DISNOTOR (*madž.* disznó: svinja; tor: žrtva), u bačkih Bunjevaca naziv za svinjokolju. U salašara se klanje »ranjenika« (tovnih svinja) tradicionalno obavlja u siječnju i okuplja cijelu obitelj, pri čemu se način njegova izvođenja s vremenom prilagođivao novim mogućnostima (uporaba plina zamijenila je paljenje slamom i vruću vodu i sl.). Osim što je imao izravnu go-

DISNOTOR

spodarsku važnost s obzirom na osiguranje hrane za dulje razdoblje, disnotor je bio praćen mnogobrojnim običajima, često gotovo »ritualno« strukturiranima.

Disnotori su obično prethodili »prelimu« (obiteljskim okupljanjima) i s njima se svrstavaju u pokladne običaje, vezane za razdoblje od Tri kralja do Čiste srijede. Uz prelo, disnotor je bio jedan od najvažnijih svjetovnih događaja na salašima u zimskim mjesecima.

Lit.: M. Mandić, Nekadašnji svinjokolj u Čavolju, *Etnografija južnih Slavena u Mađarskoj*, 4/1982, Budimpešta.; A. Sekulić, *Bački Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1990.

B. Jaramazović

DIVAN-KLUB, kulturno-prosvjetna udruga sa sjedištem u Aljmašu (*mađ.* Bácsalmás), kadšto se spominje i pod nazivom Bunjevački divan-klub. Utemeljili su ga 8. I. 1972. Joso Bende, Joso Dević, Ivan Horvat, Antun Kubatov, Marko Markulin, Stipan Matoš, Stipan Miljački, Joso Petrekanić, Adam Prikidanović i Mišo Rudić. Od njegova utemeljenja do 2001. predsjednik mu je bio Marko Markulin. Na polju njegovanja i očuvanja materinske riječi, običaja i svekolike kulturne baštine te buđenja i snaženja nacionalne samobitnosti bunjevačkih Hrvata, Divan-klub je pridonio bogaćenju kulturnog života grada Aljmaša i okolnih naselja. Sve je vrijeme svojeg djelovanja predstavljao i zastupao interese bunjevačkih Hrvata u Aljmašu te poticao ostvarivanje odluka gradske i mjesne hrvatske manjinske samouprave od njezina utemeljenja 1992. Sudjelovao je u organiziranju tradicionalnih priredaba: Veliko bunjevačko prelo, Dan žena, Spomen-dani Miroljuba Ante Evetovića i biskupa Ivana Antunovića, Hrvatski dan i Dani hrvatskoga jezika. Organizirao je izložbe i putovanja u Hrvatsku, a najveći događaj u životu Kluba bila je proslava 300. obljetnice doselidbe bunjevačkih Hrvata, priređena 1987. Radi boljeg upoznavanja i njegovanja povijesne i kulturne baštine bunjevačkih Hrvata redovito je organizirao klupska predavanja. Djelovao je na zbližavanju hrvatskoga i mađarskoga naroda, su-

rađivao je s hrvatskim udrugama u Bačkoj i Pečuhu, a zaslužan je i za uspostavu prijateljske suradnje grada Aljmaša s Bizovcem 1994. Pokrenuo je tamburaški orkestar, utemeljio plesnu skupinu, a 2005. dodijeljeno mu je odličje *Za nacionalne manjine Bačko-kiškunske županije*. Sljednicom Divan-kluba, koji nije bio registriran, 15. X. 2005. postala je Neprofitna udruga aljmaških bunjevačkih Hrvata na čelu s Valerijom Petrekanić Koszów.

Lit.: S. Balatinac, Županijska nagrada aljmaškom Divan-klubu, *Hrvatski glasnik*, Budimpešta, br. 37/2006.

Ž. Mandić

DIVER (*dijal.*), djever, oznaka za srodnički status muževa brata, u nekim bunjevačkim i šokačkim mjestima ima ulogu svatovskog časnika. U pravilu se za tu ulogu bira mladoženjin brat, a ako ga mladoženja nema, ponegdje u bunjevačkim naseljima u okolini Sombora može se izabrati i njegov bratić. Samo u Josićima spominje se mogućnost da kao djever bude izabran i sestrin muž.

Diver (u sredini) u šokačkim svatovima

Primarna je djeverova uloga u svadbenim običajima čuvanja i zaštita nevjeste, koja je izrazitije zastupljena na prostorima ostalih bunjevačkih ograna (Primorje, Lika, dalmatinsko zaleđe, zapadna Bosna, Hercegovina) i u drugim hrvatskim krajevima nego u samih podunavskih Bunjevaca. Ta je njegova uloga potvrđena samo na pojedinim lokalitetima: u Erčinu u okolini Budimpešte i u Mateviću i Bikiću u okolini Baje u Mađarskoj, u Vojvodini samo u Matarićima kod Sombora, dok u subotičkih Bunjevaca tu njegovu ulogu spominju

tek rijetki stariji izvori. U Matarićima djever još ima i ulogu zabavljača svatova, dok ulogu predvodnika svatova ima među Bunjevcima u široj okolici Sombora. Karakteristična djeverova uloga u Bunjevaca iz somborskoga kraja jest i pozivač svatova (u nekim lokalitetima u toj ulozi naziva se i *fifer*). Djever poziva samo uzvanike s mladoženjine strane, dok se nevjestini svatovi pozivaju na drukčiji način. U Tavan kutu je *diver* isto što i *mustulundžija* (*ma-stalundžija*) u ulozi pozivača svatova. U bačkih Šokaca njegova je uloga da poziva rodbinu u svatove te prati nevjestu na vjenčanje.

Djever kao mladoženjin brat (ne i svatovski časnik) ima neke dužnosti u svadbenim običajima i u nekim mjestima u okolici Subotice (Tavankut, Žednik), među bačkim Šokcima (potvrđeno samo u Bregu) te u nekim lokalitetima u okolici Budimpešte u okviru svoje opće časničke uloge.

U Bregu i Monoštoru njegov je glavni atribut u prošlosti bio *pregač* – kecelja ili *otarak* (ručnik opasan sprijeda), koji mu daruje mladenka te ga nosi privezana sprijeda kao kecelju, dok na reveru kaputa ima pričvršćenu veliku granu ružmarina okićenu bijelim vrpčama. Danas mu se preko grudi obično vezuje bijelo platno za mušku košulju. U Bregu i mladenka ima svojeg *divera*, koji se po boji vrpca na košulji razlikuje od mladoženjina. U Plavni djever biva kumov sin, a njegov su svatovski atribut čiture za koje su privezani ručnici.

Lit.: M. Radičev, Šokački svadbeni običaji u Bačkom Briegu, *Klasje naših ravni*, 1, Zagreb, 1943; M. Černelić, *Uloge i nazivi odabranih svatova u Bunjevaca*, Zagreb, 1991; M. Bosić, *Ženidbeni običaji Šokaca Hrvata u Bačkoj*, Novi Sad, 1992.

M. Černelić

DIVOJA, dječja igra u Bunjevaca. Dese-tak djece poreda se u dva reda međusobno razmaknuta 4-5 koraka. Držeći se za ruke, pjevaju naizmjenice po jedan stih kratke pjesme (*Imate li divoja, divoja? / Mi imamo divoja, divoja! / Dajte nam po jednu, po jednu! / Mi ne damo nijednu, nijednu! / A mi ćemo na silu, na silu! / Sila Boga ne moli, ne moli!*), nakon čega se jedan red

zatrčava prema drugomu te se pokušava probiti između njihovih spojenih ruku. Ako u tome uspiju, jednog igrača iz protivničkog reda vode u svoj, u suprotnome jedan njihov član ostaje kod protivnika. Nakon toga mijenjaju se uloge, a igra traje sve dok jednom redu ne ponestane igrača.

Lit.: I. Prčić, Bunjevačke pučke sigre, *Subotička Danica (nova) : Kalendar za 1997. godinu*, Subotica, 1996.

P. Skenderović

DIVOJAČKO KATOLIČKO DRUŠTVO → Katoličko divojačko društvo

DIVOJAČKO KOLO, bunjevački narodni ples. Plešu ga djevojke u kolu klasičnog tipa, pri čemu su im ruke prekrížene iza leđa. Kolo se pri izvođenju giba u lijevu stranu. Postoje dva plesna uzorka, od kojih je jedan osmoudjelni s novim načinom iskvrcavanja, a drugi četverodijelni sa starijim načinom. Melodijski je divojačko kolo jednako subotičkomu, no subotičko je kolo mješovitije naravi.

Divojačko kolo

Lit.: A. Ivančan, Narodni plesni običaji Hrvata Bunjevaca, u: N. Zelić, *Protiv zaborava*, Zagreb, 2000.

Lj. Vuković

DJEVER → Diver

DOBRI PASTIR, hrvatski katolički kalendar-godišnjak. Izlazio u Sarajevu 1951.-92., a izdavali su ga franjevci provincije Bosne Srebrene. Formalni utemeljitelj i osnivač bilo je vlastima blisko Udruženje katoličkih svećenika Narodne Republike Bosne i Hercegovine, a posljednjih je godina izdavač postala sama redak-

DOBRI PASTIR

cija. Dugo godina sloboda sadržaja bila je ograničena i svedena uglavnom na sažetak kršćanskih istina i uputa za praktični vjerski život te na popularna i poučna štiva za puk. Do 1970-ih i ponovnog pokretanja kalendara *Subotička Danica* čitali su ga i hrvatski katolici u Bačkoj, gdje su ga širili franjevci.

Lit.: *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002; *Dobri Pastir*, Sarajevo, 1951-1992; www.bosnasrebrena.ba

J. Štefković

DOBROTVORNA ZAJEDNICA AMOR VINCIT (*lat. amor vincit: ljubav pobjeđuje*) humanitarna udruga »ljubav pobjeđuje«. Osnovana je u Subotici početkom 1993. na poticaj vodstva Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, a njezin se rad nastavlja na tradiciju Dobrotvorne zajednice Bunjevaka, Katoličkoga divojačkog društva i Katoličkoga momačkog društva, koji su djelovali prije Drugoga svjetskog rata. Članstvo Zajednice čine uglavnom žene različitih profesija, pri čemu prevladavaju liječnice, prosvjetne i socijalne djelatnice te odvjetnice.

Temeljna joj je svrha pružanje humanitarne pomoći siromašnima i drugim potrebitima, prije svega pripadnicima hrvatske zajednice u Vojvodini. Posebno intenzivno djelovala je nakon samog osnutka, kad je, zbog rata, velik dio stanovništva Vojvodine naglo osiromašio, a dio je Hrvata, napose srijemskih, prognan i izbjegao, što je neposredno potaknulo njezino osnivanje. Glavna djelatnost stotinjak članova i volontera bila je zato u početku nabava, prikupljanje i raspodjela hrane, odjeća, obuće, lijekova, ogrjeva, školske opreme i

Amblem Dobrotvorne zajednice *Amor vincit*

sl. te pružanje pravne pomoći i smještaja prognanim srijemskim Hrvatima. Osim na teritoriju subotičke općine, preko ogranka u Petrovaradinu djelovala je i u Novom Sadu te Srijemu. Financijsku potporu i potreštine osiguravali su dijelom imućniji vojvođanski Hrvati, ali najveći su donatori bile velike međunarodne humanitarne organizacije (npr. Crveni križ Njemačke). U dva je navrata Zajednica svoju pomoć, ponajprije prehrambene proizvode, upućivala i kosovskim Hrvatima u Janjevu.

Od kraja 1990-ih opseg djelovanja Zajednice znatno je smanjen. Rad je ograničen na prikupljanje odjeće i školskog pribora za siromašne obitelji te donacije potrebitima za Uskrs i Božić. Dosadašnje su predsjednice bile Ana Kopunović (1957.-1996.) i Ruža Crnković.

Lit.: A. Kopunović, *Dobrotvorna zajednica »Amor Vincit« – Subotica, Tjedan Hrvata iz Vojvodine*, Zagreb, 1998; *Govor predsjednice Skupštine Jelene Borković na svečanoj Skupštini u povodu obilježavanja 10. obljetnice Zajednice*, Arhiva Dobrotvorne zajednice *Amor vincit*.

T. Žigmanov

DOBROTVORNA ZADRUGA BUNJEVKI, dobrotvorna organizacija somborskih Bunjevaka osnovana 1924. Utemeljena je zauzimanjem članica *Bunjevačkoga kola*, a za prvu predsjednicu izabrana je Julija Bošnjak. Zadruga nije imala svoje prostorije, već je djelovala u prostorijama *Bunjevačkoga kola*, u sklopu kojega je djelovala kao jedna od njegovih sekcija. Svrha joj je bila pomaganje siromašnima u hrani, odjeći i novčanim prilozima. Sredstva za djelovanje osiguravana su većinom dobrovoljnim prilozima članova *Bunjevačkoga kola*, od godišnjih članarina Društva i prihoda ostvarenih održavanjem kazališnih predstava i zabava. Na djelovanje Zadruga i njezinu materijalnu osnovicu negativno će utjecati odvajanje većeg broja nezadovoljnih članova *Bunjevačkoga kola* u Hrvatsko kulturno društvo *Miroljub* sredinom 1930-ih godina. U novo društvo prešle su i mnoge članice Dobrotvorne zadruga Bunjevki, na čelu s predsjednicom, koje su 7. XI. 1937. pri »Miroljubu« osnovale sekciju

Dobrotvorna zajednica Bunjevaka Hrvati- ca. Nerijetko je između dvije Zajednice (pri »Bunjevačkom kolu« i pri »Miroljubu«) dolazilo i do otvorenih sukoba.

Tijekom Drugoga svjetskog rata zadru- ga je nastavila svoje djelovanje pomažući obiteljima članova *Bunjevačkoga kola* ko- ji su bili pozvani u honvéde (mađarske domobrane). Ipak, materijalna moć zadru- ge bit će bitno smanjena zbog ratnih prilika u kojima će njezino djelovanje sve više odumirati. Nakon ujedinjenja *Bunjevačko- ga kola* i Hrvatskoga prosvjetnog društva *Miroljub* 1945. Zadruga je prestala djelo- vati kao posebna organizacija.

Izvori: Arhiva HKUD »Vladimir Nazor«: spis o istupanju iz Bunjevačkog kola od 6. IV. 1937; Za- pisanik Upravnog odnora od 7. XI 1937.

Lit.: P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1929; *Danica*, br. 5, 6, 11, Sombor, 1934; *Glas na- roda*, br. 11, Sombor, 1938; M. Beljanski, *Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870-1945.)*, Sombor, 1971.

M. Bara

DOBROTVORNA ZAJEDNICA BU- NJEVAKA, karitativna udruga subotičke ženske mladeži. Osnovana je poslije Prvo- ga svjetskog rata. Ubrzo nakon ulaska srp- ske vojske u Suboticu 13. XI. 1918. počeo je karitativno djelovanje bunjevačkih djevojaka, koje su pružale pomoć obolje- lim i ranjenim srpskim vojnicima. U tom razdoblju Bunjevke su usko surađivale sa Srpkinjama, a prvi zajednički sastanak održan je 5. XII. 1918. u organizaciji Mice Radić, Olge Stanković i Mande Kuntić. Zajedničko djelovanje Bunjevaka i Srpkinja poticano je i na stranicama subotičkog *Nevena*, a bilo je formalizirano kao ženska sekcija Omladinskoga društva Jugoslavija. Iako je na službenom pečatu Zajednice upisana 1918. godina, samostalno je djelo- valo tek od 1919. U pismu koje su pred- sjednik Omladinskog društva Jugoslavije Petar Zvekić i inicijatorica osnivanja bu- njevačkoga ženskog društva Kata Prčić 1. III. 1919. uputili subotičkomu velikom žu- panu i gradonačelniku Stipanu Matijeviću ističe se da novo žensko društvo ima svrhu

potpomagati i prosvjećivati školsku mla- dež radi podizanja zapuštene narodne svi- jesti. Isprva je upravitelj Dobrotvorne za- jednice Bunjevaka bio Ilija Kujundžić, a nakon njega Blaško Rajić. U međuraću se Zajednica, osim na prosvjećivanje ženske

Pečat Dobrotvorne zajednice Bunjevaka

mladeži, usmjerila i na karitativni rad s djecom, pa je svake godine na Dječji dan organizirala velike humanitarne zabave na kojima su prikupljeni prilozima za pomoć nezbrinutoj i siromašnoj djeci. Zajednica je slične priredbe i kućne zabave organizirala i prigodom katoličkih blagdana, napose na Duhove, a članice su, skupa s Katoličkim divojačkim društvom, aktivno sudjelovale i u organizaciji crkveno-pučkih svečanosti. Za svoju nebesku zaštitnicu Zajednica je izabrala sv. Janju s Isusom u naručju, čiji se lik nalazio i na službenom pečatu. Prva predsjednica bila je Kata Prčić, nakon nje Manda Sudarević-Dulić (supruga dr. Franje Sudarevića), a do kraja Drugoga svjet- skog rata Manda Šarčević. U Dobrotvornu zajednicu Bunjevaka 1927. bilo je učlanje- no više od 700 djevojaka i žena (1933. – 620) te je to bila jedna od najmasovnijih međuratnih bunjevačkih organizacija. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata članice Zajednice skrbile su za ljude na prisilnom radu, a posebnu pozornost pokazale su prema kolonistima i dobrovoljcima koji su bili zatočeni kod stare bolnice u Subotici. Prestala je djelovati poslije Drugoga svjet- skog rata.

Izvori: Historijski arhiv Subotica, F:47, II. 27/1919, IV 3471/1932, IV 3163/1933, IV 6122/1938.

Lit.: *Neven*, br. 13, 16, Subotica, 5. XII. 1918; M. Knežević, *O Bunjevcima*, Subotica, 1927; L. I. Krmpotić, Društveni rad Blaška Rajića, *Subotička Danica: Kalendar za 1984. god.*, Subotica, 1983; T. Vereš, *Bunjevačko pitanje danas*, Subotica, 1997.

K. Bušić

DODOLA, starodrevni obred prizivanja kiše. Izabrana, posebno opremljena skupina obilazi selo izvodeći propisane obrede, popraćene odgovarajućom pjesmom. U Hrvatskoj je običaj bio poznat u jadranskom području, Žumberku (pod nazivom »prporuše« i sl.) i istočnoj Slavoniji. Zastupljen je bio i u bačkih Hrvata te Hrvata u okolici Budimpešte.

Prema kazivanjima mještana, u Santovu i Beregu održavao se sve do Prvog svjetskog rata. U ta dva sela dodola je bio »na golo rasprimit šijak« posve prekriven zelenim grančicama, najčešće zove. Njega vodi »pridvođač« (mladić), a slijede ga »dodolačice«, tj. 5-6 djevojčica odjevenih u »rubinke« (uske duge potkošulje). Bosi prolaze selom, a na pridvođačev poziv: »Staro, mlado, ajde vamo! Dodola, dodola!«, ljudi se, obično na uglu, okupljaju i dodolu polijevaju vodom pjevajući: »Oti-raj nam sušu izgadnicu, oj, dodolo, dova-bi kišicu!« Dodolačice se na to uhvate u kolo i oko dodole plešu govoreći: »Oj, dodolo, dodolice, / domolji nam ti kišice, / da se polje zeleni, da nam svašta urodi! / De, dodolo, ugodi, ugodi!«

U Sonti su nazivane »dodole« ili »doj-dole«, a zabilježena je i pučka etimologija »dojdi dole, kišo«. Pred Spasovo i Duho-ve, u vrijeme kad je poljoprivrednim kulturama kiša najpotrebnija, 5-6 starijih žena okićenih zovom i predvođenih »Dodom« išlo je od kuće do kuće i po dvorištima pjevalo: »Naša Doda, / moli Boga, / da nam padne / rosna kiša, / i pokvasi, / naše polje, / da naraste / naše žito, / naše žito i / kukuruz / i kukuruz / i krompiri / i sva naša rana!« Nakon otpjevanje pjesme gazdarica je vodom iz vjedra polijevala glavnu Dodu te ih darivala komadom slanine, jajima i sl.

U dalmatinskih Hrvata u Senandriji »dodolanje« se održalo sve do 1946. Dodolali su isključivo muškarci jer »i Bog je

muški«. »Dodola« je bio odrastao muškarac prekriven šašom i liščem. Vodio ga je »muškić« (dječak) s »klepečkom« (klepkom) u ruci, a pratilo ih je 5-6 dječaka. Išli su od kuće do kuće, i to samo u gradskom četvrti Brdo, gdje su stanovali njihovi sunarodnjaci. Dječaci su pjevali: »Oj kršćani i kršćanke, / oj Brđani i Brđanke, / lepo molim vas sviju, / otvarajte kapiju, / čujte dodolin glas, / čujte dodolin glas«. Ljudi su izlazili i pjevali: »Oj, dodola, dodola, / šta bi tebe trebalo?«, a dodola im je odgovarao: »Jedna kanta vodice/ i od Boga rosice«. Na to su ga polijevali vodom i u torbicu, koja je muškiću visjela o vratu, stavljali novčić. Pritom su dodoli govorili: »Ti za čošak, a Božja rosica kablom!«. Zaslugom Senandrijke Eve Drobilić dodolanje je oživljeno 1972. te je postalo turističkom atrakcijom. U organizaciji senandrijske Hrvatske manjinske samouprave kadšto se održava i u naše vrijeme. Na taj obred u Senandriji danas podsjeća i Dodolska ulica (*madž.* Dodola utca) te kip Dodola, rad tamošnjeg Hrvata Imre Piščúra. U okolici se tijekom 1920-ih dodolalo i u Andzabegu i Tukulji, gdje su za vrijeme suše pravili veliku lutku, prekrivali je zelenilom, a po naselju su je nosile djevojčice pjevajući i plešući oko nje.

Lit.: Ž. Mandić, »Dalmatinci Senandrije grada«, *Pogledi, Časopis za kulturu i društvena pitanja Hrvata u Mađarskoj*, br. 2, Budimpešta, 2003; J. Brdarić, Običaji iz stare Sonte, *Subotička Danica (nova): Kalendar za 2000. godinu*, Subotica, 1999.

Ž. Mandić i T. Žigmanov

DOKO, Zdravko (Paoče, općina Mostar, BiH, 7. II. 1945.), liječnik specijalist. Sin Grge i Anđe, rođ. Pehar. Gimnaziju je završio u Mostaru, a medicinski fakultet u Novom Sadu 1971. Nakon studija radio je kao liječnik u subotičkom Domu zdravlja. Specijalizaciju iz sportske medicine završio je 1977. te je postao prvi specijalist te grane medicine u Subotici. Zaslužan je za razvoj i napredak sportske zdravstvene službe u Subotici, a sudjelovao je i na mnogobrojnim savjetovanjima, na kojima je izlagao o problematici zdravstvenog stanja sportaša i o sportsko-medicinskim or-

ganizacijama. Bio je predsjednik Zdravstvene komisije Nogometnog saveza Vojvodine, predsjednik Općinskoga nogometnog saveza u Subotici i službeni sudionik-lijječnik Mediteranskih igara u Splitu 1979. Dobitnik je mnogih priznanja od sportskih organizacija te Diplome i zvanja međunarodnoga sportskog liječnika (FIMS). Od 1990-ih godina živi u Rijeci.

Lit.: E. Libman, F. Kinka, Prilozi za istoriju sporta i sportsko-medicinske službe u Subotici, *Športno-medicinske objave*, br. 1-4, Ljubljana, 1984; E. Libman, *Lekarska društva u Subotici (1880-2005)*, Subotica, 2005.

E. Libman

DOLAF (*tur.* dolap < *pers.* dulab: ormar s policama, pričvršćen uz zid ili uzidan u zid), u bačkih Hrvata dio nekadašnjega sobnog pokućstva, veća komoda. Izrađivan je od čvrstog drveta, sastoji se od 3-4 duboke ladice s porculanskim ručicama. U ladicama su čuvani posteljina, stolnjaci, ženska odjeća, košulje i dr., a na gornjoj površini, koja je uglavnom prekrivana čipkom, držani su molitvenik, križ, porculanske Gospine figurice i predmeti za svakodnevnu uporabu (lampaš, žigice, ručno zrcalo...).

P. Skenderović

DOLAMA, skupocjen muški ogrtač. Bunjevci su je prihvatili pod utjecajem Mađara, u kojih je bila uobičajena kao dio graničarske odore. Potkraj XVIII. st. izrađivala se od zelenog sukna, a poslije od fine crne čohe, dok je iznutra bila podstavljena crvenom čohom. Bila je duga do koljena, a straga je bila nabrana u predjelu struka – nabori su nazivani »laptićima«. Sprijeda se kopčala s 18 srebrnih puceta i s 18 srebrnih »punkti«. Bila je uobičajena samo u imućnijim slojevima.

Lit.: M. Đorđević Malagurski, *Stara bunjevačka narodna nošnja i vez*, Subotica, 1940.

K. Suknović

DOM, 1. »list hrvatskom seljaku za razgovor i nauk«. Izlazio je u Zagrebu od 15. XII. 1899. do 10. XI. 1904. pod uredništvom Antuna Radića, koji ga je gotovo u cijelosti ispunjavao vlastitim člancima.

Bio je ponajprije preporoditeljsko-prosvjetni list, kojemu je glavna svrha bilo podizanje svijesti hrvatskih seljaka.

Antun Radić je u *Domu* objavio nekoliko članaka o borbi ugarskih Bunjevaca i Šokaca za uvođenje hrvatskog jezika u škole. Pišući o krajevima preko Drave i Dunava, isticao je da: »tamo ima još našeg naroda, tamo je kraj Bačka i Banat, gdje su naši 'Bunjevci' i 'Šokci' pravi Hrvati.« Prenosio je i tekstove iz subotičkog *Nevena*, a u rubrici *Glasovi iz naroda* na bunjevačkoj su ikavici objavljivani prilozi čitatelja iz Bačke. S druge strane, *Neven* je prenosio članke iz *Doma o Bunjevcima-Hrvatima u Ugarskoj*.

2. glavno glasilo Hrvatske seljačke stranke. Pokrenut je 5. XII. 1906. u Zagrebu, a uređivao ga je, s kraćim prekidima, do svoje smrti Stjepan Radić. Od 14. V. 1912. do 27. VIII. 1914. uređivao ga je njegov brat Antun Radić, koji je i u njemu objavljivao priloge o Bunjevcima i Šokcima. Zbog napisa i političkih prilika, izdavanje lista nekoliko je puta zaustavljano (1914.-1917., 1919., 1931.-1935.), ali je ponovno pokretan pod novim imenima: *Slobodni dom* i *Seljački dom*. U različitim periodima mijenjao je i podnaslove (»seljačke novine za gospodarstvo i prosvjetu«, »glavno glasilo hrvatske seljačke politike«, »glavno glasilo Hrvatske republikanske seljačke stranke«, »glavno glasilo Hrvatske seljačke stranke«), dok je za Šestosiječanjske diktature izlazio bez podnaslova. Prvi je sustavno objavljivao novinske i književne sastavke seljaka, koji su svojim sadržajem poticali seljaštvo na političko angažiranje. U njima je na jednostavan i svakom razumljiv način objašnjavana i idealizirana uloga seljaštva u društvu.

U političkome i kulturnom životu bačkih Hrvata glasilo je bilo snažno prisutno od 1923., kad je ojačao Radićev utjecaj u Bačkoj, napose u Tavankutu i Bačkom Monoštoru. List se širio od ruke do ruke i zajednički je čitan na seljačkim skupovima te je broj njegovih čitatelja bio mnogostruko veći od broja pretplatnika. Osim u podizanju prosvjetne razine seljaštva, odi-

grao je važnu ulogu i u jačanju njihova političkog aktivizma. Politička angažiranost seljaštva u Bačkoj bitno je utjecala na širenje socijalnih ideja hrvatskoga nacionalnog pokreta, a ujedno i na sveukupni proces hrvatske nacionalne integracije. Kao suradnici, svoje su priloge u listu objavljivali predstavnici mjesnih i kotarskih organizacija HSS-a u Bačkoj, koji su, osim o političkim prilikama, izvještavali i o prosvjetno-kulturnim problemima hrvatske zajednice.

Dom je prestao izlaziti 3. IV. 1941., a ponovno je pokrenut na partizanskom teritoriju na Petrovoj gori u srpnju 1943. pod nazivom *Slobodni dom*. Poslije rata *Slobodni dom* je do 1963. izlazio u Zagrebu kao tjednik s podnaslovom »glavno glasilo Hrvatske republikanske seljačke stranke«. Nakon obnove Jugoslavije Hrvatska republikanska seljačka stranka bila je kratko vrijeme aktivna i na području Bačke, ali ni glasilo ni stranka više nisu dosegli utjecaj koji su imali u međuraću.

Izvor: Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, fond Radić, Antun, Pavle i Stjepan, F: 815, kut. 1.

Lit.: (***) Hrvati u Ugarskoj, *Dom*, 20, Zagreb, 1900; (***) Dvi hrvatske odkinute grane, *Dom*, 19, Zagreb, 1902; (***) Nevolje Hrvata u Ugarskoj, *Dom*, 20, Zagreb, 1902; (***) Naši Bunjevci, *Dom*, 8, Zagreb, 1904; (***) Kako napreduje HRSS, *Slobodni dom*, 29, Zagreb, 1923; (***) I Bunjevci su Hrvati, *Slobodni dom*, 52, Zagreb, 1923; (***) Radikalsko-batinaška strahovlada proti Hrvatima u Bačkoj, *Dom*, 2, Zagreb, 1925; M. Kusturin, Pozdrav iz Bačke, *Dom*, 17, Zagreb, 1925; S. Ognjanov, Bački Hrvati za svog vođu i poginule mučenike, *Dom*, 32, Zagreb, 1928; (***) Govor vojvodanskog Hrvata Vukovića, *Dom*, 26, Zagreb, 1928; I. Tolj, Svi smo Hrvati danas jedno, *Dom*, 29, Zagreb, 1928; A. Radić, *Sabrana djela* II, III, Zagreb, 1936; A. Radić, *Sabrana djela*, IV, V, VI, Zagreb, 1937; A. Radić, *Sabrana djela*, XIII, Zagreb, 1938; M. Matočec, Pozdrav braći Bunjevcima, *Seljački dom*, 11, Zagreb, 1939; B. Krizman, *Korespondencija Stjepana Radića*, Zagreb, 1972; *Enciklopedija Jugoslavije*, 3, Zagreb, 1984., *Hrvatska enciklopedija*, 3, Zagreb, 2001.

M. Bara

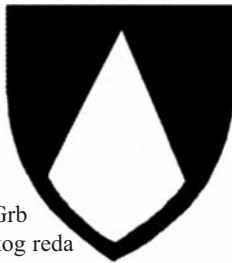
DOMINIKANCI, naziv za članove Reda propovjednika (*lat.* Ordo Praedicatorum, OP) izveden iz imena njegova utemeljite-

lja. Red je u Katoličkoj crkvi osnovao karizmatski propovjednik Dominik de Guzmán (Calaruegi, Španjolska, oko 1170. – Bologna, Italija, 6. VIII. 1221.) kako bi pomogao u evangelizaciji Europe i obraćenju poganskih naroda i plemena na području Švedske, Pruske i istočne Ugarske. Da bi ostvario to poslanje, Dominik je inzistirao na tome da se Red drži stare redovničke tradicije zajedničkog života u siromaštvu, sukladno regulama sv. Augustina, ali je prihvatio novi oblik rada te su njegova subraća putovala i propovijedala. Prije toga morali su se »opskrbiti« znanjem i posvetiti se studiju teologije. Papa Honorije II. potvrdio je 1216. osnutak Reda propovjednika, koji se već za Dominikova života proširio diljem Europe. Među članovima Reda velik je broj onih koji su dali trajni prinos ne samo širenju nauka Katoličke crkve nego i razvoju sveučilišta, znanosti i filozofije (sv. Albert Veliki, sv. Toma Akvinski, sv. Katarina Sijenska, Meister Eckhart i dr.). Danas Red propovjednika diljem svijeta ima 626 kuća i više od 6300 redovnika.

Ubrzo nakon osnutka, već na Drugome općem zboru Reda, koji je pod Dominikovim vodstvom održan 1221. u Bologni, donesena je odluka o dolasku dominikanaca u Hrvatsko-Ugarsko Kraljevstvo. Od tog doba dominikanski su samostani osnivani na cijelom teritoriju koji su naseljavali Hrvati: u Dubrovniku 1225., Ninu 1229., Banovu Brdu u Vrhbosanskoj župi 1233., Zagrebu prije 1241., Zadru 1244., Splitu 1245., Kotoru i Trogiru 1265., Šibeniku 1346., Senju prije 1380., Bolu na Braču 1462., Korčuli 1480. i drugdje. Samostana je bilo i u Istri, Lici, današnjoj zapadnoj Bosni (Bihać, Dubica) te na prostoru između Drave i Save, a dubrovački dominikanci redovničke su kuće imali i u trgovačkim ispostavama Republike na području današnje Crne Gore i Srbije. Dominikanci su ostavili znatan trag u povijesti Katoličke crkve u Hrvata i Hrvatske na području visokog školstva, znanosti i kulture, a jedan je od najpoznatijih hrvatskih dominikanaca blaženi Augustin Kažotić. Danas djeluju u trinaest samostana u Hrvatskoj i Bosni

i Hercegovini, a Hrvatska dominikanska provincija ima sedamdesetak redovnika.

Prvi dominikanski samostani na prostoru između Dunava i Tise osnovani su vjerojatno u XIV. st. u Bodrogu i Segedinu. U drugoj polovici XV. st. dominikanci su podigli samostan i crkvu Marijina Uznesenja u Somboru. Službeni dokument za gradnju crkve i samostana izdan je 1481., a nalazili su se na području današnje Istarske ulice u Somboru. Samostan je vjerojatno uništen poslije Mohačke bitke 1526. ili prilikom turskog zauzeća Sombora 1541.

Grb
dominikanskog reda

Početkom XX. st. dominikanci su se ponovno pojavili u međuriječju Dunava i Tise, sada kao pučki misionari i širitelji pobožnosti krunice. Dominikanac Anđeo Marija Miškov u listopadu i studenome 1908. održao je pučke misije u Lemešu, Čonoplji, Bajmoku, Sonti i Vajskoj; u listopadu 1909. vodio je trodnevnu pripravu u franjevačkoj crkvi u Subotici u prigodi posvete proširene samostanske crkve, a u studenome iste godine pučke misije u Žablju, Titelu i Plavni. Dominikanci Jacint Belić i Dominik Domić održali su pučke misije u župi sv. Jurja u Subotici u prosincu 1930.

Ta sporadična dominikanska prisutnost u ovim krajevima zakratko se ustalila s dolaskom dominikanaca u Suboticu nakon Drugoga svjetskog rata. Biskup Budanović oduševio se dominikancima za svojega prisilnog boravka u dominikanskom samostanu u Budimpešti 1941., gdje su ga impresionirali njihova humanost, učestot i mudra pastoralna djelatnost. Iako nema sačuvanih dokumenata o počecima dogovora o dolasku dominikanaca u Suboticu, pismo provincijala o. Anđelka Fazinića od 20. XI. 1945. svjedoči o tome da je tu inicija-

tiva pokrenuo upravo biskup Budanović. Dominikanci su stigli u Suboticu 29. XI. 1945. – provincijal o. Anđelko Fazinić i dva člana zagrebačkog samostana o. Kazimir Horšić i o. Anđelko Huljev. Nastanili su se u tzv. Mamužičevoj kući (Somborska cesta 16). Na prvu nedjelju Došašća 2. XII. 1945. sâm biskup Budanović dominikance je svečano uveo u crkvu Isusova Uskrsnuća, a narodu je protumačio razlog njihova dolaska i poslanja.

Nakon dolaska u Suboticu dominikanci su morali steći povjerenje vjernika i svladati neke teškoće. Jedna je od njih je bila nepoznavanje mađarskog jezika pa je o. Kazimir Horšić ubrzo otišao u Bačko Petrovo Selo i ondje ga uspješno svladao. Da bi pokrenuli vjerski život u župi i cijelom gradu, dominikanci su uveli neke pastoralne novosti: prvi put u povijesti župe Isusova Uskrsnuća održana je svečana misa polnočka, koja se prije toga slavila na Badnju večer, a uveli su i pohod obiteljima i blagoslov kuća. Njihov rad postao je još plodniji nakon što je u Suboticu došao o. Stanko Stanić, vrsni propovjednik i organizator crkvenog pjevanja. Veliki uspjeh je imao i o. Anđelko Huljev u radu s ministrantima. Njegov rad privukao je u dominikance i o. Tomu Vereša.

Svojim poletnim radom dominikanci su razbudili župu, cijeli grad i obližnja mjesta, kamo su ih pozivali da propovijedaju. No ubrzo se dogodio prvi zabrinjavajući znak: o. Časlav Novak otišao je s vjernicima na hodočašće u Aljmaš i ondje nestao 10. IX. 1946. Nikad se ništa nije doznalo o njemu. Unatoč tomu, dominikanci su svoj rad nastavili još predanije te su u Subotici odlučili osnovati i samostan. Prodali su zemlju koju je Jovana Prčić još 1941. darovala za odgoj dominikanskog pomlatka u Dubrovniku te su kupili kuću na Somborskoj cesti br. 41, koja je bila znatno bliža crkvi. Iako su imali urednu dokumentaciju, nikad se nisu mogli useliti u nju. Najteži udarac pogodio ih je kad je o. Stanko Stanić uhićen, lažno optužen i osuđen na 7 godina zatvora. Ubrzo je i o. Anđelko Huljev bio premješten u samostan na Bolu kao profesor povijesti u do-

DOMINIKANCI

minikanskoj gimnaziji. O. Pero Odak i o. Dominik Šantić, koji su nakon toga došli u Suboticu, nisu se ondje dugo zadržali.

Kratko djelovanje dominikanaca u Subotici prestalo je 19. IV. 1948. Tog je dana o. Dominiku Šantiću, o. Peri Odaku i o. Kazimiru Horšiću uručeno rješenje Odsjeka unutarnjih poslova kojim im je zapovjedbno da u roku od 24 sata napuste Suboticu i okolicu u krugu od 15 kilometara. O. Kazimir zadržao se još u Somboru, dok je provincijal pokušao posredovati kod državnih vlasti, ali nije uspio ništa postići. Djelovanje dominikanaca u Subotici, iako kratko, ostavilo je traga u duhovnom životu vjernika grada Subotice.

Lit.: W. A. Hinnebusch, *Dominikanci – kratka povijest Reda*, Zagreb, 1997; S. Krasić, *Dominikanci – povijest Reda u hrvatskim krajevima*, Zagreb, 1997; T. Vereš, »Bili fratri« u Subotici (1945–48), *Subotička Danica: Kalendar za 1993. godinu*, Subotica, 1992; www.dominikanci.hr; www.hbk.hr.

B. Rudić

DOMINIKANKE, članice ženskog ogranka Reda propovjednika (*lat.* Ordo Praedicatorum, OP). Ime su dobile po utemeljitelju Dominiku de Guzmánu (Calaruegi, Španjolska, oko 1170. – Bologna, Italija, 6. VIII. 1221.). On je već 1206. u francuskom Pruilieu osnovao zajednicu ženskih redovnica, koje su živjele prema pravilima Reda, a svojom su molitvom i žrtvom zazivale Božji blagoslov na braću propovjednike. Iz tih korijena niknule su mnogobrojne ženske dominikanske zajednice različitih profila, kao što su klauzurne koludrice ili redovnice, dominikanske trećoredice i apostolske sestre.

Na području Hrvatske ženske dominikanske zajednice isprva se osnivaju u dalmatinskom primorju. Stariji dominikanski ljetopisci zaslugu za to pripisuju bl. Jakovu iz Zadra, koji je, prema nalogu samog osnivača Dominika, s još trojicom braće došao u Zadar. Ondje je osnovao samostan i proširio djelovanje Reda, usmjereno ponajprije protiv širenja bogumilskog nauka iz Bosne. Potaknute njihovim propovijedanjem, neke su se obraćenice odlučile za sa-

mostanski život prema dominikanskim pravilima. Druga interpretacija dolaska dominikanki na hrvatsko tlo vezana je uz invaziju Mongola i bijeg redovnica iz Veszpréma. Prema toj verziji najprije su došle u Nin 1241., a poslije su preseljene u Zadar. Najpoznatija dominikanka u Hrvata jest bl. Ozana (1493.–1565.) iz Kotora, koja je u tom gradu osnovala samostan dominikanskih trećoredica.

Od svih ženskih dominikanskih zajednica različitih profila potkraj XIX. st. u Hrvatskoj su opstale samo zajednice u Šibeniku i Splitu. Hrvatski dominikanac i vrsni propovjednik o. Anđeo Marija Miškov (1848.–1922.) nije se mirio s takvim stanjem. Kad je 1902. izabran za provincijala Dalmatinske provincije, za sjedište je izabrao grad Korčulu i ondje pristupio ostvarenju svoje dugogodišnje zamisli. Našao je duhovnu i materijalnu potporu u biskupu Josipu Juraju Strossmayeru, koji je bio prvi i najveći dobročinitelj nove zajednice dominikanki u Hrvata. Uz njegovu potporu o. Miškov počeo je graditi samostan i zavod za djevojke. Cilj mu je bio odgoj ženske mladeži u katoličkom i hrvatskom duhu te skrb za bolesnike i potrebite. God. 1905. u Korčuli je počela raditi Kongregacija sestara dominikanki Svetih anđela čuvara. Danas Kongregacija ima oko 140 redovnica, koje, osim u Hrvatskoj, djeluju i u Kanadi, Sjedinjenim Američkim Državama, Njemačkoj i Vojvodini.

Među bačkim Hrvatima novu kongregaciju prva je upoznala Subotičanka Veronika Vidaković, redovničkim imenom s. Mala Tereza. Ona je stupila u zajednicu dominikanki na Korčuli 1927., a godinu dana poslije slijedila ju je i sestra Julijana. Obje su, a osobito s. Mala Tereza, nastojale proširiti djelovanje Kongregacije na Bačku. Nakon dugih godina molitve i molbi upućenih biskupu Lajči Budanoviću Kongregacija je dobila dozvolu za otvaranje kuće u Subotici. Dominikanke su došle u župu sv. Jurja i nastanile se u kući obitelji Kopunović Legetin, čiji je sin svećenik Ante Kopunović bio školski kolega s. Male Tereze i želio je da njihova kuća jednom

bude samostan dominikanki. Sestre su svečano uvedene u službu župne zajednice 11. V. 1947., a biskup Budanović zaželio je da im vjernici daju rada i povjerenja, jer je uvjet za njihov dolazak bio da neće prosjačiti. Veliku potporu pružio im župnik Pavao Bešlić, a poslije i kapelan Marko Kopunović. Sestre su se prihvaćale svakog posla: šivanja, čuvanja djece, davanja satova iz glazbe i jezika. S. Mala Tereza, uz pomoć Bele Tikvickoga, osnovala je mješoviti crkveni zbor te je uspješno njegovala liturgijsko pjevanje.

Samostan dominikanki u Subotici

Nakon smrti vlasnika kuće dominikanke su imale različitih problema dok 1954., uz pomoć dobročinitelja, napokon nisu isplatile kuću. Biskup je dopustio da u kapelici bude stalno prisutno Sveto otajstvo, a sâm im je darovao oltar iz Subotičke matice. Zbog loših uvjeta stanovanja i stalnih popravaka nova je zgrada podignuta 1985.-86. Sestre su do danas prisutne u župnom pastoralu, u novije vrijeme i u školskom vjeronauku, a u svojem samostanu skrbe i za stare i bolesne.

Dominikanke su djelovale i u župi Srca Isusova u Tavankutu u razdoblju 1958.-98. Na molbu tadašnjeg župnika Ivana Lebovića dominikanke su prihvatile rad u župi, koji se sastojao u skrbi za crkvu, katehiziranju i vođenju crkvenog pjevanja, a zbog nedostatka osoblja nakon 40 godina napustile su rad na toj župi.

Prisutnost dominikanki u Bačkoj urodila je i mnogobrojnim zvanjima s ovog područja: 22 djevojke stupile su u njihovu zajednicu.

Lit.: S. Krasić, *Dominikanci – povijest Reda u hrvatskim krajevima*, Zagreb, 1997; J. Krišto, *Stolje-*

će služenja Bogu, Redu i narodu, Korčula-Zagreb, 2005.; s. M. J. Vidaković, *Osnutak i širenje Dominikanskog reda, Subotička Danica: Kalendar za 1988. god.*, Subotica, 1987; www.dominikanci.hr.

B. Rudić

DONOSLOVIĆ, Vilmoš (Wilhelmus) (Lemeš, 19. VII. 1859. – ?), liječnik, publicist, društveni djelatnik. Sin Josipa i Wilhelmine, rođ. Klein. Višu gimnaziju završio je u Somboru 1879., a školovanje je nastavio na Medicinskom fakultetu u Budimpešti. God. 1880. kao student bio je na čelu skupine koja je krenula u potragu za povijesnim naseljem Bodrog i u Bezdanskoj šumi otkrila staro naselje Bortanj, pogrešno ga držeći Bodrogom. Nakon diplomiranja najprije je vodio privatnu praksu u Somboru, a poslije se zaposlio u somborskoj bolnici. Smatra se jednim od utemeljivača Povijesnoga društva Bačko-bodroške županije 1883. U lokalnom tisku objavljivao je humoristične tekstove pod pseudonimom Jašo Somborac. Bio je višegodišnji odgovorni urednik somborskih listova *Zombor és Vidéke* i *Új Bácska* (1904.-05., 1910.) te glavni urednik i izdavač glasila Srpske narodne radikalne stranke *Naše kolo* 1907.-11. Od 1910. bio je član uređivačkog odbora *Bácsmegyei Függetlenség*, glasila Nezavisne stranke, koja je imala zapaženu ulogu na lokalnoj razini.

Lit.: *100 godina somborske štampe*, Sombor, 1964; S. Vasiljević, *Znameniti Somborci*, Novi Sad, 1989.

A. Čota

DONJI TAVANKUT → Tavankut

DORA, Robert (Subotica, 29. IV. 1972.), hrvač. Sin Stipana i Katice, rođ. Đereg. Osnovnu i srednju kemijsku školu završio je u Subotici. U dvanaestoj godini postao je članom Hrvackoga kluba *Spartak*, za koji će nastupati u grčko-rimskom stilu do 1997., kad je prestao aktivno hrvati. Najveće uspjehe ostvario je u mlađoj dobi – bio je pionirski, kadetski, juniorski i omladinski prvak Jugoslavije, a 1995. bio je treći na seniorskom prvenstvu SR Jugoslavije. Na Europskom prvenstvu za kadete u turskom Izmiru osvojio je 5. mjesto, a na

DORA

Europskom prvenstvu za juniore u nje-mačkom Wittenu 9. mjesto. Četiri puta bio je proglašavam najboljim sportašem Subo-tice u pionirskoj, a poslije u juniorskoj konkurenciji (1987.-90.).

P. Skenderović

DORA, Stipan (Sombor, 8. IV. 1935.), hr-vač. Sin Bele i Barbare (Bare), rođ. Panga-rić. Osnovnu školu završio je u rodnom gradu, nakon čega je pohađao tečaj za bri-jača, no radni će vijek provesti kao pro-fesionalni vozač. S 13 godina postao je članom somborskoga Hrvackoga kluba *Rad-nički*, za koji se natjecao sve do odlaska na odsluženje vojnog roka 1955. Nakon po-vratka iz vojske 1957. prešao je u Hrvacki klub *Spartak* iz Subotice, u kojem će osta-ti do kraja sportske karijere 1968. Hrvao je grčko-rimskim stilom u kategoriji bantam do 57 kg.

Četiri je puta bio državni prvak (1961., 1962., 1963. i 1964.), a jugoslavenski je reprezentativac bio 1958.-67. Sudjelovao je na četiri Balkanijade te je dvaput osvojio drugo mjesto (u Bukureštu 1958. i u bugarskome Burgasu 1960.) i dvaput treće (u Istanbulu 1963. i u rumunjskoj Kon-stanci 1964.). Bio je sudionik XII. olimpij-skih igara 1960. u Rimu i Svjetskog prven-stva 1963. u švedskom Helsingborgu. Na Mediteranskim igrama 1963. u Napulju osvojio je četvrto mjesto. Na neslužbenome europskom prvenstvu 1962. u Beogra-du (poslijeratna službena počinju tek 1966.) pobijedio je svjetskog prvaka Bori-sa Gureviča iz Sovjetskog Saveza, no zau-zeo je treće mjesto. God. 1963. na jedno-me od najjačih hrvackih turnira na svijetu *Nikola Petrov* u Sofiji osvojio je prvo mje-sto. Iste godine proglašen je za najboljeg sportaša grada Subotice.

Lit.: *Četvrt veka u službi sportske kulture : Negyed évszázad a sportkultúra szolgálatában*, Sportsko društvo železničara »Jovan Mikić – Spartak«, Su-botica, [1970]; *Sportsko društvo železničara »Jovan Mikić-Spartak«* (ur. M. Brustulov), Subotica, 1995.

P. Skenderović

DORIĆ, Marcellin (Baja, 3. X. 1806. – Bač, 4. XI. 1853.), profesor, franjevac. U

Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga stupio je 1822. Teologiju je studirao na bogoslov-nim školama u Baji 1825.-27. i Vukovaru 1827.-29.; školski mu je kolega bio K. Agjić. Za svećenika je zaređen 1829. i od-mah je preuzeo pastoralne obveze u hrvat-skoj župi u budimskom predgrađu Tabanu. Na peštanskom sveučilištu položio je ispit za profesora crkvenog prava i povijesti te dogmatskog bogoslovlja. Predavao je u odjelu bogoslovne škole u Baji biblijske predmete 1830.-37., a zatim crkveno pravo i crkvenu povijest 1842.-45. Biblijske je predmete predavao i na vukovarskom odjelu bogoslovne škole 1852./53., a prije toga dogmatsko bogoslovlje u Slavon-skom Brodu 1841./42. Dok je bio dekan bogoslovne škole u Baji 1845.-52., bački su ga Hrvati smatrali svojim duhovnim i kulturnim vođom. U međuvremenu je u Iloku 1837.-42. obavljao službu gvardijana i župnika, a na dužnosti gvardijana u Baču 1853. nenadano je preminuo.

Izvori: Arhiv Hrvatske franjevačke provincije u Zagrebu: *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 2, 137, 152, 153; Arhiv samostana u Slavonском Brodu: *Protocollum seu liber annotationum*, sv. 3, 115; *Historia Domus Bajensis*, 1, Baja, 1991.

Lit.: *Schematismus Provinciae S. Ioannis a Capi-strano*, Budae, 1827; F. Čulić, *Mlogopoštovanom ocu Marcellinu Doriću od strane Bačvanah 1847*. Zagreb, [1847].

F. E. Hoško

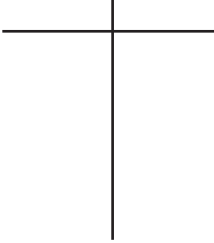
DOROSLOVO, naselje 21 km južno od Sombora, na cesti Sombor–Odžaci, 1830 st. (2002.). Nalazi se u blizini Mostonge, odnosno onog dijela rijeke koji je pretvo-ren u kanal Dunav-Tisa-Dunav. Naselje se spominje u XIII. st. (1250., 1277. i 1292.). Tijekom srednjeg vijeka mijenjalo je feudalne gospodare.

Župa je osnovana 1332., a obnovljena je 1752. Dotad je bila područna crkva žu-pe u Sonti pa su njome upravljali franjevci Bosne Srebrene. Današnja župna crkva po-dignuta je 1800., više je puta obnovljena, a posvećena je sv. Emeriku (Imreu) Ugar-skomu. Doroslovo je jedno od najstarijih prošteništa u Bačkoj, poznato još prije tur-

skih osvajanja. Na kraju naselja danas se nalazi manja hodočasnička crkva podignuta 1825. i posvećena Mariji Pomoćnici, u više navrata obnovljena. Iako je pretežito mađarska župa, u ljetnim mjesecima hodočaste u nju i hrvatski vjernici iz Bačke, osobito iz susjednih šokačkih župa.

God. 1890. u Doroslovu je živjelo 2911. st., od toga 2463 Mađžara, 392 Nijemca, 46 Židova, 10 Srba.

Naselje je depopulacijsko:

Etnička struktura djelomice se mijenja nakon Drugoga svjetskog rata, uključujući i ratna zbivanja 1990-ih:

godina	1991.	2002.
ukupno	1864	1830
Mađžari	1359	952
Srbi	255	659
Hrvati	86	84
Romi	–	39
ostali	164	96

Doroslovo

Stanovništvo se bavi pretežito poljoprivredom, trgovinom i ugostiteljstvom, a u posljednje vrijeme i turizmom (seoska etnokuća, spomen-kuća pjesnika Ferenc Fehéra, ergela lipicanaca i ugostiteljski objekti).

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, III, Szabadka, 1906; M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; A. Sekulić, *Marijanske pobožnosti podunavskih Hrvata*, Zagreb, 1985; *Schematismus Dioecesis Suboticanae*, Subotica, 1993; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002., I, Nacionalna ili etnička pripadnost: podaci po naseljima*, Beograd, 2002.

S. Stantić

DOROTIĆ, Ivan (Sombor, 16. X. 1963.), dizač utega. Sin Stipana i Leposave, rođ. Čuljak. Osnovnu u srednju građevinsku školu završio je u Somboru. Dizanje utega počeo je trenirati 1976. u klubu *Radnički – Bane Sekulić*. Četiri puta bio je juniorski prvak Jugoslavije, a šest puta seniorski (1983., 1984., 1987., 1988., 1989. i 1990.). Od 1981. do 1990. bio je državni reprezentativac u kategoriji do 90 kg. Nastupao je na Svjetskom prvenstvu u Ljubljani 1992., Mediteranskim igrama u Casablanci 1983., gdje je osvojio šesto mjesto, te na balkanskim prvenstvima u Kikindi 1984. i Tirani 1987., gdje je zauzeo četvrto, odnosno treće mjesto. God. 1990. prestao je trenirati, a 1992. bez ikakvih je priprava sudjelovao na državnom prvenstvu te je osvojio prvo mjesto. Nakon toga više se ne natječe. Danas je poduzetnik u Somboru.

Lit.: D. Kulundžija, *Leksikon somborskog sporta*, Sombor, 1990.

P. Skenderović

DOROTIĆ, Josip (Sombor, 13. V. 1914. – Sombor, 5. III. 1993.), pčelar, kulturni djelatnik. Rođen je u uglednoj zemljoradničkoj obitelji, od oca Marijana i majke Ane, rođ. Parčetić. Osnovnu i građansku školu završio je u Somboru. Pčelarstvom se počeo baviti u ranoj mladosti. Imao je i do 600 pčelinjih društava, s kojima je obišao gotovo sve medonosne terene u bivšoj Jugoslaviji. Bio je jedan od osnivača za-

DOROTIĆ

druge pčelara u Somboru 1952., a poslije i njezin predsjednik. Znatno je pridonio razvoju suvremenog pčelarstva ne samo u Somboru nego i šire. Bio je član prvoga Upravnog odbora Hrvatskoga kulturnog društva *Miroljub*, koje je osnovano u Somboru 6. XII. 1936., i aktivno je sudjelovao u njegovu radu sve do kraja života. Jedno je vrijeme obnašao i dužnost pročelnika Odjela za salašarsku mladež.

A. Firanj

DOROTIĆ, Katica (Katarina), udana Katić (Novi Sad, 9. V. 1928. – Subotica, 31. XII. 1983.), atletičarka. Kći Đure i Katarine, rođ. Roka. Osnovnu školu završila je u Novom Sadu, nakon čega se s obitelji preselila u Suboticu, gdje je upisala učiteljsku školu i počela trenirati atletiku u tadašnjem Društvu za tjelesnu kulturu *Radnički*. Najviše se natjecala u skoku uvis, a nastupala je i kao sprinterica u štafeti 4 x 100 m. God. 1946. bila je dvostruka seniorska prvakinja Jugoslavije, u disciplini skok uvis s preskočenih 1,37 m i u ženskoj štafeti 4 x 100 m (Dorotić, Csanádi, Magyar, Varmuzsa) s rezultatom 55,6 sekunda. God. 1946. i 1947. nastupila je i za reprezentaciju Jugoslavije. Nakon toga se udala i prestala baviti sportom. Do odlaska u mirovinu radila je kao učiteljica u Subotici.

Lit.: *Fizička kultura i sport u Vojvodini 1945-1975*, ur. M. Vranić, Subotica, 1975; *Sport u Subotici 1944-1984 Sportélet Szabadkán*, Subotica, 1984; E. Tili, *Atletika u Subotici 1945-1963*, Subotica, 1963; *Pedeset godina atletike »Spartaka« (1945-1995)*, ur. V. Ilić, Subotica, 1995; *Sportsko društvo železničara »Jovan Mikić-Spartak«*, ur. M. Brustulov, Subotica, 1995.

P. Skenderović

DOROTIĆ, Silvestar (? – ?), franjevac. Autor je prve i pete pjesme u molitveniku *Bogoljubni šest pisama na poshtenje Blaxene divice Marie ponajviše za bratinstva od svete krunice spravljene*, koji je uredio Stipan Grgić (Subotica, 1859.). Vjerojatno je bio redovnik dalmatinske Provincije sv. Jeronima.

Lit.: K. Bunić [I. Kujundžić], *Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Subotica, 1946; I. Szentgyörgyi, E. Bažant, N. Bašić Palko-

vić, *Subotička bibliografija 1764-1869 Szabadka bibliográfiája*, 1, Subotica, 1988.

S. Bačić

DOROTIĆ, Šandor (Sombor, 26. VI. 1968.), dizač utega. Sin Stipana i Leposave, rođ. Čuljak. Osnovnu i srednju strojaršku školu završio je u Somboru. Dizanjem utega počeo se baviti 1984. u klubu *Radnički – Bane Sekulić*. Nekoliko je puta bio prvak Jugoslavije: kao junior u kategoriji do 56 kg 1984. i 1985.; kao kadet u kategoriji do 62,5 kg 1986. i 1987.; kao senior u kategoriji do 67 kg 1989., a u disciplini »trzaj« 1990. Iste se godine prestao natjecati. Živi i radi u Somboru.

Lit.: D. Kulundžija, *Leksikon samborskog sporta*, Sombor, 1990.

P. Skenderović

DOROTIĆ, Antun, o. Vilko od sv. Alberta, OCD (Sombor, 30. VII. 1914. – Sombor, 1. II. 1994.), karmelićanin. Sin je Marijana i majke Luce, rođ. Pekanović. Nakon svršetka osnovne škole u rodnom je gradu primljen u Karmelićansko dječjačko sjemenište, gdje je završio gimnaziju. God. 1930. stupio je u karmelićanski red, a prve zavjete položio je 16. VIII. 1931. Prvu godinu studija filozofije pohađao je u Somboru, a 1932. studij je nastavio u poljskim Wadowicama. Teologiju je studirao u Krakovu i Lavovu, a nakon završetka studija vratio se u Sombor. Za svećenika je zaređen u subotičkoj katedrali 28. VIII. 1938.

Isprva je bio orguljaš i zborovođa hrvatskoga, mađarskoga i njemačkoga pjevačkog zbora u karmelićanskoj crkvi te je u to doba sastavio veliku pjesmaricu na hrvatskome opsega 600 stranica, a biskupski ordinarijat imenovao ga je skrbnikom svih orgulja u Subotičkoj biskupiji. Kao hrvatski rodoljub u prosincu 1942. bio je interniran u Mađarsku. Spasio je od Crvene armije karmelićanski samostan u Đuru 1945. god.

Nakon povratka iz izgnanstva dekretom od 13. VII. 1946. general reda imenovao ga je prvim provincijalom karmelićana u Jugoslaviji sa svim ovlastima te je tu

Vilko Dorotić

službu obavljao do 1954. Imao je važnu ulogu u osnutku prvoga karmelićanskog samostana u Hrvatskoj u Remetama kraj Zagreba. Bio je dugogodišnji prior karmelićanskih samostana u Somboru i Remetama, a u tim je samostanima nekoliko godina obavljao i dužnosti ekonomata.

Bio je glasovit propovjednik i omiljen ispovjednik, a zaslužan je i zbog svojeg rada na priređivanju djela nabožnih sadržaja. Sastavio je molitvenik *Zvijezda Karmela*, namijenjen karmelićanskim trećorecima, a nabožna je djela i prevodio s mađarskoga i poljskoga.

Djela: *Zvijezda Karmela* : priručnik i molitvenik trećeg reda Gospe Karmelske, Đakovo, 1940; *Konferencije o sv. Ivanu od Križa* (ciklostilom), Zagreb, 1959.

Prijevod: *Ernest od sv. Terezije: Sveta Terezija*, Sombor, 1961; *Karmelićani*, I.-II., Sombor, 1962.

Lit.: M. Miloš, 50 godina misništva o. Vilka Dorotića, karmelićana, u: *Subotička danica: kalendar za 1989.*, Subotica, 1988; M. Miloš, O. Vilko Dorotić, *Subotička danica: kalendar za 1995.*, Subotica, 1994; A. Sekulić, *Karmelićanski prinosi hrvatskoj kulturi*, Zagreb, 2001; M. Miloš, Značajni likovi Karmela u Somboru, u: *Baština za budućnost* : Karmel u Somboru 1904.-2004., Zagreb – Sombor, 2005.

M. Miloš

DOVE (*dijal.*), Duhovi, kršćanski blagdan, spomendan silaska Duha Svetoga na pedeset dana nakon Kristova uskrsnuća.

Otuda i izraz blagdan Pedesetnice. Slave ga kršćani i kao blagdan rođenja Crkve budući da donose kako su apostoli puni Duha Svetoga govorili tako da su ih mogli razumjeti ljudi svih naroda i jezika, a mnoštvo se »dalo krstiti te su primili Duha Svetoga«. Naziv *Duhovi* preuzet je iz staroslavenskoga, gdje je to jednine, a zapravo se odnosi na Duha Svetoga, koji je jedan. U Bunjevaca i Šokaca, ispuštanjem glasa *h* i širenjem akuzativnog oblika u nominativne funkcije, taj je izraz preinačen u *Dove*. U ranom kršćanstvu za taj je blagdan bilo propisano trodnevno svetkovanje, no Crkva ga je poslije ograničila na dva, s vremenom samo na jedan dan.

U bačkih Bunjevaca duhovski običaji počinju u predvečerje blagdana, kad mladi kidaju grančice zove (bazge) kojima će u rano nedjeljno jutro okititi prozore i ograde svojih kuća, ali i gospodarske zgrade. Ta je praksa vjerojatno ostatak drevnoga slavenskoga običaja te spomen na praslavensku zajednicu prije njezina razlaza i selidbi. Među duhovskim običajima u bačkih Šokaca i Bunjevaca osobito su poznate *kraljice*: ophod na prvi i drugi dan Duhova u kojem sudjeluju djevojke odjevene u narodnu nošnju te pjevaju prigodne pjesme i pritom skupljaju darove.

Lit.: M. Gavazzi, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Zagreb, 1988; A. Sekulić, *Bački Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1990; <http://hr.wikipedia.org/wiki/Duhovi>.

B. Jaramazović

DRAČ (*dijal.* (bagrem, *lat.* Robinia pseudoacacia, familia Fabaceae – Papilionaceae), listopadno drvo podrijetlom iz sjeverne i srednje Amerike. Drvenasta je biljna vrsta snažna i razgranata korijenja, zahvaljujući kojemu uspijeva i u stepskim područjima s manjom količinom oborina. U Europi je rasprostranjen osobito u podunavskim zemljama. Raste u visinu od 20 do 30 m, cvate u svibnju, a cvjetovi su mu bijele boje, složeni u grozdaste cvasti, mirisni i medonosni, pa se bagremove šume često rabe kao pčelinja ispaša. Odlikuje se visokim stupnjem kompeticije te ugušuje druge drvenaste vrste, zbog čega može

DRAČ

obrazovati čistu šumsku zajednicu – dračinjak. Krčenjem dračinjaka obično se dobiva plodno zemljište jer se na bagremovu korijenu razvija kvržična bakterija (*lat.* Rhizobium), koja iz zraka asimilira elementarni dušik te ga ostavlja u tlu kao hranu za kulturne biljke.

Stablo drača oko salaša

Tijekom povijesti drač je bio neraskidivo vezan za sudbinu zemljodjelaca podunavske regije. Odgovara mu i podneblje i zemljište, pa je ondje najrasprostranjenije stablo. Daje čvrsto i kvalitetno drvo koje se rabi u raznovrsne svrhe – od građevnog materijala do ogrjevnog drveta, a izrađuje se od njega i drveni okvir za sulke u kasačkom sportu. Salaši u sjevernoj Bačkoj često su bili okruženi bagremovim drvoredom ili »dračinjakom«, koji ih je čuvao od vjetrova, napose »gornjaka« (sjeverca).

M. Ostrogonac

DRUGI SVJETSKI RAT, vojni sukob 1939.-45. globalnih razmjera između Sila osovine (Njemačka, Italija, Japan) i Saveznika (Francuska, Velika Britanija, SAD, SSSR, Kina i dr.). Počeo je napadom Njemačke na Poljsku 1. IX. 1939. U Europi je trajao do kapitulacije Njemačke 8. V. 1945., a konačno je završio kapitulacijom Japana 2. IX. 1945. Procjene broja poginulih civila i vojnika kreću od 35 do 60 milijuna. Nakon završetka rata europska i svjetska povijest krenule su novim tokovima, na koje su u velikoj mjeri utjecali rezultati konferencija Roosevelta, Churchilla

i Staljina u Teheranu 1943. te Jalti i Potsdamu 1945.

Teška ekonomska i socijalna kriza te politička nestabilnost nakon Prvog svjetskog rata, u kombinaciji s nezadovoljstvom odredbama mirovnih sporazuma nametnutih poraženim zemljama bivših Centralnih sila (osobito Njemačkoj i Mađarskoj) te sa strahom od komunističke diktature, stvorile su 1930-ih plodno tlo za nastanak fašističkih režima u Italiji, Njemačkoj i još nekim zemljama. Dio programa tih ekstremno-totalitarnih sustava, koji su se temeljili na državnom korporativizmu, sveobuhvatnoj kontroli društva, ekstremnom nacionalizmu i rasizmu, militarizaciji, teroru, propagandi, mitskom iracionalizmu i karizmatском kultu vođe, bila je i revizija europskih granica i teritorijalni ekspanzionizam, zbog čega su im se priklonile i neke druge nezadovoljne europske zemlje.

Ne mireći se s gubitkom oko dvije trećine teritorija prijeratne Ugarske s oko jednom trećinom etničkih Mađara, koji su pripali susjednim državama nakon 1918., mađarska međuratna vanjska politika oslanjala se na Njemačku, što joj je 1938. i 1940. donijelo stanovitu reviziju granica na području današnje Slovačke, Ukrajine i Rumunjske. S druge strane, višenacionalni karakter država nastalih na teritoriju bivše Ugarske (Kraljevina SHS, Čehoslovačka) – s neriješenim pitanjima konstitutivnih naroda uz velike nacionalne manjine (osobito njemačku i mađarsku) – olakšao je njihov raspad u Drugome svjetskom ratu i osnivanje poluzavisnih država ili pak priključenje pojedinih teritorija drugim državama.

U nadi da će izbjeći rat, jugoslavenska je vlada početkom 1941. pristupila silama Osovine, ali je nakon puča potkraj ožujka istupila iz njega. U neizbježnom ratu koji je slijedio Kraljevina Jugoslavija u desetak dana travnja 1941. godine raspala se na više dijelova. Dio teritorija prijeratne Ugarske (Bačka, Baranja, Međimurje i Prekomurje) pripojen je Mađarskoj; na većem dijelu današnje Hrvatske (bez Istre i većeg

dijela Dalmacije) i Bosne i Hercegovine pod protektoratom Njemačke i Italije formirana je Nezavisna Država Hrvatska 10. travnja 1941.; Banat i Srbija priključeni su Njemačkoj itd.

Vraćanje Bačke u okvir Madžarske različito se reflektiralo na hrvatsko stanovništvo. Najveći je dio stanovništva bio pasivan u strahu od revanšizma madžarskih vlasti zbog događaja 1918. pa su mnogi i prihvatili nove vlasti kao realnost (npr. Grga Vuković, Marko Peić...). Nove su vlasti mobilizirale lokalno stanovništvo te su vojno sposobni novačeni u postrojbe koje su završavale na Istočnoj fronti, dok su drugi bili prinuđeni raditi u radnim logorima. Duhovne vođe bačkih Hrvata Blaška Rajića i Lajču Budanovića madžarske su vlasti prisilno internirale daleko izvan Bačke – u Budimpeštu i iznad nje. Progon vlasti koji je u prvom redu bio usmjeren na prijeratne ljevičare i komuniste te na koloniste utjecao je i na dio bačkih Hrvata. Tako su se u Nezavisnu Državu Hrvatsku vratili oni koji su se u Bačku naselili u jugoslavenskom razdoblju, ali je u nju otišlo i nekoliko stotina uglavnom mlađih ljudi, nacionalno svjesnih i pretežito klerikalno orijentiranih (okupljenih oko Društva bačkih Hrvata), u nadi ostvarenja ideje o samostalnoj hrvatskoj državi nakon gorkoga iskustva u Kraljevini Jugoslaviji. Neki najistaknutiji prorežimski orijentirani Bunjevci prebjegli su u Srbiju (Albe Kuntić, Martin Matić i dr.), dok su oni koji su ostali bili internirani u logore (npr. Ivan Poljaković). Manji dio stanovništva ušao je u pokret otpora, u kojem su poslije prevladali komunisti, sudjelujući u njemu u Bačkoj (Matko Vuković, Roko Šimoković, Petar Horvacki, Jovan Mikić – Spartak i dr.) ili prelazeći na druga područja gdje je bio aktivan partizanski pokret (Đuro Dulić, Veco Katančić, Geza Tikvicki...). Pritom je otpor prema madžarskim vlastima imao izraženiju nacionalnu dimenziju, znatno manje socijalnu. U jesen 1944. u Bačku su ušli Titovi partizani i Crvena armija te su proveli mobilizaciju mladih novaka u VIII. vojvodansku brigadu, koja je sudjelovala u forsiranju Dunava 1944. i u završnim ratnim operacijama do svibnja 1945.

Kako je završetak Drugoga svjetskog rata u Madžarskoj i Jugoslaviji ujedno značio i promjenu društvenog poretka, članovi partizanskog pokreta i komunističke partije postali su novi zastupnici hrvatskih interesa, s time da su u Jugoslaviji prijeratni klerikalni elementi još kratko vrijeme tolerirani, ali su ubrzo potisnuti iz javnosti te su bili progonjeni kao idejni protivnici. Važnu je novost donio prestanak dotadašnje karađorđevićevske i hortyjevске politike poticanja antihrvatstva bačkih Bunjevaca i njihovo službeno priznavanje Hrvatima, što je bilo na crti nacionalne ravnopravnosti koje su proklamirale nove komunističke vlasti. Nakon rata među bačkim Hrvatima s obiju strana granice pojavile su se i nade u teritorijalni preustroj. Tako se među Hrvatima iz Bajskog trokuta agitiralo za priključenje Titovoj federalnoj Jugoslaviji, s pozivom na zajednički antifašizam i socijalistički sustav dviju država. Do toga međutim nije došlo, a nakon sukoba Tita i Staljina 1948. vlasti su se oštro razračunale s tamošnjim bunjevačkim stanovništvom, koje je pod izlikom optužaba za titoizam bilo predmetom montiranih političkih procesa, konfisciranja, progona i raseljavanja u druge dijelove Madžarske. U jugoslavenskom dijelu Bačke mjesni hrvatski političari nastojali su da u federalnom preustroju države dijelove Bačke uz Dunav te granicu s Madžarskom, na kojima je hrvatsko stanovništvo bilo naseljeno u znatnijem broju, uključe u okvir federalne Hrvatske, ali je Đilasova Komisija za razgraničenje između Hrvatske i Srbije odlučila da u sastav Hrvatske uđe jugoslavenski dio Baranje, dok je za Bačku određeno da kao dio autonomne Vojvodine (u koju je ušao i veći dio Srijema, do tada u Hrvatskoj) bude u sastavu Srbije.

S. Bačić

DRUŠTVO ANDELA ČUVARA, katoličko društvo pri Družbi sestara Naše Gospe. Usporedno sa širenjem Družbe po Ka-lačko-bačkoj nadbiskupiji nakon 1860., Društvo je utemeljeno u više mjesta u kojima je djelovala i Družba. Podaci o njego-

vu djelovanju danas su oskudni, no zna se da su članovi pomagali ponajprije djeci i učenicima. Nakon Drugoga svjetskog rata Društvo više nije radilo.

Lit.: s. M. A. Kujundžić, *Povijest Družbe sestara Naše Gospe* (ciklostilom), Zagreb, 1980.

A. Kujundžić

DRUŠTVO BAČKIH HRVATA, udruga Hrvata iz Bačke i Baranje. Utemeljena je u Zagrebu 1938. radi okupljanja bačko-baranjskih Hrvata i suradnje na nacionalno-kulturnom planu sa svim hrvatskim krajevima. Nastalo je kao izraz jačanja narodne svijesti bačkih Hrvata između dvaju svjetskih ratova na političkome i kulturnom planu, koja se izražavala i u porastu broja srednjoškolaca i sveučilištaraca iz Bačke koji su naobrazbu stjecali u Zagrebu, što je rezultiralo i formalnim okupljanjem u jedno društvo. Utemeljeno je na poticaj Alekse Kokića, Marka Čovića i Josipa Andrića početkom studenoga 1938. u prostorijama Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima. Najprije je djelovalo je kao zagrebačka podružnica Hrvatske kulturne zajednice iz Subotice, a od 26. I. 1940. postalo je samostalnim društvom pod imenom Društvo bačkih Hrvata, koje je istodobno bilo i član Hrvatske kulturne zajednice.

Dva su razdoblja u djelovanju Društva: prvo do proljeća 1941., a drugo od 1941. do kraja 1946. U oba razdoblja predsjednik Društva bio je Josip Andrić, a prvi tajnik Marko Čović, no njega su poslije zamijenili drugi, među kojima se zauzetošću isticao pravnik Perica Vidaković.

U prvom razdoblju Društvo je djelovalo u prostorijama Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima na

Trgu kralja Tomislava. Osnovna mu je djelatnost bila usmjerena na upoznavanje hrvatskog općinstva s poviješću, gospodarstvom i životom bačkih Hrvata te su o tome napisani mnogobrojni članci i priređivani sastanci i svečanosti. Tako su u Zagrebu bili organizirani Bunjevačko-šokačka matineja 1939. i Dan bačko-baranjskih Hrvata 1940., kojima su nazočili hrvatski uglednici iz javnoga i društvenog života, a u Varaždinu i Čakovcu Bunjevačko-šokačka akademija 1940. Mlađi članovi i sveučilištarci surađivali su svojim priložima u zagrebačkim glasilima (*Hrvatska revija*, *Hrvatska smotra*, *Obitelj*, *Luč*, *Anđeo čuvar*, *Nedjelja* i dr.), a zagrebački tisak (*Hrvatski narod*, *Jutarnji list* i dr.) pratio je zbivanja među bačkim Hrvatima i njihovu Društvu u Zagrebu. U predvečerje rata 1939. objelodanjena je u nakladi Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima brošura *Bunjevci i Šokci* Marka Čovića i Alekse Kokića, a 1940. Društvo je objavilo knjižicu *Dan bačko-baranjskih Hrvata* i glazbena djela *Tri bunjevačko-šokačke popijevke* Josipa Andrića te *Cincokrt* Albe Vidakovića. Mnogi hrvatski znanstvenici i uglednici iz Zagreba odlazili su u Bačku, poglavito u Suboticu i Sombor, na poziv i uz suradnju članova Društva: Alojzije Stepinac, Ivan Pernar, Milutin Mayer, Mile Budak i dr., a u suradnji sa zavičajnim udrugama priređeni su i pohodi Zagrebu, Mostaru i vrelu Bune. Članovi Društva surađivali su i u pripremanju i obradi natuknica za prve sveske *Hrvatske enciklopedije*, koju je

uređivao Mate Ujević. Članovi Društva zauzimali su se nakon sporazuma Maček-Cvetković da se u konačnom utvrđivanju granica Bavnove Hrvatske u nju uključi i šest

Osnivači društva bačkih Hrvata

hrvatskih kotareva iz zapadnog dijela Bačke. U tom razdoblju poznatiji su članovi Društva bili: sveučilišni profesori Stjepan Vidaković i Ante Šercer, ing. Bela Šimić, prof. Stjepan Bartolović, Marin Vakoš, Albe Šokčić, Aleksa Kokić, Joza Radičev, Albe Vidaković, Marin Šemudvarac i dr.

Od travnja 1941., zbog ratnih prilika, rad se Društva izmijenio – članstvo se nekoliko puta povećalo, potrebe su bile veće, teškoće jedva savladive. Zbog promjene vlasti i granica mnogobrojni su mladi ljudi i istaknute osobe napuštali zavičaj i prelazili u Hrvatsku, a svršeni sveučilištarci, mladi intelektualci, nisu se vraćali Bačku i Baranju, koje su zauzele mađarske vlasti. Društvo se našlo u veoma složenim okolnostima kad su stigle mnogobrojne skupine mladeži iz Bačke željne nastaviti i svršiti svoje školovanje na Hrvatskom sveučilištu u Zagrebu (Veco Baraković, Željko Balažević, Mirko i Perica Vidaković, Alojzije Poljaković, Roza Antunović, Marija Maftelj, Matilda Milanković, Pavo Jurković i dr.). U njihovu smještaju posebice su se zauzimali Josip Andrić i Marko Čović, a susretljiva je bila i državna i gradska vlast. Stizale su također cijele obitelji, među njima obitelj Katanec, Mrljak, Malagurski, Rukavina, Jankač, Skenderović i dr. Nitko od njih pritom nije pomišljao na trajni ostanak, nego su se privremeno sklonili od neprilika, neugodnosti i pogibelji te su se nakon rata željeli vratiti u zavičaj. Kad je u jesen 1941. u Zagreb stigao nekadašnji kustos Matice subotičke, pisac i javni djelatnik Ivan Kujundžić, okupio je oko sebe skupinu mladih ljudi koji su mu pomagali u skupljanju književne i povijesne građe. Društvo je pokrenulo novi tečaj časopisa *Klasje naših ravni* (1942.–44.), a 1942. uselilo se u vlastit dom u Zagrebu na uglu Gundulićeve i Masarykove (tada Šufflayeve) ulice, u kojem su se održavali redoviti sastanci, razvijao društveni život u odjelima i odsjecima (književni, kazališni, glazbeni i dr.) te na raznim tečajevima. Te je godine osnovana i knjižnica Društva. Osim mladeži, u Društvu su svoje mjesto nalazili i stariji Gavro Čović, Mihovil Katanec, slikar Marko Horvacki, Ivan Malagurski Tanar, Andrija Kujundžić Čiča, Ma-

tej Jankač i dr. Mlađi članovi Stjepan Bartolović, Marko Čović, pravnik Marko Horvacki, Ivacko Tikvicki, Marko Horvacki ml. i dr. pomagali su i sudjelovali u priredbama koje je Društvo prigodice priređivalo (obljetnice, radijske priredbe i predavanja i sl.). God. 1944. Društvo je objavilo knjigu pjesama Jakova Kopilovića *Daleko od zavičaja*. Prateći politička zbivanja u Hrvatskoj te susjednoj Baranji i Bačkoj, hrvatska mladež okupljena u Društvu bačkih Hrvata objelodanila je na svojem skupu 17. VI. 1944. u Zagrebu svoju *Odluku* o željenoj budućnosti zavičajnih područja, u kojoj su izrazili namjeru da se vrata u rodni kraj i održavaju veze s ostalim dijelovima hrvatskog naroda te zahtijevali da se omoguću neometan politički, kulturni i gospodarski razvitak te podizanje kulturne razine bačko-baranjskih Hrvata, ravnopravnost i poštovanje u hrvatsko-srpskim odnosima. Društvo je tijekom rata izgubilo više svojih mladih članova na raznim bojištima (Petar Kulić, Ico Malagurski, Marin Pejak, Joza Radičev, Lazar Horvatski i dr.), uključujući i one na Bleiburškom polju i kod Batine.

Tijekom 1945. mnogobrojni su se članovi Društva vratili u zavičaj (Mara Čović, Vojislav Pešut, Marko Ostrogonac, pravnik Marko Horvacki, Ivacko Tikvicki, Marko Horvacki ml. i dr.), a mnogi su od njih osuđeni u tri montirana procesa 1948. Prilike nakon Drugoga svjetskog rata bitno su izmijenile obiteljski, gospodarski i narodni život, a nekadašnji članovi Društva krenuli su svojim životnim putevima. Društvo je pak u Zagrebu ukinuto, pismohrana je »nestala«, a imovina razgrabljena.

Lit.: J. Andrić, Velebna priredba bunjevačko-šokačkih Hrvata u Zagrebu, *Subotičke novine*, XX, 12, Subotica, 1939.; M. Čović, A. Kokić, *Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1939.; M. Iveković, *Narod i zemlja Hrvata*, Zagreb, 1939.; J. Andrić, Slavlje Bačke Hrvatske u Zagrebu, *Subotičke novine*, XXI, 19, 5, Subotica, 1940.; M. Čović, Bačka Hrvatska, *Subotičke novine*, XXI, 41, Subotica, 1940.; *Klasje naših ravni*, Zagreb, 1942.–44.; I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, Rad JAZU, 355, Zagreb, 1969.; A. Sekulić, *Hrvatska književnost podunavskih Hrvata XX. stoljeća*, Zagreb, 1996.

A. Sekulić

DRUŠTVO BUNJEVAČKIH KAZALIŠNIH DOBROVOLJACA

DRUŠTVO BUNJEVAČKIH KAZALIŠNIH DOBROVOLJACA, kulturna udruga koju je u travnju 1930. u selu Gari utemeljio Antun Karagić (1913.-66.) radi »kulturnog i prosvitnog uzdizanja i jačanja svisti Hrvata u Bajskom trokutu«. Imalo je pedesetak stalnih članova, poglavito mladih bunjevačkih Hrvata iz Gare. U povodu različitih kršćanskih blagdana svake je godine prikazivalo dva-tri izvorna hrvatska ili s mađarskoga prevedena igrokaza. Jezik im je zavičajni dijalekt, ali i standardni hrvatski jezik, jer je cilj bio da Društvo preraste u stalno diletantsko putujuće kazalište, koje će gostovati u svim krajevima Mađarske gdje žive Hrvati, ali i u Hrvatskoj. Na poticaj Društva razvilo se svojevrsno kulturno-prosvjetno gibanje koje je obuhvatilo sva hrvatska naselja u mađarskom dijelu Bačke i grad Mohač. Na čelu su mu bili župnik Ivan Petreš te odvjetnici Mišo Jelić i Antun Karagić. Uskoro je u Bajskom trokutu djelovalo čak 12 diletantskih kazališnih društava (Bunjevačka omladina kačmarskoga katoličkog kruga, Bunjevačka omladina u Gornjem sv. Ivanu, Santovačko šokačko momačko društvo, Bačaljmaško bunjevačko omladinsko društvo i dr.). Društvo se bavilo i izdavačkom djelatnošću te je objavilo igrokaze Antuna Karagića *Svijest* i *Šepa* 1943. te *Rastatkinja* i *Ženina ljubomornost* 1944. Zbog protumanjinske politike ondašnje mađarske vlade, 1949. Društvo je prestalo djelovati.

Društvo bunjevačkih kazališnih dobrovoljaca

Lit.: S. Krpan, *Hrvatski uglednici u mađarskom Podunavlju*, Budimpešta, 1991; S. Blažetin, *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Osijek – Pečuh, 1998; Đ. Franković (priredio),

Hrvatski književnici u Mađarskoj, Antun Karagić, *Kazališni komadi i novele*, Pečuh – Budimpešta, 2003.

Ž. Mandić

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA (DHK), jedna od najstarijih institucija hrvatske kulture, utemeljena 1900. Danas je DHK, prema Statutu, »dobrovoljna udruga književnika koji žive i djeluju u Republici Hrvatskoj i književnika koji žive izvan Republike Hrvatske, a njihovo djelo pripada korpusu hrvatske književnosti, kao i onih književnika koji to izričito žele«, djeluje kao jedinstvena udruga u Hrvatskoj »i u državama u kojima žive i rade članovi DHK«. Cilj je DHK »trajno udruživanje i podupiranje te bez obzira na svjetonazore, osobne ili ideološke razlike samostalno i slobodno odlučivanje o svom ustrojstvu i djelovanju«. Članom može postati književnik koji je »objavio tri knjige nedvojbene književne vrijednosti, uz uvjet da su doživjele ozbiljnu kritičku recepciju. Uz isti uvjet članom DHK može postati dramski pisac kojemu su izvedena tri djela. Bez obzira na broj objavljenih knjiga, članom DHK može *iznimno* postati i književnik čije je djelo doživjelo ozbiljnu kritičku recepciju«.

Ustrojstvo. Tijela su Društva Skupština, Zbor, Upravni odbor, Časni sud, Nadzorni odbor, Odbor za statut i opće propise, Odbor za književne veze i Odbor Fonda Miroslav Krleža. Izborna skupština održava se svake treće godine. Radom Društva između skupština rukovodi Upravni odbor od 12 članova, a u njemu su i predsjednik te dva dopredsjednika. DHK danas broji 524 člana i ima ogranke sa sjedištima u Čakovcu, Puli (Istarski ogranak), Osijeku (Slavonsko-baranjski ogranak), Rijeci, Splitu i Zadru. Ogranci nisu pravne osobe, ali samostalno koncipiraju i organiziraju svoj rad u zemlji i inozemstvu. Od 1990. radi i Sekcija DHK za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu.

Osnovne promotivne djelatnosti DHK precizirane su statutom, a među najvažnijima i najrelevantnijima za javnost jesu: tjedne književne tribine (u vlastitim pro-

storima u Zagrebu, Trg bana Jelačića 7) te diljem Hrvatske i u inozemstvu; dvadesetak već tradicionalnih književnih priredaba, festivala i susreta na kojima se dodjeljuju i prestižne godišnje književne nagrade (najuglednije su *Tin Ujević* za pjesništvo u Vrgorcu; *Gjalski* za prozu u Zaboku; *Judita*, *Davidias* i *Slavić* za Dan hrvatske knjige u Splitu; *Fran Galović* u Koprivnici; *Ivan* i *Josip Kozarac* u Vinkovcima i dr.). DHK je utemeljitelj dviju uglednih, danas bienalnih međunarodnih manifestacija – Zagrebačkih književnih razgovora od 1966. i Međunarodnoga pjesničkog festivala. I nakladnička djelatnost DHK tradicionalna je važna zadaća. Danas izlaze mjesečnik *Republika* (od 1950., u nakladi od oko 2000 primjeraka) i Časopis za međunarodne književne veze *Most/The Bridge* (od 1966., u nakladi od oko 1700 primjeraka – 1500 za inozemstvo), a od 2003. *Mala knjižnica DHK* (dosad izašlo šezdesetak svezaka).

Iz povijesti DHK. Najstarija hrvatska kulturna institucija Matica hrvatska (utemeljena 1842. pod imenom Matica ilirska) iznjedrila je svojom djelatnošću tijekom desetljeća, u mukotrpnom procesu modernizacije, niz novih, samostalnih društava i ustanova. Potkraj XIX. stoljeća u hrvatskome kulturnom životu došlo je do suprotnosti generacija »starih« i »mladih«, pri čemu su se »mladi« zauzimali za tada moderne književne i uopće umjetničke smjernice i pritom došli u sukob sa »starijima«, okupljenima u Matici hrvatskoj. Da bi zaštitili svoje interese i promovirali načela artizma, individualnosti, slobode književnog stvaranja i veze s europskim misaonim pokretima, a u politici realizam i moderni liberalizam, »mladi« su osnovali Društvo hrvatskih umjetnika, čija su pravila potvrđena 1897. Na čelu pokreta bio je Milivoj Dežman. Unatoč nesuglasicama, predstavnici sukobljenih strana na zajedničkom su se sastanku 11. X. 1899. usuglasili da se osnuje samostalno književničko društvo. Nacrt pravila odobrila je hrvatska vlada 17. III. 1900. Svrha je Društva bila, kako stoji u prvim pravilima, »da se knji-

ževnici udruže i podupiru te da, bez obzira na političke smjerove, unapređuju hrvatsku književnost; da se zaštićuje i diže ugled književničkoga staleža, da se potpomogne prave članove i njihovu siročad«. Bile su tri skupine članova: utemeljitelji i zakladnici (plaćali su stanovitu svotu), izvanredni članovi (plaćali su manje mjesečne prinose) i pravi članovi. Pravim je članom mogao postati hrvatski književnik koji je objelodanio neko književno djelo ili je najmanje 2 godine bio suradnik nekog časopisa. Upravu DHK činilo je – uz predsjednika – 12 vijećnika. Osnivačka skupština održana je 22. IV. iste godine, na dan kad je Marko Marulić 1501. završio pisanje svoje *Judite*, kojom je stekao časn naslov »oca hrvatske književnosti«. Za prvog predsjednika jednoglasno je izabran Ivan Trnski. DHK je imao četiri odsjeka: beletristički, stručno-književni, novinarski i glazbeno-umjetnički (novinari su se ubrzo odvojili i 1910. osnovali samostalno Hrvatsko novinarsko društvo), a 1906. pokrenut je časopis *Savremenik*. Godine 1908. počelo je izdavanje djela suvremenih hrvatskih pisaca (prva knjiga bilo je divotizdanje pjesama S. S. Kranjčevića). Godine 1945. Društvo se rekonstruiralo pod političkim pritiskom, a i ime mu je promijenjeno u Društvo književnika Hrvatske. Izvorno ime vraćeno je 1990. Godine 1967. DHK je, uz Maticu hrvatsku, bio jedan od glavnih organizatora danas već povijesne *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika*.

Tijekom gotovo stoljetne povijesti DHK njegovi su članovi bili i mnogi hrvatski književnici iz svijeta, navlastito pripadnici hrvatskoga naroda iz okolnih zemalja: Austrije, Bosne i Hercegovine, Mađarske i Srbije, ali i oni od njih koji su napustili zavičaj i nastanili se u Hrvatskoj. Danas su iz Bačke i Mađarske članovi DHK: Marko Dekić, Mijo Karagić, Tomislav Ketig, Lazar Merković, Milovan Miković, Milivoj Prčić, Vojislav Sekelj, Ante Sekulić i Tomislav Žigmanov.

Lit.: *Ljetopis Društva hrvatskih književnika u Zagrebu za godinu 1903.* (pr. Milan Grlović), Za-

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

greb; *Hrvatska enciklopedija*, 5, Zagreb 1945; *Leksikon članova DHK* (pr. Miroslav S. Mader), Vinkovci, 1999.

S. Lipovčan

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA U MADŽARSKOJ, suvremena hrvatska književna udruga u Madžarskoj. Na poticaj Ladislava Gujaša, ondašnjega glavnog urednika tjednika *Hrvatski glasnik*, u sklopu Hrvatskog dana priređenoga u Zalskoj županiji, Društvo je utemeljeno 12. X. 2004. u Serdahelu (Tótszerdahely) u nazočnosti dvadesetak hrvatskih pjesnika i pisaca. Za predsjednika je izabran Marko Dekić, a za tajnika Đuro Franković. Cilj je Društva promicanje kulturnih i prosvjetnih interesa Hrvata u Madžarskoj, potpora izdavanju književnog časopisa te djela domaćih pjesnika i pisaca, zaštita njihovih prava i interesa, organiziranje predstavljajanja hrvatskih književnika, populariziranje hrvatske pisane riječi, prevođenje madžarskih književnih djela na hrvatski i obrnuto. Društvo još nije steklo svojstvo pravne osobe.

Ž. Mandić

DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA VOJVODINE, regionalna strukovna asocijacija književnika i književnih prevoditelja. Cilj je Društva zauzimanje za slobodu pisane riječi te rad na njegovanju, afirmaciji i razvijanju književnosti na jezicima naroda koji u znatnijem broju žive u Vojvodini (hrvatski, madžarski, rumunjski, rusinski, slovački i srpski). Tijekom povijesti imalo je, a i danas ima važnu ulogu i u kulturnom životu Vojvodine i u većini manjinskih zajednica. Tijekom 1990-ih nije bilo na visini svoje temeljne misije, osobito na području ostvarivanja politike multikulturalnosti i višejezičnosti te djelovanja s pozicija političke neutralnosti i isključenosti iz dnevnopolitičkog angažmana.

Kao Društvo književnika i književnih prevodilaca Vojvodine osnovano je 1976. iz Sekcije vojevodanskih pisaca pri Udruženju književnika Srbije, koja se izdvojila kao posebna sekcija Udruženja još 1966. Trenutačno ima gotovo 500 članova, od

čega je sedamdesetak književnih prevoditelja. Društvom upravlja Skupština, koju čine članovi, Upravni odbor i predsjednik. Od hrvatskih književnika iz Vojvodine samo je Petko Vojnić Purčar bio predsjednik Društva (1984.-85.), a u članstvo je od 1966. primljeno tridesetak književnika Hrvata iz Vojvodine (Viktorija Aladžić, Zvezdana Asić, Pavao Bačić, Grgo Bačlija, Daniela Dulić, Lazar Francišković, Tomislav Ketig, Josip Klarski, Jakov Kopilović, Ladislav Kovačić, Josip Kulundžić, Ivan Lerik, Jasna Melvinger, Lazar Merković, Milovan Miković, Vladimir Milarić, Jakov Orčić, Ivan Pančić, Marko Peić, Franja Petrinović, Matija Poljaković, Ivo Popić, Stanislav Preprek, Draško Ređep, Zvonko Sarić, Vojislav Sekelj, Marija Šimoković, Robert Tilly, Petko Vojnić Purčar, Balint Vujkov, Ante Vukov, Petar Vukov, Hinko Zlomislić i Tomislav Žigmanov), no oni unutar Društva nisu organizirani.

Logo Društva književnika Vojvodine

Od osnutka Društvo dodjeljuje *Brankovu nagradu* za najbolju prvu pjesničku knjigu mladim pjesnikinjama i pjesnicima. Za Jugoslavije tu su prestižnu nagradu dobivali i književnici iz Hrvatske: Tito Bilopalović 1967., Zvonimir Husić 1975., Branko Maleš 1979. te Dražen Katunarić 1984. Društvo dodjeljuje i Nagradu za životno djelo te nagrade za najbolju knjigu na srpskome i za prijevod godine. Odnedavno se dodjeljuju i nagrade za najbolju knjigu na madžarskome (*István Konec*), slovačkome (*Palyo Bohuš*) i rumunjskome

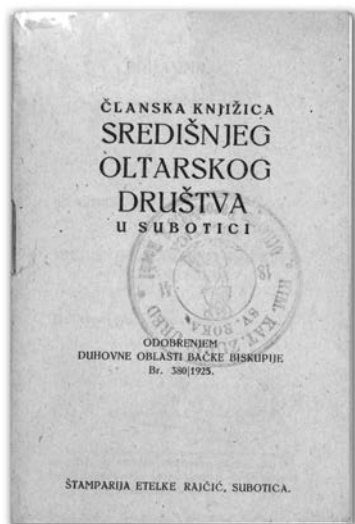
DRUŠTVO SV. STIPANA U BUDIMPEŠTI

(*Vasko Popa*), dok nagrada za knjigu na hrvatskome još nije utemeljena zbog institucionalne nerazvijenosti hrvatske književnosti u Vojvodini. Osim što priređuje književne večeri i druge književne i kulturne manifestacije (npr. Kolonija književnika u Kanjiži, Fruškogorski književni susreti, književni karavani, Međunarodni novosadski književni festival i dr.), Društvo ima i vlastitu nakladničku djelatnost – tijekom svoje povijesti izdavalo je različita književna glasila i mjesečnike (*Književna klima*, *Zruci*, trenutačno *Zlatna greda*) te knjige u nekoliko edicija.

Lit.: www.dkv.org.yu

Petko Vojnić Purčar

DRUŠTVO OLTARSKO, katolička udruga čiji članovi iskazuju čast presvetoj Euharistiji te skrbe za opskrbu oltara u siromašnim crkvama. Društvo je osnovala Anna Meuss 1849., a u Mađarskoj je djelovalo od 1859. Nekad je okupljalo mnoštvo vjernika – god. 1942. u 997 oltarskih društava diljem Mađarske bilo je učlanjeno 100.000 članova. Poslije Drugoga svjetskog rata rad je Društva zabranjen i u Mađarskoj i u Jugoslaviji. Od 1990. ponovno je počelo djelovati u Mađarskoj, dok u Subotičkoj biskupiji njegovo djelovanje nije obnovljeno.

Članska knjižica središnjeg Oltarskog društva u Subotici

Do 18. travnja 1923. matična Družba oltarskih društava u Kalačko-bačkoj biskupiji bila je u Kalači, a dotadašnje područno Oltarsko društvo župe sv. Terezije u Subotici postalo je glavno društvo svih oltarskih društava na području današnje Subotičke biskupije, pod upravom Rimske nadbratovštine.

Članovi društva promicali su klanjanje Presvetomu oltarskom sakramentu i svaki je član bio dužan jedanput na mjesec provesti sat klanjanja. Od prikupljene članarine i darova vjernika obnavljali su i kupovali liturgijsku opremu: misnice, kaleže, oltarnike, liturgijske knjige i sl. Na posebno su im brizi bile siromašne župe i njihove crkve.

Lit.: *Pravila Društva oltarskog, za vičito klanjanje pridostojnom sakramentu oltarskom i pomaganje ubogih crkava u Kalači ustrojenoga*, Subotica, 1913; *Bački zakonik iz 1936. godine*, Subotica, 1997; *Magyar Katolikus Lexikon*, 10, Budapest, 2005.

S. Beretić

DRUŠTVO SV. JERONIMA → Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima

DRUŠTVO SV. STIPANA U BUDIMPEŠTI (*mađ.* Szent István Társulat), najstariji moderni nakladni zavod u Mađarskoj, koji neprekinuto djeluje od 1848. Utemeljen je na poticaj varadinskog kanonika Mihályja Fogarasyja, ima svoju tiskaru *Stephanenum*. Zavod se bavi uređivanjem i izdavanjem nabožnih knjiga, udžbenika za sve tipove škola, književnih i znanstvenih djela, novina i časopisa. Svojim izdanjima pokriva gotovo sva područja mađarske kulture i znanosti. Dosad je objavio više tisuća izdanja na mađarskome, njemačkome, hrvatskome, slovačkome, rumunjskome i ukrajinskom jeziku, u sveukupnoj nakladi od više desetaka milijuna primjeraka. Godine 1948. profil mu je drastično sužen, ali od 1992. ponovno doživljava procvat i ubraja se u najveća poduzeća te vrste u Europi. Društvo je od 1871. izdavalo i hrvatske udžbenike, molitvenike za Hrvate u Mađarskoj (nekoliko izdanja Budanovićeve *Slave Božje*, poslije molitvenike i pjesmarice G. Cserhátija), između dvaju

DRUŠTVO SV. STIPANA U BUDIMPEŠTI

svjetskih ratova kalendar *Danicu*, namijenjen Hrvatima u Mađarskoj itd.

Lit.: *A 150 éves Szent István Társulat*, Budapest, 1998.

Ž. Mandić

DRUŠTVO VOJVOĐANSKIH I PODUNAVSKIH HRVATA, udruga iz Zagreba. Utemeljena je 21. IV. 1990. radi okupljanja građana podrijetlom iz Bačke, Banata, Baranje i Srijema te drugih zainteresiranih za narodne običaje i stvaralaštvo vojvođanskih i podunavskih Hrvata. Prvi predsjednik Društva bio je Tomislav Vuković, a nakon njega Vinko Rukavina, Zvonimir Cvijin, Marija Zaić-Kubatović i Marijan Brčić Kostić.

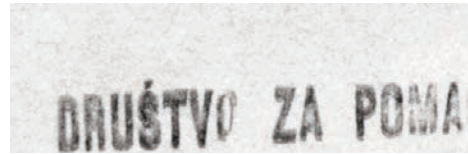
Društvo je u prve dvije godine rada organiziralo pružanje pomoći Hrvatima prognanima iz vojvođanskog dijela Srijema i iz drugih područja Vojvodine, a desetak je godina skrbrilo i za studente iz Bačke te je u tu svrhu u okviru Društva osnovana Zaklada za skrb o sveučilištarcima *A. G. Matoš*. Kako bi pridonijeli očuvanju, razvijanju i populariziranju narodnih običaja i stvaralaštva vojvođanskih i podunavskih Hrvata, članovi Društva organizirali su mnogobrojne priredbe, kao što su proslava Materica i Prelo, predstavljanje knjiga, predavanja, izložbe i sl., a najvažnija priredba bila je izložba *Iz baštine bačkih Hrvata – Bunjevaca*, koju je Društvo organiziralo u suradnji s Etnografskim muzejom u Zagrebu u prostorijama tog muzeja od 17. II. do 17. III. 1998.

Lit.: *Iz baštine bačkih Hrvata Bunjevaca*, Zagreb, 1998, *Hrvatska riječ*, br. 38 i 39, Subotica, 2003; Z. Cvijin, Bunjevci u Zagrebu, *Zbornik radova o biskupu Lajči Budanoviću*, Subotica, 2004.

M. Zaić-Kubatović

DRUŠTVO ZA POMAGANJE BEDNIH I NEVOLJNIH »DOBRO DELO«, dobrotvorno društvo u Subotici za pomoć starim, siromašnim i nemoćnim osobama između dvaju svjetskih ratova. Osnovano je 7. XII. 1929. na poticaj predstavnika subotičkih gradskih vlasti. Za prvog predsjednika Društva izabran je tadašnji grad-

ski načelnik Subotice umirovljeni brigadni general Selimir Ostojić (1875.–1931.). Nakon njegove smrti predsjednici su uvijek bili čelni ljudi gradskih vlasti, izrazito prorežimski orijentirani Bunjevci: Ivan Ivković Ivandekić, Marko Jurić i Ladislav Lipozenčić. Društvo je za svoje štíćenike prikupljalo priloge u novcu, hrani i odjeći, a djelovala je i pučka kuhinja: u Uboškoj me domu (ul. Save Tekelije), pored Pravnog fakulteta (ul. Harambašićeva 24), iza crkve Sv. Jurja u policijskoj stražari (ul. Paje Kujundžića), a pred rat je za tu namjenu dobilo zgradu i u Železničkoj ulici br. 9. Upravu Društva činile su istaknute ličnosti iz lokalnog političkog, privrednog (npr. industrijalac Vilim Conen Jakobčić) i kulturnog života grada (Josip Šokčić, književnik i novinar). Gradske vlasti i provladin subotički tisak pomagali su akcije Društva. Svojim radom u Društvu isticali su se Ivan Ivković Ivandekić, Pajo Ivković Ivandekić, dugogodišnji dopredsjednik, Taza Manojlović i Joso Poljaković.

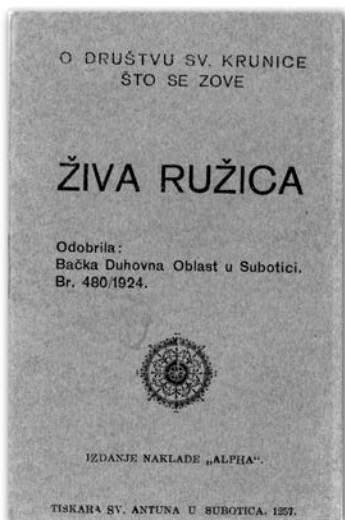

Pečat Dobrog dela

Lit.: *Jugoslavenski nacionalni list*, br. 11, Subotica, 1939; S. Mačković, G. Lalija, M. Pece, *Crveni krst u Subotici 1886 – 2006*, Subotica 2006.

M. Bara i S. Mačković

DRUŠTVO ŽIVE KRUNICE (Kruničarsko društvo), katolička molitvena bratovština. Njegovi članovi, razdijeljeni u vijence po petnaest, svakodnevno mole jednu od petnaest desetaka krunice sv. Dominika (*lat.* rosarium: krunica), koje dobivaju u mjesečnim izvlačenjima. Na čelu svakog vijenca stoji »pridnjak«. Deset vijenaca čini perivoj, na čijem čelu stoji »nastojnik«, a imenuje ga upravitelj. Petnaest perivoja, 100 vijenaca i 2475 članova čine krunu bl. Djevice Marije. Za krunu se stara upravitelj, koji je u pravilu svećenik, a imenuje ga poglavarstvo Reda dominikana.

[L. Budanović], *O Društvu sv. Krunice, što se zove Živa ružica*, Subotica, 1924.

Društvo je bilo rašireno i među Hrvatima u Bačkoj pa je fancaški pučki pisac i pjesnik Stipan Grgić za potrebe njegovih članova izdao molitvenik i pjesmaricu *Živa Ružica*, koji je doživio deset izdanja – prvo 1859. u Kalači, a ostala, od 1865. do 1901., u Subotici. U Subotici je Društvo žive krunice osnovano 1858., a u katedralnoj je župi djelovalo 178 vijenaca s 2670 članova.

Izvor: Župni arhiv katedralne župe sv. Terezije, Subotica.

Lit.: G. Tormásy, *A szabadkai római kath. főplébánia története*, Szabadka, 1883; [L. Budanović], *O Društvu sv. Krunice, što se zove Živa ružica*, Subotica, [1899], 2. izd. 1924; *Bački zakonik iz 1936. godine*, Subotica, 1997.

S. Beretić

DRUŽBA BAČKIH SIROMAŠNIH SESTARA UČITELJICA OD NAŠE GOSPE → Družba sestara Naše Gospe

DRUŽBA SESTARA KĆERI MILOSRĐA TREĆEGA SAMOSTANSKOG REDA SV. FRANJE, ženska redovnička zajednica. Izvorna je hrvatska redovnička družba, utemeljena u Blatu na Korčuli 1920. Osnovala ju je djevojka Marija Petković (1892.-1966.), redovničkim imenom s. Marija od Propetog Isusa, radi zbrinja-

DRUŽBA SESTARA KĆERI MILOSRĐA

vanja i kršćanskog odgoja ratne i druge siročadi.

Zbog teških materijalnih prilika, posebno na otocima, utemeljiteljica se 1922. uputila u prošnju najprije u Slavoniju, a zatim u Bačku. Obratila se i Ministarstvu za zaštitu djece u Beogradu, gdje je odmah dobila prvu materijalnu pomoć. Vlasti u Beogradu zamolile su je da njezine sestre preuzmu brigu za državni dječji dom *Kolijevka* u Subotici, što je i učinila već 1923. dovedši šest sestara. Sestre su u *Kolijevci* djelovale sve do početka Drugoga svjetskog rata. U humanitarnom radu sestrama su pomagale i udruge Dobrotvorna zajednica Bunjevaka i Patronaža. Napose se isticala Marija Dulić, poslije prva redovnica Družbe iz Bačke (redovničko ime s. Jelisava), koju je u redovničkom pozivu slijedilo još tridesetak djevojaka iz Bačke. Marija Petković uz pomoć župnika župe sv. Roka Blaška Rajića 1930. otvorila je iza crkve sv. Roka u Subotici samostan – Zavod sv. Terezije od Djeteta Isusa. U njemu je otvoren katolički dječji vrtić i konvikt za siromašnu djecu. Tu je svoje mjesto našlo i nekoliko katoličkih udruga, među kojima su bile i Patronaža te Katolička akcija pape Pija XI., poznata i kao Križarski pokret.

Ubrzo nakon dolaska mađarskih vlasti 1941. *Kolijevka* je zatvorena, a sestre su se povukle u svoj subotički samostan. Nakon rata Družba je svoje djelovanje bila primorana svesti na rad pri crkvi te su sestre radile kao katehistice, vodile su liturgijsko pjevanje, uređivale crkve i vodile kućanstva po župama. U Subotičkoj su biskupiji djelovale u Vajskoj (1962.-72.), u Novom Sadu (1962.-92.), u Đurđinu (1968.-92.), Somboru (župa sv. Križa, 1971.-90.; župa Presv. Trojstva, 1992.-99.). U subotičkoj su župi Marije Majke Crkve od 1972. sve do danas, a od samog početka do danas prisutne su u župi sv. Roka. Sestre se u Subotičkoj biskupiji bave katehiziranjem, brinu se za liturgijsko pjevanje i uređenje crkve, predaju vjeronauk, skrbe za bolesnike i starce. Nakon više od 50 godina, od 2001. u Subotici ponovno vode katolički dječji vrtić na hrvatskome jeziku.

DRUŽBA SESTARA KĆERI MILOSRĐA

Družba se vremenom širila u Hrvatskoj i Bačkoj, ali i po svijetu, tako da danas postoje misije u Južnoj Americi (Argentina, Čile, Peru, Paragvaj) i Italiji. Oko 450 članica Družbe djeluje na tri kontinenta u 12 država, posvećene su odgoju i školskoj izobrazbi djece i mladih, katehizaciji, njezi staraca, bolesnika i nemoćnih, misijama i župnom pastoralu. Za svojega trećeg pohoda Hrvatskoj 2003. papa Ivan Pavao II. proglasio je tijekom misnog slavlja u Dubrovniku utemeljiteljicu ove redovničke družbe s. Mariju od Propetog Isusa blaženom.

Znak Družbe sestara kćeri milosrđa

Lit.: *Subotička Danica* za 1931., Subotica, 1930; L. I. Krmpotić, 70 godina prisutnosti »Kćeri Milosrđa« u Subotici, *Subotička Danica : Kalendar za 1994*, Subotica, 1993; A. Anišić, Sestre Kćeri Milosrđa 80 godina s nama, *Subotička Danica : Kalendar za 2004*, Subotica, 2003.

K. Čeliković

DRUŽBA SESTARA NAŠE GOSPE, ženski red u Katoličkoj crkvi. U hrvatskom ih puku zovu *notrdamke*, prema francuskom imenu družbe (*franc.* Notre Dame: Naša Gospa). Red je 1597. osnovao sv. Petar Fourier skupa s bl. Alix le Clerc u francuskoj pokrajini Loreni. Temeljna je svrha reda odgoj u kršćanskom duhu i obuka za život ženske mladeži, što ih je trajno odredilo da se posvete prosvjetnom radu. Red je potvrdio papa Urban VIII. 1628. pod imenom *Canonicae regulares s. Augu-*

stini Congregations B. M. Virginis sub titulo DOMINAE NOSTRAE. Strogi život redovnica uređen je konstitucijama koje je sačinio utemeljitelj prema pravilima sv. Augustina.

Iz Francuske družba se prvo proširila u njemačke zemlje, a zatim i u druge države. Za vrijeme jakobinske diktature 1793.-94. družba je u Francuskoj ukinuta, a početkom XIX. st. prestala je postojati i u njemačkim zemljama. Red je u Bavarskoj međutim 1833. obnovila Terezija Gerhardinger uz pomoć regensburškog biskupa Michaela Wittmanna, ali pod novim imenom (Družba siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe) i s manje strogim pravilima redovničkog života. Reformirana družba odatle se proširila u Češku, nakon toga i u Mađarsku, gdje je 1860., za vrijeme nadbiskupa Józsefa Kunszta, osnovana Matica za Kalačko-bačku nadbiskupiju (Kalačka družba školskih siromašnih sestara Naše Gospe). Bio je to prvi ženski red na teritoriju Bačke u novijoj povijesti. Za vrijeme nadbiskupa Lájosa Hajnalda družba se brzo širila na teritoriju cijele Bačke, napose u većim naseljima s mađarskim i njemačkim stanovništvom. God. 1868. osnovan je samostan u Bečeju, 1869. u Topoli, 1878. u Novom Sadu, 1881. u Temerinu. Od gradova u kojima je živio i znatan postotak hrvatskog stanovništva samostani se osnivaju u Baji 1872., kamo dolaze na poziv župnika Gavre Latinovića; u Suboticu 1874. zalaganjem dobrotvorke Josipe Vojnić i *Gospojinskog društva*; u Baču 1876. i u Somboru 1887. U Subotici su 1874. osnovale i sirotište, a zasluge za to ima i Elizabeta Jakobčić, supruga budućega gradonačelnika Subotice Laze Mamužića. Zavod za siročad otvoren je 1884. i u Baču, a 1892. i u Somboru.

Početkom XX. st. postale su najbrojnije redovnice u Bačkoj sa samostanima u svim većim naseljima s mađarskim i njemačkim stanovništvom (Apatin, Futog, Kanjiža, Kula, Odžaci, Senta, Vrbas i dr.), u kojima je službovalo više od 200 sestara, pretežito mađarske i njemačke narodnosti. Uz svoje su redovničke kuće imale i

škole, vrtiće, sirotišta i internate. Ukupno 142 učiteljice u provinciji u to su vrijeme radile sa 7561 učenicom osnovnih škola, 830 učenica građanskih škola, 1353 djece u vrtićima, 110 učenica gospodarskih škola te 98 siročadi. S obzirom na etnički sastav družbe u Bačkoj, ona je imala naglašeno mađarsko i njemačko nacionalno obilježje, zbog čega nije znatnije utjecala na bačke Hrvatice. Aktivnosti družbe k tomu nisu obuhvaćale žensku djecu iz seoskih i prigradskih salašarskih dijelova, u kojima je živio najveći dio hrvatskog stanovništva.

Nakon Prvoga svjetskog rata 22 redovničke kuće našle su se u novoj državi – Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Uz smanjenje opsega djelovanja u redu, budući da od novih vlasti nisu odmah dobile dopusnice za rad u prosvjeti na mađarskome i njemačkome, to je uzrokovalo i druge promjene u organizaciji i upravljanju. Zauzimanjem biskupa Lajče Budanovića Sv. Kongregacija za redovnike utemeljila je 1930. samostalnu kongregaciju Družba bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe, što je početak rada hrvatskog ogranka družbe. Matica joj je bila u Subotici, a družbom su upravljale Hrvatice, iako su bile u manjini. God. 1934. Sv. Stolica imenovala je s. M. Rozu Kopunović vrhovnom glavaričom Provincije, koja je uzela redovničko ime Marija Anuncijata. Jedan dio redovnica mađarske nacionalnosti nije prihvatio novu provinciju družbe te je, ostavši vjeran upravi u Kalači, otišao u Mađarsku. Već sljedeće godine otvorena je redovnička kuća u Zagrebu, gdje su boravile mlade časne sestre tijekom školovanja za učiteljice i odgojiteljice. Došavši iz Bačke, družba se nastavila širiti i po Hrvatskoj.

Uz postojeće razrede na mađarskome jeziku, u subotičkoj kući sestara (Zrinjski trg br. 22 – današnja Osnovna škola *Jovan Jovanović – Zmaj*) redovnice su početkom 1920-ih u osnovnoj školi i u četverogodišnjoj građanskoj djevojačkoj školi ustrojile i hrvatske razrede, na poticaj tadašnjega katedralnog župnika Lajče Budanovića i uz osobno angažiranje s. Roze Kopunović

na okupljanju djece. Bile su to prve škole na hrvatskom jeziku u Bačkoj namijenjene ženskoj mladeži i uopće prvi institucionalni oblik formalne edukacije na hrvatskome.

Kad se za Drugoga svjetskog rata cijela Bačka ponovno našla u okviru Mađarske, matica sa sjedištem u Kalači preuzela je upravu nad družbom i u južnom dijelu Bačke. Mađarski se jezik ponovno uvodi u škole, a sestre Hrvatice, budući da nisu dobro vladale mađarskim, bivaju otpuštene. Malen broj mladih časnih sestara – njih ukupno 18 – želio je ostati vjeran svojem ogranku družbe i nastaviti raditi u školstvu na hrvatskome te su postupno otišle u Zagreb. Posredovanjem zagrebačkog nadbiskupa bl. Alojzija Stepinca Sv. Kongregacija za redovnike 1941. odobrila je da družba može nastaviti rad sa sjedištem u Zagrebu. Matica i dio novicijata preneseni su u Zagreb, s time da je iz naziva hrvatskog ogranka ispušten pridjev *bački*. Otad se sjedište hrvatskog ogranka nalazi u Zagrebu. U Hrvatskoj su za rata sestre nastavile rad u školama.

Grb Družbe sestara Naše Gospe

Nakon Drugoga svjetskog rata sestre hrvatskog ogranka družbe vraćaju se u Bačku. Kuća Matica ostala je prazna, djelomično je uništena za boravka sovjetske vojske, a ubrzo i nacionalizirana i pretvorena u Osnovnu školu *Jovan Jovanović – Zmaj*, pa im je biskup Lajčo Budanović 1946. dodijelio kuću »svećeničkog doma« u Harambašićevoj ulici br. 7, u kojoj su on-

DRUŽBA SESTARA NAŠE GOSPE

da djelovale do 1999. god. Bilo im je zabranjeno predavati u školama pa su se morale preusmjeriti na druge oblike apostolata: orguljanje, crkveno pjevanje, kateheza, vođenje župnog kućanstva i dr. God. 1952. sestre su otišle na župu u obližnji Stari Žednik, gdje su bile do 1981., te u Rumu. Početkom 1950-ih počele su djelovati i u Belgiji, a koncem 1960-ih u Njemačkoj. Na molbu biskupa Matije Zvekanovića sestre su 1958. preuzele rad na biskupiji i župi sv. Terezije, a kad je u Subotici otvorena zgrada sjemeništa *Paulinum* (1965.), preuzele su i svu brigu oko njega (kuhanje, pranje i pospremanje) sve do danas. Samostan *Anuncijata* na teritoriju subotičke župe Isusova Uskrsnuća otvorile su 1982.

Kako je nakon 1941. atribut *bački* održan u imenu mađarskog ogranka družbe, zauzimanjem subotičkog biskupa Matije Zvekanovića 1960. mađarski ogranak družbe u Bačkoj ponovno je postao neovisan o Kalači te je dobio samostalnu upravu u Kanjiži. Iako je bilo više pokušaja, hrvatska i mađarska grana družbe u Bačkoj do danas se nisu uspjele ujediniti, već djeluju posebno. Pri tome mađarska grana djeluje pretežito u većinskim mađarskim župama.

Danas diljem svijeta družba djeluje u dvadesetak provincija i ima više od 7000 redovnica. Hrvatska grana družbe ima sjedište u Zagrebu, u 15-ak mjesta redovničke zajednice te sedamdesetak sestara. U Bačkoj trenutačno postoje dvije zajednice sestara, obje u Subotici – na biskupiji i u samostanu *Anuncijata*. Od 2000. družba nosi naziv Družba sestara Naše Gospe – Zagreb.

Lit.: Č. sestre od »Naše Gospe« u Bačkoj, *Subotička Danica: kalendar za 1925*, Subotica, 1924; Schematicus cleri Suboticanae, Subotica, 1968; M. A. Kujundžić, Družba sestara »Naše Gospe« kroz svoju povijest, *Subotička Danica : kalendar za 1971*, Subotica, 1970; s. M. A. Kujundžić, *Povijest Družbe sestara Naše Gospe* (ciklostilom), Zagreb, 1980; *Bačko klasje*, br. 18, 19-20, Subotica, 1982; A. Anišić, Jubileji sestara »Naše Gospe«, *Subotička Danica (nova): Kalendar za 1998. godinu*, Subotica, 1997.

T. Žigmanov

DRUŽBA SIROMAŠNIH SESTARA UČITELJICA OD NAŠE GOSPE → Družba sestara Naše Gospe

DRŽAVA SLOVENACA, HRVATA I SRBA, samoproklamirana država u vrijeme raspada Austro-Ugarske organizirana na dijelu njezina teritorija nastanjenome pretežito južnoslavenskim narodima. Slijedeći primjer Češkoga narodnoga vijeća, politički prvaci Slovenaca i Hrvata Anton Korošec i Ante Pavelić (zubar) 6. X. 1918. u Zagrebu su osnovali Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba kao političko predstavništvo jugoslavenskih naroda u Austro-Ugarskoj. U njega je 8. X. ušla i najjača prijeratna parlamentarna grupacija Hrvatsko-srpska koalicija, koju je predvodio Svetozar Pribičević. Istog dana objavljen je i *Pravilnik o radu* te organizacije, u kojem se definira etnografski južnoslavenski teritorij zemalja Dvojne Monarhije od Istre, slovenskih pokrajina s Goricom i Prekomurjem, Trojedne Kraljevine s Rijekom i Međimurjem, Bosne i Hercegovine do Slavenima nastanjenog prostora južne Ugarske. Njime je bila određena i zastupljenost predstavnika pojedinih pokrajina u vijeću s ukupno 80 članova. Već idućeg dana Narodno je vijeće donijelo Deklaraciju, kojom odriče pravo austrijskom carskom dvoru i ugarskoj vladi da zastupaju interese južnoslavenskih naroda, a 19. X. proklamira se preuzimanje sve vlasti na definiranom teritoriju. U Zagrebu je 29. X. Sabor Trojedne Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije raskinuo državnopravne veze s Austro-Ugarskom, čime je stvorena Država Slovenaca, Hrvata i Srba.

Od svoje uspostave Država SHS nailazila je na mnogobrojne probleme – od potpunoga rastrojstva vojske, pobuna i pljačke do međunarodnog položaja. Kako se pojavila prijatna da će dio njezina teritorija okupirati susjedne zemlje, napose Italija i Srbija, na sastanku u Ženevi 6.-9. XI. 1918. predsjednik Narodnog vijeća SHS Korošec i predsjednik Jugoslavenskog odbora Ante Trumbić postigli su s predsjednikom srpske vlade Nikolom Pašićem sporazum u kojem je priznata jednakoprav-

nost Države SHS i Srbije do donošenja ustava, ali je ubrzo nakon konferencije Pašić povukao potpis, dok su se srpski monarhistički krugovi u idućim pregovorima oslanjali na Pribičevića, koji je protežirao bezuvjetno ujedinjenje Države SHS sa Srbijom i zagovarao centralističko i unitarno uređenje buduće države. Kako se zbog sve većega društvenog rastrojstva većina članova Narodnog vijeća pod Pribičevićevim utjecajem izjasnila za bezuvjetno priključivanje Kraljevini Srbiji, Središnji odbor Narodnoga Vijeća SHS dao je 23. i 24. XI. deputaciji striktno upute u vidu *Naputaka* za pregovore u Beogradu. Protiv odlaska u Beograd bio je samo Stjepan Radić, koji je upozoravao da ne treba bezuvjetno ulaziti u novu državnu zajednicu, već da najprije treba osnažiti Državu SHS kao samostalni međunarodni subjekt. Ipak, deputacija na čelu s Antom Pavelićem (zubar) i Svetozarom Pribičevićem otputovala je u Beograd, gdje su pod Pribičevićevim pritiskom odustali od odredaba *Naputka* i izradili novu *Adresu*, u kojoj se nije inzistiralo na državopravnoj jednakosti Države SHS, već se pristupilo bezuvjetnom ujedinjenju s Kraljevinom Srbijom. Tom činu, koji se pred regentom Aleksandrom dogodio 1. XII. 1918., prethodilo je priključenje Baranje,

Bačke i Banata Srbiji 25. XI. te Crne Gore 26. XI., što je Pribičeviću pomoglo da učini dodatni pritisak na Pavelića i druge članove deputacije. Nakon što je Ante Pavelić u ime Države SHS pročitao *Adresu*, regent Aleksandar izjavio je da je prima na znanje te je u ime kralja Petra I. proglasio uspostavu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca na čelu s dinastijom Karađorđević. Tim je činom i formalno prestala postojati Država SHS.

Južnougarski Hrvati (Bunjevci i Šokci) i Država Slovenaca, Hrvata i Srba. Prva javna politička akcija na planu raskida južnoslavenskih naroda od Ugarske bila je *Rezolucija Srba i Hrvata iz južne Ugarske u Subotici* 2. X., u kojoj je istaknuto da su Baranja, Bačka i Banat sastavni dijelovi slobodne jugoslavenske zajednice, pri čemu se u prvoj točki Rezolucije ističe kako se ona odnosi na Srbe i Hrvate, a kao pojašnjenje uz hrvatsko ime u zagradi se navode Bunjevci i Šokci. Rezoluciju je u Zagreb odnio Petar Konjović, dirigent iz Sombora.

U tim je trenucima postojala stanovita koordinacija između Zagreba i Subotice: predstavnici ugarskih Južnih Slavena bili su uključeni u izradu *Deklaracije Narod-*

Država Slovenaca, Hrvata i Srba

nog vijeća SHS od 8. X. kao prvog čina političkog osamostaljenja svih južnoslavenskih naroda u Austro-Ugarskoj Monarhiji; u *Pravilniku* Narodnog vijeća od 8. X. za predstavnike Baranje, Bačke i Banata predviđeno je 10 mjesta u Narodnom vijeću; u *Saopćenju* Narodnog vijeća od 19. X. navodi se da su pri izboru članova Predsjedništva tog tijela u radu sudjelovali i predstavnici Jugoslavena Ugarske; članovi Južnougarskog kluba (slavenski zastupnici iz južne Ugarske u Ugarskom saboru) bili su pridruženi članovi i konsultanti Narodnog vijeća SHS (od ugarskih Bunjevaca bili su to Mirko Ivković Ivandekić, Stipan Vojnić Tunić, Matija Evetović i Stipan Buljovčić); o subotičkoj *Rezoluciji* od 2. X. raspravljalo se na sjednici Središnjeg odbora Narodnog vijeća SHS 26. X. i dr.

Rezolucija od 2. X. dopunjena je 23.-25. X., kad su vodeći pripadnici hrvatsko-bunjevačke i srpske zajednice u Subotici izrazili želju da jedinu kompetenciju u pogledu rješavanja pitanja Hrvata i Srba iz južne Ugarske ima Narodno vijeće SHS u Zagrebu te da se Subotica i njezino područje odvoje od Ugarske i pridruže novoj jugoslavenskoj zajednici. Izmijenjenu je rezoluciju Narodnom vijeću u Zagreb odnio Blaško Rajić, koji je tamo stigao 28. X. Ondje je 29. X. nazočio saborskoj sjednici, ali se zbog njegovog kasnog dolaska o izmijenjenoj *Rezoluciji* nije raspravljalo. Tom je prigodom dr. Ante Pavelić (zubar) ipak istaknuo kako prostor Baranje, Bačke i Banata smatra dijelom Države SHS. Na susretima s dužnosnicima Narodnog vijeća Rajić je predao zahtjeve bunjevačkih i srpskih političkih predstavnika iz Subotice i ujedno tražio instrukcije, ali je od njih dobio obeshrabrujući odgovor: »Idite i činite što znate.«

Kako zagrebačke elite, koje zbog posvećenosti nereda nisu bile kadre u potpunosti ustrojiti novu vlast, pa tako ni pomoći narodnom pokretu u Bačkoj, Rajić se vratio u Suboticu, a kao članovi Narodnog vijeća ostali su Mirko Ivković Ivandekić i Stipan Vojnić Tunić, koji su od srpske vlade zatražili da u cilju južnoslavenskog uje-

dinjenja što žurnije oslobodi prostor Baranje, Bačke i Banata. Srpska je vlada na te njihove želje te na molbu Mate Drinkovića, povjerenika za obranu Države SHS, uputila postrojbe ne samo na prostor Baranje, Bačke i Banata, odnosno u dijelove Države SHS zahvaćene neredima, već je prešla u okupaciju cijelog njezinog teritorija.

Boravak u Zagrebu Blaška Rajića učvrstio je u uvjerenju da se bunjevačke elite moraju jače povezati sa srpskim prečanskim političarima kako bi mogli ostvariti razdruživanje Baranje, Bačke i Banata od Ugarske te s monarhističkim srbijanskim krugovima kao jamcem za provedbu tih težnji. On je 3. XI. u prostorijama Hrvatske zemaljske banke d.d. podnio izvješće o boravku u Zagrebu, a na novome sastanku, kojemu su nazočili dužnosnici subotičkog ogranka Srpske narodne radikalne stranke (koji su se do tada pasivno držali iščekujući instrukcije iz Novoga Sada, odnosno Beograda), održanome 5. XI. u domu braće Vladislava i Jovana Manojlovića, na tragu zagrebačkih odluka od 29. X. i Wilsonovih načela, koji malim narodima Austro-Ugarske Monarhije priznaje pravo da sami izaberu svoje buduće državno-pravno uređenje, odlučeno je da se hitno osnuje Bunjevačko-srpsko narodno vijeće, koje bi radilo na odvajanju tog prostora od Ugarske i njegovu ulasku u buduću jugoslavensku zajednicu.

Članovi Pučke kasine organizirali su 10. XI. Veliku subotičku narodnu skupštinu subotičkih Bunjevaca i Srba u kristalnoj dvorani hotela *Hungarija*. Bunjevački puk pred hotel je stizao u velikim povorkama, a na čelu glavne povorke stupali su bivši austrougarski časnici, koje je predvodio Gavro Čović. Oni su nosili veliku svilenu hrvatsku trobojnicu, što su nazočni oduševljeno pozdravili, klicali su Jugoslaviji i pozivali građane Subotice da im se pridruže. Prvi govornik Blaško Rajić pozvao nazočne da izaberu odbor kako bi se mogli povezati s Srbijom, odnosno Državom SHS. Poslije njega govorili su još Vladislav Manojlović te Jovan Petrović. Na skupu su izabrani Bunjevačko-srpski

narodni odbor i izaslanici za buduću veliku narodnu skupštinu radi odlučivanja o sudbini cijeloga slavenskog stanovništva južnougarskog prostora. Nakon toga bivši mladi časnici Austro-ugarske vojske ponovno su ulicama grada pronijeli hrvatsku trobojnicu kličući Jugoslaviji, a zastavu su nakon toga i izvjesili na toranj gradske kuće.

Intenzivni rad bunjevačkih prvaka na čelu s Blaškom Rajićem oko odvajanja baranjsko-bačko-banatskoga prostora te njegova uklapanja u buduću jugoslavenski okvir izravni je poticaj imao u zagrebačkim političkim događajima. U svojim nastojanjima on je slijedio odluke Narodnoga vijeća SHS, ali ne preudicira konačno rješenje, već to ostavlja otvorenim u cilju očuvanja proklamiranog jedinstva Srba i Hrvata-Bunjevaca. U to vrijeme novosadske srpske elite, uz potporu srpskih vojnih postrojba i u dogovoru s monarhističkim srpskim krugovima, preuzimaju inicijativu oko ujedinjenja južnougarskog prostora u novu jugoslavensku zajednicu. Nakon što je srpska vojska zauzela Novi Sad, prečanski srpski političari okupljeni oko Srpskoga narodnog odbora u Novom Sadu organiziraju konferenciju mjesnih narodnih odbora 16. XI. u Matici srpskoj, na kojem zbog utjecaja srpskih radikala, nije odlučeno hoće li se ujedinjenje provesti preko Države SHS ili Kraljevine Srbije, već je predloženo kompromisno rješenje da se ujedinjenje prvo pokuša ostvariti uz pomoć Narodnog vijeća SHS, a ako ono ne bude provelo ujedinjenje s Kraljevinom Srbijom, Vojvodina zadržava mogućnost samostalnog ujedinjenja sa Srbijom te je donesena nova rezolucija u kojoj se potvrđuje želja slavenskog stanovništva Baranje, Bačke i Banata da se razdruži od Mađarske i da se u tom cilju 25. XI. organizira Velika narodna skupština u Novom Sadu.

U *Nevenu* od 22. XI. tiskan je poziv Agitacijskog odbora Narodnog odbora iz Novoga Sada upućen narodima Baranje, Bačke i Banata da se priključe slobodnoj Državi SHS te da se na ujedinjenju u »ve-

liku Državu SHS«, koja će se prostirati od Soče do Vardara, od Subotice do Bitolja i od Trsta do Temišvara. U dva članka subotički *Neven* od 23. XI. (*Na koju ćemo stranu?* i *Pred izbore za veliku narodnu skupštinu u Novom Sadu*) jasno izražava želju subotičkih Bunjevaca da aktivno sudjeluju u ujedinjenju južnoslavenskih zemalja, govoreći pritom o Državi Srba, Hrvata i Slovenaca, a ne Kraljevini Srbiji. Na povezanost s Narodnim vijećem upućuje i poziv iz *Nevena* od 24. XI. za prikupljanje dobrovoljnog poreza, kakvu je odluku donijelo i zagrebačko Narodno vijeće 26. X.

Na zboru u hotelu *Hungarija* 24. XI. nazočni su u kratku vremenu izabrali 75 izaslanika koji će predstavljati Suboticu na Velikoj skupštini u Novom Sadu, od kojih su većinu činili Bunjevci. Izaslanstvo je u Novi Sad stiglo 25. XI. ujutro, a prije samog zasjedanja Velike narodne skupštine održana je još jedna konferencija vodećih osoba srpske i hrvatske zajednice, jer se doznalo da je vojvođanski radikal Jaša Tomić prethodnu noć na tajnom dogovoru srpskih elita odlučio da se Vojvodina odmah ujedini s Kraljevinom Srbijom. Na tom sastanku u Matici srpskoj Bunjevce su zastupali Babijan Malagurski, Mirko Ivković Ivandekić i Blaško Rajić, koji su se usprotivili tom rješenju, jer je Bunjevačko-srpsko narodno vijeće dalo pristanak svojim izaslanicima samo za ujedinjenje preko Zagreba.

Iako je vladala velika napetost, Velika narodna skupština počela je svoj rad u hotelu *Grand* oko 11 i 30 sati. Nazočilo joj je 757 izaslanika iz 221 mjesta Baranje, Bačke i Banata, od čega 578 Srba, 89 Hrvata, 62 Slovaka, 21 Rusin, 6 Nijemaca i 1 Mađžar (majorizacija slavenskog stanovništva s područja koje je bilo pod okupacijom srpske vojske i na kojem su Slaveni činili samo jednu trećinu stanovništva trebala je pomoći srpskim elitama da lakše provedu svoju odluku o razdruživanju od Ugarske te izravnom ujedinjenju s Kraljevinom Srbijom). Skupštinu je otvorio književnik Jovan Hranilović, a tajnik skupštine Jaša Tomić pročitao je pripremljeni tekst prve re-

zolicije, u kojoj se moli Kraljevina Srbija da zastupa interese slavenskog stanovništva tog prostora na budućoj mirovnoj konferenciji te da se taj prostor priključuje Kraljevini Srbiji. Prema kasnijoj Hranilovićevoj izjavi, u dokumentu je Tomić sintagmu »jugoslavenske zemlje« zamijenio riječju »Srbija«. Kršenje ranijih dogovora pokušao je prikriti na način što se u daljnjem tekstu rezolucije kompromisno upućuju po dva izaslanika u Beograd i Zagreb, koji trebaju pripomoći Narodnom vijeću SHS i Vladi Kraljevine Srbije oko ujedinjenja svih jugoslavenskih zemalja, pri čemu je subotički radikal Jovan Manojlović dobio prednost u zastupanju vojvođanskih interesa u Narodnom vijeću pred kikinjskim demokratom Vasom Stajićem, koji je dotad već sudjelovao u radu Vijeća. Tu političku poziciju međutim nisu podržavali svi izaslanici, pa je slovački izaslanik Jan Grunik čak podnio prijedlog da se Banat, Bačka i Srijem pripoje Državi SHS. Neizvjesnu situaciju prekinuo je Blaško Rajić, koji je u kraćem govoru zahvalio što je predložen da zastupa interese Baranje, Bačke i Banata kod Vlade Kraljevine Srbije i, prihvaćajući tu dužnost, istaknuo kako vjeruje da je rješenje nacionalnog pitanja o ujedinjenju u tekstu rezolucije dobro sročeno te on to prihvaća. Nakon toga rezolucija je prihvaćena aklamacijom, a odmah je izglasovana i druga rezolucija, u kojoj se odlučivalo o razdruživanju od Ugarske i kojom je osnovano Veliko narodno vijeće za Banat, Bačku i Baranju kao predstavničko tijelo te Narodna uprava kao izvršno tijelo.

U rezolucijama se, s jedne strane, zagovara bezuvjetno ujedinjenje s Srbijom, a s druge se strane predstavnici šalju u Zagreb kako bi se potaknulo ujedinjenje u novu jugoslavensku zajednicu, što pokazuje da su srpske elite, zbog svoje podijeljenosti, zadržavale stanovit dvojni model i priznavale djelomičnu mjerodavnost Narodnom vijeću SHS u Zagrebu. Usto je razvidno da druga rezolucija nije nastala u suglasju s Vladom Kraljevine Srbije, već je bila izraz ranijih želja slavenskog stanovništva južne Ugarske. Pritom je ustroj-

stvo vlasti Baranje, Bačke i Banata bilo preslika modela ustroja Narodnoga vijeća.

Istog dana kad je održana Velika narodna skupština u Novom Sadu, na sjednici Narodnog vijeća SHS u Zagrebu, pod predsjedanjem Svetozara Pribičevića, odlučeno je da se počne proces ujedinjenja s kraljevinama Srbijom i Crnom Gorom. Već 26. XI. Blaško Rajić i Jaša Tomić otputovali su u Beograd kako bi Vladu Kraljevine Srbije upoznali s donesenim rezolucijama, koja je odluke primila na znanje, ali o njima nije raspravljano ni u parlamentu ni u vladi, što pokazuje da je taj teritorij smatrala dijelom proširene Srbije. Bunjevačka i srpske tijela vlasti s prostora Baranje, Bačke i Banata upravljale su cijelim prostorom južne Ugarske do 11. III. 1919., kad su izvršila demisiju Vladi Kraljevine SHS te su bila postupno inkorporirana kao Odjel za Banat, Bačku i Baranju pri Ministarstvu unutarnjih poslova.

Lit.: Neven, Subotica, 1918.-1919; F. Šišić, *Dokumenti o postanku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914.-1919.*, Zagreb, 1920; P. Pečić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1929; *Spomenica oslobođenja i ujedinjenja Grada Subotice*, Subotica, 1938; P. Pečić, *Povijest oslobođenja Vojvodine*, Subotica, 1939; J. Horvat, *Politička povijest Hrvatske*, 2, Zagreb, 1989; A. Sekulić, Prilog istraživanju društvenog života bačkih Hrvata od 1918. do 1928. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu*, 23, Zagreb, 1990; A. Sekulić, Hrvati iz južnougarskih područja u godinama od 1918. do 1920., *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu* 26, Zagreb, 1993; *Povijest Mađarske*, ur. P. Hanák, Zagreb, 1995; H. Matković, *Povijest Jugoslavije (1918.-1991.) Hrvatski pogled*, Zagreb 1998; M. Grlica, Blaško Rajić i stvaranje prve jugoslavenske države, *Ex Pannonia*, 5-6-7, Subotica, 2003; L. Vrkić, *Pojam i biće srpske nacije*, Sremski Karlovci-Noví Sad, 2004.

K. Bušić

DRŽAVLJANSTVO, osobita pravna veza između pojedinca i države temeljem koje se određuje koje je države dotični pojedinac državljanin. Ima iznimno značenje s obzirom na ostvarivanje najrazličitijih prava i obveza (zapošljavanje, dobivanje osobne iskaznice i putovnice, pravo glasa, vojna obveza i dr.). Ideja državljanstva javlja se od XVII. st. kao odraz novoga

shvaćanja prava i obveza prema državi umjesto prema feudalnom gospodarstvu, a podrobnije se pravno regulira od kraja XVIII. i početka XIX. st. Državljanstvo se katkada koristi kao sinonim za nacionalnost odn. nacionalnu pripadnost (*franc.* nationalité, *engl.* nationality), iako se ove dvije kategorije ne moraju poklapati.

Najčešće se stječe rođenjem ili podrijetlom (*ius sanguinis* – načelo krvne veze), kada dijete stječe državljanstvo svojih roditelja ili jednoga od njih (najčešće oca) bez obzira na to gdje je rođeno i gdje ono ili njegovi roditelji žive, ili pak po mjestu rođenja (*ius soli* – načelo tla), kad se državljanstvo određuje prema državi na čijem je teritoriju dijete rođeno, bez obzira na državljanstvo roditelja. Rjeđe se državljanstvo stječe naknadnim primitkom stranaca, najčešće naturalizacijom ili prirođenjem (*ius domicilii* – načelo prebivališta), kad osoba stječe državljanstvo države u kojoj stalno živi uz ispunjenje dodatnih uvjeta (npr. poznavanje jezika, odricanje od prijašnjeg državljanstva). Neke kategorije osoba državljanstvo mogu steći pod povlaštenim uvjetima (sklapanje braka s državljaninom, etničko podrijetlo, osobe koje su pružale posebne usluge državi, poput vrhunskih sportaša ili pripadnika oružanih postrojba), a može se steći i po međudržavnim ugovorima. Svaka država slobodno određuje uvjete za stjecanje državljanstva, a u praksi se kao temeljno načelo uzima načelo podrijetla ili načelo tla, koje se onda dopunjuje ostalim načelima. Kao rezultat toga može se dogoditi da novorođeno dijete ostane osoba bez državljanstva (apatrid), ali i da ima dvojno državljanstvo (bipatrid), pa čak i višestruko državljanstvo (multipatrid). Za razliku od prijašnjeg trenda ograničavanja dvojnog državljanstva, posljednjih se desetljeća, zbog pojačanih migracija te potreba ublažavanja posljedica raspada europskih socijalističkih federalnih država za građane, u praksi olakšava stjecanje dvojnog državljanstva. Od dvojnog državljanstva razlikuje se dvostruko državljanstvo, kakvo postoji u federalnim državama, u kojima istodobno postoji državljanstvo federalne jedinice i federacije.

Podunavski su Hrvati tijekom posljednjeg stoljeća i pol stjecajem povijesnih okolnosti živjeli u više različitih državnih tvorevina, u ovisnosti o čemu se mijenjala i njihova državljanska pripadnost. Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije odredbama Trianonskoga mirovnog ugovora bivšim ugarskim državljanima ostavljen rok za optiranje, tj. za odluku o tome hoće li uzeti državljanstvo Mađarske ili Kraljevine SHS, u kojem su se neke hrvatske obitelji iz Bajskog trokuta preselile u jugoslavensku državu, dok su se neke mađarizirane bunjevačke obitelji iz dijela Bačke koji pripao jugoslavenskoj državi preselile u Mađarsku. Nakon raspada federalne Jugoslavije 1991. godine bivša republička državljanstva postala su temeljem za državljanstvo novonastalih država s prostora bivše Jugoslavije, što je za Hrvate koji su se u socijalističkom razdoblju u Vojvodinu doselili iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine stvorilo teškoće pri dobivanju državljanstva Srbije, a to je bila raširena pojava u svim novim neovisnim državama bivše Jugoslavije.

Za hrvatsku je dijasporu i iseljeništvu bitnu novinu uveo Zakon o hrvatskom državljanstvu iz 1991. godine, koji je, po uzoru na zakonodavstvo u nekim zemljama, omogućio stjecanje hrvatskog državljanstva naturalizacijom pripadnicima hrvatskog naroda koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, ograničavajući pritom uvjete za primitak u hrvatsko državljanstvo na poznavanje hrvatskoga jezika i latiničnog pisma, na to da se iz njihova ponašanja može zaključiti da poštuju pravni poredak i običaje u Republici Hrvatskoj i da prihvaćaju hrvatsku kulturu te na to da daju pisanu izjavu o tome kako se smatraju hrvatskim državljaninom. Tu su mogućnost iskoristili mnogi bački Hrvati, čime je olakšana, obnovljena i učvršćena integracija bačkih Bunjevaca i Šokaca u hrvatski narodni korpus. No posljednjih godina, usprkos neizmijenjenom Zakonu o hrvatskom državljanstvu, hrvatska državna tijela u praksi nerijetko ograničavaju primitak u hrvatsko državljanstvo bačkih Hrvata

DRŽAVLJANSTVO

(što vrijedi i za Hrvate iz drugih dijelova Vojvodine, Bosne i Hercegovine i drugih susjednih zemalja), što negativno utječe na integraciju bačkih Hrvata u cjelinu hrvatskog naroda.

S. Bačić

DRŽAVNO UDRUŽENJE ŠOKAČKIH HRVATA, kulturna udruga sa sjedištem u Santovu. Utemeljio ju je 1968. santovački profesor Stjepan Velin radi širenja prosvjete i povezivanja šokačkih Hrvata u Mađarskoj, ali su je vlasti ukinule poslije tri godine rada. Na poticaj i uz potporu Marina Mandića, glavnog tajnika Demokratskog saveza Južnih Slavena u Mađarskoj, Udruženje je, na čelu sa Stipanom Pančićem, 1984. ponovno počelo djelovati te otad nesmetano radi. U njegovu sklopu desetak je godina djelovalo kulturno-umjetnička skupina koja se proslavila nastupima u Mađarskoj i inozemstvu. U Udruženju se priređuju književne večeri i druge prigodne manifestacije, a njegovi članovi surađuju i s Hrvatima u Vojvodini (Sombor) i Slavoniji (Donji Miholjac). Udruženje ima 110 registriranih članova, a zaslužno je za njegovanje i prikazivanje narodnih običaja te čuvanje predmetne baštine šokačkih Hrvata. U zgradi u kojoj su klupske prostorije smještena je, kao stalni postav, i stara šokačka soba.

Dom Državnog udruženja šokačkih Hrvata u Santovu

Lit.: *Hrvatska riječ*, br. 5, Subotica, 2003; *Hrvatski glasnik*, Budimpešta, br. 35/2005, 4/2006.

Ž. Mandić

DUBAK, u bačkih Bunjevaca i Šokaca pomagalo u kojem se mala djeca uče hodati.

Izrađivao se isprva od drveta kao stalak bez kotača, a poslije su se počeli izrađivati i s drvenim kotačima. Danas se više ne izrađuju jer postoje moderne i pristupačne hodalice.

Lit.: M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica, 1990; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005.

M. Šeremešić

DUD, listopadno drvo iz porodice Moraceae. Od oko 100 vrsta u Bačkoj su zastupljene pretežito dvije: *Morus Alba* (Bijeli dud) i *Morus Nigra* (Crni dud). U Podunavlju se počeo širiti u XVIII. st. radi proizvodnje svile pa su drvoredi uz glavne ceste sve do polovice XX. st. najčešće bili dudovi. To drvo ima debelo stablo i golemu krošnju koja baca veliku sjenu. Listovi su mu jednostavni, spiralna rasporeda na granama. Cvate u travnju i svibnju, a muški i ženski cvjetovi skupljeni su u cvat res. Ženski cvjetovi nakon oplodnje međusobno se spajaju obrazujući sočan i ukusan plod – orašicu, u puku poznatu pod imenom »dudinja«. Zreli su plodovi žućkastobijeli (bijeli dud), odnosno crvenkastocrni (crni dud). Plodovi duda konzumiraju se svježi, a izrađuju se od njih sokovi i rakija sa specifičnim okusom i aromom.

Dud je često bio zasađen ispred salaša. Tijekom ljeta ispod njega je stajao velik stol (»astak«) s dugačkim klupama. Za njim se objedovalo, ali je služio i za društvene kontakte sa susjedima ili gostima. Dudovina je čvrsto, tvrdo i trajno drvo koje se rabilo u kolarstvu, tokarstvu, bačvarstvu i gradnji čamaca. Dud je bio važan i za proizvodnju svile – u Bačkoj su tijekom XIX. i u prvoj polovici XX. st. postojale manufakturne radionice koje su proizvodile svilu biološkim putem, s pomoću svilene bube ili sviloprelja. Ona se u stadiju gusjenice, koji traje do 25 dana, intenzivno hrani dudovim lišćem i svoju težinu povećava do 10.000 puta. Pri preobrazbi u ličinku gusjenice oko sebe zapredaju svilenu nit dugu 1500-2000 metara.

M. Ostrogonac

DUDÁS, Antal (Kupusina, 26. I. 1933. – Palić, 29. I. 2006.), slikar, likovni pedagog. Diplomirao je 1958. na Odsjeku likovne umjetnosti Više pedagoške škole u Novom Sadu. Slikarstvo mu je motivski vezano pretežito za vojevodanska sela i život seljaka, no likovni mu je izričaj posve suvremen. Izlagao je samostalno i na skupnim izložbama u zemlji i inozemstvu. Od 1975. bio je član Saveza udruženja likovnih umjetnika Vojvodine (SULUV) i Udruženja likovnih umjetnika Srbije (ULUS). Dobitnik je više nagrada i priznanja za likovno stvaralaštvo. Objavljivao je i likovne kritike.

Od 1990-ih godina objavio je više popularnih članaka iz prošlosti Kupusine, osobito nekoliko godina prije svoje smrti u listu *Bácsország*. Za bačke je Hrvate osobito važan njegov članak *O zaboravljenim Dalmatima-Šokcima u Kupusini (Rukovet, 12/1990, Subotica)*, u kojem je prvi iznio osnovne podatke o nekadašnjoj nazočnosti Hrvata u tome danas mađarskom selu – popisao je hrvatska prezimena, nadimke i toponime u Kupusini te hrvatske riječi u lokalnome mađarskom govoru. Ilustrirao je i mađarski prijevod odabranih bunjevačkih pripovijedaka iz zapisa Balinta Vujkova *Aranyhajú testvérek: Bunyevác népmesék (Brača zlatne kose: bunjevačke narodne pripovijetke)*, objavljen u Novom Sadu 1988.

Lit.: *Likovno stvaralaštvo – Képzőművészeti alkotások : Subotica 1944-1984*, Subotica, 1984; *Dudás Antal*, katalog, Salon Likovnog susreta, Subotica, 1995.

E. Bažant

DUDÁS, Gyula (Senta, 19. IX. 1861. – Homonna, 8. I. 1911.), prosvjetni radnik, urednik i povjesničar. Potječe iz ugledne plemićke porodice Dudás-Muhoray, čiji su članovi imali važnu ulogu u društvenim događanjima u Bačko-bodroškoj županiji u XIX. st.. Školovao se u Senti, Segedinu i Subotici, a sveučilišni studij završio je u Budimpešti, stekavši isprva zvanje profesora, a nakon toga i doktora znanosti na Filozofskom fakultetu. U gimnaziji u Senti

predavao je povijest, latinski i grčki jezik, a poslije je postavljen u upravu prosvjetnih nadzornika u Segedinu. God. 1889. postao je profesor Više trgovačke škole u Somboru. Usporedno je uređivao i somborski list *Bácska*, no nakon nekog vremena prestao je predavati. Kako se stalno bavio povijesnim istraživanjima, 1891. izabran je za tajnika Povijesnog društva Bačko-bodroške županije, a bio je i urednik njegova *Godišnjaka* 1895.-97. Uredio je monumentalnu dvosveščanu *Opću monografiju Bačko-Bodroške županije (Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája)*, objavljenu u Somboru 1896., za koju je sabrao i obradio najveći dio povijesne građe. U novinama, časopisima i godišnjacima objavio je više od stotinu radnja, pretežito iz povijesti Bačke. Nekoliko godina prije smrti ponovno se vratio prosvjetnom radu – izabran je za prosvjetnog nadzornika u Budimpešti, zatim u Homonnu u Zemplenskoj županiji (današnja istočna Slovačka), gdje je živio do kraja života.

Za povijest bačkih Hrvata važna je njegova radnja *A bunyevácok története (Povijest Bunjevaca)*, objavljena u *Godišnjaku Povijesnog društva Bačko-bodroške županije* (4/1904), u kojoj je opisao povijest Bunjevaca do doseljenja u Podunavlje. Značajna su i njegova istraživanja županjskog plemstva, u sklopu kojih je obradio i bunjevačke plemenitaše. Toj je temi posvetio knjigu *A bácskai nemes családok adalékul Bács-Bodrogh vármegye történetéhez* (Sombor, 1893.) i članke u spomenutom *Godišnjaku (A bácskai nemes családok, 4/1893; A bácskai nemes család összeírása, 3/1897; A Vojnits család ősei, 3/1897; A Latinovics család régi birtokviszonyai 3/1897; A bácskai nemes családok összeírása, 3-4/1898, 2/1899)*.

Lit.: S. Borovszky, *Bacs-Bodrog vármegye II*, Budapest, 1909; K. Káich, *A Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat évkönyvének repertórium (1885-1918)*, Újvidék, 1984; Z. Kalapis, *Életrajzi Kalauz I.*, Újvidék, 2002.

E. Bažant

DUDIĆ

DUDIĆ, Andrija (Andreas Dudith, Dudith/h/ius, Sbardellatus, ab /H/orehowicza) (Budim, 16. II. 1533. – Breslau /danas Wrocław/, 23. II. 1589.), biskup, diplomat i humanist. Potječe iz hrvatske plemićke porodice koja je držala posjed Orehovicu kraj Krapine (otuda plemićki pridjevak Orehovički). Otac Jeronim poginuo mu je 1541. kraj Budima u bici s Turcima. Brigom majke i njezine utjecajne rodbine, napose ujaka Augustina Sbardellatusa, biskupa u Vácu, postigao je zavidnu naobrazbu, najprije učeći u Budimu, a zatim studirajući u Šleskoj (Breslau) i Italiji (Verona, Paviija, Mleci, Padova). Nakon završetka studija ušao je u diplomatske krugove. Prateći papinskog izaslanika kardinala Reginalda Polija 1553.-57. po Njemačkoj, Nizozemskoj, Francuskoj i Engleskoj, upoznao je mnoge znamenite ljude i različite sredine. God. 1560. boravio u Ugarskoj i na bečkom dvoru kod Ferdinanda I. Habsburškoga, u čijoj je službi bio i njegov otac.

Andrija Dudić

Kad se postavilo pitanje predstavnika ugarskog svećenstva na trećem zasjedanju Tridentskog koncila 1561., na prijedlog papinskog nuncija Delfina imenovan je biskupom u Kninu, koji su još 1522. zauzeli Turci, te je, zajedno s čanadskim biskupom Jánosom Kolozsváryjem, poslan na sabor, dok je Ferdinand I. za svojega savjetnika na saboru uzeo pečuškog biskupa Juraja II. Draškovića. Sudjelovao je u radu Tridentskog sabora od 7. II. 1562. do 16.

VII. 1563. Bio je jedan od najistaknutijih predvodnika u borbi za temeljitu reformu Crkve i vjersku snošljivost. Zauzimao se za prihvaćanje nekih protestantskih zahtjeva kako bi se vratili u Katoličku crkvu i pridobili za pomoć u borbi protiv Turaka, čime je pobudio sumnjičavost saborskog vodstva. Mnogi su ga smatrali najboljim govornikom na cijelomu saboru i uspoređivali ga s Ciceronom. Nakon što je potkraj 1562. preminuo čanadski biskup Kolozsváry, naslijedio je njegovu biskupsku stolicu. Po želji papinskih legata polovicom 1563. napustio je sabor i prihvatio posredničku ulogu između saborskog predsjedništva i bečkog Dvora. Potkraj iste godine naslijedio je Draškovića na pečuškoj biskupskoj stolici, ali kako su Turci već držali Pečuh, preselio se u Siget (Szigetvár).

Prije same opsade Sigeta 1566. car Maksimilijan II. uputio ga je u diplomatsku misiju u Poljsku, zahvaljujući čemu je izbjegao sudbinu ostalih sigetskih branitelja. Na poljskome kraljevskom dvoru u Krakovu istaknuo se širokim znanjem, ali se i oženio jednom dvorskom plemkinjom i napustio biskupski položaj. Prešao je najprije na kalvinizam, zatim je postao antitritinitarac, a naposljetku evangelik, zbog čega je ekskomuniciran iz Katoličke crkve, ali je ostao u vezi s habsburškim vladarima. U politiku se nakratko vratio 1572. nastojeći osigurati da na ispražnjeno poljsko prijestolje dođe habsburški kandidat. Kad je 1575. za poljskoga kralja izabran stari Dudićev neprijatelj sedmogradski (erdeljski) vojvoda István Báthory, sa suprugom je otišao u Šlesku, a od 1579. stalno se nastanio u Breslauu i potpuno se posvetio znanstvenom radu. Umro je vjerojatno od kuge i pokopan je u tamošnjoj evangeličkoj crkvi sv. Elizabete. Imao je šest sinova, od kojih su se neki istaknuli u poljskome javnom životu.

Bavio se s mnogim humanističkim i prirodnim disciplinama: filozofijom, teologijom, filologijom, pravom, poviješću, zemljopisom, medicinom, astronomijom, matematikom, fizikom. Autor je tridesetak djela, od kojih su neka još u rukopisu, a

neka su i nedovršena, i nalaze se razasuta u desetak velikih europskih knjižnica i arhiva. Prevodio je s grčkoga (proslavio se latinskim prijevodom ogleda Dionizija Halikarnašanina *O Tukididu* iz 1560.), pisao latinske i grčke pjesme, govore, političke polemike... Pet njegovih znamenitih govora, iz kojih zrači duh humanizma najbolje erazmovske tradicije te izvrsna klasična latinština, više su puta tiskani, a 1991. prevedeni su i na hrvatski. S talijanskoga je na latinski 1563. preveo životopis svojega zaštitnika kardinala R. Polija. Među njegovim prirodoslovnim radovima ističe se *Raspravica o značenju kometa* iz 1579. Ostavio je za sobom bogatu zbirku poslanica, koja se u sklopu međunarodnog projekta izdaje od 1992. Za hrvatsku kulturnu povijest zanimljiva je njegova korespondencija s Antunom Vrančićom te s biskupima Jurjem Draškovićem i Pavlom Gregorijancem. U medicini je kritizirao galenske predrasude, formalističku uroscopiju i pulsologiju tražeći da se dijagnoza temelji na metodičkom promatranju bolesnika, a terapija na eksperimentalnom ispitivanju djelotvornosti pojedinih lijekova.

Iako mu djela nemaju kapitalnu razinu, već su često publicističke naravi, mnogi njegovi kraći spisi otkrivaju golemu erudiciju i slobodoumni duh. Zbog zasluga na oživljavanju znanstvenog života i humanističkih znanosti u sredinama u kojima je djelovao te zbog svojih vlastitih prinosa, smatra se jednim od najznamenitijih humanista sjeverne Europe u drugoj polovici XVI. st.

Djela: *Dionysius Halicarnassensis. De Thucydidis historia iudicium* (Andrea Duditio Pannonio interprete), Venetiis, Aldus, 1560; (pod naslovom: *Qua ratione, via et methodo... legendae sint...* Venetiis, 1571², Basileae 1576³, 1636, Francofurti, 1586⁴, Londini, 1704⁶, Lipsiae, 1777⁷; *Carmen* (u: P. Pitatus, Compendium. Veronae, 1560); *Orationes duae in sacrosancto oecumenico Consilio Tridentino habitae*, Venetiis, Apud Jordanum Ziletum, 1562, Brixiae, Apud Damianum Turlinum, 1562², Parisiis 1563³, 1902⁸, Offenbachi 1590⁴, Venetiis 1728⁶, 1733⁷, Friburgi Brisgoviae 1909⁹; *Sententia de calice laicis permittendo*, Patavii, Apud Gratosum Perchacinum, 1563, Offenbachi 1590², Halae Magdeburgicae 1743³, Lovanii 1785⁴, Friburgi Brisgoviae 1909⁵; *Epistola Andrae Dudit...*

hii... ad Johannem Lasicium equitem Polonum, s. l., s. a, Cracoviae 1571² (u: F. A. Modrzewski, *Sylvae quattuor, Cracoviae, 1590*³), Amstelodami, 1656⁴; *Rerum in Gallia gestarum abusque promulgato pacis edicto mense Maio 1576...* (Auctore Andrea Dudith?), Canthuri, Ex officina Menalcaae, 1577; *Epistola ad Tneodorum Bezam scripta die 1. Augusti 1570.*, Basileae 1577, Chringae 1584², (u: F. Socino, *De haereticis*, s. l., 1584³), Heidelbergae 1593⁴ (s. l.) 1593⁵; (u: F. Socino, *Opera omnia*, l. Irenopoli 1656⁶); *De cometarum significatione commentariolus...*, Basileae, Ex officina Petri Pernaee, 1579, Cracoviae 1579², Basileae 1580³ (u: Th. Erastus, *De cometis dissertationes*. Basileae, Ex officina L. Ostenii, 1580⁴), Braslave, Typis Baumannianis, impensis Davidis Mulleri, 1619⁵, Vratislaviae 1621⁶, Vratislaviae, Ed. Michael Brutus. 1629⁷; (u: W. Serlin, *Cometologia*. Francofurti 1665⁸); (u: J. A. Bosius, *De significatione cometarum*. Jenae 1665⁹); (u: J. G. Graevius, *Oratio de cometis*. Trajecti ad Rhenum, Ex officina R. a Zyll, 1665¹⁰, 1681¹¹); *Ad Justum Lipsium epistolae*. Francofurti 1590. Offenbachii 1610²; (u: J. Lipsius, *Centuriae*. Hardevici 1621³); (u: P. Burmann, *Sylloge*. Leidae 1727⁴). *Epistolae medicinales* (u: Crato von Krafftheim. Consiliorum et epistolarum medicinalium, 3. Francofurti 1592, 1595²), (u: L. Scholtz, *Epistolarium philosophicarum...* volumen. Francofurti ad Moenum, Apud A. Wecheli haeredes, 1598³, Hannoveriae, Apud haeredes J., Aubrii, 1610⁴), (u: Crato von Krafftheim, *Consiliorum et epistolarum medicinalium*, 3. Schleichii 1611⁵, 1629⁶); *Ad Jacobum Monavium carmina tria* (u: J. Monawius, *Symbolum*. Gorlicii 1595); *Ad Petrum Monavium epistolae*. Hannoveriae 1598; *Themistius (i.e. Andreas Dudith) Oratio septima ad Valentem imperatorem* (u: Themistius, *Orationes sex augustales*. Ambergae 1605, Francofurti 1614², Flexiae 1615³, Parisiis 1618⁴, 1684⁵, Lipsiae 1832⁶); *Epistola ad Joh. Wolfium scripta Cracoviae die Pentecostes anno MDLXIX...* Hannoveriae 1610; Qu. Reuter: *Andreae Dudithi de Horehoviza... Orationes in concilio Tridentino habitae*. Apologia ad d. Maximilianum II. imp. Commentarius pro coniugii libertate, cum appendice Epistolarum... Offenbachi, Typis Conradi Nebenii..., 1610; *Orartuncula habitata Tridenti* 1562 (u: G. Wicelius, *Via regia*. Helmestadii 1650); *Quaestio ubi vera et catholica Jesu Christi Ecclesia invenienda sit...* Hannoveriae, Impensis C. Biermanni, 1610, Amstelodami 1656²; *Ad Johannem camerarium patrem*. Lugduni Batavorum 1697; *Epistola Christophoro Threicio* (u: Ph. Limborch, *Praestantium virorum*. Amstelodami 1704); *Oratio Tridenti habitata 6. IV 1562* (u: K.. Péterfy, *Sacra concilia*, 2. Posenii, Typis Haeredum Roynarianorum, Viennae Austriae, Typis Kaliwodianis, 1742); *Orationes quinque in Concilio Tridentino habitae...* Halae Magdeburgicae. In officina Rengeriana. 1743; *Sententia de residentiae*

DUDIĆ

decreto in generali congregatione Concilii Tridentini (u: J. La Plat, Monumentorum ad historiam Concilii Tridentini potissimum illustrandam spectantium amplissima collectio, 3. Lovanii, Typographia academica, 1781²); *Ad canonicos Ecclesiae Quinqueecclesiensis: Ad cardinalem Commendoni XI epistolae* (u: J. Koller, Histona episcopatus Quinqueecclesiensis, 6. Posonii 1782, Pesthini 1806); *Ad Cratonem a Craffthheim; Ad Quirinum Reuterum* (u: J. Sudhof. Olevianus et Ursinus. Elberfeldae 1857); *Ad Antonium Verantium* (u: A. Vranëia. Opera omnia, 20. Pestini 1865); *Ad Nicolaum Olah* (u: I. Hegedüs, Dudith Andras életehez. Budapest 1900); *Dialogus de electione regis Poloniae; Conditiones* (u: J. Czubek, Pisma polityczne. Kraków 1906); *Epistolae philosophicae* (u: P. Costil, Andre Dudith. Paris 1935); *Govori na koncilu u Tridentu 1562. godine*. Mogućnosti, 8-10/1991, Split.

Lit.: *Enciklopedija Jugoslavije*, 3, Zagreb, 1984; *Hrvatski biografski leksikon*, 3, Zagreb, 1993; *Hrvatska enciklopedija*, 3, Zagreb, 2001.

S. Bačić

DUDVAR (*madž.* Nemesnádudvar), selo u madžarskom dijelu Bačke, između Baje i Kalače, koje Hrvati jugoistočno od Baje zovu Dudvara, a Nijemci Nadwar. Ima 2142 stanovnika (2001.). Prvi se put spominje 1431. u obliku Nagwdwar. Do 1900. ime mu je bilo Nádudvar, što je upućivalo na trskom ograđeno mjesto, dvorac (*madž.* udvar), a predmetak *nemes* (*madž.* plemić)

dobio je zato što su ondje nekoć stanovali plemićki kmetovi szekszárdске opatije.

Za vrijeme turske vlasti bio je poprište čestih okršaja i bitaka. God. 1701. iz budimskog Tabana ovamo je preseljeno nekoliko hrvatskih obitelji, koje su kuće podigle pokraj močvare Halasice. Prema popisu iz 1715. u Dudvaru je živjelo 6 hrvatskih i jedna madžarska obitelj, a 1720. napisano je 14 hrvatskih i slovačkih obitelji. God. 1724. napučen je Nijemcima (25 obitelji), koji su, prema nadbiskupskom urbanu iz 1725., jedini stanovnici sela, dok su se Hrvati vratili na prvotno mjesto stanovanja (prezimana Dudvarčević i Dudvarčić zabilježena su 1730-ih u Budimu i okolici). Kalački biskup Gabrijel Patačić dao je 1736. sagraditi crkvu posvećenu Gospi od Srpa, koja je 1806. posve obnovljena u kasnobaroknom stilu. Doselidba Nijemaca nastavlja se sve do 1787. U revoluciji 1848./49. Dudvarci sudjeluju u velikom broju. God. 1881. od 2147 stanovnika 18 su ih Hrvati, uglavnom Dušnočani, koji se tad spominju posljednji put. God. 1947. neki ovdašnji Nijemci preseljeni su u Bikić, Sentivan i Čavolj, a 80 njihovih obitelji u Njemačku. Na njihovo mjesto doselili su se Mađari iz južne Bačke i Slovačke. Danas je Dudvar poznat po vinogradarstvu i glasovitim podrumima.

Lit.: *A Magyar Korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint részletezve* (Census 1881), Budapest, 1882; D. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, Budapest, 1890 – 1913; Gy. Bánrévy, *A Buda-vízivárosi temető*, *História*, IV, Budapest, 1931; E. Solymos – M. Solymosné Göldner, *A kalocsai érsekuralom halászláti szerződéséi 1725-1916, Cumania*, V, Kecskemét, 1974; L. Kiss, *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Budapest, 1980; *Nemesnádudvar múltjából*, *Nemesnádudvar*, 1998.

Ž. Mandić

DUGONIĆ, Andrija (Dugonics, András) (Segedin, 18. X. 1740. – Segedin, 25. VII. 1818.), svećenik, sveučilišni profesor, pisac, matematičar i etnograf. Rođen je u imučnoj segedinskoj obitelji Dalmatina kao drugo od sedmero djece, od Andrije Dugonića i udovice Katalin Halaburić.

Pučku školu i gimnaziju, koju su vodili pijaristi, završio je u rodnom gradu. God. 1756. stupio je u pijaristički red, koji se u to vrijeme pretežito bavio odgojem i izobrazbom mladeži. Nakon dvije godine kušnje provedene u mjestu Privigye (danás Prievidza) nastavio je školovanje. U Nagykarolyu (danás Carei) završio je studij filozofije (pedagogije), a u Nyitri teologije. Nakon toga radio je kao gimnazijski profesor u Nyitri, Nagykarolyu i Segedinu. U 25. godini zaređen je za svećenika. U početku je bio nastavnik u Sedmogradskoj (tj. u Erdelju, u mjestu Medgyes predavao je govorništvo i poeziju), odatle je premješten u Vác, a od 1770. bio je profesor filozofije u biskupskom sjemeništu u Nyitri. Nakon što je 1773. ukinut isusovački red, Dugonić je 1774. imenovan za sveučilišnog profesora (osnovne) matematike Sveučilišta u Trnavi (*madž.* Nagyszombat), a kad je sjedište Sveučilišta 1777. premješteno u Budim, i Dugonić se preselio u taj grad te je u njemu ostao do umirovljenja 1808.

Poznata je njegova književnička djelatnost na mađarskome u sklopu koje nije ostavio traga samo kao autor književnih djela nego i kao etnograf, istraživač narodnog blaga, tradicije i folklora. Prvo mu je djelo *Opsada Troje (Troja veszedelme)* iz 1774., koje nije naišlo na značajniji odjek kod publike. Pravom je uspješnicom postao njegov roman *Etelka* iz 1788., koji se smatra prvim mađarskim povijesnim romanom. U vrijeme apsolutističke vladavine Josipa II. 1780.-90. s njemačkoga je prevodio i na mađarski adaptirao kazališne komade, obogaćujući ih domaćim poslovicama i dajući im aktualne političke konotacije, čime je postao jednim od najpopularnijih mađarskih dramskih autora. Znatno uspjeh postigao je komad *Zlatni pereci*, koji je 1792. na pozornici izvelo prvo mađarsko glumačko društvo, a poslije i njegov dramski uradak *Bátori Mária*, koji je desetljećima bio na kazališnom repertoaru. Danas se malo cijene romani i kazališni komadi koje je napisao, a njegovim životnim djelom smatraju se *Mađarske poslovice i poznate uzrečice*

(*Magyar példabeszédek és jeles mondások*), objavljene nakon njegove smrti.

U matematici je ostavio neizbrisiv trag svojim udžbenikom *Knjige znanja (A tudákosság könyvei)*, u kojem je u mađarski jezik uveo i ovjekovječio mnogobrojne pojmove iz matematike i fizike (npr. *az egyenlet, gömb, gyök, hasáb, henger, kör, kör, maradék, szög, tétel* = jednadžba, sfera, korijen, stupac, valjak, kub, krug, ostatak, kut, stavka) te se smatra utemeljiteljem matematičkog nazivlja u Mađarskoj. Njegovo ustrajavanje na mađarskom jeziku mnogi smatraju iznimno utjecajnim na tadašnju političku situaciju u Mađarskoj. Kruži predača da je Dugonić bio ponosan jer je na Ugarskom saboru 1790./91. pokrenuto pitanje uvođenja mađarskog jezika, što je smatrao svojom zaslugom, a to su mu priznavali i suvremenici.

U Segedinu već više od stotinu godina djeluje udruga *Dugonics Társaság*, koja radi na njegovanju uspome-

na i na promicanju njegova lika i djela. Njegovo ime odnedavna nosi i segedinsko Društvo hrvatsko-mađarskog prijateljstva, a ujedno i središnji segedinski trg ispred zgrade rektorata, zatim ulica u kojoj se nalazila kuća u kojoj je rođen, osnovna škola koja je izgrađena na mjestu njegove rodne kuće, današnja Pijaristička gimnazija te groblje na kojem je pokopan.

Odabrana djela: *A tudákosságnak két könyvei, melyekben foglalatik a Betűvetés (algebra) és a Földmérés (geometria)*, Pest, 1874; *Etelka*, Pozsony – Kassa, 1788; *A gyapjas vitézek I-II.*, Pozsony, 1794; *Jeles történetek I-II.*, Pest, 1794.-95; *Jolánka, Etelkának leánya I-II.*, Pest, 1803.-04; *Cserei*, Szeged, 1808; *Magyar példabeszédek és*

Andrija Dugonić

DUGONIĆ

jeles mondások I-II., Szeged, 1820; *Följegyzések: Sajtó alá rendezte ifj. Szinyei József*, Budapest, 1883.

L. Heka

DUHOVI → Dove

DUKAT (*tal.* *ducato*: vojvodstvo), zlatnik i ujedno ukrasni predmet. Ime je dobio prema *lat.* *ducatus* (vojvodstvo), kao nazivu za Mletačku Republiku na natpisu reversa zlatnika, koja ga je počela kovati koncem XIII. st. Zbog svoje solidnosti postao je uzor za kovanje zlatnoga novca i u drugim državama, a ime je postalo oznakom za zlatni novac uopće. Izrađivao se od 24-karatnog zlata, a u podunavskih Hrvata rasprostranjen je bio osobito dukat s likom cara Franje Josipa s jedne strane i s grbom Austro-Ugarske Monarhije s druge. Veliki je dukat bio promjera 40 mm i težak 14 grama, a mali promjera 20 mm i težak 3,5 gr.

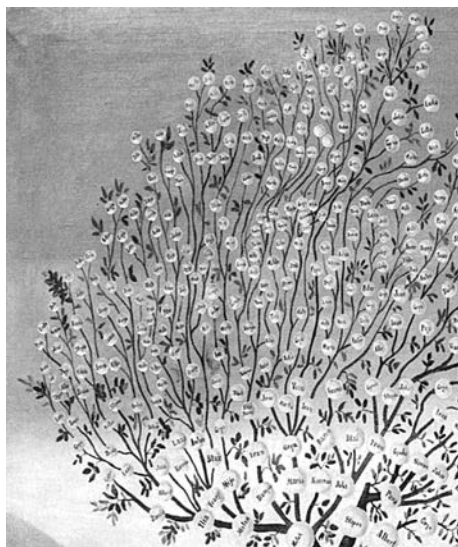
Ukrasni dukati

Kao ukrasni predmeti, dukati su se nosili samo u svečanim prigodama. Nizali su se pritom, najčešće u neparnu broju, na zlatne lančice, obično posebno veliki i posebno mali. Djevojke su takve nizove nosile kao ogrlicu ili kao narukvicu, a pojedine su dukate nosile i kao naušnice. Dok su ogrlice i narukvice od dukata imale samo imućnije djevojke, naušnice su bile uobičajene i u djevojaka skromnijeg imetka. Muškarci su dukate nosili umjesto puceta za kopčanje košulje ispod vrata.

Dukati se nikad nisu kupovali odjednom. Obitelj ih je obično počinjala kupovati kad djevojka počne stasavati te je svake godine kupovala jedan do dva komada. Tako se, dok ne dođe vrijeme za udaju, za djevojku mogao napraviti lijep niz. Jedan veći dukat vrijedio je kao dvije velike ugojene svinje.

Petar Vojnić Purčar

DULIĆ, jedna od najbrojnijih bunjevačkih porodica u Bačkoj. Prema porodičnom stablu izrađenome 1859., porodica potječe od Ivana, koji se s drugim Bunjevcima 1686. doselio iz porječja rijeke Bune u Podunavlje. Danas je središte porodice Đurđin, a njezini pripadnici tradicionalno žive i na području susjednih sela Bajmoka i Žednika. Kako su za austro-ugarskoga razdoblja živjeli na salašima, a samo u neznatnu broju u Subotici, ostali su izvan domašaja tadašnjih asimilacijskih procesa, no stanovitom je asimilacijom rezultirala urbanizacija dijela porodice nakon Drugoga svjetskog rata. Okrenutost ruralnomu u Austro-Ugarskoj imala je kao posljedicu gospodarsko jačanje na selu, među ostalim i na planu primjene novijih tehničkih dostignuća. Vremenom se porodica uvećala, a da bi se pojedine grane međusobno razlikovale, stvoreno je nekoliko desetina nadimaka,

Porodično stablo Dulićevih

među kojima su najpoznatiji: Barnini, Čvarkovi, Frasini, Fratrovi, Hauzerovi, Kurjakovi, Morkanovi, Trinajsti i dr. Dosad su održana dva velika skupa Dulića 1971. i 1997.

Lit.: L. I. Krmpotić, *Veliko obiteljsko stablo Dulićevih*, Subotica, 2005.

S. Bačić

DULIĆ, Alojzije Franjo (Subotica, 7. X. 1923. – Split, 27. XI. 1987.), profesor, agronom. Sin općinskog službenika – matičara Josipa i Elizabete, rođ. Skenderović. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici, nakon čega je, tijekom Drugoga svjetskog rata, upisao Poljoprivredni fakultet u Zagrebu, na kojem je i diplomirao 1949.

Alojzije Franjo Dulić

Poslije rada na stručnim mjestima u nekoliko poljoprivrednih poduzeća u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, 1961. postao je profesorom u Srednjoj poljoprivrednoj školi u Opuzenu. Istodobno je vodio istraživački rad na području poboljšanja vrste rajčica. Od 1967. do 1969. radio je za UNESCO u Maroku kao profesor na Ecole d'Horticulture de Meknè. Nakon 1969. ostao je na istome mjestu pod ugovorom s Ministarstvom poljoprivrede Maroka. God. 1976. postigao je najveći stručni čin tog ministarstva – inženjer izvan kadra. Nakon toga radio je kao zamjenik ravnatelja te škole, a 1981. vratio se u Hrvatsku kao umirovljenik.

Lj. Dulić

DULIĆ, Antun – Čvarak (Subotica, 24. XII. 1818. – Subotica, 5. VIII. 1899.) zemljoposjednik. Sin je Mate i Ane rođ. Bašić Palković. Nakon smrti toga »najbogatijeg Bunjevca« u mnogobrojnim se nekrolozima isticao njegov strelovit uspjeh. »Kada je počeo gazdovat, samo je 14 lanaca zemlje imao, a kad je umro, posid mu se sastojao od 914 lanaca. Osim tog, ostalo je u bankovi iza njeg i 100 hiljada forinti (...) Bio je did Tune primerom svim Bunjevci- ma kako čuvarnost, radinost i umirenost pridragi Bog naplaćuje.«

Lit.: *Neven*, Subotica, 8/1899; *Bačvanin*, Subotica, 13.VIII.1899; *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar za prostu godinu 1900.*, Subotica, 1899.

M. Grlica

DULIĆ, Antun Đeno (Subotica, 15. V. 1862. – Subotica, 1. IV. 1911.) pravnik, visoki dužnosnik subotičke gradske administracije. Sin je Ivana i Jozefe, rođ. Stipić. Nakon svršetka gimnazijskog školovanja u Subotici i studija prava u Budimpešti počeo je kontinuirani uspon u njegovoj karijeri: zamjenik računovođe 1886., zamjenik bilježnika 1887., razrednik bilježnik 1889., prvi podbilježnik 1890., porezni senator 1892., veliki bilježnik 1896., zamjenik gradonačelnika 1908.

Izvor: Historijski arhiv Subotica: F:2. Ured gradonačelnika. Matična knjiga službenika 1-75, (1890-1918).

Antun Đeno Dulić

DULIĆ

Lit.: *Neven*, Subotica, 1/1891, 8/1892, 10/1895, 2/1896, 7/1897, 4/1911; *Subotičke novine*, Subotica, 6. III. 1897; *Bácskai Friss Újság*, Subotica, 3. VII. 1907, 17. VII. 1907.

M. Grlica

DULIĆ, Bolto (Đurđin, 6. I. 1905. – Subotica, 23. VII. 1982.), arhitekt. Sin Lazara i Konstaze Kolete. Odrastao je na salašu, a osnovnu je naobrazbu stekao u salašarskoj školi u Đurđinu. Gimnaziju je završio u Subotici, a diplomirao je 1930. na Arhitektonskom odjelu Tehničkog fakulteta u Zagrebu. U mladosti je bio aktivan sudionik u mjesnim hrvatskim kulturnim zbivanjima. Nakon diplomiranja vratio se u Suboticu, gdje je isprva radio u privatnim inženjerskim uredima (npr. Lea Strassa, Molcera), a od 1937. do 1944. bio je inženjer u subotičkoj upravi državnih željeznica. Predavao je u srednjoj tehničkoj i građevinskoj školi te na višoj građevinskoj i tehničkoj školi, u čijem je osnivanju sudjelovao. Bio predsjednik Društva inženjera i tehničara Subotice 1945.-54. te stručni suradnik Urbanističkog zavoda.

Bolto Dulić

Projektirao je velik broj objekata u Subotici, Vojvodini, Makedoniji, Boki Kotorskoj: pojedine zgrade u industrijskim objektima (mlin u Đurđinu 1942.; *Vetserum* 1949.; *Mladost* 1949.; *8. mart* 1951.; *Budućnost* 1952.; tvornicu *Željezničar* kod gradske Kalvarije 1961.), javne i gospodarske građevine (Narodni dom u Đurđinu 1942.; paviljon F u gradskoj bolnici u Subotici 1942.; Sindikalni dom u Strugi, Makedonija; Sindikalni dom u Ohridu, Makedonija 1947.; Ljetnu pozornicu na Paliću 1950.; učiteljske stanove na Đurđinu 1953.; stambene blokove u ulici Ivana Gorana Kovačića; stambenu zgradu «kifla»

kod Strojarske škole; stambene zgrade na Senčanskom putu 1954.; zgradu socijalnog osiguranja 1959.), zgrade za obrazovanje (učenički dom i gimnastičku dvoranu u Harambašićevoj ulici 1949.; osnovnu školu *Novi grad* – danas *Majšanski put*; Ekonomski fakultet 1960.; studentsku menzu Ekonomskog fakulteta u Subotici 1968.) te više privatnih zgrada u Đurđinu, Paliću i Subotici, među ostalim i svoju obiteljsku kuću u Bogovićevoj 22. u Subotici i dr. Poseban dio njegova opusa čini crkveno graditeljstvo. Osim njegova prvoga važnijeg pothvata – župne crkve Josipa radnika u Đurđinu (1935./36.), projektirao je i crkvu sv. Ivana Krstitelja u Hajdukovu (1936.-38.) i crkvu sv. Adalberta u Bačkom Petrovcu (1938. s Károlyom Molcerom), dječjačko sjemenište *Paulinum* (1963.-65.) i svećenički dom *Jozefinum* (1970./71.) u Subotici te župnu crkvu Marije Majke Crkve u subotičkom predgrađu Šandoru (1980.-82.), njegov zadnji idejni projekt. Izveo je i mnoge adaptacije, preoblikovanja svetišta u crkvama i restauratorske zahvate (sakralni objekti u Baču, Bačkome Monoštoru, Bačkom Petrovcu, Bajmoku, Beogradu, Čantaviru, Doroslovu, Đurđinu, Gakovu, Horgošu, Iloku, Kelebiji, Malom Idošu, Odžacima, Paliću, Skoplju, Somboru, Subotici, Tavankutu, Temerinu, Zrenjaninu i na otoku Sv. Juraj u Boki Kotorskoj) te projektirao mnogobrojne župne urede. Prema njegovu prijedlogu nadgrobnni spomenik Paji Kujundžiću na subotičkome Bajskom groblju dobio je oblike paralelo-pipednog monolita.

Pripadao je avangardnim tokovima arhitekture XX. st., projektirao je i gradio moderne i bezornamentalne građevine, pri čemu se posebno isticao težnjom za funkcionalnošću, ekonomičnošću i skladom s prirodom.

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, 3, Subotica; B. Duranci, Baltazar (Bolto) Dulić (1905-1982) graditelj u »nevrem«, *Rukovet*, br. 9-10-11-12/2002, Subotica.

V. Fabian

DULIĆ, Branka (Tavankut, 27. IV. 1960.), umjetnica u tehnici slame, pjesni-

kinja. Kći je Ivana i Mande, rođ. Gabrić. Osnovnu i srednju prevodilačku školu završila je u Subotici. S umjetnošću u tehnici slame upoznala se 1999. u slamarskoj sekciji HKPD-a *Matija Gubec* iz Tavan-kuta. Tragajući za novim načinom izražavanja u toj tradicionalnoj tehnici, ubrzo se osamostalila i pronašla svoj samostalni put, koji je određen »modernim izrazom i suvremenim namjenama« (B. Duranci). U tehnici slame izrađuje tako uglavnom slike »dama sa šeširima« i izlaže ih kolektivno i samostalno u zemlji i inozemstvu (*Ravel*, Subotica, 2000., Galerija *Gyöngyszem*, Pečuh, 2001., *New York Stationary Show*, 2002. i 2003., *La Festival des Chapeaux*, Caussade kraj Toulousea, 2005., Palača *Ranjina*, Dubrovnik, 2006., više izložaba u Vojvodini i Hrvatskoj). Njezini se radovi nalaze na internetskim stranicama Američkoga muzeja umjetnosti u slami (*American Strawart Museum*). Suraduje s američkom, francuskom i mađarskom udrugom slamara. Piše i poeziju na bunjevačkoj ikavici, pjesme su joj objavljivane u *Subotičkoj Danici* i *Zvoniku*, a sudionica je *Lire naive* 2004.-2006.

T. Žigmanov

DULIĆ, s. Cecilija (Manda) (Bajmok, 1. XII. 1927.), časna sestra, poglavarica. Rođena je kao treće od trinaestero djece Stipana i Elizabete, rođ. Gabrić. Živeći pobožno, majci je bila pomoćnica u odgoju braće i sestara, a iako je od rane mladosti željela biti redovnica, dugo nije mogla ostvariti želju. Završila je 4 razreda opće pučke škole, a 1948. položila je ispit za krojačku struku. U svojoj 36. godini došla je u Zagreb i zaposlila se. Ondje se odlučila za Red Pohoda Marijina (*Ordo visitationis B. M. V.*), katolički ženski red čije članice žive kontemplativnim životom u strogoj klauzuri, tj. u stalnoj molitvi Presvetom Otajstvu u samostanu u kojem drugima nije dopušten pristup. U klauzurni samostan sestara u Zagrebu, jedini samostan toga reda u Hrvatskoj, u okviru kojega se nalazi kapela *Corpus Domini* sa stalno izloženim Presvetim Otajstvom, ušla je 1964., redovničko je odijelo primila iduće godine, prve

redovničke zavjete položila je 1966. a vječne 1969., kad je i dobila redovničko ime Cecilija. Deset godina poslije preuzela je poglavarску službu, koju je obavljala ukupno 15 godina u 4 mandata. Na tu je dužnost zbog svojih sposobnosti birana uzastopno unatoč uobičajenim pravilima Reda, koja ne dopuštaju uzastopne mandate i njihovo produžavanje. Do danas obavlja odgojiteljsku službu mlađih sestara.

N. Tumbas

DULIĆ, Đeno (Subotica, 18. X. 1830. – Subotica 7. VI. 1894.), zemljoposjednik, prvi predsjednik Pučke kasine u Subotici. Pučku školu i šest razreda gimnazije završio je u Subotici, dok je sedmi pohađao u Segedinu, ali ga nije završio. Umjesto toga, oženio se u 17. godini, a u 18. je bio član postrojbe u čijem su sastavu bili Subotičani koja je u revolucionarnim događajima 1848./49. neuspješno opsjedala Szent-Tomás (*srp.* Srbobran). Sve do 1878. i smrti sina Albe živio je na salašu, a od tada u Subotici. Jedan je od 178 potpisnika poziva kojim je 27. VII. 1878. obznanjena namjera osnutka Bunjevačke kasine. Iste godine na osnivačkoj skupštini te institucije, koja je morala biti preimenovana u Pučku kasinu da bi je vlasti uopće odobrile, izabran je za njezina prvog predsjednika. Za Marin-dan, tj. Svijećnicu 2. veljače iduće godine svojim je govorom pozdravio prvo Veliko prelo, koje je postalo tradicionalnim godišnjim zborištem

Đeno Dulić

DULIĆ

bačkih Hrvata. Na čelu Pučke kasine ostao je do 1889., a iduće se godine zbog slabog vida odrekao i dužnosti zastupnika u gradskoj skupštini, koju je obavljao više od dva desetljeća, te položaja predsjednika crkvene općine sv. Terezije, koji je obnašao od 1886. Njegova kći Đula majka je biskupa Lajče Budanovića.

Lit.: *Szabadkai Közlöny*, Szabadka, 5. I. 1879; *Bácskai Ellenőr*, Szabadka, 8. V. 1881; *Subotičke novine*, Subotica, 10. VI. 1894; *Neven*, Subotica, 7/1894, 12/1894, 6/1897, 7/1897; *Hrvatski biografski leksikon*, 3, Zagreb, 1993.

M. Grlica

DULIĆ, Đuro (Bajmok, 15. XII. 1912. – Beograd, 29. VIII. 2006.), narodni heroj, general-potpukovnik. Potječe iz obitelji siromašnoga seoskog obrtnika Stipana i Jelisavete, rođ. Vojnić. Osnovnu školu završio je u rodnome mjestu, a gimnaziju kao pitomac karmelskog zavoda je pohađao u Somboru. Nakon prekida školovanja vratio se u Bajmok, gdje je radio kao nadničar i općinski činovnik. Početak rata zatekao ga je kao vojnika u Novom Sadu. Izbjegao je zarobljavanje i vratio se kući, no kao prijeratni tajnik *Sokola* uhićen je i odveden u logor u Apatin i Sombor. Nakon puštanja iz logora otišao je najprije u Beograd, a zatim u okolicu Zvornika. Potkraj kolovoza 1941. priključio se partizanima te je stupio u 7. četu Valjevskoga partizanskog odreda. U listopadu 1941. postao je član KPJ. Nakon povlačenja partizanskih snaga iz Srbije u Bosnu, kao pouzdan borac i politički komesar čete, postao je za-

Đuro Dulić

povjednik prateće čete Vrhovnog štaba u svibnju 1942. U rujnu je postao zapovjednik 1. bataljuna 12. slavonske proleterske brigade, a od prosinca iste godine do veljače 1944. bio je zamjenik i zapovjednik 16. omladinske brigade *Joža Vlahović*. Polovicom 1944. na svoj se zahtjev pješčice vratio u Vojvodinu, gdje je najprije bio zapovjednik Bačko-baranjske operativne zone, od listopada 1944. zamjenik zapovjednika 51. vojvođanske divizije u vrijeme forsiranja Dunava kod Batine i Apatina, a od siječnja 1945. do kraja rata zapovjednik 12. slavonske udarne divizije 6. korpusa. Ranjen je na Žumberku. Nakon završetka rata, iz kojega je izašao u činu potpukovnika, ostao je u vojnoj službi, a školovao se na Vojnoj akademiji *M. V. Frunze* u Moskvi. Završio je Višu vojnu akademiju u Beogradu, na kojoj je poslije radio kao predavač. Zauzimao je mnogobrojne visoke formacijske zapovjedne položaje (Leskovac, Kumanovo, Skoplje, Slavenska Požega). Bio je načelnik Vojne akademije Kopnene vojske u Beogradu 1962.-67. te načelnik Glavnog štaba Teritorijalne obrane Vojvodine 1968.-73., odakle je otišao u mirovinu u činu general-potpukovnika. Bio je nositelj Partizanske spomenice 1941., za narodnog je heroja proglašen 1953., odlikovan je Ordenom zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom. Pokopan je u Beogradu.

Lit.: M. Dubajić, *Portreti*, Subotica, 1976; *Enciklopedija Jugoslavije*, 3, Zagreb, 1984; *Prvoborci : zbornik nosilaca »Spomenice 1941« iz subotičke opštine*, Subotica, 1991; *Bunjevačke novine*, br. 14, Subotica, 2006.

S. Mačković

DULIĆ, Franciška → Spahić, Franciška

DULIĆ, Grgo (Subotica, 27. II. 1860. – ?) zemljoposjednik, poduzetnik, virilist u subotičkoj skupštini. Sin je zemljoposjednika Ivana i brat Antuna Đene. Njegovo mjesto u prvome upravnom odboru Kreditnog zavoda subotičkih gazda i obrtnika d.d., osnovanoga 27. II. 1899., i sustav tog odbora svjedoče da je bio jedan od rijetkih onodobnih Bunjevaca koji su u kolektiv-

nim poduzetničkim pothvatima iskoračili izvan vlastite nacionalne zajednice.

Izvor: Historijski arhiv Subotica, F:086. CT. 2/III.

Lit.: *Neven*, Subotica, 9/1913.

M. Grlica

DULIĆ, Hrvoje (Split, 13. X. 1961.), inženjer, informatičar. Sin je Alojzija i Davorke, rođ. Jeličić. Od 1967. do 1979. živio je u Maroku, gdje je pohađao osnovnu školu i francusku gimnaziju. Nakon mature 1979. primljen je u poznatu pripremnu školu za francuske inženjerske škole Lycée Louis Le Grand u Parizu, a 1981. bio je jedan od 7000 kandidata i 35 primljenih u Ecole Centrale de Paris, jednu od vrhunskih inženjerskih škola u Francuskoj. Diplomirao je 1984. sa specijalizacijom u informatici. Do 1988. radio je u nekoliko manjih tvrtki, a nakon toga trinaest je godina proveo na poslovima istraživanja nafte za tvrtku *Schlumberger*. Od 2000. u spomenutoj tvrtki, koja je tada imala 15 tvornica i stotinjak poslovnica diljem svijeta, odgovoran je za internetsku trgovinu, programe marketinga, prodaju, telefonske centre i dr. Usporedo s radom u *Schlumbergeru* od 1996. do 1999. bio je koordinator jednoga od projekata Europske unije za potporu istraživanjima vezanima za informacijske tehnologije i njihovu uporabu u proizvodnji i uslugama u okviru programa CORDIS (*Community Research and Development Information Service* – Informatička služba o istraživanjima i razvoju zajednice) – web-baze podataka o svim tekućim tehnološkim istraživanjima, programima, projektima, postignutim rezultatima i drugim aktivnostima vezanima za istraživanja i tehnološki razvoj u EU-u koje podupire Unija. Od 2001. do 2005. radi za tvrtku *Capgemini* u Parizu, najveću francusku konzultantsku kuću na području organizacije i vođenja velikih informatičkih projekata. Obavlja dužnost principala (visoko pozicioniranog direktora) i direktora velikih projekata. God. 2005. postaje direktor informatike u tvrtki *Altis Semiconductor*, filijali IBM-a i Infineona, koja proizvodi elektroničke čipove široke primjene u in-

dustriji (mobilnih telefona, računala, automobila i dr.).

Lj. Dulić

DULIĆ, Ivan (Subotica, 29. VIII. 1815. – Subotica, 17. VI. 1901.), zemljoposjednik, u subotičkoj gradskoj skupštini dugogodišnji virilist (najveći porezni obveznici koji su činili polovicu gradske skupštine). Sin je Grge i Janje, rođ. Prčić. Kao jedan od krupnijih bunjevačkih zemljoposjednika (posjed mu se prostirao na oko 300 lanaca), imao je osigurano mjesto među virilistima od početka primjene tog sustava 1872. sve do svoje smrti. Nakon dugogodišnje potpore Slobodoumnoj stranci gradonačelnika Lazara Mamužića, od sredine 1890-ih zastupao je stajališta kršćansko-demokratske Pučke stranke. Svi nekrolozi gotovo su jednoglasno navodili da je umro »utjecajni virilist, ugledni starješina«.

Lit.: *Neven*, Subotica 11/1895, 8/1901; *Bácskai Friss Újság*, Szabadka, 18. VI. 1901.

M. Grlica

DULIĆ, Ivan (Bajmok, 24. VI. 1958.), geolog-paleontolog. Rođen je u poljodjelskoj obitelji od oca Ante i majke Tereske, rođ. Dulić. Osnovnu školu pohađao je u Đurđinu, a srednju građevinsku školu završio je u Subotici. Studirao je geodeziju na Građevinskom fakultetu u Sarajevu, a diplomirao je 1987. godine na Rudarsko-geološkom fakultetu u Beogradu, na smjeru za regionalnu geologiju i paleontologiju – usmjerenje paleontologija. Na Sveučilištu u Beogradu obranio je magistarsku tezu 1993. te disertaciju *Palinomorfe iz albskih i cenomanskih tvorevina Jugoslavije* 2003. Radi na mjestu voditelja strateških projekata u Naftnoj industriji Srbije NIS-Naftagas u Novom Sadu.

Sudionik je u više domaćih i četiri međunarodna znanstvena projekta. Kao autor ili u suautorstvu objavio je više od 40 znanstvenih i stručnih radova u domaćim i inozemnim časopisima i zbornicima (*Geološki vjesnik*, Zagreb, 1989.; *Geološki anali Balkanskog poluostrva*, Beograd, 1989., 1990., 1992., 1993., 1994.; *Ekologija*, Beograd, 1997.; *Zaštita prirode*, Beograd, 1998.; *Bilten SANU – Odeljenje za mate-*

DULIĆ

matičke i prirodne nauke, Beograd, 1999., 2002., 2004.; *Österreichische Akademie der Wissenschaften Schriftenreihe der Erdwissenschaftlichen Kommissionen*, Beč, 2002.). Sudjelovao je na desetak domaćih i međunarodnih znanstvenih kongresa i simpozija (Göttingen, 1992.; Bratislava, 1992.; Tomsk, 1997., 2001., 2005.; Beč, 1998., 2000.; Maastricht, 1995.; Atena, 2002. i dr.). S geolozima i paleontolozima iz Rusije organizirao je tri rusko-srpske znanstveno-istraživačke geološke ekspedicije (Altaj, 2002.; Kuzbas, 2004.; Balkan, 2005.). Autor je idejnih projekata i scenarija za znanstveno-popularne televizijske filmove *Fosili Čerevičkog potoka*, *Snovi starog Slankamena* i *Darovi gore* te za znanstveno-popularni televizijski serijal *Fruška gora – Ostrvo u Panonskom moru*. Član je nekoliko međunarodnih i domaćih znanstvenih i strukovnih udruga. Za objavljene znanstvene radove iz područja geoloških i rudarskih znanosti 2003. dobio je povelju *Branislav A. Milovanović*, a za znanstveni doprinos u području paleontologije 2004. primio je nagradu *Jovan Žujović*.

J. Ivanović

DULIĆ, Ivan (Subotica, 3. III. 1960.), oftalmolog. Rođen je u obitelji Josipa i Marije, rođ. Dulić. U Subotici je završio osnovnu školu i gimnaziju, a na Medicinskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1984. Na istom fakultetu obranio je 1991. magistarsku radnju *Šećerna bolest kao uzrok oštećenja vida u subotičkoj regiji*, a 1997. i doktorsku disertaciju *Usporedba patoloških promjena staklastog tijela u emetropiji i ametropiji*.

Karijeru je počeo u Domu zdravlja Kopar u Sloveniji, gdje je, nakon odsluženog vojnog roka, radio kao liječnik opće prakse duže od dvije godine. Specijalizaciju iz oftalmologije počeo je 1989. na očnom odjelu Medicinskog centra u Subotici, a nastavio na Klinici za očne bolesti *Rebro* u Zagrebu. Specijalistički ispit položio je 1992. Nakon toga vratio se u Suboticu i kratko nastavio rad u gradskoj bolnici. Ne želeći obući vojnu uniformu u ratu protiv

Hrvatske, odselio se u Zagreb, gdje se zaposlio, a nekoliko godina poslije prešao je u Opću bolnicu u Vinkovcima. Ondje radi na konsolidaciji zdravstvene službe u Slavoniji nakon rata, a danas je voditelj Odjela za očne bolesti.

T. Žigmanov

DULIĆ, Ivana (Đurđin, 31. I. 1944.), umjetnica u tehnici slame. Podrijetlom iz seoske obitelji Kalora i Matije, rođ. Jaramazović. Odrasla u salaškom okružju, među ukućanima koji su svi nešto rukotvorili: majka Matija bila je također »slamarka«, a objavljena joj je i zbirka pjesama, dok su otac i braća bili samouki majstori. Osnovnu školu pohađala je u Đurđinu, zabavljala se izrađujući predmete, slike i figure od slame, kukuruzovine, trske... Radni vijek provela je kao daktilografkinja u Subotici, ali nije zanemarila strast oblikovanja u kreativnom suzvučju s prirodnim okruženjem svojega »salaškog djetinjstva«.

I. Dulić, *Jabuke*, slama

Tek 2000. godine, najprije u likovnoj sekciji SLAP (pri udruženju penzionera), a zatim u Slamarskoj radionici penzionera SRP, izlaže rukotvorine od rezane pletene slame. Na Međunarodnoj koloniji naive u Bakuu (Moldavija) sudjelovala je 2002., a zatim u kolonijama u Hrvatskoj i Mađarskoj te učestalo u Đurđinu kraj Subotice. Izlagala je kolektivno u Rumunjskoj, Hrvatskoj, Mađarskoj, Bugarskoj i Srbiji (Zrenjanin, Beograd, Vrnjačka Banja, Bajmok, Ruski Krstur, Bačka Topola i dr.). Prvu samostalnu izložbu priredila je u Senti 2003., a zatim u Beogradu, na Paliću i u Subotici.

Ne miri se s konvencionalnim, domišlja izazvana materijalom. Slamom, lišćem kukuruza i travom plete i modelira poetična »paorsko-gospodstvena« snoviđenja, raskošno odjevene lutke i »zlatne jabuke«, klasje »istinitije« od pravoga i salaške prizore prepoznatljivim i samosvojnim rukopisom.

Lit.: L. I. Krmpotić, *Umjetnost u tehnici slame*, Subotica, 2004; Ivana Dulić: *Katalog samostalne izložbe*, Subotica, 2005.

B. Duranci

DULIĆ, Jelisava S. M. (Mariška) (Đurđin, 15. IX. 1885. – Subotica, 13. XI. 1970.), redovnica. Rođena u dobrostojećoj obitelji Petra i Cecilije rođ. Crnković, rođ. Jaramazović. Kao mlada djevojka 1923. pomagala je bl. Mariji Petković, utemeljiteljici Družbe sestara Kćeri Milosrđa, u sakupljanju milostinje po bunjevačkim salašima za potrebe samostana i sirotišta u Blatu na Korčuli. Ubrzo je sav svoj imetak odlučila dati Družbi te je od tih sredstava počela gradnja subotičkog samostana Družbe iza crkve sv. Roka u Subotici. U samostanu u Blatu bila je prva redovnica te Družbe iz Bačke, a redovničko joj je ime bilo Jelisava. Slijedilo ju je u u redovničkom pozivu još tridesetak djevojaka iz Bačke.

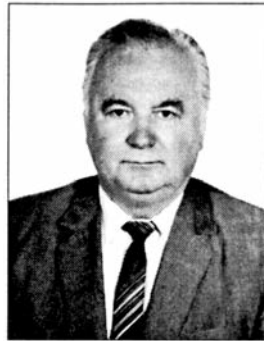
Lit.: s. M. Imakulata Bajić, *Sestra Marija Jelisava – Mariška Dulić – članica Družbe kćeri Milosrđa, Subotička Danica. Kalendar za 1994. god.*, Subotica, 1993; L. I. Krmpotić, *Veliko obiteljsko stablo Dulićevih*, Subotica, 2005.

N. Tumbas

DULIĆ, Josip (Subotica, 22. XII. 1927. – Subotica, 7. IV. 1994.), liječnik specijalist, društveni djelatnik. Sin Marka i Ane, rođ. Štolc. Školovanje u Subotici i studiranje u Beogradu često je prekidao zbog materijalnih teškoća. Studij medicine na Medicinskom fakultetu u Beogradu završio je zato tek u 32. godini.

Osim liječničkim i stručnim radom, bavio se i organizacijskim pitanjima zdravstvene službe. Bio je jedan je od zagovornika povezivanja malih ambulanata opće prakse u jedinstveni Dom zdravlja u Subotici. Nakon ostvarenja te ideje postao je njegovim prvim ravnateljem 1965. Zauzi-

mao se i za osnivanje ambulanata medicinske rada pri poduzećima, smatrajući da je za zdravstvenu zaštitu važno otkriti povezanost između bolesti i uvjeta rada. Iz Subotice je s mjesta ravnatelja Medicinskog centra 1975. prešao na dužnost pokrajinskog tajnika za zdravlje i socijalnu politiku u Izvršnom vijeću SAP Vojvodine, koju je obnašao do 1978. Nakon toga vratio se u Suboticu te je postao direktorom Složene zdravstvene organizacije udruženog rada *Sjeverna Bačka*. U organizaciji zdravstvene službe pomogla mu je i specijalizacija iz socijalne medicine s organizacijom zdravstvene službe, koju je završio 1969. To mu je omogućilo da se posveti teorijskoj razradi i praktičnoj primjeni socijalno-medicinske problematike, organizacije zdravstvene zaštite i zdravstvene djelatnosti općenito. Sa suradnicima je napisao veći broj radova, analiza i priopćenja na te teme.

Josip Dulić

Bio je član Stručnog vijeća Pokrajinskoga zdravstvenog centra, izaslanik Socijalno-zdravstvenog vijeća Skupštine SR Srbije, potpredsjednik Skupštine Zajednice zdravstvenih organizacija Vojvodine, predsjednik Liječničkog društva u Subotici i dr. Za svoj rad dobio je zvanje *primarius* 1983. te više nagrada i priznanja: Orden rada sa srebrnim vijencem, Orden za sluga za narod sa srebrnim zracima, Spomenicu Srpskoga liječničkog društva u povodu 100-te obljetnice postojanja Društva, Listopadsku nagradu Subotice i dr.

Izvori: Z. Horvatski, *Biografija dr Josipa Dulića* – Arhivski podaci Zdravstvenog centra Subotice.

E. Libman

DULIĆ

DULIĆ, Josip (Tavankut, 3. VIII. 1928.), geodet. Sin Ivana i Marije, rođ. Kujundžić. Pučku školu završio je u Tavankutu 1939., a gimnaziju u Subotici 1948. Na Geodetskom odsjeku Građevinskog fakulteta u Beogradu diplomirao je 1955. Od 1956. do umirovljenja 1990. u Subotici je radio kao inženjer geodezije, najprije u Narodnom odboru sreza Subotica, a poslije u komunalnoj ustanovi u Subotici, koja je više puta mijenjala ime (Biro za urbanizam, Ekonomsko-inženjerski zavod, Zavod za urbanizam i geodeziju).

Važan prinos unapređenju urbanizma u Subotici dao je kao voditelj Geodetskog odjela Zavoda za urbanizam i geodeziju predloživši osnivanje Katastra komunalnih instalacija za područje Općine Subotice te potaknuvši snimanje komunalnih instalacija i nanošenje podataka na katastarske planove. Na temelju toga Skupština Općine Subotice donijela je Odluku o katastru komunalnih vodova i objekata (*Službeni list Opštine Subotica*, broj 11/76). Sa stručnim referatom *Mikrofilm u arhiviranju* sudjelovao je na Kongresu Društva geodetskih inženjera i geometara u Sarajevu 1970.

U kaznenom postupku koji se vodio protiv »ustaško-križarske organizacije« 1947., kao gimnazijalac je uhićen do 8. prosinca ostao je u istražnom zatvoru. God. 1969. u svezi s pripremama za osnivanje Ogranka Matice hrvatske u Subotici postao je član-radnik Matice hrvatske u Zagrebu i kasnije zbog toga opet uhićen. Osnivač je HKUD-a »Bunjevačko kolo« (1970). Nakon političkih promjena od lipnja 1990. do listopada 1994., bio je predsjednik Subotičke podružnice Narodne seljačke stranke. Od 1995. kao umirovljenik živi u Novome Vinodolskome.

Lit.: A. Sekulić: Dvije subotičke presude (1948. i 1972.), *Politički zatvorenik*, br. 102, Zagreb, 2000; N. Zelić: »Hrvatsko proljeće« i bački Hrvati. *Dani Balinta Vujkova : dani hrvatske riječi : zbornik radova sa znanstvenih skupova 2002. – 2005.*, Subotica, 2006.

N. Zelić

DULIĆ, Josip (Subotica, 20. X. 1936.), tehnolog. Rođen je u brojnoj obitelji od

oca Mate, trgovca, i majke Terezije, rođ. Dulić, kućanice. Od 1939. živi u Tavankutu, gdje mu je otac imao trgovačku radnju mješovite robe, koja je 1947. nacionalizirana. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici, gdje je maturirao 1955. Iste godine upisao je studij na Tehnološkom fakultetu u Zagrebu, koji je apsolvirao 1959. Odmah se zaposlio kako bi mlađem bratu omogućio da studira. Oženio se 1960. Katom Tumbas, a nakon što im je u Zagrebu 1961. rođena kći Ivana i nakon što je supruga diplomirala, s obitelji se vratio u Suboticu.

Radio je na mjestu upravnika i tehnologa u novoizgrađenome vinarskom podrumu u Tavankutu i uz rad je 1967. diplomirao na Tehnološkom fakultetu u Novom Sadu. God. 1968. prešao je u subotičko poduzeće *Fidelinka*, gdje je kao prvi diplomirani tehnolog postao član ekipe koja je to poduzeće transformirala u modernu mlinsku tvornicu. Prvi je u tadašnjoj Jugoslaviji projektirao i primijenio tzv. *No Time* postupak u proizvodnji kruha, i to opremom domaćih proizvođača. Taj je postupak omogućio smanjivanje organizacije, vremena proizvodnje i utroška energije te potrebnog prostora. Od 1972., kao voditelj odjela za razvoj tehničkog sektora, projektirao je tehnologiju, vodio nadzor i izgradnju industrijske pekare u Velenju (Slovenija). Od 1980. do 1986. bio je glavni tehnolog novoizgrađene hladnjače *Medoprodukt* u Tavankutu, koja je u drugoj godini poslovanja dostigla pun obrt kapaciteta, a 1984. bila je jedan od vodećih izvoznika voća i povrća u bivšoj Jugoslaviji. God. 1986. vratio se u *Fidelinku* na mjesto tehničkog direktora škrobare i tvornice tjestenina. Radio je na racionalizaciji škrobarske proizvodnje te projektiranju i realizaciji novih rješenja primarne prerade brašna, što je rezultiralo povećanjem opsega proizvodnje za 300 %. Od 1989. bio je direktor sektora proizvodnje u *Fidelinki*, a od 1993. do odlaska u mirovinu 2003. radio je na mjestu pomoćnika generalnog direktora za proizvodnju i tehničko-tehnološke poslove.

T. Žigmanov

DULIĆ, Josip (Subotica, 6. XI. 1970.), nogometaš. Sin Josipa i Gizike, rođ. Šimon. Nogometom se u svojem selu Žedniku bavio od najmlađih dana. Do završetka osnovne škole igrao je za mjesni NK *Žednik*, a 1985. prešao je u subotički prvoligaš *Spartak*. U prvoj je ekipi nastupao već 1986., a za taj je klub u Prvoj i Drugoj ligi igrao do 1995. Tad je otišao u inozemstvo, najprije na jednu sezonu u islandski klub *Fram* iz Reykjavika, a nakon toga 1996.-2000. u mađarski prvoligaški klub *Videoton* iz Stolnog Biograda (*mađž. Székesfehérvár*). Još je jednu sezonu igrao za subotički *Spartak*, a od 2001. trenira i igra za lokalni KNSK *Kelebia* iz Kelebije (Mađarska). Za jugoslavensku državnu reprezentaciju nastupao je 25 puta – za kadetsku 1985.-86, omladinsku 1987.-88. i olimpijsku 1989. Živi u Subotici.

Lj. Fabijan

DULIĆ, Kata (Subotica, 25. XI. 1936.), fitofarmaceutkinja. Rođena je u obitelji sa sedam djece od oca Matije Tumbasa i majke Stane, rođ. Dulić. Osnovnu školu i gimnaziju pohađala je u Subotici, gdje je i maturirala 1956. Diplomirala je 1961. na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Magistrarsku radnju na temu *Proučavanje i suzbijanje lisnih minera u voćnjacima R.O. »Peščara« u Subotici 1980. i 1981. godine* obranila je 1985. na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku, a doktorsku disertaciju *Razvoj lisnih minera i njihovo suzbijanje u voćnjacima Subotičke peščare* 1989. na Poljoprivrednom fakultetu u Novom Sadu.

God. 1961. zaposlila se u Zemljoradničkoj zadruzi Tavankut, koja je 1963. ušla u sastav *Peščare*. Cijeli radni vijek provela je u toj organizaciji kao referentica za zaštitu voćarskih kultura. Skrbila je za zaštitu na 700 ha voćnjaka, s 12 kultura u rasponu 80 km. Posebnu je pozornost posvećivala edukaciji voćara u okolici Subotice i na drugim voćarskim područjima za pravilnu i pravodobnu zaštitu voćarskih kultura te je pomagala mlađim kolegama pri uvođenju u praksu. I nakon odlaska u mirovinu 1991. stalno surađuje s privatnim poljoprivrednicima.

Surađivala je s poljoprivrednim institutima i fakultetima u Novom Sadu, Mariboru, Zagrebu, Beogradu i Skoplju te s voćarskim organizacijama iz cijele Jugoslavije. Provodila je oglede iz zaštite voćarskih kultura, na temelju čega su nastali radovi koji su, samostalno ili u suautorstvu, objavljeni u domaćim (*Zaštita bilja*, Beograd, 1987, 1988, 1993; *Pesticidi*, Beograd, 1990, 1991, 1992; *Glasnik zaštite bilja*, Zagreb, 1991; *Savremena poljoprivreda*, Novi Sad, 1994; *Biljni lekar*, Beograd, 1999) i stranim časopisima (*Zeitschrift für angewandete Entomologie*, Hamburg, 1983; *BCPC*, Brayton, 1984; *Acta Phytopathologica et Entomologica Hungarica*, Budimpešta, 1992). Suautorica je šest knjiga u kojima je obrađivala pitanje zaštite bilja i ekonomiku zaštite. Sudjelovala je na više savjetovanja i kongresa u zemlji i inozemstvu (Beč, Brayton u Velikoj Britaniji, Godelo u Mađarskoj). Bavila se i integralnom proizvodnjom, tj. pravilnom primjenom svih mjera u zaštiti bilja, a ne samo primjenom pesticida. Bila je u timu projekta za integralnu proizvodnju voća u Jugoslaviji 1980.-84. Sudjeluje u međunarodnom projektu pet balkanskih zemalja *Uputa za integralnu proizvodnju nekih vrsta voća i povrća*. Za svoj rad dobila je više priznanja i nagrada.

Djela: *Razvoj voćarstva i vinogradarstva, prerade i prometa voća i grožđa na Subotičko-horgoškoj peščari od 1978. do 1990.* (suautor P. Cindrić), Subotica, 1981; *Gusta sadnja jabuka* (suautor D. Gvozdenović), Beograd 1982; *Gusti zasadi kruške i jabuke* (suautor D. Gvozdenović i dr.), Beograd, 1983; *Gusti sadni nasadi* (suautori D. Gvozdenović i F. Lomberger), Ljubljana, 1988; *Intenziv almatermesztés a homokon* (suautori V. Dobrenov i dr.), Novi Sad, 1989; *Savremena proizvodnja jabuke, kruške i dunje* (suautori D. Gvozdenović i dr.), Novi Sad, 1993.

T. Žigmanov

DULIĆ, Lazo – Čvarak (Đurđin, 7. I. 1900. – Subotica, 22. IV. 1931.), posjednik, boem, bečar. Sin Tome i Kate, rođ. Rajčić. Naslijeđivši veliko porodično imanje, živio je rastrošnim i boemskim životom te je cjelokupni imetak za života potrošio. Među prvima je u Subotici imao

automobil. O njemu su stvorene mnogobrojne urbane legende koje se među bunjevačkim pukom u Subotici do danas preporučavaju. Osim Dulićevim nemirnim duhom, te su legende motivirane i stvarnim problemima težačkog života te moralnim predrasudama bunjevačkoga patrijarhalnog društva. Prema jednoj od legenda, unajmio je skupinu risara koji su kosili »uprazno« ispred same subotičke Gradske kuće dok je njega »pratila muzika«. Gradskoj je upravi tom prigodom poručio da će porez platiti čim proda ono što risari pokose.

Lit.: L. I. Krmpotić, *Veliko obiteljsko stablo Dulićevih*, Subotica, 2005.

S. Bačić

DULIĆ, Ljiljana (Subotica, 25. X. 1958.), ekonomistica. Kći uglednog obrtnika Ivana i Terezije, rođ. Crnković. Maturirala je 1977. u Subotici, diplomirala 1979. na Višoj statističkoj školi u Zagrebu, a 1986. na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Od završetka studija radila je u nekoliko zagrebačkih tvrtki kao ekonomistica. Nakon povratka u Suboticu 1999. postala je suradnicom Uredništva programa na hrvatskom jeziku Radio Subotice. God. 2004. angažirana je u Skupštini općine Subotica kao prva prevoditeljica za hrvatski jezik nakon njegova uvođenja u službenu uporabu u Općini 4. XI. 1993. U siječnju 2005. postala je glavna i odgovorna urednica programa na hrvatskome Radio Subotice. Za njezina mandata, započelo je emitiranje programa na hrvatskome vikendom i blagdanima, uvedene su nove emisije, a otvoren je i prvi interaktivni internetski portal u hrvatskoj zajednici u Vojvodini (www.suboticadanas.info).

T. Žigmanov

DULIĆ, Marija, rođ. Maftej (Maja) (Subotica, 16. I. 1925.), kulturna djelatnica. Kći Đure i Cilike, rođ. Rogić. Osnovnu i građansku školu završila je u Subotici. Državnu učiteljsku školu pohađala je u Zagrebu, gdje je i diplomirala 1945., nakon čega se vratila u zavičaj. Radila je kao učiteljica u osnovnoj školi u Crnković-kraju (Gornji Tavankut). U proljeće 1948. u po-

litički montiranome sudskom procesu u Subotici, u sklopu tzv. druge skupine od devet mlađih subotičkih svećenika i prosvjetnih djelatnika, osuđena je kao članica »ustaško-križarske« organizacije na 14 mjeseci strogog zatvora s prisilnim radom. Nakon izdržane kazne u Kazneno-popravnom domu za žene u Požarevcu nikad više nije primljena u učiteljsku službu. Do odlaska u mirovinu radila je na knjigovodstveno-računovodstvenim poslovima, završivši Višu ekonomsko-komercijalnu školu u Subotici.

Povremeno piše pjesme i zapise iz života. Pjesme su joj objavljene u lokalnoj periodici (*Zvonik, Subotička Danica, Žig, Hrvatska riječ*) te u tri zbirke pjesama *Lira naiva* (2004., 2005., 2006.). Prigodom boravka kod sina u Kanadi u *Glasniku Hrvatske seljačke stranke* iz Vancouvera objavila je napise o božićnim običajima bačkih Hrvata-Bunjevaca, o dužijanci i umjetnosti u tehničarstvu (2002., 2003.). U zagrebačkom listu *Politički zatvorenik* (br. 87 i 88, 1999; br. 115, 2001.) opisala je subotički politički proces iz 1948. u kojem je osuđeno 27 Hrvata, a pisala je i o aktualnim političkim prilikama u Subotici.

Kao članica HKPD-a *Matija Gubec* iz Tavankuta, od 1990. bavila se izradom slika i predmeta u tehničarstvu. Sudjelovala je na nekoliko kolonija slamarki i desetak skupnih izložaba. Članica je i Likovnog odjela HKC-a *Bunjevačko kolo* te Katedralnog zbora *Albe Vidaković* iz Subotice.

Lit.: *Osmi saziv Prve kolonije naive u tehničarstvu*, Tavankut, 1993; *Lira naiva*, Subotica, 2005.

T. Žigmanov

DULIĆ, Marija (Tavankut, 6. XII. 1936.), slamarka. Rođena je u poljodjelskoj obitelji Franje i Mande, rođ. Crnković. Četverogodišnju pučku školu završila je u Tavankutu, no školovanje je morala prekinuti zbog materijalnih razloga, kad je obiteljska imovina konfiscirana nakon Drugoga svjetskog rata. Nastavila je školovanje poslije četverogodišnje pauze – pučku i srednju kemijsku školu završila je u Subotici, a zatim je upisala Tehnološki fakultet u Zag-

rebu, gdje je i apsolvirala 1963. Više godina radila je u SR Njemačkoj, a 1980-ih vratila se u Suboticu te je ondje do mirovine radila kao kemičarka u GP *Panonija*.

M. Dulić, *Deran i pivac*, slama

U djetinjstvu je od oca i tete naučila plesti u slami »branu«, »krušne« i ukrasne predmete. Na nagovor rođakinje Ane Crnković početkom 1980-ih ponovno je počela raditi u tehnicu slame, najprije prigodne čestitke, a poslije i slike. God. 1985. prvi je put sudjelovala u nekoj likovnoj koloniji u Ernestinovu, a u tavanakutskoj koloniji naivnog slikarstva u tehnicu slame, koju organizira nekadašnji KUD, danas HKPD *Matija Gubec*, radi gotovo svake godine. Sudjelovala je na više od stotinu skupnih izložaba u zemlji i inozemstvu. Najčešći su motivi njezinih slika u tehnicu slame salaši s dvorištem punim životinja, radovi u polju te životinje u krajoliku. Radila je i s mladima, prenoseći im svoje umijeće.

Lit.: Privatna arhiva Stipana Šabića, Subotica; N. Zelić, *Protiv zaborava*, Zagreb, 2000; L. I. Krm-potić, *Umjetnost u tehnicu slame*, Zagreb-Subotica, 2001.

T. Žigmanov

DULIĆ, Marko (Đurđin, poč. XIX. st. – ?), bećar i haramija. Sredinom XIX. st. »uzeo je pravdu u svoje ruke« te je, osim u okolini Subotice, djelovao i na širem području Bačke. Prema kazivanju njegovih srodnika, bio je veoma snažan čovjek, koji je pijančevao danima i noćima te su mu krčme

bile pravi dom, a krčmari jataci i pomagači. Zbog bećarskog života, krijumčarenja konja iz Slavonije i drugih nedopuštenih radnja bio je u stalnu sukobu s policijom, »čenderima«, koji su često organizirali potjeru za njim te je bio više na konju nego u kući. Svoj je životni put završio u starijoj dobi pavši s konja u bijegu pred »čenderima«. Njegovo bećarenje puk je idealizirao i opjevao u pjesmi: *Dulić Marko na kapiji pio / Tri je Tota na putu sustrio / Jednoga je na mistu ubio / Drugome je rebra izlomio / A trećeg je u roblje odveo*.

N. Zelić

DULIĆ, Marko (24. IV. 1831. – 22. VI. 1888.), zemljoposjednik. Sin Grge i Marije, rođ. Čović. Bio je zastupnik subotičke gradske skupštine, član Školske stolice i Zdravstvenog odbora. U povijesti je ostao zabilježen i kao privremeni predsjednik Pučke kasine tijekom 1887.

M. Grlica

DULIĆ, Marko (Subotica, 6. X. 1874. – Subotica, 14. V. 1924.), veleposjednik, virilist u subotičkoj gradskoj skupštini. Sin je Luke i Jozefine, rož. Gabrić. Jedan je od inicijatora izlaska veće skupine bunjevačkih dioničara iz Pučke gazdačke banke d.d. i osnivanja Zemljodilske štedionice d.d. 11. I. 1904., u kojoj je nekoliko godina bio dopredsjednik. Kad se 1912. ta banka utopila u Hrvatsku zemaljsku banku d.d., postao je predsjednikom upravnog odbora

Marko Dulić

DULIĆ

subotičke podružnice. U Pučkoj kasini prošao je put od običnog člana preko blagajnika 1903.-05. i dopredsjednika 1906.-15. sve do njezina sedmog predsjednika 1916.-1923. Bio je član Bunjevačko-srpskog narodnog odbora 1918., a poslije počasni predsjednik mjesne uprave podružnice Jugoslavenske banke u Subotici. Njegov je unuk glumac Vlatko Dulić.

Izvor: Historijski arhiv Subotica, F: 28.2

Lit.: *Neven*, Subotica 3/1903, 3/1904, 11/1904, 3/1905, 2/1907, 9/1908, 3/1909, 48/1912.

M. Grlica

DULIĆ, Marko (Subotica 25. XI. 1936.) arhitekt. Sin Alojzija i Veronike, rođ. Prčić. Srednju tehničku školu završio je u Subotici, a diplomirao je na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu 1967. Isprva je radio u projektnom birou u Bačkoj Topoli te kao profesor u Srednjoj tehničkoj školi u Subotici, no najduži dio svojega radnog vijeka proveo je u *Standardprojektu*. Projektirao je nekoliko zgrada u Subotici: četverokatnice na Karađorđevoj (Halaškoj) cesti, poslovno-stambeni objekt na uglu Zagrebačke ulice i Somborske ceste te više privatnih stambenih zgrada. Bio je dobitnik prve nagrade na pozivnom natječaju za revitalizaciju subotičke sajamske u sportsku dvoranu («Hala sportova»), a radio je i na preuređivanju Teniske kuće na Paliću.

S. Mačković

DULIĆ, Mate (Subotica, 7. III. 1867. – Subotica, 12. III. 1930.), činovnik, društveni djelatnik. Gimnaziju je pohađao u rodnom gradu do 1878., nakon čega ulazi u gradsku službu, a 1889. postaje »varoški blagajnik«. Društveni ugled potvrđen mu je početkom 1896., kad je imenovan za počasnog bilježnika u Pučkoj kasini, i potkraj iste godine, kad je izabran za načelnika gruntovnice. U posljednjim godinama XIX. st. bio je jedan od začetnika ideje o osnivanju *Kola mladeži* i jedan od njegovih najaktivnijih članova, a u godinama pred Prvi svjetski rat bio je jedan od osnivača Prve školske zadruge u Subotici. Na zboru u hotelu Hungarija u Subotici 10.

XI. 1918. izabran je za člana Bunjevačko-srpskog narodnog odbora, a 20. XI. 1918. postavljen je za šefa poreznog zvanja u prvoj jugoslavenskoj gradskoj upravi. Potkraj 1921. umirovljen je nakon više od 34 godine činovničke službe kao glavni gradski porezni računovođa.

Mate Dulić

Izvor: Historijski arhiv Subotica, F:47. 29170/1921.

Lit.: *Neven*, Subotica, br. 10/1889, 2/1896, 1/1897, 7/1897, 1/1898, 37/1913; J. Šokčić, *Subotica pre i posle oslobođenja*, Subotica, 1934; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis).

M. Grlica

DULIĆ, Matija, rođ. Jaramazović (Đurđin, 17. V. 1912. – Đurđin, 8. VII. 2002.), pučka pjesnikinja i slamarka. Rođena je u poljodjeljskoj obitelji Marijana i Mande, rođ. Crnković. Osnovnu je školu završila u Đurđinu, prva tri razreda građanske škole u Subotici, a četvrti u Novom Sadu. Nakon toga vratila se na salaš u okolini Đurđina, ondje se udala, s obitelji se bavila poljodjelstvom, rodila je sedmero, a odgojila šestoro djece.

Pisati je počela – prema vlastitu priznanju – u 56. godini, poglavito pjesme, ali i pripovijetke, no one dosad nisu objavljene. Pjesme je najviše objavljivala u katoličkoj periodici u Bačkoj, u listu *Bačko klasje* i kalendaru *Subotička Danica*, a Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda iz

Zagreba 1988. izdalo joj je zbirku *Rasuto vlačće* s više od 60 pjesama. Pjesnikinja je snažnoga pučkog prosedeja, a pjesnički joj je opus tematski određen svijetom neposredna okruženja: rodnim krajem, vjerskim životom, narodnim običajima, dječjim svijetom... Osim elemenata naiviteta, u mnogim se njezinim pjesmama, osobito u domoljubnima, osjeća i patos romantizma.

Matija Dulić

God. 1969. postala je članicom Likovne sekcije KUD-a *Matija Gubec* iz Tavanakuta, a sljedeće godine počela je izrađivati slike u tehnici slame. Izlagala je na više od 40 skupnih izložaba članova Društva u zemlji i inozemstvu. Kao predstavnica Vojvodine, prema izboru Pokrajinskog odbora za međunarodnu godinu žena i subotičkoga Gradskog muzeja, 1975. sudjelovala je na susretu seoskih žena stvarateljica u slovenskome mjestu Trebnje, gdje je nastupila kao pjesnikinja i slikarica u tehnici slame.

Djelo: *Rasuto vlačće*, Zagreb, 1988.

Lit.: Privatna arhiva Stipana Šabića, Subotica; N. Zelić, *Protiv zaborava*, Zagreb, 2000; L. I. Krm-potić, *Umjetnost u tehnici slame*, Zagreb-Subotica, 2001; J. Temunović, *Salašarske skice*, Subotica, 2002.

T. Žigmanov

DULIĆ, Mihajlo (Đurđin, 6. IX. 1909. – Novi Sad, 7. XI. 1971.), kemičar. Sin je Vece i Estere, rođ. Vuković. Osnovnu školu završio je u Đurđinu, a gimnaziju u Subotici 1931. Studirao je kemiju na Sveučilištu u Zagrebu, gdje je i diplomirao 1936. na kemijsko-inženjerskom odsjeku Tehničkog fakulteta.

Nakon završetka studija zaposlio se u rudniku bakra u Boru koji je tada bio u vlasništvu jedne francuske tvrtke. Prve poslove obavljao je u kemijskom laboratoriju, a zatim je prešao na poslove primarnog obogaćivanja ruda, tj. flotacije. S vremenom je postao stručnjak za flotacije te je nakon Drugoga svjetskog rata sudjelovao u pokretanju flotacija u Starom Trgu (Trepča), Zvečanu, Blagojevu Kamenu, Mačkatnici i dr. God. 1951. prešao je u rudnik antimona Zajača kraj Loznice na mjesto glavnog tehnologa te je sudjelovao u podizanju, moderniziranju i pokretanju desetak flotacija (u Stolicama, Krupnju, Rudniku, Velikom Majdanu, Malom Zvorniku, Zajači i dr.). Od 1953. radio je u Vreocu, gdje je podigao prvu sušaru lignita u zemlji, a od 1955. u *Novkabelu* u Novom Sadu na mjestu direktora kontrole. Nakon toga radio je na investicijama, preseljenju i modernizaciji tvornice.

Objavio je više znanstvenih i stručnih radova s područja obogaćivanja sirovina i prerade metala te je s priopćenjima sudjelovao na znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu. Bio je član izaslanstva Jugoslavije u Međunarodnoj organizaciji za standardizaciju, komitetu TC 26 za obojenu metalurgiju. Više je puta nagrađivan za inovacije i unapređenja u proizvodnji, a odlikovan je Ordenom rada III. reda.

T. Žigmanov

Mihajlo
Dulić

DULIĆ, Nesto (Đurđin, 15. IX. 1940. – Subotica, 5. XII. 2005.), profesor fizike, visokoškolski predavač. Rođen je na sala-

Nesto
Dulić

šu u okolini Đurđina u poljodjelskoj obitelji od oca Ivana i Elizabete, rođ Bukvić. Osnovnu školu počeo je pohađati u rodnome mjestu, a u četvrtom razredu prešao je u Suboticu. Nakon završetka osnovne škole u Subotici je upisao gimnaziju, gdje je maturirao 1959. Fiziku je diplomirao na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu 1965. Vratio se u Suboticu i zaposlio u srednjoj strojarsko-elektrotehničkoj školi, gdje je kratko vrijeme predavao matematiku. God. 1968. prešao je na Višu tehničku školu u Subotici, gdje je isprva bio asistent za predmet Fizika. Zvanje predavača za predmet Mehanika fluida dobio je 1973., a 1982. za predmet Fizika. Od 1984. do 1986. obnašao je dužnost pomoćnika ravnatelja Više tehničke škole za nastavna pitanja. Bio je sudionik nekoliko znanstveno-istraživačkih projekata s područja fizike i mehanike, a sudjelovao je i na desetak znanstvenik simpozija. Zbog bolesti je umirovljen 1993.

Autor je *Zbirke rešenih zadataka iz nauke o toploti* (Subotica, 1984.), s Györgyom Botkom i Ferencom Koczóom napisao je *Praktikum za laboratorijske vežbe iz fizike* (Subotica, 1973.), *Praktikum za laboratorijske vežbe iz nauke o toploti* (Subotica, 1974.) i *Praktikum za laboratorijske vežbe iz mehanike fluida* (Subotica, 1974.), a s Lászlóm Horváthom skriptu *Osnovi mehanike fluida* (Subotica, 1977.). Suautor je i dvadesetak znanstvenih i stručnih radova s područja fizike i mehanike, koji su objavljeni u zbornicima u Jugoslaviji i Mađarskoj te u časopisima u zem-

lji (*Glasnik hemijskog društva*, 1980, *Journal of the Serbian Chemical Society*, 1987, 1992) i inozemstvu (mađarskom *Acta Physica et Chemica*, 1978, 1984; britanskom *Journal of Applied Polymer Science*, 1989; njemačkom *Electroanalysis*, 1990). Za svoj rad dobio je nekoliko nagrada i priznanja.

V. Pokornić

DULIĆ, Nikola (Subotica, 15. V. 1907. – Subotica, 27. I. 1963.), svećenik, kulturni djelatnik. Osnovnu školu pohađao je u Subotici, a gimnaziju u Subotici i Travniku. Teologiju je završio u Đakovu. Za svećenika je zaređen 12. VII. 1931. u Subotici. Isprva je bio kapelan u Subotici i Žedniku te kateheta u djevojačkim školama u Subotici, zatim vikar u Đurđinu, Subotici i Bođanima te na kraju župnik u Bajmoku sve do smrti.

Osim što se bavio pastoralnim radom, bio je aktivan i u hrvatskim katoličkim udrugama te na polju kulture bačkih Hrvata. Pripadao je skupini mladih suradnika koje je biskup Lajčo Budaović okupio oko svojih inicijativa – bio je član Zadužbinskog odbora Zadužbine biskupa Budanovića od njezina osnutka 1933. te kustos Subotičke matice 1933.-37. Za potrebe vjernika priredio je *Adventske i božićne pisme. Iz Velike slave Božje; Molitve i pisme*

Nikola Dulić

korizmene, uskršnje i duhovske. Iz *Velike slave Božje te Pisme o imenu i srcu Isusu-vu i sakramentske. Iz Velike slave Božje*, koje je objavila Matica subotička 1935. i 1936.

Lit.: *Schematismus cleri archidioecesis Colocensis et Bachiensis ad annum Christi 1942.*, Coloczae, 1942; I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija – Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata, Rad JAZU, 355*, Zagreb, 1969; J. Temunović, *Subotička matica*, Subotica, 2002; J. Temunović, *Zadužbina biskupa Budanovića*, Subotica, 2002.

J. Temunović

DULIĆ, Nikola (Bor, 19. XII. 1939.), tehnolog. Sin Mihajla i Cecilije, rođ. Pokrić. Osnovno obrazovanje stekao je u Boru, a gimnaziju je završio u Novom Sadu 1959. Na Tehnološko-metalurškom fakultetu u Beogradu diplomirao je 1965. Magistarski rad s temom *Praćenje promjena parametara termo-mehaničkog režima hladnog izvlačenja specijalnih mesinga pod utjecajem trećeg legirajućeg elementa* obranio je na istom fakultetu 1982.

Cijeli radni vijek proveo je u *Novkabelu* u Novom Sadu. Radio je na poslovima mlađeg tehnologa, tehnologa, glavnog tehnologa, voditelja razvoja, a na kraju je bio tehnički direktor metalnog dijela. Sa suradnicima je osvojio cijeli niz novih proizvoda (lemne legure, legure za noseće vodove, kapilarne bakarne cijevi i dr.). U mirovini je od 2003.

S područja plastične prerade metala i novih legura objavio je dvadesetak znanstvenih i stručnih radova u domaćim i inozemnim časopisima. S priopćenjima je sudjelovao na većem broju znanstvenih skupova u zemlji i inozemstvu. U Savjetu za uzajamnu ekonomsku pomoć (SEV), organizaciji za gospodarsku suradnju socijalističkih zemalja, bio je stalni član izaslanstva Jugoslavije u Komisiji za znanstvenotehničku suradnju na području obojene metalurgije te član Komisije za standardizaciju. Autor je većeg broja standarda iz područja klasifikacije i prerade obojenih metala, i to i domaćih i SEV-ovih. U dva je mandata obavljao biranu funkciju predsjednika Saveza inženjera i tehničara Voj-

vodine. Suosnivač je i dugogodišnji član predsjedništva Saveza inženjera metalurgije Jugoslavije.

T. Žigmanov

DULIĆ, Oliver (Beograd, 21. I. 1975.), liječnik, političar. Sin Ivana i Nade, rođ. Sladojević. Osnovnu i srednju školu završio je u Subotici, na Medicinskom fakultetu u Beogradu diplomirao 1999. U politički život ušao je 1996. kao jedan od vođa protumiloševićevskoga studentskog prosvjeda 1996./97. i jedan od članova inicijativnog odbora prosvjeda, a među osnivačima je Studentske inicijative, organizacije koja je bila jedan od inicijatora studentskog pokreta *Otpor*. U Đinđićevu Demokratsku stranku učlanio se 1997. te je u njoj bio dopredsjednik Općinskog odbora u Subotici 1999.-2001., a predsjednik 2001.-05. te dopredsjednik Pokrajinskog odbora 2000.-06. Bio je načelnik Sjeverno-bačkog okruga 2001.-03., zastupnik u Skupštini Srbije 2001.-03, zastupnik u parlamentu Srbije i Crne Gore 2004.-06., u kojem je ujedno bio predsjednik Odbora za europske integracije, a vijećnik je Skupštine Općine Subotica od 2004. do danas. Na lokalnim izborima 2004. bio je kandidat za gradonačelnika Subotice i u izbornoj je utrci izgubio s tijesnim rezultatom.

S. Mačković

DULIĆ, Regina S. M. (Justina) (Đurđin, 25. I. 1914. - Subotica, 15. VIII. 1994.), časna sestra, misionarka. Potječe iz velike obitelji Nikole i Julijane, rođ. Dulić. Slijedeći primjer svoje tete s. Jelisave Dulić, odlučila se za Družbu sestara Kćeri Milosrđa, u koju je stupila 1936. Privremene zavjete položila je 1938., a vječne 1943., kad je dobila i redovničko ime Regina. Kao bolničarka radila je u Zemunu, Blatu na Korčuli i Osijeku. Trinaest godina bila je nadstojnica i bolničarka u misijama u Argentini, Čileu i Paragvaju, a kratko u Rimu. Nakon toga posvetila se njezi staraca u Zavodu sv. Terezije u Družbi sestara Kćeri Milosrđa u Subotici.

Lit.: *Subotička Danica (nova). Kalendar za 1995. godinu*, Subotica, 1994; L. I. Krmpotić, *Veliko obiteljsko stablo Dulićevih*, Subotica, 2005.

N. Tumbas

DULIĆ

DULIĆ (Dulić-Fišer), Relja (Subotica, 31. XII. 1975.), tenisač, teniski trener. Sin je Josipa i Etele, rođ. Kungl. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnom gradu. Tenisom se počeo baviti 1984. u TK *Spartak* iz Subotice, za čiju je seniorsku momčad igrao 1992.-99. Tada je prešao u beogradski *Partizan*, za koji je nastupao do 2002., nakon čega se vraća u *Spartak* te za taj klub igra do danas danas. Od 1997. do danas ekipno je nastupao i za budimpeštanske klubove *Málev* i MTK te za MTK-*Tordás*, za koji i danas igra. U ekipnim natjecanjima bio je član momčadi *Spartaka* koja je osvojila drugo mjesto u SRJ 1993., s *Partizanom* je osvojio dva naslova ekipnoga državnog prvaka 2000. i 2002. te naslove prvaka Mađarske nastupajući za *Málev* 1997. i MTK-*Tordás* 2000. te 2001. U pojedinačnim natjecanjima osvojio je tri seniorska prvenstva SRJ u zimskoj sezoni 1999.-2001., pet puta prvenstvo Vojvodine i dva puta prvenstvo Srbije. U natjecateljskoj sezoni 2001./02. zauzeo je 330. mjesto u singlu i 300. mjesto na svjetskoj ATP listi. Bio je finalist 12 međunarodnih turnira za svjetsku rang-listu ATP, među kojima i pobjednik ciklusa ITF satelitskih turnira 2000. u SRJ u pojedinačnoj konkurenciji i u parovima. Za reprezentaciju SRJ nastupao je sedam puta u razdoblju 1999.-2002. Savezni trener *Davis Cup* reprezentacije Srbije i Crne Gore bio je 2002.-05.

Lit.: *Hrvatska riječ*, br. 37, Subotica, 2003.

S. Bačić

DULIĆ, Spartak (Subotica, 17. XII. 1970.), akademski slikar-grafičar. Sin Grge i Jelisavete, rođ. Poljaković. Osnovnu i srednju strojarsku školu završio je u Subotici. God. 1993. upisao se na Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu, a 1998. diplomirao je na Grafičkom odsjeku u klasi prof. Ante Kuduza. Nekoliko puta je bio vanjski suradnik u Hrvatskome restauratorskom zavodu u Zagrebu i Osijeku, radio je kao nastavnik likovne kulture u osnovnoj školi, a od 2001. do 2005. kao profesor stručnih predmeta u osječkoj Srednjoj školi primijenjenih umjetnosti, dizajna i tekstila. Suosnivač je Udruge za audiovizualnu suvremenu umjetnost *Graddonji* i *Gru-*

pe Megatron 9 iz Osijeka. Nakon početnoga klasičnog likovnog izraza opredijelio se za moderne umjetničke forme – istraživački rad i intermedijisku praksu, osobito u formi instalacije i performansa, često uz sudjelovanje publike. Osim slika i grafike, izrađivao je murale, reljefe, instalacije, a bavio se i organizacijom prostora, videom i performansom. Sudjelovao je u nekoliko međunarodnih umjetničkih projekata. Dosad je imao dvadesetak skupnih te 10 samostalnih izložbi u Hrvatskoj, Srbiji (Subotica, Beograd), Sloveniji (Ljubljana) i Mađarskoj (Budimpešta).

Lit.: *Hrvatska riječ*, br. 81, 125, Subotica, 2004, 2005.

T. Žigmanov

DULIĆ, Stipan – Hauzer (Žednik, 18. VIII. 1918. – Žednik, 12. IV. 1995.), vozač i trener konja kasača. Sin Stipana i Stake, rođ. Radak. Provodeći djetinjstvo na salašu, od malih je nogu razvio ljubav prema konjima. Nakon Drugoga svjetskog rata postao je član Konjičkog kluba *Bačka* te se počeo natjecati kao vozač konja kasača. Četiri je puta bio državni prvak, odnosno pobjednik Jugoslavenskoga kasačkog derbija – 1951. s grlom Narcisom, 1953. s grlom Asom, 1956. s grlom Alenom i 1971. s grlom Amandom. Usporedno je radio i kao trener konja kasača, u čemu je također postizao dobre rezultate.

Stipan
Dulić-Hauzer

Lit.: *Fizička kultura i sport u Vojvodini 1945-1975*, ur. M. Vranić, Subotica, 1975; L. I. Krmpo-
tić, *Veliko obiteljsko stablo Dulićevih*, Subotica,
2005.

P. Skenderović

DULIĆ, Veco → Knežević, Milivoje

DULIĆ, Vince (Đurđin, 29. IV. 1928. – Tavankut, 1. IV. 2003.), društveni djelatnik. Sin Pere i Lize, rođ. Vukov. Odrastao je u imućnijoj poljodjelskoj obitelji u Gornjem Tavankutu, koja je tijekom Drugoga svjetskog rata bila na strani pokreta otpora i na čijem je salašu bila baza, no oca su mu, pod nerazjašnjenim okolnostima, u jesen 1944. ubili partizani. Osim osnovne škole, pohađao je i građansku školu u Subotici, koju zbog očeve smrti nije završio. Jedan je od osnivača mjesnoga Hrvatskoga kulturno-prosvjetnog društva *Matija Gubec* 1946., a poslije je neko vrijeme obnašao i dužnost predsjednika Društva. Velik dio svojeg života posvetio je razvijanju kulturnog stvaralaštva, organiziranju kulturnog života i probitku nekoliko mladih naraštaja koji su djelovali u Društvu. Bio je sudionik mnogobrojnih kulturnih događaja i do pred kraj života, kao član uprave, sudjelovao je u radu Društva. Često je i materijalno podupirao njegov rad, osobito u teškom razdoblju tijekom 1990-ih.

Vince Dulić

Lit.: J. Klarski, *Crveni pesak*, Subotica, 1985; N. Zelić, *Protiv zaborava*, Zagreb, 2000; www.matijagubec.org.yu

L. Suknović

DULIĆ, Vjekoslav (Subotica, 27. I. 1957.), biolog. Rođen u obrtničkoj obitelji, od oca Ivana i majke Terezije, rođ. Crnković. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici. Na Prirodoslovno-matematič-

kom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1980. biologiju. God. 1981. dobio je stipendiju za poslijediplomski studij na Institutu Weizmann u izraelskom Rehovotu (Izrael), gdje je magistrirao 1983. Pod vodstvom dr. Arija Gafnija istraživao je uzroke starenja enzima koristeći se načelom fluorescentne spektroskopije. God. 1982. izabran je na mjesto znanstvenog asistenta u Zoološkom zavodu na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, ali je zbog započetog doktorata to mjesto napustio te je karijeru nastavio izvan Hrvatske. God. 1983. dobio je stipendiju za izradu doktorata na Institutu Weizmann, gdje je, u laboratoriju dr. Israela Pechta, proučavao molekule koje kontroliraju alergijske reakcije na bijelim krvnim stanicama.

Od 1985. doktorski je studij nastavio na Institutu za istraživanje raka u Lausanni (ISREC), a od 1987. na Institutu Biozentrum Sveučilišta u Baselu. U laboratoriju dr. Howarda Riezmana radio je na problematici staničnog transporta koristeći se genetičkim pristupom na kvascu (*Saccharomyces cerevisiae*) te je otkrio enzim koji sudjeluje u biogenezi vakuole (organela u kojoj se odvija razgradnja proteina neophodna za metabolizam stanice). Gotovo slučajno otkriće jednog proteina nužnoga za diobu jezgre u kvascu (organela u kojoj se nalazi cjelokupni genetski materijal–DNA) usmjerilo ga je na istraživanje mehanizama koji kontroliraju staničnu diobu. Na poslijedoktorsku specijalizaciju 1990. otišao je na Institut Scripps u La Jolli u kalifornijskome San Diegu, gdje se priključio timu genetičara dr. Stevena I. Reeda. Iz te suradnje, koja je dovela do otkrića skupine proteina (*cyclins*), koji igraju ključnu ulogu u procesu duplikacije ljudskog genoma, te staničnih inhibitora (CKI), koji zaustavljaju proliferaciju stanica pri oštećenju DNK, nastali su radovi koji su objavljeni u prestižnim svjetskim znanstvenim časopisima. Kasniji rad mnogobrojnih laboratorija pokazao je da je jedan od uzroka nekontroliranog rasta tumora upravo odsutnost tih inhibitora ili nekontrolirana aktivnost ciklina.

DULIĆ

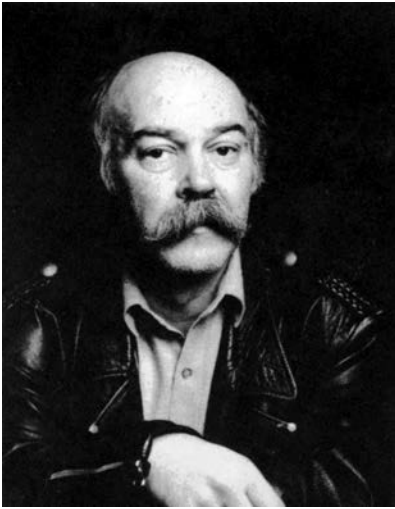
God. 1994. dobio je mjesto stalnog istraživača u francuskome Nacionalnom centru za znanstvena istraživanja (CNRS) te je karijeru u Francuskoj počeo u laboratoriju dr. Jacques Poysségura u Nici. God. 1996. dobio je stipendiju za osnivanje vlastita istraživačkog tima u Centru za istraživanje biokemije makromolekula u Montpellieru (CRBM), čiji je direktor znameniti stručnjak u području stanične diobe dr. Marcel Dorée. Problematika kojom se bavi jesu molekularni mehanizmi čiji poremećaji uzrokuju kancerogenezu. Istražuje molekulske putove koji ograničavaju proliferaciju, t.j. pretjeranu diobu humanih stanica u slučaju trajnog oštećenja genske informacije ili u stanjima kao što su starenje, diferencijacija ili odsutnost hormona rasta. Od 2000. docent je na Sveučilištu Montpellier II., a 2004. dobio je zvanje *directeur de recherche CNRS*, ekvivalentno zvanju višeg znanstvenog savjetnika.

Radove s područja stanične i molekularne biologije predstavljao je na mnogobrojnim međunarodnim i nacionalnim francuskim kongresima, a objavljivao je u više stručnih časopisa (*Periodicum Biologorum*, Zagreb, 1981, 1994; *Mechanisms of Ageing and Development*, Oxford, Velika Britanija, 1987; *Trends in Biochemical Sciences*, London, 1986; *The European Molecular Biology Organization Journal*, London, 1989, 2003, 2004; *Journal of Cell Sciences*, Cambridge, Velika Britanija, 1990; *Cell*, Cambridge, SAD, 1991, 1992, 1994; *Science*, Washington D.C., 1992; *Journal of Biological Chemistry*, Bethesda, SAD, 1992; *Genes & Development*, Cold Spring Harbor, SAD, 1992; *Proceedings of the National Academy of Sciences USA*, Washington D.C., 1993, 1994; *Bio-Essays*, London, 1995; *Oncogene*, London, 1998; *Molecular and Cellular Biology*, Washington D.C., 1998, 1999, 2000; *Molecular Biology of the Cell*, Bethesda, SAD, 2004)

J. Ivanović

DULIĆ, Vlatko (Subotica, 20. IV. 1943.), kazališni i filmski glumac te redatelj. Otac Lajčo, odvjetnik, bio je član uprave Pučke

kasine, a majka Milica, rođ., Bošnjak, pjevala je u Hrvatskom pjevačkom društvu »Neven«. Maturirao je u subotičkoj gimnaziji 1962., pravo studirao u Beogradu i Zagrebu 1962.–65., a glumu na zagrebačkoj Akademiji dramskih umjetnosti 1966.–70. Debitirao je u Zagrebačkom kazalištu mladih ulogom Slatkovića (A. Nemčić, *Kvas bez kruha*, 1969.), a od 1970. do 1981., stalno angažiran u Gradskome dramskom kazalištu *Gavella*, odigrao je niz karakernih uloga: Basho (E. Bond, *Uski put prema dubokom sjeveru*, 1972.), Pjevač (P. Weiss, *Hölderlin*, 1973.), Platonov (A. P. Čehov, *Drama bez naslova*, 1973.), Victor (R. Vitrac, *Victor ili djeca na vlasti*, 1974.), Alfred (Ö. von Horváth, *Priče iz bečke šume*, 1975.), Lukač (M. Krleža, *Vučjak*, 1977.), Malvolio (W. Shakespeare, *Na Tri kralja*, 1978.), Franz Moor (F. Schiller, *Razbojnici*, 1989.), Michal (V. Havel, *Izložba*, 1980.). Od 1981. do 2006. u statusu slobodnog umjetnika glumio je u mnogim zagrebačkim kazalištima. U popularnom putujućem *Teatru u gostima* nastupio je 543 puta u ulogama: Sidney Bruhl (I. Levin, *Klopka*, 1982.), Pukovnik (P. Shaffer, *Crna komedija*, 1984.), X (I. Csurka, *Deficit*, 1985.). Na sceni Teatra &TD ostvario je lik Staneka (V. Havel, *Protest*, 1981.), s Glumačkom družinom *Histrioni* Gospodina Fulira (V. Majer, *Dnevnik malog Perice*, 1988.), u Gradskome dramskom kazalištu *Gavella* Baruna Lenbacha (M. Krleža, *U agoniji*, 1988.) i Firsu (A. P. Čehov, *Višnjik*, 1999.). Bogatu glumačku osobnost potvrdio je i u Satiričnom kazalištu *Kerempuh* ulogama iz repertoara komično-satiričnog žanra igrajući glavne i veće uloge: Rikard Fausner, Kapetan Ristić i Profesor (I. Brešan, *Necastivi na filozofskom fakultetu*, 1989.; *Viđenje Isusa Krista u kasarni V. P. 2507*, 1991.; *Gnjida*, 1999.), Bokčilo (M. Držić, *Dundo Maroje*, 1992.), Nevjestin otac (B. Brecht, *Pir malograđana*, 1997.), Deda (B. Radaković, *Kaj sad?*, 2002.), Karaulov (A. P. Čehov, *Brak iz računa*, 2006., prema humoresci i jednočinkama *O štetnosti duhana*, *Prosidba*, *Medvjed*, *Svadba*). Nastupao je na Splitskom ljetu (L. Pirandello, *Čovjek, zvir i kripost*)

Vlatko Dulić

i Dubrovačkim ljetnim igrama kao Gospar Dživo (C. Goldoni, *Kafeterija*), Kapetan Lujo (I. Vojnović, *Suton*), General (J. Glowacki, *Četvrta sestra*). U zrelim glumačkim godinama okušao se i kao redatelj postavivši u Satiričnom kazalištu *Kerempuh* tri satirične komedije N. Stazića, koje su postale pravim uspješnicama (*Domovnica d.o.o.*, 1993.; *Ratni profiteri u Hrvata*, 1995.; *Vježbanje demokracije*, 1996.), zatim komedije N. Škrabea (*Za kunu nade*, 1996.) i F. Hadžića (*Ministrov sin*, 1999.) te kabaretsku predstavu (J. Masteroff, J. Kander, F. Ebb, *Cabaret*, 2001.). U mostarskome Hrvatskome narodnom kazalištu 2004. režirao je drame D. Lukića (*Nada iz ormara*) i S. Mrožeka (*Emigranti*) te šalu A. P. Čehova (*Prosidba*, 2005.). Od 1. lipnja 2006. u Satiričnom kazalištu *Kerempuh* stupio je u stalni angažman i tako prekinuo četvrtstoljetni status slobodnoga umjetnika. Na zagrebačkoj Akademiji dramske umjetnosti predavao je scenski govor 1981.-83. Nastupio je u 27 filmova, a glavne i veće uloge snimio je s redateljima: V. Kljakovićem (*Usporeno kretanje*, 1979.), Z. Tadićem (*San o ruži*, 1986.; *Osuđeni*, 1987.; *Čovjek koji je volio sprovode*, 1989.; *Orao*, 1990.; *Treća žena*, 1997.), K. Golikom (*Vila Orhideja*, 1988.), V. Brešanom (*Kako je počeo rat na mom otoku*, 1996.; *Maršal*, 1999.), N. Hitrecom (*Snivaj, zlato moje*, 2005.) te 2006. s B.

Ištvančićem (*Duh u močvari*) i V. Bulajićem (*Libertas*). Glumio je u mnogim televizijskim dramama i serijama: *Tomo Bakran* u režiji E. Galića 1978. i *U logoru* u režiji B. Ivande 1983. prema Krležinim djelima. Glumac urbane pojave, suzdržanih gesta, sonornog baritona, uspješno je kreirao žanrovski različite likove različitih stilskih razdoblja: od beskućnika do uglađenih intelektualaca i političara, od sitnih kriminalaca i umjetnika do visokih crkvenih dostojanstvenika.

Lit.: B. Senker, Pegaz u ormi, *Prolog*, 43, Zagreb, 1980; B. Hećimović (ur.), *Repertoar hrvatskih kazališta I-III*, Zagreb, 1990, 2002; I. Mrduljaš (ur.), *Teatar u gostima. 30 godina putujućega kazališta 1974.-2004.*, Zagreb, 2004.

J. Ivančić

DULIĆ, Vranje (Subotica, 7. X. 1887. – Subotica, 18. VI. 1916.), učitelj, profesor tjelovježbe. Nakon dvije i pol godine rada u pučkoj školi subotičke gradske vlasti izabrala su ga za gimnazijskog »profesora gimnastike i gombanja« (tj. loptanja) od početka školske 1911./12. godine. Na okružnom natjecanju u Pečuhu održanome 1912. skupina od 21 učenika profesora Vranje Dulića i Nikole Matkovića osvojila je sedam odličja u atletici i nogometu. Predan rad donio mu je mjesto profesora tjelovježbe i u subotičkoj Muškoj građanskoj školi. Na početku Prvoga svjetskog rata mobiliziran je na bojišnicu, odakle se vratio živčano rastrojen. Tijekom liječenja u Subotici taj čovjek »snažnog tijela i golubije duše« prekratio si je muke hicima iz vlastita oružja. U nekrologu ravnatelja gimnazije Árpáda Kosztolányija za Dulića stoji da je bio odličan pedagog kojemu je svaka riječ bila odmjerena.

Lit.: *A Szabadka Városi Magyar Főgimnázium Értésítője*, Szabadka, 1912; *A Szabadka Városi Magyar Főgimnázium Értésítője*, Szabadka, 1913; *A Szabadkai Városi Magyar Főgimnázium Értésítője*, Szabadka, 1914; *A Szabadka Városi Magyar Főgimnázium Értésítője*, Szabadka, 1915; *A Szabadka Városi Magyar Főgimnázium Értésítője*, Szabadka, 1916; *Neven*, Subotica, br. 9/1911.

M. Grlica

DULIĆ-FIŠER, Relja → Dulić, Relja

DULIĆ-KASIBA, Cilika (Subotica, 4. XI. 1932.), samouka naivna slikarica. Rođena je u poljodjelskoj obitelji Nikole i Janje Dulić, rođ. Poljaković. Osnovnu je školu pohađala u Subotici. Iako je još u ranoj djetinjstvu pokala zanimanje za crtanje, slikanjem se počela baviti nakon što su je likovni pedagog Stipan Šabić i likovni umjetnik Ivan Jandrić, zajedno s Margom Stipić i Anom Milodanović, pozvali da sudjeluje na likovnoj koloniji u Tavankutu 1961. Sudjelovanje na tavankutskoj koloniji označilo je početak njezina sustavnoga slikarskog rada, u kojem su upravo 1960-e najvažnije razdoblje. Orijentira se pretežito na prikaz motiva iz života bačkih Hrvata (*Momačko kolo, Svatovi, Poklade, Dolazak rad snaše, Kišljenje kupusa, Pečenje kruva, Badnje več, Rakijare* i sl.). Prvi je put izlagala u Tavankutu 1962. uz *Grupu šestorice*, Margu Stipić i Anu Milodanović, koja je tada izložila i prvu sliku od slame *Rit*. Od 1962. do 1973. izlagala je na svakoj izložbi tavankutske kolonije. Sudjelovala je na kolektivnim izložbama članova likovne sekcije HKPD-a *Matija Gubec* iz Tavankuta u Zagrebu, Beogradu, Dubrovniku, Osijeku, Sisku, Kovačici, Jagodini i drugdje. Nakon što je likovna sekcija 1972. prestala djelovati, radila je samostalno sve do 1992., kad se uključila u rad obnovljene likovne sekcije HKC-a *Bunjevačko kolo* u Subotici. Od 1997. godine sudjeluje u radu Likovne kolonije *Bunarić* u Subotici.

C. Dulić-Kasiba, *Vršalj*, ulje na lezonitu

Autentičan i za subotički kraj nov način likovnog izražavanja u njezinim radovima postao je poznat kao odlika tzv. »Subotičke grupe«. Specifičan lirski prikaz vi-

đenoga, posvjedočenoga i proživljenoga te zadržavanje uz tematiku vezanu za život sredine i zajednice iz koje je potekla ostaje trajna odlika njezina slikarstva. Njezine se slike danas nalaze u zbirci HKPD-a *Matija Gubec* u Tavankutu, HKC-a *Bunjevačko kolo* u Subotici, Gradskog muzeja u Subotici, Muzeja naivne umjetnosti u Jagodini i mnogobrojnim privatnim zbirkama.

Lit.: *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, 4, Zagreb, 1966; K. Dimitrijević, *Narodni umetnici Jugoslavije*, Beograd, 1976; *Likovna enciklopedija Jugoslavije*, 1, Zagreb, 1984; N. Zelić, *Protiv zaborava – HKPD Matija Gubec Tavankut (1946.-1996.)*, Zagreb, 2000; *Cilika Dulić Kasiba : retrospektivna izložba 1961.-2001., katalog izložbe*, Subotica, 2001; www.matijagubec.org.yu.

Lj. Vuković

DULIĆ-MARKOVIĆ, Ivana (Zagreb, 13. VI. 1961.), agronomka, političarka. Kći je Josipa i Kate, rođ. Tumbas. Osnovnu školu i gimnaziju pohađala je u Subotici, gdje je i maturirala 1980. Na Odsjeku voćarstva, vinogradarstva i vinarstva Fakulteta poljoprivrednih znanosti u Zagrebu diplomirala je 1985. Diplomski rad, u kojem je prvi put na prostoru tadašnje Jugoslavije dokazala postojanje virusa šarke šljive u breskvi, predstavila je na međunarodnom skupu u Francuskoj. Magistrirala je 1991. na Fakultetu poljoprivrednih znanosti u Zagrebu radnjom *Svojstva virusa kržljivosti šljive (prune dwarf virus) – izolata iz breskve*, a doktorirala 1999. na Poljoprivrednom fakultetu u Zemunu na temu *Detekcija i identifikacija virusa jagode*.

Nakon studija, na preporuku dr. Ane Šarić, zaposlila se u Institutu za voćarstvo u Čačku, gdje se do 2000. bavila istraživanjima virusnih bolesti voćaka. Usavršavala se u laboratorijima za istraživanje biljnih virusa u SAD-u, Italiji i Škotskoj. Bavila se dijagnostikom virusa koštičavog i jagodastog voća te proučavanjima virusa voćaka, osobito virusa kržljivosti *Prunusa*. Dokazala je postojanje soja virusa žbunaste kržljivosti maline koji inficira sortu *Vilamet*, imunu na običan soj tog virusa. U dijagnostiku virusa uvela je molekularne metode: 1.) lančanu reakciju polimeraze

(*polymerase chain reaction*, PCR), čijom primjenom je identificirala sojeve virusa šarke; i 2.) izolaciju dvolančanih RNK, čijom primjenom je dokazala nekoliko virusa u jagodi. Od 1995. bila je suradnica Centra za PCR na Biološkom fakultetu u Beogradu. U studenome 2000. postala je direktorica Zavoda za genetičke resurse pri Saveznome ministarstvu poljoprivrede. U djelokrugu Zavoda bilo je očuvanje biljnih i životinjskih genetičkih resursa u poljoprivredi, priznavanje i zaštita biljnih sorata i regulativa genetički modificiranih organizama. Objavila je, kao autorica i suautorica, više od 40 znanstvenih i stručnih radova u zbornicima i časopisima u zemlji (*Zaštita bilja*, Beograd, 1987, 1992, 1992, 1992, 1998; *Poljoprivredna znanstvena smotra*, Zagreb, 1990; *Biljni lekar*, Beograd, 1996; *Jugoslovensko voćarstvo*, Čačak, 1997, 2003, 2004) i inozemstvu (*Acta Horticulturae*, Hag, 1986, 1992, 1995, 1998; *Acta Virologica*, Bratislava, 1998). Od 2003. gostujući je profesor u zvanju docenta na predmetu Fitopatologija na Poljoprivrednom fakultetu u Banjoj Luci.

Aktivno se uključila u akcije Građanskog parlamenta, Otpora i ekspertnu mrežu G17 Plus 1999. God. 2004. izabrana je za ministricu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, a u lipnju 2006., kao prva žena u povijesti Srbije, za potpredsjednicu Vlade Republike Srbije.

T. Žigmanov

DUMENDŽIĆ, Josip – Meštar (Bođani, 6. VII. 1951.), pjesnik. Sin Stipana i Kate, rođ. Herbst. Osnovnu školu pohađao je u Bođanima i Vajskoj, a klasičnu gimnaziju *Paulinum* u Subotici završio je u Subotici. Kratko je vrijeme živio u Ljubljani, a do 1991. radi u Poljoprivredno-industrijskom kombinatu u Borovu. Od tada živi u Bođanima i bavi se poljodjelstvom.

Pjesme je počeo pisati 1966., a objavljivao ih je najprije u tvorničkom listu *Borovo*. Nakon toga objavljuje pretežito u hrvatskoj periodici u Bačkoj (*Subotička Danica*, *Zvonik*, *Hrvatska riječ*, *Miroљub*). Suautor je dviju zbirki pjesama grada Vukovara *Četvrta smjena* 1980. i *Krijesnice*

1982. Prvu samostalnu zbirku *Šokačke radosti i tuge* objavio je 2001. Zastupljen je i u knjizi poezije hrvatskih pjesnika koji žive izvan Hrvatske *Nad vremenom i ognjištem* (Rešetari, 2004.). Piše na šokačkoj ikavici i na hrvatskome književnom jeziku. Sudjelovao je na susretima pjesnika *Lira naiva* 2003.-06. te je zastupljen u svim zbirkama izabranih stihova s tih susreta. Pisao je i o šokačkim narodnim običajima u jugozapadnoj Bačkoj (*Subotička Danica za 2005 i 2006.*).

Djela: *Šokačke radosti i tuge*, Subotica, 2001.

Lit.: *Lira naiva 2005*, Subotica, 2005.

K. Čeliković

DUNAV, po duljini druga rijeka u Europi (poslije Volge), a 27. na svijetu. Izvire na padinama Schwarzwalda kod Donauschingena u Njemačkoj na visini od 679 m. Nakon 2857 metara toka kroz više europskih zemalja ulijeva se u Crno more. Na tom području vladaju različiti klimatski i drugi prirodni te društveni uvjeti, koji djeluju na riječni tok i porječje. Njegovo porječje ima površinu od oko 817.000 km², a prima na njemu oko 300 pritoka, među kojima su Drava, Sava, Tisa, Tamiš... Plovan je 2580 km od Ulma, odnosno Regensburga.

Vodni režim Dunava mijenja se ovisno o režimu oborina. Maksimalnu količinu vode u panonskom prostoru ima tijekom travnja i svibnja, a u alpskome tijekom lipnja i srpnja. Protjecaj kod Bezdana iznosi 2064 m³/s. Važno je i kolebanje vodostaja, koje u srednjem Podunavlju iznosi oko 230 cm, korito se kreće od 380 do 2000 m, a dubina od 4,7 m pa do 53 m u Kazanu u Đerdapu (najveća riječna dubina u Europi, 9 m ispod razine mora).

Regulacija Dunava provodi se od kraja XVIII. st. Gradnja nasipa i prokopavanje počelo je još 1793. radovima na Francovom kanalu (završen 1802., danas službeno: Veliki bački kanal, odnosno Ferencsatorna), koji dio današnjeg hidrosustava Dunav-Tisa-Dunav.

Osim za plovidbu, vode Dunava upotrebljavaju se za proizvodnju električne

DUNAV

energiju (Đerdap, Gabčikovo i dr.), turizam, natapanje, ribarstvo i u druge svrhe.

U porječju Dunava živi oko 85 milijuna ljudi, među njima i Hrvati, koji su naseljeni u gotovo svim državama kroz koje Dunav protječe. Najviše ih je u Njemačkoj (176.000 ili 0,2% u podunavskom dijelu saveznih zemalja Baden-Württemberg i Bavarskoj), Austriji (u pokrajini Gradišće Hrvati su jedan od autohtonih naroda, oko 25.000 živi ih u približno 80 naselja, a još oko 50.000 doselilo ih se u veće gradove nakon Drugoga svjetskog rata), Slovačkoj, Mađarskoj (oko 100.000 Hrvata podijeljenih u pet etničkih skupina), Srbiji (70.602 prema popisu iz 2002., najviše u Vojvodini i Beogradu, objektivno oko 100.000) i Rumunjskoj (oko 8000 Hrvata).

Hrvati u donjem dijelu međuriječja Dunava i Tise, koji su danas poznati kao bački Hrvati (Bunjevci i Šokci) u literaturi se nazivaju još i podunavskim Bunjevcima (I. Antunović, J. Erdeljanović, M. Černelić i dr.) i podunavskim Hrvatima (A. Sekulić i dr.). U današnjoj se pak Mađarskoj ponekad se podunavskim Hrvatima u literaturi nazivaju dvije skupine Hrvata: jedna od njih obitava u okolici Kalače (Dušnok, Baćino), govori staroštokavskim ekavskim govorom i regionalno se naziva Racima i

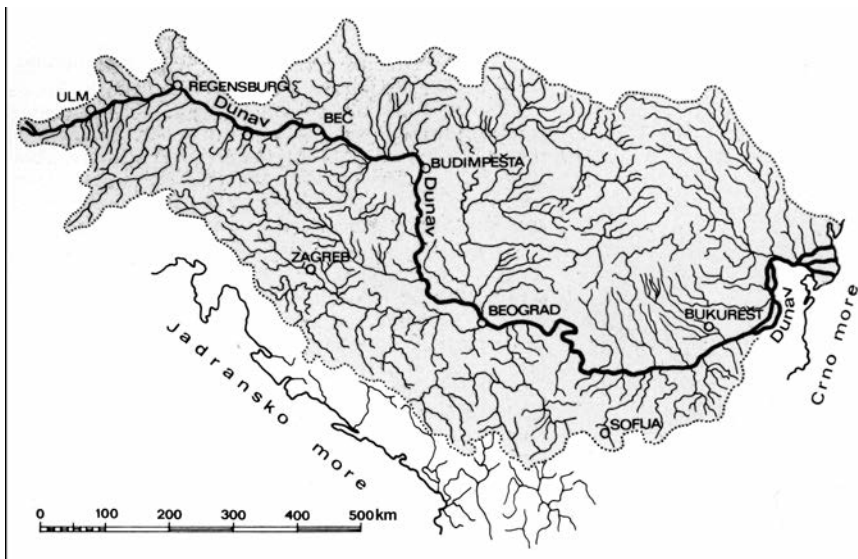
rackim Hrvatima, dok je druga heterogena skupina koja je nekoć u veliku broju obitala na Čepeljskom otoku, u okolici Budima (Senandrija, Tukulja, Andzabeg, Erčin...) i u samom Budimu, govor joj je bio novoštokavski ikavski, a sebe zovu Racima i Ilirima (Erčinci), Dalmatinima i dalmatinskim Hrvatima (Senandrijci) i sl.

Lit. *Pomorska enciklopedija* 2, Zagreb, 1955; *Enciklopedija Jugoslavije*, 3, Zagreb, 1958; *Enciklopedija Jugoslavije* 3, Zagreb, 1984; J. Marković, *Enciklopedijski geografski leksikon Jugoslavije*, Sarajevo, 1990; *Atlas Europe*, Zagreb, 1997; *Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 2002. 1, Nacionalna ili etnička pripadnost: podaci po naseljima*, Beograd, 2003; D. Šokčević, *Kratka povijest Hrvata u Mađarskoj* (<http://www.croatia.hu>).

M. Đanić i S. Stantić

DUNAV, nogometni klub iz (Bačkog) Monoštoru. Osnovan je 26. IV. 1926. pod imenom Šport-klub *Građanski*, po uzoru na tada popularne nogometne klubove u Zagrebu i Osijeku. Pripada u klubove s duljom tradicijom u somborskoj općini. Kao prvo mjesno sportsko društvo, imao je veliku važnost za razvoj sportskog života u Monoštoru.

Prvu je nogometnu loptu u selo donio trgovac i ugostitelj Mihajlo Elgec, koji je, uz mesara Mihajla Kolara, obrtnika Matiju

Porječje Dunava

Đurina, maturanta Trgovačke akademije Ivana Periškića te druge Monoštorce, bio i osnivač kluba. God. 1933. klub je promijenio ime u *Dunav*, sljedeće godine nosio je naziv *Grom*, a 1935. ponovno *Dunav*, kako se zove do danas. Na proslavi obilježavanja desete obljetnice osnutka kluba 1936. nazočio je i ministar za tjelesni odgoj u vladi Kraljevine Jugoslavije dr. Josip Rogić te je tom prigodom darovao velik klupski stijeg, koji je do danas očuvan. Istim je povodom vjerojatno izrađena i velika klupska značka.

Amblem NK »Dunav«

Tijekom Drugoga svjetskog rata NK *Dunav* nije radio, a nakon rata vlastitim se igračkim snagama izborio za natjecanje u Bačkoj ligi, u kojoj je igrao 1948.-51. Danas nastupa u Područnoj ligi Sombor. U povodu 70 godina postojanja 1996. objavljena je klupska monografija, a klupske su boje plavo-bijela.

Lit.: I. Kovač, *Fudbalski klub »Dunav« u Bačkom Monoštoru : 1926-1996*, Bački Monoštor, 1996.

I. Kovač

DUNAVSKA BANOVINA, administrativna jedinica sa sjedištem u Novom Sadu, koja je 1929.-41. obuhvaćala južnu Baranju, Bačku, Banat, istočni Srijem i gotovo cijelu Šumadiju, osim Beograda, koji je činio posebno upravno područje. Osnovana je nakon uvođenja Šestosiječanjske diktature kralja Aleksandra Zakonom o nazivu i podjeli Kraljevine na upravna područja od 3. X. 1929., kojim je tadašnja Jugoslavija podijeljena na devet banovina umjesto na dotadašnje 33 oblasti. Na čelu banovine

stajao je ban, koji je postavljan kraljevom uredbom na prijedlog osoba od kraljeva povjerenja. Banovine su bile samo administrativna područja bez stvarne autonomije, a njihovim se utemeljivanjem pod novim nazivima želio izbrisati kontinuitet povijesnih i nacionalnih pokrajina.

Površina Dunavske banovine iznosila je 30.158 km², što je činilo 12,1% državnog teritorija. Administrativno je bila podijeljena na 4 okružna inspektorata, 48 kotareva, 10 samoupravnih gradova i 768 općina. Prema popisu stanovništva iz 1921., imala je 2.108.000 stanovnika ili 17,6% ukupnog broja stanovnika Kraljevine Jugoslavije. Prema materinskom jeziku njezin je sastav bio sljedeći: Hrvati i Srbi 56,90%, Mađari 18,29%, Nijemci 16,33%, Rumunji 3,78%, Česi i Slovaci 2,89%, Rusini i Rusi 0,79%, Slovenci 0,38%, ostali 0,64%. Teritorijalnim oblikovanjem Dunavske banovine, tj. priključenjem dijelova sjeverne Srbije i istočnog Srijema nekadašnjoj Podunavskoj te Bačkoj oblasti, srpsko stanovništvo postalo je većinsko u ukupnom stanovništvu banovine.

U sklopu rješavanja tzv. hrvatskog pitanja i preuređenja države Uredbom o Banovini Hrvatskoj od 26. VIII. 1939. osnovana je nova teritorijalna jedinica Banovina Hrvatska. Nastala je spajanjem Savske i Primorske banovine te pridruživanjem kotareva iz drugih banovina u kojima je hrvatsko stanovništvo činilo apsolutnu većinu. Iz Dunavske su banovine Banovini Hrvatskoj tako pridruženi iločki i šidski kotar, a tijekom pregovora Cvetković-Maček raspravljalo se i o budućoj pripadnosti šest kotareva Bačke i Baranje u kojima su Hrvati činili 90% slavenkog stanovništva: kotarevi Darda i Batina u Baranji te Subotica, Sombor, Apatin i Odžaci u Bačkoj. Navedena su područja, unatoč zahtjevima bačko-baranjskih Hrvata da se pripoje Banovini Hrvatskoj, ostala su u sastavu Dunavske banovine sve do izbivanja Drugoga svjetskog rata. S početkom rata Mađarska je ponovno zaposjela Baranju i Bačku, NDH Srijem, a umanjena Dunavska banovina, sastavljena od Banata i Šumadije te s upravnim središtem u Smederevu, održala

DUNAVSKA BANOVINA

se 1941.-44. kao dio okupirane Srbije. Unutar nje Banat je činio posebno autonomno područje kojim su upravljali pripadnici tamošnje njemačke etničke zajednice.

Dunavska banovina

Lit.: V. Manakin (ur.), *Almanah Kraljevine Jugoslavije*, Zagreb, 1932.; *Enciklopedija Novog Sada*, 7, Novi Sad, 1996; H. Matković, *Povijest Jugoslavije: 1918.-1991.: hrvatski pogled*, Zagreb, 1998.

M. Bara

DUNJA, zimski pokrivač od gušćjeg perja u Bunjevaca i Šokaca. Šivane su od tkanih zvane »perjavača« i bile su duge najčešće 2, a široke 1,6 metara, tako da su se jednom dunjom mogle pokrivati i dvije osobe. Sašivena perjavača popunjavala se gušćjim perjem, pri čemu nije korišteno krupnije perje iz krila ili repa. Težila je od 4 do 8 kg, u ovisnosti od materijalnih mogućnosti obitelji. Siromašnije su obitelji u kući imale do dvije dunje, a bogatije i više, pri čemu su djevojke u »štafir«, tj. miraz, znale ponijeti jednu, a bogatije i dvije dunje.

Kod Šokaca je bilo dvije vrste dunja – jedna je bila za »pridnju sobu«, s kojom se gotovo nikad nije pokrivalo, jer je namijenjena budućoj mladosti za miraz. Navlaka za nju je bila bogato rađena – bila je šlingovana, imala je uplete i nije se pokrivala ponjavom da bi se vidio bogati rad. Na mjesto gdje je bio uplet stavljalo se ispod platno, obično žute boje kako bi se rad još više isticao. Druga vrsta dunja bila je manja i namijenjena redovnoj uporabi, a navlake na njoj nisu bile bogato vezene.

Dunja ima veoma dobre termoizolacijske odlike pa prostorija u kojoj se spavalo pod njom nije morala biti jako zagrijana.

K. Suknović

DUNJICA, posteljica u koju se umotava dijete od rođenja do dobi od nekoliko mjeseci. Nakon toga služila je obično kao pokrivač u kolijevci. Zastupljena je i u Bunjevaca i u Šokaca, a izrađuje se od bijelog platna u koje se umeće perjanica od »perjavače«. U dunjici su se djeca nekoć nosila na krštenje, što se održalo do danas, a u novije doba djeca se u njoj iznose i iz rodilišta. Dijete se u dunjici vezalo pamučnim vrpčama, koje su u pravilu bile plave ako je riječ o dječaku ili ružičaste ako se radi o djevojčici. Dio platna na kojem počiva djetetova glava bio je urešen bijelim vezom i čipkom, a u imućnijim obiteljima izvezen je nerijetko bio i bočni dio dunjice.

K. Suknović

DURAK (rus. durak: glupak, budala), kartaška igra. Igra se mađarskim kartama uz sudjelovanje četvero igrača. Međusobnim dogovorom svaki od njih odabere svoj adut (»mak«, »tikva«, »zelen« i »crven«), čija se jakost kreće od sedmice do asa (»kecema«). Pri dijeljenju svakom igraču pripada osam karata, a cilj je što prije ostati bez njih (»izaći«).

Sama igra teče tako što početni igrač baca najslabiju kartu, koja je adut suparnika kojemu niti baca niti od njega izravno prima kartu. Nakon toga drugi igrač baca jaču kartu iste boje (»ubija« je) i od sljedećega traži jaču od njegove najslabije, koja također nije njegov niti adut prvog suigrača do njega. Treći igrač čini slično kao i prva dva, tražeći od četvrtoga da »ubije« posljednju bačenu kartu. Ako neki od igrača nema traženu boju, »ubija« je svojim adutom. Radi što bržeg izlaska igrač se prvo oslobađa najslabijih karata koje ima, a da to nisu njegovi aduti. Cilj je također i što veći broj nakupljenih karata na stolu (sastavljenih gradativno od najslabijih k najjačima) »dati« igraču do sebe i to tako što ih on neće imati čim »ubiti«, bilo jačom traženom kartom bilo svojim adutom. Na-

ime, igrači »duraka«, osim svojih, obično za kraj čuvaju i adute igrača kojemu bacaju. Lošim igračima nerijetko se događa da svojem suparniku pošalju »praznog« aduta (bez ostalih slabih karata) ili da ne procijene dobro vrijeme kad je potrebno »udariti« tako da suparnik nosi veći broj karata. Dvoje igrača obično rano završava igru, ali zato borbe dvoje preostala igrača može trajati i više od sat vremena. Ako su preostale karte neusporedivo jače u rukama jednog, drugi igrač obično predaje partiju i biva »durak«.

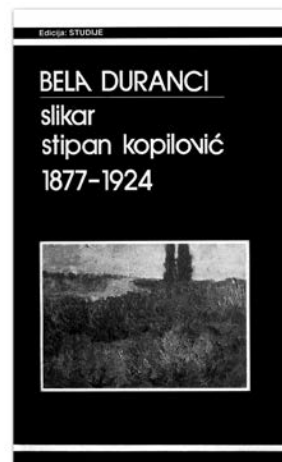
Iako se igre karata obično vezuju za novac, »durak« nikad nije bio hazarderska igra, poput »ajнца«, »ferble«, »kolica« ili nekih drugih, već je slovila kao »intelektualna« među ruralnim stanovništvom, jer je za nju potrebnije znanje nego sreća. Vrijeme njezina nastanka teško je precizno odrediti, ali, sudeći prema nazivu, vjerojatno je donesena odnekud s Istočne fronte tijekom Prvoga svjetskog rata. U Subotici i njezinoj okolici najvećim dijelom nije bio popularan ni među Nijemcima, ni među Mađarima, ni među Srbima, nego uglavnom u hrvatskog stanovništva.

Z. Romić

DURANCI, Bela (Bač, 5. VII. 1931.), povjesničar umjetnosti, likovni kritičar. Sin Janka i Kate, rođ. Budanović. Biskup Lajčo Budanović bio mu je djed ujak po majci. Djetinjstvo je proveo u Selenči, Bođanima i Bačkom Monoštoru, a 1942. upisao se u somborsku gimnaziju. U Suboticu se doselio 1945. te je ondje nastavio gimnazijsko školovanje. Na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1963. diplomirao je povijest umjetnosti kao izvanredni student.

Od 1959. do 1975. kustos je u Gradskom muzeju u Subotici te ondje vodi umjetničku zbirku. Jedan je od osnivača ustanove Likovni susret 1962., a idućih deset godina i njezin stalni suradnik. Od 1975. radi u Domu kulture *Gradska kuća* u Subotici te sudjeluje u osnivanju ispostave za zaštitu kulturnih spomenika. Rezultat tih napora bilo je i utemeljenje Međuopćinskog zavoda za zaštitu kulturnih spomenika 1980., u kojem je radio do odlaska u mirovinu 1984.

Bavio se istraživanjem djelatnosti pretežito zavičajnih i vojvođanskih likovnih umjetnika, odraza umjetničkog pravca secesije u Subotici, razvitkom i radom umjetničkih likovnih kolonija u Vojvodini te zaštitom spomenika. Surađuje s mnogobrojnim likovnim umjetnicima, umjetničkim kolonijama, kulturnim ustanovama, muzejima i galerijama. Radio je na mnogim samostalnim, kolektivnim, studentskim i retrospektivnim izložbama, a od 1962. prati rad i razvitak »slamarki« i »slamarske umjetnosti«. Sudjelovao je u mnogim stručnim savjetovanjima s područja likovnih umjetnosti i zaštite kulturnih spomenika. Od 1970. do 1989. bio je predsjednik ocjenjivačkog suda za dodjelu vojvođanske likovne nagrade *Forum* u Novom Sadu. Prikaze, eseje i studije objavljivao je u *Subotičkim novinama*, novosadskim dnevnicima *Magyar Szó* i *Dnevnik*, beogradske *Politici* te časopisima *Rukovet*, *Hid*, *Létünk* i *Ūzenet*. Svoje je priloge objavljivao i u stručnim publikacijama: *Zborniku za likovne umetnosti Matice srpske*, *Zborniku Narodnog muzeja iz Beograda*, *Sponi*, *Građi Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Novom Sadu*, budimpeštanskim časopisima *Művészet* i *Műemlékvédelem*, zagrebačkom *Peristilu* i sl. Surađivao je u izradi priloga i emisija s područja likovnih umjetnosti s Radio Suboticom, Radio Novim Sadom, Televizi-

B. Duranci, *Slikar Stipan Kopilović 1877-1924*, Subotica, 1991.

DURANCI

jom Beograd, Televizijom Novi Sad i Du-na TV iz Budimpešte.

Dobitnik je mnogobrojnih nagrada i priznanja, među njima Likovne nagrade *Nagyapáthy Kukac Péter* u Bačkoj Topoli 1986., Nagrade *Dr. Ferenc Bodrogyváry* u Subotici 1989., 1996. i 2001., Likovne nagrade *Forum* u Novom Sadu 1991. i dr. Subotičko priznanje *Pro urbe* dodijeljeno mu je 1996. Živi u Subotici.

Djela: *A két Pechan/Dva Pehana* (suautor s Gy. Bordás), Újvidék, 1982; *A vajdasági építészeti szecesszió (Secesija u vojvodanskoj kulturi)*, Újvidék, 1983 (Szabadka, 2005); *Milivoje Nikola-jević*, Novi Sad, 1987; *Faragó Endre*, Újvidék, 1988; *Umetničke kolonije*, Subotica, 1989; *Duga nad akademijom*, Pančevo, 1991; *Slikar Stipan Kopilović (1877-1924)*, Subotica, 1991; *Nađbanja i Vojvodani : sto godina Umetničke kolonije / Nagybánya és a vajdaságiak : a Művésztelep száz éve*, Subotica–Novi Sad, 1996; *Donacija dr. Vinka Perčića : Umjetnine zavičajne zbirke*, Subotica, 1996; *Farkas Béla*, Újvidék, 1999; *Javni spomenici opštine Subotica* (suautor s Vera Gabrić-Počuča), Subotica, 2001; *Vojvodina – bogatstvo različitosti*, Novi Sad, 2002; *O slikarstvu Save Stojkova* (suautor sa Savom Stepanovim), Novi Sad, 2004; *Moj izbor*, Novi Sad, 2004; *Petrik Pal*, Újvidék, 2004; *Arhitektura secesije u Vojvodini*, Subotica, 2005; *Između minolog i pretećeg (dnevničke beleške od 21. marta 2003. do 7. oktobra 2005.)*, Subotica, 2006.

Lj. Vuković

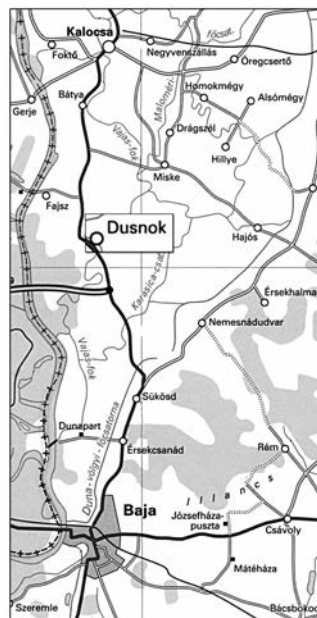
DUŠNOK (*madž.* Dusnok), selo između Baje i Kalače, 3441 stanovnik (2001.). Jezikoslovci se slažu da ime sela potječe od slavenske riječi dušnik.

U XVI. st. naselje je srednje veličine između Šoltske i Bodroške županije. God. 1690. ima svega tri stanovnika, stoga nije oporezovan, a 1699. još je pustara, kojoj su posjednici János Miskey i István Veres. Na početku XVIII. st. kalački biskup s bivšega biskupijskog posjeda u okolici Vinkovaca, ovamo, također na biskupijski posjed, nastanjuje Hrvate. Prema predaji, potječu »iz Šlavunije, iz sela Jankovaca«. Sa sobom su donijeli arhaično štokavsko narječje i ekavski izgovor.

Prema pučkoj predaji, Dušnočani su u novoj postojbini bili već i u vrijeme Tura-ka, kad su dvojica njihovih suseljana, Ma-

tić i Perić, u šumi zvanoj Grab navodno pobili Turke i tako oslobodili selo. Državne vlasti, a s njima u sprezi i katolička crkva, nametnuli su im etnonim »Rac«. Na početku XVIII. st., prema službenim podacima, jednu polovicu stanovništva čine Hrvati, a drugu Mađžari. Hrvata je zacijelo bilo znatno više jer se od 1735. do 1835. bogoslužje izvodi isključivo na hrvatskom (»rackom«) jeziku. Tijekom vremena Mađžari su se u Dušnoku asimilirali s Hrvatima te se svi nazivaju Racima. Većinom su katolici, a nekoliko obitelji pripada nazarenskoj sljedbi.

Dušnok

Crkva, posvećena apostolima Filipu i Jakobu, podignuta je 1742., no 1812. izgorjela je te je 1816. posve obnovljena i proširena. Između 1967. i 2000. unutrašnjost joj je obnovljena u duhu Drugoga vatikanskog koncila.

U rujnu 1864. požar je uništio veći dio sela. Potkraj XIX. st. u selu su bile 654 kuće i 3443 stanovnika, svi »Šokci«. God. 1960. od 3942 stanovnika 157 osoba izjavlja se kao »Južni Slaveni«, a 2001. u Dušnoku službeno ima 442 Hrvata.

Nakon pada komunizma u selu je utemeljena Hrvatska manjinska samouprava, a u mjesnoj osnovnoj školi poučava se hr-

vatski jezik. Poznate su lokalne kulturne manifestacije Ivanjdan, Racki Pinkeš (na Duhove) i festival Kendeluš, na kojima nastupaju i mjesni sastav *Racke žice*, Mješoviti pjevački zbor i plesna skupina.

Lit.: D Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, Budapest, 1890 – 1913; *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye monographiája*, I, ur. S. Borovszky, Budapest, 1909; K. Eperjessy, *Bács-Kiskun*, illetve a hajdani Bács-Bodrog megye a II. Józsefkori országleírásban, *Bács-Kiskun megye múltjából*, II, Kecskemét, 1979; A. Zorn, A katolikus népoktatás helyzete a kalocsai érsekség területén a Canonica Visitatiók tükrében, 1711–1848., *Bács-Kiskun Megye Múltjából*, 5, Kecskemét, 1983; J. Bárh, Migrációs adatok a Duna-Tisza közti határpererekben, *Cumania. A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének Évkönyve*, 14, Kecskemét, 1997.

Ž. Mandić

DUŽIJANCA (dužionica, dožionica, doženjanca, dožejanca), žetveni običaj bačkih Bunjevaca, oko Subotice nazivan »dužijanica«, oko Sombora i Bajmoka «dožionica«, B. Rajić spominje »doženjancu«, I. Prčić st. »dožejancu«. Proslavljala se u poljodjelskim obiteljima, koje su se bavile uzgojem pšenice (»žita«). Motivi su joj jednostavni i podudarni s motivima žetvenih običaja u Dalmaciji i Lici, u Gradišćanskim Hrvata, koji je nazivaju »doženjka«, te drugih europskih poljodjelskih naroda u čijoj se tradiciji proslavlja završetak žetve.

Dužijanca kao *obiteljska svečanost* održavala se u vrijeme dok se živjelo u velikim obiteljskim zajednicama koje su se međusobno pomagale »mobom«, što je karakteriziralo društveno-ekonomske odnose u Bunjevaca sve do Drugoga svjetskog rata. Do početka XX. st. oralo se poglavito volovskim zapregama i primitivnim plugovima, poslije konjskim zapregama i traktorima. Za žetve (»risa«) žeteoci (»risari«) mukotrпно su ručno kosili, a žene i djevojke (»risaruše, rukovetačice«) skupljale su pokošenu pšenicu, *žito*, *rukovetale*, odlagale na uža i vezivale u snoplje. Pri kraju žetve izdvojile bi se najspretnije rukovetačice koje su plele su vijenac od pšenične slame i klasja, koji se predvodniku žetelaca (»bandašu«) stavljao na šešir, i

ukrase (»perlice«) za kićenje ostalih žetelaca. Kad je pšenica požnjevena i skupljena u snopove (»krsline«), risari okićeni pletenim ukrasima i poljskim cvijećem s bandašem na čelu u povorci su odlazili su na domaćinov salaš. Domaćica je blagoslovljenom vodom škropila pšenični vijenac, a domaćin je risare nudio rakijom i vinom. Bandaš ga je pritom izvijestio o žetvi, kakvoći ljetine i broju krsina te mu je predavao žitni vijenac, koji se vješao u trijem (»ambetuš«) ili u sobu i čuvao do iduće godine, a s jeseni se iz njega uzimalo par zrna i stavljalo u sjetvenu pšenicu. U općoj razdraganosti i veselju žeteoci su se međusobno poljevali. Dužijanca je završavala uz bogat stol i obvezatni »prisnac« (savijača sa sirom), a kad je u žetvi sudjevala veća družina, veselje i ples znali su potrajati dugo u noć.

Godine 1911. Blaško Rajić, tada župnik župe sv. Roke u subotičkom naselju Keru, u suradnji s Katoličkim divojačkim društvom i njegovom predsjednicom Justikom Skenderović-Lešinom, organizirao je prvu *javnu proslavu* dužijance i misu zahvalnicu 6. kolovoza 1911. Bandaški par u znak zahvalnosti za žetvu prinio je na oltar pšenični vijenac, a blagoslovljeno klasje dijeljeno je vjernicima. Poslijepodne je priređena zabava (»kolo«). Prvi bandaš na javnoj dužijanci bio je Ive Prčić, a bandašica Marija Prčić. Vijenac od klasja i slame izradila je Đula Prčić, a bio je ukrašen ružicama i groždem od voska. Proslava dužijance organizirana je i 1912. (bandaški par Antun Skenderović i Maca Bajić) i 1913. (bandaški par Stipan Dulić i Roza Peić Tukuljac). Za vrijeme Prvoga svjetskog rata proslave dužijance nisu organizirane te je prva sljedeća priređena 1919. (1919. – bandaški par Pajo Miković i Giza Šarčević). Nakon toga redovito su održavane do 1940. (1920. – bandaški par Stipan Dulić i Mara Dulić; 1921. – bandaški par Aleksandar Vidaković i Marga Kopunović; 1922. – bandaški par Marko Stipić i Đula Dulić; 1923. – bandaški par Jakov Šarčević i Manda Jaramazović; 1924. – bandaški par Andrija Miljački Matak i Klara Skenderović; 1925. – bandaški par Geza Dulić i Kri-

DUŽIJANCA

stina Jaramazović; 1926.- bandaški par Mate Romić Regić i Kata Miljački Matak; 1927. – bandaški par Marko Budinčević i Gabrijela Skenderović; 1928. – bandaški par Pere Matković i Giza Romić; 1929. – bandaški par Lajoš Penčić i Jelena Buljovčić; 1930. – bandaški par Franjo Ostrogonac i Rozika Pletikosić; 1931. – bandaški par Pere Jaramazović i Giza Prčić; 1932. – bandaški par Lacko Vojnić Hajduk i Elizabeta Poljaković; 1933. - bandaški par Josip Kujundžić i Stana Mukić; 1934. – bandaški par Mate Jaramazović i Etela Dulić; 1935. – bandaški par Bolto Kopunović i Eta Matković; 16. kolovoza 1936., na dužijanci s iznimno bogatim programom u okviru proslave 250. obljetnice doseljenja jedne skupine Bunjevaca, bandaški su parovi bili Grgo Vukov i Eržika Đukić i Vranje Šarčević i Koca Skenderović; 1937. – bandaški par Ive Antunović i Tona Skenderović; 1938. – bandaški par Ivan Oračić i Krista Dulić; 1939. – bandaški par Pajo Lipozenčić i Mara Dulić; 1940. – bandaški par Vinko Vuković i Teruška Kuntić). Od 1919. do 1940. središnje dužijance održavane su u crkvi sv. Terezije Avilske u Subotici, a proslave su priređivane i u župama u Somboru te u naseljima Tavankutu i Žedniku, a poslije i u Bajmoku, Đurđinu, Maloj Bosni, Čonoplji i drugdje. Tijekom rata dužijanica nije obilježavana. God. 1946. i 1947. bandaški su parovi bili mladići i djevojke Lazo Ivković Ivandekić i Roza Gabrić, odnosno Grgo Skenderović i Anica Čović, a nakon toga sve do 1957. djeca. Od 1958. bandaški su parovi ponovo momci i djevojke, s time da su u pojedinim župama u naseljima i dalje sudjelovala i djeca. U prvo vrijeme za proslave dužijance pleli su se pšenični vijenci, često ukrašeni poljskim cvijećem, a poslije kršćanski simboli (kalež, mostranca i drugo) te krune. Izrađivale su ih poznate pletilje Krista Šokčić, rođ. Vuković (Subotica), Đula Prčić (Tavankut) i dr., među njima i slikarice slamarke Kata Rogić i Mara Ivković Ivandekić (Đurđin), Ana i Teza Milodanović (Žednik), Đula Matković (Mala Bosna), Jozefa Skenderović (Subotica) i dr.

Go. 1968. proslava dužijance organizirana je kao *folklorno-turistička manifestacija* s bogatim programom priredaba – natjecanje risara, kolo s izborom bandaša i bandašice, konjičke utrke, izložbe, skupština risara i mimohod sa završnom svečanosti u kojoj je prikazan običaj obiteljske dužijance. Od 1968. do 1971. u mimohodu i u folklornom programu na završnoj svečanosti, uz mnogobrojne skupine građana iz Subotice i okolnih naselja, sudjelovala su i amaterska folklorna društva iz Subotice, Sombora i okolnih naselja (KUD *Matija Gubec* iz Tavankuta, KUDŽ *Bratstvo* iz Subotice, OKUD *Mladost* iz Subotice, HKUD *Bunjevačko kolo* iz Subotice, KUD *Vladimir Nazor* iz Sombora, ZKUD *Béla Bartók* iz Čantavira, KPD *Bratstvo* iz Horgoša, KPD *Gyengyes Bokreta* iz Horgoša, KPD *Jedinstvo* iz Bajmoka i KPD *Silvije Kranjčević* iz Bačkog Brega), ali i mnogobrojni gosti (KPD *Matija Gubec* iz Rume, KUD *Vatroslav Lisinski* iz Iloka, KUD *Sloga* iz Kešinaca, KUD *Gorjanac* iz Gorjana, STD *Pajo Kolarić* iz Osijeka, KUD *Milica Križan* iz Osijeka, Tamburaški orkestar *Bisernica* iz Šapca, Češka općina iz Bjelovara i Središnji folklorni ansambl DSJS iz Budimpešte), a 1969. sudjelovao je i Folklorni ansambl *Lado* iz Zagreba. God. 1969., 1970. i 1971. u sklopu dužijance organizirana je i svojevrсна smotra tamburaša pod nazivom Memorijal Pere Tumbas Haje. Na tim proslavama bandaški su parovi bili: 1968. – Grgo Kujundžić i Mirjana Dulić, 1969. – Nikola Babić i Marija Cvijin, 1970. – Marinko Prčić i Marija Bašić, 1971. – Nikola Nimčević i

Kata Matković. Ulogu domaćina na improviziranom salašu na središnjem gradskom trgu imali su subotički kazališni glumci Geza Kopunović i Katarina Bačlija, a gradonačelnika Subotice kao domaćina grada i svih sudionika proslave bandaški je par darivao kruhom pečenim od brašna od novoga uroda pšenice.

Nakon sjednice Izvršnog komiteta CK SKJ u Karađorđevu u prosincu 1971. i odluka o Hrvatskom proljeću uslijedio je politički progon mnogobrojnih bačkih Hrvata u Subotici, ponajprije nosilaca društvenih i kulturnih aktivnosti hrvatske zajednice angažiranih u HKUD-u *Bunjevačko kolo* iz Subotice i KUD-u *Matija Gubec* iz Tavankuta. Ubrzo je ukinuto sve što je imalo hrvatski predznak pa je i proslava dužijance od 1972. do 1990-ih bila «praznik ratara svih naroda i narodnosti».

Od 1993. crkvena i građanska svečanost, dotad razdvojene, organiziraju se i proslavljaju kao *zajednička dužijanica*. U Subotici se u povodu dužijance tijekom nekoliko mjeseci svake godine organiziraju mnogobrojne priredbe s bogatim i raznovrsnim programom, koje počinju blagoslovom žita na žitnom polju na dan sv. Marka 25. travnja i nastavljaju natjecanjem risara, izložbom slamarskih radova, književnim večerima, »velikim kolom« s izborom bandaša i bandašice i dr., a proslave se organiziraju i u Somboru, Bajmoku, Čonoplji, Đurđinu, Maloj Bosni, Tavankutu i Žedniku. Središnja se proslava održava u Subotici, a počinje ispraćajem bandaškog para iz župe sv. Roke. U svečanome mimohodu, u kojem sudjeluju barjaktar dužijance, mnogobrojni jahači i ukrašene zaprege s djevojkama i mladićima u bunjevačkoj narodnoj nošnji, bandaški par odlazi u katedralu, gdje se na svečanoj misi blagoslivljaju žitna kruna i drugi simboli i darovi. Nakon mise u mimohodu se odlazi na središnji gradski trg, gdje se, na pozornici stiliziranoj u obliku »salaša«, prikazuje doček risara. U nastavku svečanosti bandaški par gradonačelniku, kao domaćinu grada i svih sudionika proslave, predaje kruh od novog brašna. Istog poslijepodneva održava se »bandašičino kolo«. Pro-

slava dužijance završava proštenjem na subotičkome prigradskom svetištu Bunariću.

Žetveni su običaji tema prve bunjevačke opere *Dužijanica* skladatelja Josipa Andrića, koja je praizvedena u subotičkom kazalištu 29. travnja 1953. Hrvatska premijera u režiji Petra Šarčevića, sa scenografijom Ivana Balaževića i pod ravnanjem Zorana Juranica, održana je u Hrvatskome narodnom kazalištu u Osijeku 29. listopada 1994., a osječko je kazalište operu izvelo i na gostovanjima u Subotici i Baji.

O dužijanci je snimljeno nekoliko dokumentarnih filmova, primjerice *Dužijanica '68*, koji su u Subotici snimili Josip Štricki i Stevo Brančić; *Dužijanica '70*, koji je za TV Zagreb režirao Nikša Fulgozi; *Putem melografa, Dužijanica - emisija o žetvenim običajima Bunjevaca u Bačkoj*, koji je za TV Beograd snimljen prema scenariju Dragoslava Devića; *Dužijanica 2002. – U tome divnom gradu Subotici*, redatelja i snimatelja Rajka Ljubića i dr.

Lit.: *Dužijanica*, *Neven*, br. 7, Subotica, 15. VII. 1911; *Dožejanca* u Subotici, *Subotička Danica : Kalendar za 1924.*, Subotica, 1923; G. Sekelj, *Bunjevački običaji*, *Književni sever*, I/3, Subotica, 1925; *Dožejanca* Kat. Djevojačkog Društva i Kat. Momačkog Društva, *Hrvatske novine*, br.17, Subotica, 18. VIII. 1928; Kroničar, Veličanstveno jubilarno slavlje bačkih Hrvata u Subotici, *Subotič-*

DUŽIJANCA

ka Danica : Kalendar za 1937., Subotica, 1936; I. Prčić, *Bunjevački narodni običaji*, Subotica, 1937; Ljudevit Vujković Lamić, Nekoji bunjevački narodni običaji, *Glasnik Jugoslovenskog Profesorskog Društva*, XVIII/11-12, Beograd, 1938; Z. Alkić [A. Kokić], Katolička crkva i Bunjevci – prigodom Dužijance 23. srpnja 1939., *Subotičke novine*, Subotica, 21. VII. 1939; S. Knežević, Umetnost žena iz Tavankuta, *Rukovet*, 7-8/1966, Subotica; M. V., Završene trodnevne svečanosti praznika žetve / Preko 60 hiljada ljudi na proslavi »Dužijance 68« *Subotičke novine*, br. 32, Subotica, 23. VII. 1968; V. Cvejić: Kad se slavi praznik žetve Politika, *Beograd*, 24. VII. 1968; B. Gabrić, Dužijanica u Katedrali, *Bačko klasje*, br. 4, Bačka Palanka, 1982; A. Sekulić, Narodni život i običaji bačkih Bunjevaca, *Zbornik za narodni život i obi-*

čaje, 50, Zagreb, 1986; M. Skenderović, »Dužijanica 91«, *Glas ravnice*, br. 11, Subotica, 1991; N. Skenderović: »Dužijanica« kao simbol odnosa prema svijetu / Dostojanstveno prikazivanje zahvale, *Žig*, br. 55, Subotica, 1996; *Somborske žetvene svečanosti*, Subotica, 1996; A. Stantić, *Kriva naš svagdanji*, Subotica, 2001; Dužijanica, *Hrvatska enciklopedija*, 3, Zagreb, 2001; Ž. Zelić, Središnje slavlje Dužijance 2005., *Zvonik*, Subotica, br. 8/2005; L. Vojnić Hajduk, A. Kopilović, A. Stantić, *Dužijanica*, Subotica, 2006; M. Evetović, Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata, *Klasje naših ravni*, 5-6/2006, Subotica; Ž. Vukov, Dužijanica u Tavankutu / Zahvala za plodove s njiva, *Hrvatska riječ*, br. 179, Subotica, 2006.

N. Zelić

TISKANJE OVOG SVESKA POMOGLI SU:

Pokrajinsko tajništvo za znanost i tehnološki razvoj
Skupština Općine Subotica
Vlada Republike Hrvatske
»Color Press Group«, Novi Sad

TISAK
Printex
Subotica

NAKLADA
1000